

PLANINA SINAJ
- Slučaj Izlazak -

Planina Sinaj - Slučaj Izlazak
Dr Lenart Miler

Naslov originala:
The Exodus Case, by Dr. Lenart Miler

Izdavač:
Centar za prirodnjačke studije
www.creation6days.com

Štampa:
Lion

Tiraž:
100

Distribucija:
www.naukaireligija.com
tel. 063/732-7738

Dr Lenart Miler

PLANINA SINAJ

- Slučaj Izlazak -

Sadržaj

Deo I. Period pre Izlaska - Od Avrama do Mojsija	12
Deo II. Izlazak - Iz Egipta i kroz Crveno more	53
Deo III. Kod Božije planine - Od Crvenog mora do planine Sinaj	119

Uvod

Izlazak!

"I pruži Mojsije ruku svoju na more... i voda se rastupi". (2. Mojsijeva 14,21)

Ove reči i događaji oko Mojsijevih zapovesti su postojale u našoj istoriji oko 3.450 godina. U našoj podsvesti, negde u dubini uma, većina nas ima neku vrstu odnosa prema tim rečima.

Za Jevreje, Mojsije je simbol postojanja tog celokupnog naroda. U to vreme je jevrejski narod prestao da bude pleme i postao narod, nacija. Tu u Petoknjižju, se nalazi osnov i identitet Jevreja kao naroda, i Izraela kao nacije.

Za hrišćane se osnov njihove vere nalazi u Petoknjižju. Hrišćani tu pronalaze drevne predstave proslava, obreda i učenja, čak i danas delovi savremenih obrednih bogoslužjenja imaju korene u Mojsijevim knjigama. Na taj način Jevreji i hrišćani imaju zajedničku istoriju. Pravni sistem zapadnog sveta je zasnovan na jevrejsko-hrišćanskoj etici zasnovanoj, između ostalog, na kamenim pločama.

Muslimani takođe nalaze svoje religiozno poreklo u Petoknjižju, a preci Arapa se nalaze u istim porodicama sa precima Jevreja. Prema tome Avram, kao pojedinac, može da poveže jevrejsku, hrišćansku i muslimansku veru i civilizaciju unatrag do zajedničke početne tačke.

Pored toga, Mojsijeve knjige su uticale na civilizacije u skoro svim oblastima sveta. Prirodno je da uticaj varira i povremeno je uglavnom kulturološki, međutim, u drugim prilikama je pravni, istorijski ili religijski po karakteru. Pri smeni milenijuma svetska populacija je brojala oko šest milijardi ljudi. Većina tih ljudi živi u društvu koje je na neki način povezano sa Petoknjižjem.

Kakvo je naše gledište na Petoknjižje?

Većina nas je u nekom obliku čula za priču o Mojsiju. Ona predstavlja deo našeg kulturnog nasleđa, legendu iz davnih vremena. Često se na ove knjige gleda kao na moćno predanje koje sadrži sve sastojke kojih se možemo setiti: dobro i zlo, borbu, patnju, ljubav, odsustvo i prisustvo, neobične događaje, duhovne vrline i nedostatak duhovnih kvaliteta, bes prirodnih sila itd.

Ove knjige možemo da smatramo i za dokumente vezane za vreme u kome je Bog ispoljavao svoje prisustvo na poseban način. Pri hrišćanskom bogoslužjenju, molitvenim skupovima i obredima koristi se isti blagoslov za koji je, po tekstu, Bog zapovedio Aronu (Mojsijevom bratu) da ga izgovara ljudima:

"Da te blagoslovi Gospod i da te čuva! Da te obasja Gospod licem svojim i bude ti milostiv! Da Gospod obrati lice svoje k tebi i dade ti mir!"

(4. Mojsijeva 6,24-26)

Postoje i drugi načini razmatranja Petoknjižja. Te knjige su takođe osnova za raznovrsna istraživanja. Istraživanje bi moglo da bude istorijsko, jezičko, kulturološko ili teološko, da navedemo samo nekoliko primera. Cilj istraživanja je često povećanje znanja o kontekstu, poreklu kulturoloških izraza i razlozima za uspon i pad civilizacija. Pri naučnoj analizi, kontekst se često razlaže na manje delove a zatim se na različite načine vrše pokušaji da se predmet analizira i izloži.

Uobičajeno je da se vrši razgraničavanje između strogo naučnog metoda bavljenja predmetom i "duhovnog iskustva", ili drugačije izraženo, uverenja da je Petoknjižje izraz Božijeg delovanja.

Dok čitate ovu knjigu, već shvatate da je manje ili više zasnovana na veri i nauci. Međutim, iskreno govoreći, mi ustvari ne znamo puno – osim ako niste ortodoksni Jevrejin koji veoma izričito živi sa Petoknjižjem u svom svakodnevnom životu. Mi često zasnivamo naše shvatanje stvari na nasumičnim izvorima informacija. To bi moglo da bude nešto što je neko rekao, novinski članak ili opšte prihvaćen kulturni obrazac.

Vaše mišljenje bi takođe moglo da bude veoma naglašeno: Petoknjižje je ili falsifikat (istorijska laž koja je jednom bila potrebna malom plemenu, koje se od tada uvećalo) ili suprotno tome, vaš celokupni identitet, i vaše celo biće je bez sumnje ubeđeno da je to Božije delo, da je Bog izabrao da ispolji svoje prisustvo na poseban način tokom tog perioda, i da suština Petoknjižja utiče na nas i danas.

Ko je ostvario otkrića?

U ovoj knjizi je naveden niz otkrića. Otkrića onoga što se jednom odigralo u drevnim vremenima. Osoba zaslužna za ova otkrića je Ronald E. Vajat (Ronald E. Wyatt). Vajat je bio arheolog amater iz Sjedinjenih Država koji je proveo preko 40 godina istražujući, pri čemu je putovao do Bliskog istoka više od sto puta kako bi dokumentovao otkrića o kojima se govori u knjizi. Bio je čvrsto uveren da biblijski zapis predstavlja zapis istorijskih događaja, i na osnovu toga je tragao za tragovima i ostacima tih događaja.

Vajat i autor ove knjige su se upoznali, i doneta je odluka da Lenart Miler treba da proceni otkrića. Vajat i Miler su nekoliko puta zajedno putovali na Bliski istok, i Vajat je ustupio svoje materijale bez ograničenja. Lenart Miler je, na osnovu Vajatovih otkrića, procenio, dopunio, analizirao i organizovao podatke događaja u ovoj knjizi. Ronald E. Vajat je umro kada je ova knjiga bila u svojoj završnoj fazi, krajem leta 1999. godine. Njegova udovica, Meri Nel Vajat (Mary Nell Wyatt), je pružila veliku pomoć kritikujući rukopis, tragajući za odrednicama, i dodajući značajna saznanja o pitanjima u vezi Bliskog istoka.

Kako je ova knjiga napisana?

Svaka knjiga koju čitate ima neku osnovu ili svrhu, ali je ona retko jasno izražena. Udžbenik se razlikuje od romana. Politički manifest je veoma različit od naučnog članka. Knjiga za decu nije isto što i zbirka poezije. Tehnički priručnik se razlikuje od istorijske knjige. Malo je verovatno da je molitvenik ujedno i knjiga o arheologiji. Ova knjiga koju držite u rukama je verovatno različita od većine onoga što ste do sada pročitali, a ukratko ću objasniti i zašto.

Pisac ove knjige je naučnik, ali ne u oblasti kojom se knjiga bavi. Istraživanja koja vršim su iz oblasti medicine. Radim na insitutu *Karolinska* u Stokholmu. Istraživanja u koja sam uključen su skoncentrisana na DNK lezije i povezane bolesti kao što je rak. Unutar istraživačke grupe proučavamo kako supstance u životnoj sredini i oksidativni stres (slobodni radikali) mogu da prouzrokuju lezije na genima, što zatim može da prouzrokuje ili doprinese pojavi raznih bolesti. Razvijamo analitičke metode, pratimo bolesti i proučavamo zaštitne faktore i mehanizme unutar ove oblasti istraživanja.

U ovoj knjizi sam pokušao da iskoristim naučni način rada koji koristim u svojim istraživanjima.

To nije uvek bilo lako kada su proučavane stvari stare oko 4.000 godina.

Mojoj naučnoj pozadini je dodato znanje koje posedujem iz nekoliko hobija kao što su arheologija, fotografija, minerali i drago kamenje, putovanja po stranim kulturama i ronjenje. Moja ranija univerzitetska proučavanja hemije, biologije, limnologije, i toksikologije, kao i ekologije i marinske biologije na univerzitetima u Upsali i Stokholmu, bila su od velike pomoći; kao i analitička laboratorijska istraživanja koja predstavljaju moje zanimanje. Tamo gde je moje znanje bilo nedovoljno koristio sam pomoć mnoštva ljudi sa raznovrsnim specijalističkim kvalifikacijama.

Prilikom bilo kog istraživanja prvo se iznosi hipoteza (pretpostavka) a zatim se vrši istraživanje (koje je u mom slučaju iz medicinske oblasti) uz probe, eksperimente i analize. Kasnije, kada se rezultati procene, hipoteza se ili odbacuje, ili potvrđuje i služi kao osnova za naredne hipoteze, koje se zatim testiraju. Naučni proces napreduje na ovaj način.

Ova knjiga je zasnovana na osnovnoj hipotezi: *Biblijski tekstovi kojima se ova knjiga bavi (od 1. knjige Mojsijeve (Postanje) 11,27 do 2. knjige Mojsijeve (Izlazak) 40,38) predstavljaju istinit istorijski dokument.*

To ne znači da je knjiga dogmatski dokument, već da pretpostavlja da su biblijski odeljci istiniti, tačno izneseni, i povezani sa stvarnim događajima.

Ponekad se mogu pročitati knjige i članci u kojima autori smatraju da je naučni način samo ako se veruje da nešto nije tačno, i ako se to razloži na male delove. To je pogrešno. Naučni način je da se jasno iznese hipoteza (premisa), i da se zatim testira. Osobi koja čita dokument treba u što većoj meri predstaviti osnovne podatke kako bi mogla da izvede sopstvene zaključke.

Ti zaključci se mogu donekle razlikovati od onih koje je doneo naučnik, ili u određenim slučajevima mogu da budu potpuno suprotni. Tako bi trebalo da bude. Tokom procesa koji sledi razvijaju se nove hipoteze u cilju ojačanja, objašnjenja ili odbacivanja prethodnih hipoteza. Kada ovaj proces pravilno funkcioniše novo znanje se neprestano stvara. U okviru eksperimentalnog (laboratorijskog) istraživanja u stvari nema netačnih rezultata, pitanje je kako neko tumači rezultate. Mnogi naučnici su iskusili da su otkrili nešto novo, nešto što ranije nije bilo poznato,

kada su načinili "grešku" ili uradili nešto drugačije što je dovelo do neočekivanih rezultata.

Ja sam pokušao da se držim tih naučnih kriterijuma u svom radu na knjizi. Štaviše, nisam teolog, istoričar ili arheolog, i zbog toga ne znam koje bi mišljenje neko morao da ima u vezi različitih stvari, izraza i odeljaka u Petoknjižju. To mi na određeni način daje osećaj slobode i objašnjava zašto ja ponekad vidim stvari iz drugačijeg ugla. Dok čitate knjigu može se testirati da li je to pravo gledište ili nije.

Kritičko istorijsko istraživanje različitih knjiga Biblije potiče iz Doba prosvetiteljstva kada su ljudi počeli racionalno da razmatraju te tekstove. Problem se javlja kada razum prima najveći značaj. To znači da je nešto tačno i istinito samo ako se može logički shvatiti. Ono što se ne razume je netačno. Ako naučnik počne da razmišlja na taj način, dolazi do zastoja u istraživanju. To se dešava zato što se postavi granica onome što se razume. Po definiciji istraživanje predstavlja po-tragu za novim znanjem, i proširenje granica onoga što danas razumemo. Prema tome, određeni načini razmišljanja ograničavaju napredak. To takođe predstavlja razlog zbog koga istraživačke grupe često najbolje funkcionišu kada su sačinjene od ljudi sa različitim kvalifikacijama i iskustvom. Nove misli i hipoteze se rađaju iz sadejstva njihovih različitih načina mišljenja.

Razuman stav je da se nešto smatra za tačno dok se ne dokaže suprotno. Takvo pravilo u ovom trenutku važi u arheologiji. Pravo ima istu osnovu: osoba je nevinna dok se ne dokaže suprotno. Čudna stvar je da postoji niz naučnika koji tvrde da biblijski tekstovi nisu istiniti dok se ne dokaže suprotno. Takav način razmišljanja bi mogao da dovede, na primer, do tvrdnje da pošto su uslovi i okruženje oko tradicionalne planine Sinaj određene prirode, onda mora da su biblijski tekstovi pogrešni. Kao rezultat toga, počinju da se prilagođavaju tumačenju biblijskih tekstova.

Naučni način bavljenja pitanjem u takvom slučaju je pitati se da li se nalazimo na pravom mestu i koliko možemo da budemo sigurni u to. To se može uporediti sa slučajem u kome se orijentir izgubi u šumi i umesto da se istraži gde se nalazi, počne se sa isecanjem mape i njenim crtanjem na drugačiji način. Ovakav stav često dovodi do greške.

Stvari koje su danas očigledne su tokom istorije bile odbacivane jer je razumevanje pojedinca postavilo granice. Primer toga je kada, tokom dugog vremenskog perioda, crkveni zvaničnici nisu mogli da prihvate da je zemlja okrugla.

Osoba na vodećem položaju u državnom patentnom zavodu je krajem devetnaestog veka tvrdila da se zavod može zatvoriti jer je sada sve izumljeno. Kada su se pojavili kompjuteri, jedna od najvećih firmi u oblasti danas je verovala da se svetske potrebe mogu zadovoljiti sa samo jednim ili dva kompjutera. U naučnim krugovima se dugo vremena tvrdilo da ništa teže od vazduha ne može da leti (avioni su uvek teži od vazduha). Kada nečiji razum postavi granice često se završava greškom.

Vera u sopstveni razum često dovodi do propasti. Titanik je bio nepotopljiv dok nije potonuo (na svom prvom putovanju). Mnoge olupine brodova su se pojavile zbog preterane samouverenosti u sposobnosti osobe i/ili moć tehnike, u kombinaciji sa nedostatkom iskustva. U medijskim izveštajima to se zove "ljudski faktor". Alkohol pojačava prekomernu uverenost u sopstvenu sposobnost i razum, i zbog toga je većina država uspostavila ograničenja za količinu alkohola koju vozači smeju da imaju u telu: u suprotnom dolazi do nesreća.

Sopstveni osećaj razuma nije izvor istine, ali pravilno korišćen može da pomogne povećanju saznanja. Međutim, ne smemo da zaboravimo da danas postoje brojni fenomeni koje možemo da razumemo samo površno. Naučnik je toga svestan i izražava se oprezno, često iznoseći hipoteze. Hipoteze koje brzo zatim u masovnim medijama postaju činjenice (crno i belo).

Osnovna hipoteza

Da bi bilo sasvim jasno, još jednom ponavljamo hipotezu:

Ova knjiga je zasnovana na osnovnoj hipotezi: *Biblijski tekstovi kojima se ova knjiga bavi (od 1. knjige Mojsijeve (Postanje) 11,27 do 2. knjige Mojsijeve (Izlazak) 40,38) predstavljaju istinit istorijski dokument.*

Osnovna hipoteza često vodi do niza pitanja i hipoteza, a to važi i za ovu knjigu. Imajte na umu da ona pokriva važna pitanja, bavi se vremenskim intervalom od nekoliko hiljada godina, kao i da su postojali samo mali privatni resursi dostupni za vršenje istraživanja. Iza ovog projekta nema velikih osnivača, kompanija, autoriteta ili sponzora. Dobra je ideja navesti to jasno i jednostavno. To znači da ja kao autor ove knjige nisam bio obavezan da uzmem u obzir bilo kakav prikriveni plan, bilo koju listu zahteva ili drugi oblik ograničenja.

Takođe bih želeo jasno da istaknem da sam hrišćanin. To znači da verujem da postoji Bog koji

je veći od mojih moći razuma. To je oslobađajuća pomisao. Za mene je to osnovna Božija osobina i jedna od definicija Boga. Ako Bog postoji, onda po definiciji Bog mora da bude veći od mene, da ima viši razum, i u poređenju sa tim moje sopstvene moći rasuđivanja i logike se ne prostiru veoma daleko. Međutim, želeo bih još jednom da naglasim da ova knjiga nije dogmatski dokument.

U ovoj knjizi se naučne istraživačke metode kombinuju sa hipotezom da biblijski tekstovi opisuju istinite istorijske događaje. Prema tome, ova knjiga je o tome da treba biti na licu mesta i testirati različite sporne tačke, a nije prvenstveno proizvod sa pisaćeg stola. To je istovremeno razlog zbog koga postoji tako puno ilustracija i fotografija. Svako može da proceni slike sam za sebe. Biblijski odeljci su navedeni tamo gde su povezani sa različitim nalazima i događajima, da bi se lakše shvatio tok događaja.

Ime knjige – slučaj Izlazak

Šta je tačno Izlazak? "Izlazak" je sa jedne strane ime druge knjige Petoknjižja, ali je takođe i sažeta odrednica o begu izraelskog naroda iz Egipta. Druga knjiga Petoknjižja (2. knjiga Mojsijeva) se zove Izlazak zbog činjenice da se ova knjiga Biblije bavi svim događajima povezanim sa begom iz Egipta. Pošto je to najznačajniji deo knjige, ona je nazvana po tim događajima.

Podela na posebne delove

Ova knjiga ima tri dela: prvi deo se bavi vremenom pre Izlaska, drugi Izlaskom a treći Božjom planinom, Horivom (takođe zvanom Sinaj). "Period pre Izlaska" se bavi periodom od Avrama do Josifa, od Postanja (1. knjige Mojsijeve) 11,27 do 50,26. Ovaj deo je neophodan za razumevanje onoga što je usledilo kasnije.

Drugi deo, "Izlazak" govori o Mojsiju i odlasku (Izlazak) izraelskog naroda iz Egipta sve do prelaska Crvenog mora. To odgovara Izlasku (2. knjizi Mojsijevoj) 1,1 do 14,31 u Bibliji.

Treći deo "Kod Božije planine" se bavi periodom nakon prelaska Crvenog mora i svime što se desilo kod Horiva (Sinaj) i određivanjem položaja ove planine. Biblijski tekstovi koji se bave ovim su Izlazak 15,1 do 40,38, uglavnom. Međutim, druge Mojsijeve knjige će se takođe donekle komentarisati.

Cilj ovakvog uređivanja knjige je da biblijski tekstovi budu lako pristupačni, a to je razlog i za brojne ilustracije u obliku mapa, tabela, slika, grafičkih rekonstrukcija i fotografija. Zajedno sa

biblijskim tekstovima se iznosi niz arheoloških nalaza i hemijskih analiza.

Odrednice

U tekstu se odrednice uglavnom odnose na biblijske odeljke. Biblijska odrednica je data, na primer, kao 2. Mojsijeva 13,7, što označava 2. knjigu Mojsijevu (Izlazak), 13. glavu, 7. stih. Pet knjiga Petoknjižja se nalaze kao prve knjige u Bibliji. To su *Postanje, Izlazak, Levitska, Brojevi i Zakoni ponovljeni*, a takođe se nazivaju i pet Mojsijevih knjiga. Knjige Petoknjižja su podeljene i označene brojevima po glavama i stihovima, što omogućava lako pronalaženje tekstova. Takođe se daju odrednice koje se odnose na nekoliko drugih knjiga Biblije, a objašnjenja ovih odrednica se daju u listi na kraju ove knjige.

Pored biblijskih odrednica, iznose se i odrednice koje se odnose na istoričara Josifa, koji je imao pristup mnogobrojnim dokumentima koji više nisu dostupni. Njegovo puno ime ime je bilo Josif Flavije, i živio je od 30. do 100. godine posle Hrista. Josif je bio naučnik koji je napisao nekoliko istorijskih dokumenata, koji su sada više od 1.900 godina stari. Pored činjenice da su Josifove knjige stare one su takođe zasnovane na izvorima koji su bili dostupni u to vreme: na usmenom predanju i na istorijskim dokumentima koji su davno nestali. Prevod Josifove knjige na koji se u ovoj knjizi poziva je zasnovan na prevodu od 925 strana koji predstavlja nedavno obrađenu verziju originalnog engleskog prevoda Vilijama Turstona (1667 – 1752), prvi put objavljenog 1736. godine. Odrednice koje se odnose na Josifa su date, na primer, kao JA3/5,7 što znači Josif (Josephus Antiquities), 3. knjiga, 5. poglavlje, 7. odeljak. Precizne odrednice Josifovih radova se mogu naći u listi odrednica.

Iznose se i odrednice koje se odnose na drugu literaturu i označene su zagradama u tekstu. Izvori na koje se poziva se mogu naći po numeričkom redosledu u listi odrednica. Ova knjiga ne tvrdi da pruža sve značajne odrednice u ovoj oblasti, već pruža primere za dalje čitanje. Te odrednice su takođe primeri drugih izvora koji mogu da potvrde hipoteze iznete u ovoj knjizi. Takođe postoje odrednice za slike koje se pojavljuju u knjizi. Te slike uključuju: mape, rodoslovne tablice, ilustracije, grafičke crteže, tabele i fotografije.

Da li su biblijski tekstovi dobro očuvani?

Pitanje da li su biblijski tekstovi dobro očuvani je značajno. U drevnim vremenima kada su bibli-

jske knjige kopirane, to je prirodno rađeno rukom pošto se proces štampanja razvio nekoliko hiljada godina kasnije. Prepisivanje biblijskih tekstova je bilo posebno zanimanje, a i najmanja greška je bila neprihvatljiva. Jedna mala greška i ceo rukopis je uništavan. Trebalo je ispuniti dugačku listu zahteva da bi se prepisi odobrili, a pisar je morao da pri svom radu sledi niz pravila. Ova veoma temeljna kontrola i činjenica da su biblijski tekstovi smatrani za svete ukazuju da su originalni tekstovi sačuvani na jedinstven način.

Novozavetne knjige Biblije koje su stare oko 1.900 godina imaju mnogo veći stepen preciznosti pri poređenju sa originalnim dokumentima od bilo koje druge drevne literature. Ako se grčki klasici smatraju za pouzdane verzije originalnih tekstova, onda su novozavetni tekstovi daleko bolji. Radi poređenja, nešto što je staro kao Šekspirova dela iz osamnaestog veka (nakon razvijanja veštine štampanja knjiga) na mnogim mestima ima nedostajuće delove teksta. Kada se izvode Šekspirove drame te praznine se moraju popuniti ili osmisliti. Postoji više od 24 000 rukom napisanih kopija Novog zaveta iz različitih vremena koje pokazuju da se ništa nije izgubilo u različitim prepisima. Najstarije kopije su iz vremena kada su očevici još uvek bili živi. U klasičnoj literaturi može da prođe i 1.000 godina od vremena u kome je delo napisano do prve sačuvane kopije¹.

Što se tiče starozavetnih tekstova, gde su knjige Petoknjžja prve, postoji niz faktora koji ukazuju da predstavljaju originalne tekstove. Napisao ih je Mojsije, delom ih je diktirao sam Bog (po Bibliji), ili tekstovi opisuju događaje koje je Mojsije, kao očevidac, mogao da prati do detalja. Ovaj prvi prepis je bio sveti predmet, koji je bio čuvan u Svetinji nad svetinjama u Zavetnom kovčegu, u Šatoru od sastanka u koji je smeo da uđe samo vrhovni sveštenik. Celo pleme (Levijevo pleme) je imalo za svoj jedini zadatak da se brine o šatoru i njegovom sadržaju, da ga prenosi i štiti. Oni koji bi došli u kontakt sa kovčegom na nepodesan način, na primer tokom prenošenja, bi na mestu umrli. To je, u najmanju ruku, obezbeđivalo posebnu zaštitu ovim tekstovima.

Kasnije su oni koji su pravili kopije bili pod strogom kontrolom, kao što je ranije napomenuto. Jedna mala greška i cela kopija je bacana. To je potvrđeno kumranskim otkrićem 1947. godine. Dokument koji je tada otkriven je biblijska Knjiga proroka Isaije. Ovaj dokument je bio oko hiljadu godina stariji od najstarije do tada poznate kopije Knjige proroka Isaije. Tekstovi su bili 95% identični a preostalih 5% su bile uglavnom vari-

jacije u izgovoru. Što se tiče sadržaja, razlike nije bilo².

Treba postaviti i druge zahteve kada su u pitanju biblijski tekstovi. Istorijski događaji i imena mesta moraju da budu tačni. To može da bude teško kada se jezici menjaju, razvijaju i kada su pod uticajem drugih jezika. Tokom samo sto godina mnoga imena gradova i mesta u Švedskoj su se promenila u načinu pisanja i izgovora. U vezi sa tačnošću biblijskih tekstova pri povezivanju sa istorijskim događajima, može se reći da što je više arheoloških nalaza, to više razumemo te tekstove, i shvatamo da su mnoge stvari koje ranije nismo razumeli u stvari tačne.

Poteškoće

Za one koji nisu upoznati sa regionom kojim se ova knjiga bavi, postoji razlog da se ukratko spomenu neki od uslova. Treba napomenuti da su mnoge fotografije načinjene pod krajnje teškim okolnostima. Na primer, možda su slikane na velikim dubinama pod morem pri jakim strujama i lošim osvetljenjem u vodi punoj ajkula. Druge fotografije su iz nepristupačnih oblasti. Niz ovih fotografija je slikan jednostavnom fotografskom opremom, pod posebnim okolnostima.

Niz poteškoća, koji je učinio da je naizgled jednostavna merenja bilo skoro nemoguće izvršiti, je ograničio ono što je uključeno u knjigu i način na koji je korišćeno. To znači da određen broj nalaza nije dokumentovan na način na koji se želelo. Mere da se ograniči i uništi dokumentacija su preduzimane iz različitih smerova, koji se obično ne bave arheološkim nalazima i istraživanjima.

Dok čitate knjigu, razmišljajte o informacijama na koje ste do sada možda naišli u vezi sa ovim predmetom. Upitajte se koja je hipoteza i svrha takvog tipa informacija. Razmislite o karakteru takvih informacija, i da li postoje arheološki nalazi koji podupiru takve hipoteze. Nemojte verovati svemu što pročitate ili čujete, i budite podjednako kritični o sadržaju ove knjige, testirajući hipoteze iz sopstvenog iskustva i saznanja.

Kao autor, nadam se i očekujem da ćete ostvariti uvid u probleme i situacije, o kojima niste puno razmišljali. Sa druge strane, možda ste se u značajnoj meri bavili ovim pitanjima. U oba slučaja, nadam se da ćete pronaći stvari koje niste videli ili o kojima do sada niste čitali.

*Lenart Miler
Dr med. sci/prof.*

Period pre Izlaska

Od Avrama do Mojsija

PERIOD PRE IZLASKA

Priča o izraelskom narodu počinje u prvim knjigama Petoknjižja. To je obimna rodoslovna hronika koja obrađuje generaciju po generaciju, žene, sinove i kćeri. Tarin rodoslovni zapis (1. Mojsijeva 11,27 i nadalje) se bavi porodicom u kojoj je Tara otac dobro poznatog biblijskog karaktera, Avrama, koji je predak većine ljudi na Bliskom istoku. Ove knjige započinju Avramom, koji napušta svoj dom i odlazi u zemlju Haldejsku. Ovaj odlazak pokreće niz događaja koji kasnije dovode do još jednog odlaska, Izlaska.

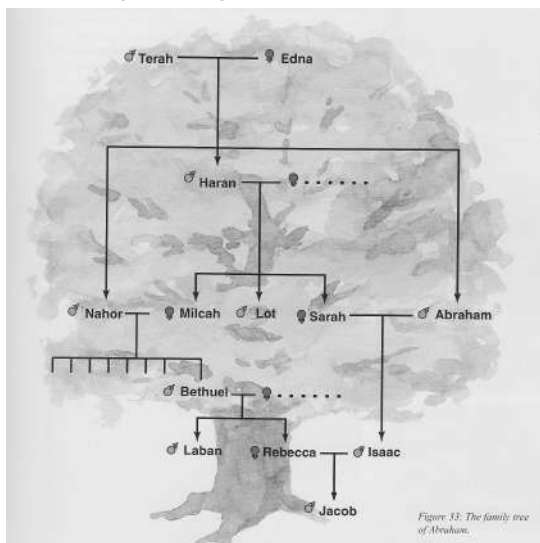
Po biblijskom tekstu, Tara je bio 130 godina star kada su rođeni Avram (kasnije poznat kao Avram), Nahor i Aran. Braća su rođena u Uru Haldejskom gde je Aran i umro dok je još uvek živio blizu oca. Pre smrti Aran je imao troje dece, sina Lota i ćerke Melhu i Saru. Nahor se oženio Melhom a Avram Sarom, koja je izgleda izvesno vreme bila neplodna i nije mogla da ima decu. Slika 33 prikazuje porodično stablo ovih ljudi koji su živeli pre oko 4.000 godina.

Tara je sa sobom poveo sina Avrama i snahu Saru i napustio Ur Haldejski da bi se uputio u zemlju Hanansku, ali su se nastanili u Haranu, mestu na putu za Hanan.

Na ovaj način počinje priča o Avramu, Isaku i Jakovu i o onome što je postalo uvod u dolazak izraelskog naroda u Egipat. Oni su kasnije pobešli iz Egipta u velikoj migraciji koja je nazvana Izlazak. Tokom svog bega dolaze do planine koju mi znamo kao Sinaj, Horiv ili Božija planina, ali pre nego što dođemo do toga postoji nekoliko velikih događaja kao i manjih detalja koji su vredni pomena.

U prvom delu ćemo pratiti Avrama i Saru i živote i putovanja njihovih potomaka. Veliki deo toga ćete verovatno prepoznati pošto određeni koncepti, događaji i priče žive u našoj kulturi bez obzira da li je neko hrišćanin, Jevrejin ili musliman. Drugi događaji će vam biti potpuno novi i tu stvari postaju uzbudljive. Neobično je uvideti kako se događaji koji se vremenski prostiru nekoliko hiljada godina međusobno uklapaju i neobično je kako arheološki nalazi mogu da dovedu do novih

uvida u biblijske tekstove i više hiljada godina staru istoriju Bliskog istoka.

Slika 1: Avramovo porodično stablo.

Tara, Edna, Aran, Nahor, Melha, Lot, Sara, Avram, Vatuilo, Lavan, Reveka, Isak, Jakov.

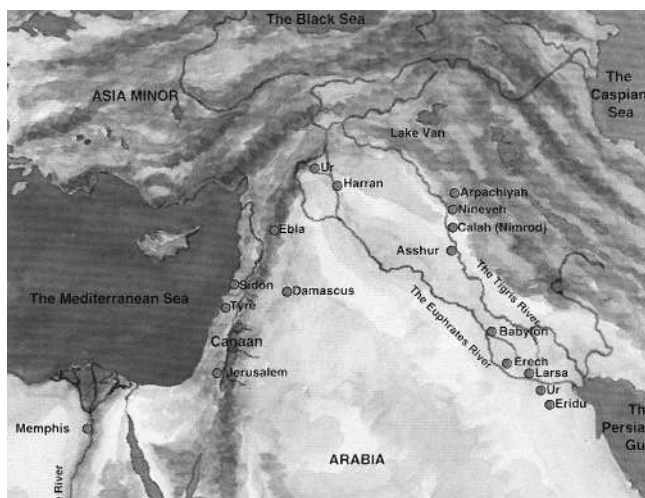
Pridružite se putovanju koje započinje u Uru Haldejskom a zatim se nastavlja do mnogih drugih mesta.

1. Gde se nalazio Ur Haldejski?

Avram i njegova porodica su napustili Ur Haldejski na svom putu prema zemlji Hananskoj, ali gde se nalazio taj "Ur Haldejski"? Po tradicionalnom gledištu Ur Haldejski se nalazi istočno od savremenog Izraela, negde između reka Eufrat i Tigar u sadašnjem Iraku. Arheološki nalazi su ukazali na mesto u južnom Iraku koje se zove Ur. Međutim, malo je verovatno da Ur u južnom Iraku odgovara Uru Haldejskom.

1.1. Gde se nalazio Haran?

Po biblijskoj hronologiji (videti 45. poglavlje), Avram je rođen u Uru Haldejskom oko 1996. godine pre Hrista, a napustio je oblast Ura i Harana pri odlasku u Hanan oko 1921. godine pre Hrista.

Slika 2: Mesta na Bliskom istoku koja su od značaja za raspravu u ovoj knjizi. Ur i Haran koji se spominju u ovoj knjizi se nalaze u gornjem srednjem delu karte.

ASIA MINOR – Mala azija, Black sea – Crno more, The Caspian Sea- Kaspijsko jezero, Mediterranean Sea – Sredozemno more, Lake Van – Jezero Van, Ur, Haran, Ebla, Sidon, Tir, Damask, Hanan, Jerusalem, Memfis, Nil, Egipat, Arabija, Persijsko more, Eridu, Ur, Larsa, Erech, Vavilon, Asur, Kalah (Nimrod), Niniva, Arpahija, Eufurat, Tigar

Biblijski tekst kaže da su bili na putu za Hanan. Znamo odredište njihovog puta pošto Hanan odgovara Judeji, ili oblasti sadašnjeg Izraela. Bili su na putu za Hanan ali su ostali u Haranu. Poznato je gde se Haran nalazio gde postoji i danas, naime uz pritoku reke Eufrata zvanu Balik. Mesto na kome se nalazi Haran se na savremenim kartama označava kao "Harran" na jugoistoku Turske (slika 2). Haran je tokom nekoliko hiljada godina bio značajan grad. Grad je tokom jednog perioda bio zaštićen utvrđenjem koje je imalo 150 prostorija i zidom oko grada koji je bio 5 m visok, 4 km dug, sa 187 osmatračnica i 6 velikih kapija. Mongoli su 1260. godine napali i razorili Haran, ali malo selo i danas postoji na i pored ruševina grada Harana i njegovog utvrđenja.

Ako su Tara i njegova porodica bili na putu za Hanan i prošli pored Harana, verovatno je da se Ur Haldejski nalazio približno severno, severozapadno ili severo-istočno od Harana. U suprotnom bi prolazak kroz Haran na putu za Hanan predstavljao zaobilazan put. U to vreme je pri putovanju bilo ujedno i neophodno i najpraktičnije

pratiti reku. Zemljište duž reka je bilo ravno, rizik od skretanja sa puta je bio mali i možda najznačajnije, voda je bila lako dostupna za ljude, životinje i stoku u ovim često veoma suvim predelima.

1.2. Da li bi Urfa mogao da odgovara Uru?

Ako se reka Balik prati na sever oko 30 km od Harana a zatim oko 8 km na zapad nailazi se na grad koji se danas zove Urfa. Da li bi to mogao da bude Ur Haldejski?

U "Novoj enciklopediji britanici"² nalazi se sledeća napomena o gradu Urfa:

"Grad leži u plodnoj ravnici Harana, sa tri strane okružen krečnjačkim brdima... Predanja o najranijem osnivanju povezuju mesto sa legendarnim kraljem Nimrodom, a muslimanska legenda povezuje mesto sa Avramom; priča se da je pećina ispod tvrđave grada Urfa mesto rođenja Avrama. Savremeno ime grada je izvedeno iz njegovog ranog aramejskog imena, Urhai".

Područje Ura Haldejskog je verovatno bilo mesto rođenja ne samo Avrama, već i njegovih predaka. Treba spomenuti da u ovoj oblasti postoji nekoliko sela, zajednica i ruševina zvanih "Seruh" (Avramov praded), "Nahor" (Avramov deda), "Tara" (Avramov otac) i "Haran" (Avramov brat). Pored toga, ime "Nimrod" (Avramov predak) takođe se nalazi u oblasti. Ova imena su se tokom godina promenila. Seruh (Serug) je najverovatnije isto mesto kao i ono označeno kao "Sarugi" u asirskim dokumentima iz oko 700. godine pre Hrista a koje se danas zove "Suruk". Oko 900 godina pre Hrista Tara se označava kao "Til-Turahi", što znači – ruševine Tare.

Mesto zvano Haran (ime Avramovog brata) postoji i danas i nalazi se na jugoistoku Turske, oko 44 km od mesta Urfa današnjim putevima. Grad

Slika 3: Saobraćajni znak na putu za Haran.

Urfa je u blizini granice između sadašnje Turske i Sirije.

Pećina ispod tvrđave grada Urfa u kojoj se po lokalnom predanju rodio Avram se i danas smatra za sveto mesto. Grad je nazvan Sanliurfa (od 1983), ali se ranije zvao Urfa. Urfa se može povezati sa huritskom državom, a grad potiče najkasnije iz drugog veka pre Hrista. Muslimani su nad pećinom izgradili džamiju, krstaši su podigli tvrđavu, a postoje i dva stuba ostala od drevnog hrama Valu, zvanog Nimrodov presto, na vrhu planine. Kralj Abgar Ukama (9. – 46. godina) je bio osnivač hrišćanske tradicije grada.

1.3. Gde se nalazila sinarska ravnica?

"Izgleda da je huritski običaj bio da se mesto nazove po imenu osobe kao na primer Nahor, Seruh ili Tara. Upečatljivo je da se sva ta geografska imena nalaze u okrugu Haran..."¹³

U biblijskom tekstu se spominje gde se porodica naselila:

"A kad otidoše od istoka, nađoše ravnicu u zemlji Senarskoj, i naseliše se ondje". (1. Mojsijeva 11,2)

Sva gore spomenuta mesta treba postaviti na ravnici u oblasti zvanoj Sinar (Senar). Da li je danas, oko 4.000 godina kasnije, moguće utvrditi koja je to oblast?

Na jugoistoku Turske severno od sirijske granice (severna Mesopotamija) nalazi se nizija. Gore spomenuta mesta se nalaze u ovoj oblasti, a u središtu ravnice se nalazi mesto zvano Sinar. Zanimljivo je da je Sinar još uvek ime grada, što se može pronaći na mapama Turske. Postoje i druge odrednice koje ukazuju da se Sinar nalazi u severnom delu Mesopotamije. U jednoj se navodi oblast zvana "Sinjar" u istoj oblasti kao i Sinar, i napominje se da je "Sinjar" plodna oblast⁴. Današnja ravnica je prostrana i plodna, bogata crvenicom.

Ur se takođe spominje i u tablicama iz Eble. U Tel Mardiku (Ebla) u današnjoj severozapadnoj Siriji je 1970-ih godina pronađena biblioteka koja sadrži 17.000 tablica ispisanih klinastim pismom iz oko 2.500 godina pre Hrista. U ovoj biblioteci se spominje grad zvan "Ur u oblasti Haran"⁵.

Istoričar Josif Flavije takođe ukazuje gde se nalazila zemlja Haldejska (JA 1/7:2):

"... zemlja iznad Vavilona, zvana zemlja Haldejska... takođe napustio tu zemlju sa svojim ljudima, i otišao u zemlju tada zvanu zemlja Hananska..."

Ovo je opis po Josifu koji odgovara gradu Urfa, a isključuju postavljanje na sadašnjem jugu Iraka (Vavilon).

"Knjiga jubileja"⁶, koja sadrži oko 2.000 godina stare legende, iznosi komentar koji baca svetlo na put kojim se iz Ura išlo u zemlju Hanansku. Tu se kaže da su išli kroz Liban do Hanana, što još više podupire hipotezu da su došli sa severa (iz sadašnjeg Urfa), a ne iz grada zvanog Ur na jugu Iraka. Kaže se da je Nimrod (Nevrod), Avramov predač, stvorio svoje carstvo "u zemlji Senaru" (1. Mojsijeva 10,10).

Mesopotamija se definiše kao obast između reka Eufrat i Tigar. Sinarska nizija o kojoj se u ovom tekstu govori se nalazi između te dve reke. Ove dve reke se jednostavno nalaze blizu granica ove ravnice.

1.4. Na šta se "Haldejski" odnosi?

Poreklo imena Haldejski je nejasno. Biblijski tekstovi spominju haldejsko ime u različitim odeljcima npr. Stefan spominje zemlju Haldejsku u svom govoru, koji započinje pričom o Avramu (Dela 7,1-53), a Jova su napali Haldejci (Jov 1,17). Ime se spominje i u Knjizi proroka Danila u priči o Nabukodonosoru, vavilonskom kralju koji je izvršio opsadu Jerusalima. Nakon što je Jerusalim osvojen, Nabukodonosor je odabrao nekoliko Jevreja, među kojima je bio čovek koji je postao prorok Danilo, kako bi naučili haldejski jezik (Danilo 1,1-7).

Međutim, haldejski jezik i kultura o kojoj se govori u Knjizi proroka Danila su iz vremena od približno 600 godina pre Hrista, oko 1.300 godina nakon Avramove seobe, tako da to spominjanje nije od pomoći u povezivanju teksta sa Urom Haldejskim.

Da li se pravo objašnjenje imena Ura Haldejskog može povezati sa religijom koja je postojala u toj oblasti, u kojoj se nalazio Ur (današnji Urfa)? Prvobitni stanovnici oblasti na jugoistoku Turske su se zvali Huriti i Urarti. Natpisi pokazuju da su imali najmanje 79 različitih bogova, a ta kolekcija bogova je zvana "Khaldis". Deo teksta sa Argistis natpisa glasi:

"Ovo je dar gradova koji sam pridobio za narod Khaldisa za godinu... Khaldisu, davaocu, Kaldejcima, vrhovnim davaocima, deci Khaldisa moćnog..."

Ostaci hrama bogu Khaldisu u Toprak Kaleu u savremenoj Turskoj se mogu naći u blizini jezera Van.

Ovi ljudi su živeli u oblasti u kojoj se danas nalazi Urfa. Moguće je da je postojalo nekoliko gradova sa imenom Ur, pa je potrebno precizirati na koji Ur se misli. Bilo bi veoma podesno ukazati na religiju kao odrednicu: Ur Haldejski, ili kako mi kažemo nekoliko hiljada godina kasnije, Ur Haldejski.

Slika 4: Ovu mapu je objavio Džon Tolis (John Tallis) oko 1860. U sredini ovog dela mape nalaze se tri mesta jedno pored drugog: Urfah (Ur), Harran (Haran), i Seroug (Serug). Tamno obojena reka sa leve strane predstavlja reku Euftrat. Na kartama štampanim poslednjih 200 godina, Serug se često obeležava sa "Saruj" ili "Seroug".

Slika 5: Kračli (G. F. Kračli) je 1845. objavio ovu kartu. Karta prikazuje region jugoistočno od Harana ali na istoj niziji. Grad prikazan na mnogim starim kartama naziva se "Sinjar". Po gradu su isto ime dobili reka ("River Sinjar") i nizija ("Desert of Sinjar"). Ova tri imena se mogu videti u sredini ovog odeljka karte. Moguće je da ova nizija predstavlja ravnicu Senarsku koju biblijski tekst spominje. Haran se nalazi pored reke koja se uliva u Euftrat sa severa kod mesta "Racca" (levi deo odeljka karte).

1.5. Da li se može utvrditi poreklo naziva "Haldejski"?

Oko jezera Van na istoku današnje Turske obožavan je spomenuti bog "Khaldi". U nekoliko navoda se drugačije izgovara ime ovog boga. Dva primera su: "Haldi" u urartijskom hramu u Toprak Kaleu⁸, i "Kalhu" iz severnog dela Mesopotamije⁹. U oblasti u kojoj je obožavan urartski bog "Haldi" (jugoistočni deo Turske) jezik je zvan "haldijski", a danas se koristi ime "urartski"⁷⁻⁹. Pored ovoga postoje različiti izgovori mesta "Toprak Kale", gde je podignut hram ovom bogu. U Britanskom muzeju u Londonu nalazi se jedna varijanta ovog imena koja nam može pojasniti poreklo imena: "Toppra Khale" (usporedite sa Khaldi) gde je bog "Haldi" imao hram. To nam pruža niz prevoda boga/religije u oblasti jugoistočnog dela Turske (severna Mesopotamija); "Khaldi", "Haldi", "Kalhu", "Haldejski" kod urartskog hrama "Toppra Khale", gde se govorio "haldijski" jezik. Nije teško zaključiti da se sva ova veoma slična imena odnose na istog boga/religiju/jezik, naročito pošto se odnose na istu oblast i isti vremenski period.

"...Nimrod, asirski grad Kalhu (biblijski Kalah)..."⁸

Slika 6: Primer mesta u regionu grada Urfa koji sadrži "kale" u svom imenu.

Oko današnjeg grada Urfa postoji veći broj imena i mesta, sela i gradova koji sadrže reč "Kale" u svom imenu. Kale ili "Khale" se odnosi na khaldiski kult iz drevnog vremena na jugoistoku Turske. Primeri ovih imena su navedeni na tabeli 1 i slici 6.

Zanimljivo je da postoje dva mesta blizu jedno drugog sa sličnim imenima, Gerger i Gerger kale. Ovo se takođe može pisati i Gerger i Gerger Haldejski. Kale je ime koje se nalazi i u drugim

Tabela 1. Dodatni primeri mesta u regionu grada Urfa koji sadrže "kale" u svom savremenom imenu.

Akcakale, Topprakkale, Direkkale, Eski kale, Kale (nekoliko mesta), Rumkale, Tapkirankale, Yilani-kale, Gerger kales, Yeni kale

delovima Turske, kao u slučaju dobro poznatih toplih izvora u Pamuk kaleu.

Danas se pod značenjem reči kale podrazumeva tvrđava ili zamak. Međutim, u drevno vreme su najznačajnija bila mesta na kojima su obožavani bogovi. Takvo mesto je takođe bilo zaštićeno ili okruženo tvrđavom. Ovo se može videti širom sveta. Primeri su ograđeni grad i hram Jerusalima, ili stare švedske crkve. Ove crkve su predstavljale skladišta za žito u vreme gladi, i jedino mesto izgrađeno od kamena da zaštiti ljude od napada stranaca. Često je korišćeno mesto sa kulom za osmatranje vatre ili brodova na moru. Pored crkvenog tornja bilo je uobičajeno imati i "kastal" (ista reč kao zamak, eng. castle) to jest odbrambenu kulu. Prema tome, logično je da se pod rečju Khale ili Kale pre oko 4.000 godina podrazumevao bog ili crkva ili mesto obožavanja, zaštićeno zidovima i odbrambenim sistemom, a da se danas tumačenje više koncentriše na odbrambeni sistem (zamak ili tvrđavu).

"...obnovio grad Kalhu, sada zvani Nimrud, kao prestonicu..."⁷²

Ovo se može videti kod grada Urfa, gde postoji mesto obožavanja (Avramova pećina), džamija i odbrambeni sistem (ograđeni deo tvrđave).

1.6. Religija u oblasti

Biblijski tekst navodi da Isus Navin ukazuje na približan lokalitet Ur Haldejskog kada se dosta kasnije obraća Izraelcima u Sihemu:

"...S one strane reke živeše negde oci vaši, Tara otac Avramov i otac Nahorov..." (Isus Navin 24,2)

Reka je Eufrat a opis se veoma dobro poklapa sa današnjim gradom Urfa. Tekst takođe pominje činjenicu da su i Avram i njegov otac živeli u istoj oblasti. Oko mesta Urfa postoji niz sela i drugih mesta koja nose imena Avramovih rođaka (Nimrod, Seruh, Nahor, Tara i Haran). Prorok Isus Navin navodi još nešto vredno pomena:

"...i služiše drugim bogovima". (Isus Navin 24,2)

Ovde su iznete dve stvari. Prva je da su služili drugim bogovima, a ne drugom bogu. Ovo se uklapa u Khaldis region, koji je imao najmanje 79 bogova. Druga je da to predstavlja mogući razlog zašto je Tari (koji je služio drugim bogovima) bilo dopušteno da stigne samo do Harana, gde je umro u velikoj starosti. Samo je Avramu, koga je pozvao Gospod, po biblijskom tekstu, jedini pravi Bog, dopušteno da uđe u obećanu zemlju Hanansku, ali ne i Tari koji je služio drugim bogovima. Ovu hipotezu podupire biblijski tekst Dela apostolskih 7,4.

I 1.800 godina nakon ovih događaja legende su ih još spominjale. Knjiga jubileja nije deo Starog zaveta, ali opisuje događaje iz knjiga Petoknjžja. Napisana je najkasnije približno 100. godine pre Hrista, a možda znatno ranije¹⁰. U ovoj knjizi se nalazi deo koji je u vezi sa pitanjem kojim se bavimo. Kada je Avram imao 60 godina, ustao je jedne noći i zapalio kuću u kojoj su se nalazili idoli. Kada su se ljudi probudili zbog vatre, Avramov brat Aran (Haran) je utrčao u kuću u plamenu da bi spasao idole, i umro u požaru. Biblijski tekst navodi samo da je Aran umro u Uru (1. Mojsijeva 11,28). Današnji grad Urfa ima više od 400.000 stanovnika, dok Haran predstavlja malo selo izgrađeno na ruševinama drevnog Harana.

1.7. U sažetku

Postoji niz naznaka koje zajedno snažno podupiru hipotezu da današnji Urfa sa jugoistoka Turske predstavlja Ur Haldejski; gde su živeli Avram i njegovi preci, i koji su kasnije napustili da bi putovali prema zemlji Hananskoj. U ove naznake spadaju sledeće:

- Urfa je smešten na ravnici. Dva mesta na ovoj ravnici se nazivaju Ćinar i Sinjar. Ur Haldejski se nalazio u Senarskoj dolini.

- Oko grada Urfa nalazi se nekoliko mesta kojima su imena dali Avramovi preci. Ur se mora nalaziti u blizini takvih mesta.

- Lokalne legende (narodna predanja) ukazuju na mesto Urfa kao Avramovo rodno mesto. Tu se nalazi pećina, koja se i danas smatra za njegovo mesto rođenja.

- Haldejski bogovi su obožavani u ovoj oblasti, što bi dalo objašnjenje za odrednicu Ura u vidu... Ur Haldejski.

- Izgleda da su ljudi iz ove oblasti obožavali mnoge bogove. Kult Khaldisa se sastojao od najmanje 79 različitih bogova.

- Na pločicama iz Elbe navedeno je da se Ur nalazio u okrugu Harana. Ur Haldejski (sadašnji Urfa) se nalazi u susedstvu Harana.

- Josif Flavije ukazuje da se Ur Haldejski nalazio severno od Vavilona, kao i danjašnji Urfa.

- Smer je pravilan ako bi neko krenuo iz Urfa i zaustavio se u Haranu na putu za Hanan.

- Knjiga jubileja (legendi zapisanih dugo nakon događaja) ukazuje da su došli preko Libana, to jest sa severa.

- Na putu od Urfa do Harana mogu se pratiti reke, što je bilo veoma značajno u ovim često veoma suvim predelima.

- Nekoliko navoda ukazuje da se bog/religija "Khalidi", "Haldi", "Kalhu" ili "Haldejski", iz urartskog hrama u Topra kaleu (gde se govorio "haldejski" jezik), mogu naći u Sinarskoj ravnici, gde se danaz nalazi Urfa.

- Čak i danas, mnoga mesta u regionu grada Urfa imaju reč "kale" u svom imenu.

2. Ko je bio Avram?

Tara, Avramov otac, je umro u Haranu u 205. godini starosti. Dužina ljudskog života je u to vreme postajala sve kraća (po biblijskom tekstu) sve do Mojsijevog vremena, koji je živio 120 godina (1. Mojsijeva 6,3).

Dok je Avram još uvek u Haranu Gospod mu se direktno obraća i kaže:

"Idi iz zemlje svoje i od roda svojega i iz doma oca svojega u zemlju koju ću ti ja pokazati. I učiniću od tebe velik narod, i blagosloviću te, i ime tvoje proslaviću, i ti ćeš biti blagoslov. Blagosloviću one koji tebe uzblagosiljavaju, i prokleću one koji tebe usproklinju; i u tebi će biti blagoslovena sva plemena na zemlji". (1. Mojsijeva 12,1-3)

Gospod to kaže Avramu oko 1.920 godina pre Hrista (o hronologiji se detaljno govori u 45. poglavlju). Avram, koji tada ima 75 godina, vodi sa sobom svoju ženu Saru, nećaka Lota, slugu (što ukazuje da je Avram bogat) i imovinu, i putuje dok ne stigne u zemlju Hanansku. Avramu je rečeno da napusti "dom oca svojega", ali on dopušta ocu da mu se pridruži sa ostalima. Moguće je da je to razlog zbog koga moraju da se zaustave u Haranu: da sačekaju dok mu otac ne umre (Dela 7,4).

2.1. Poreklo imena Hanan?

Zemlja Hananska je nazvana po četvrtom Hamovom sinu (ličnost koja je živela pre Avrama). Zemlja Hananska odgovara onome što se mnogo kasnije, u Isusovo vreme, zvalo Judeja. Oblast od Gaze do Egipta je bila naseljena Hananitima, a

Grci su je zvali Palestina (JA/6:2). Jevreji, kasnije poznati kao Izraelci, su (po jednoj hipotezi) dobili ime od Evera. Ever je bio Avramov predak, i po Josifu (JA 1/6:4), živio je šest generacija ranije. Po drugim izvorima hebrejsko ime potiče od "haribu", drevnog imena ljudi sa Bliskog istoka.

2.2. Do Hanana a zatim do Egipta

Avram putuje u zemlju Hanansku, do svetog mesta zvanog Sihem. Dok je Avram u Sihemu, Gospod mu se javlja i kaže:

"Tvojemu sjemenu daću zemlju ovu". (1. Mojsijeva 12,7)

Avram u Sihemu podiže oltar Gospodu jer je to mesto na kome mu se Gospod javlja i obećava zemlju koja će pripadati njegovim potomcima. Avram nastavlja put do Vetilja gde razapinje šator. Ovde Avram takođe gradi žrtvenik Gospodu.

U zemlji nastaje glad, i Avram sa svojom pratnjom nastavlja dalje na jug do Egipta. Avram je učen čovek, koji raspravlja sa učenjacima u Egiptu i upućuje ih u nauku i u teologiju. Po Josifu Flaviju, Avram uvodi astronomiju (nauku o planetama i zvezdama) i aritmetiku (osnovnu matematiku) u Egipat; nauke koje potiču iz haldejske zemlje odakle je verovatno Avram emigrirao (JA1/8:2).

2.3. Avram i Lot se razdvajaju

Avram i Lot se kasnije vraćaju iz Egipta u zemlju Hanansku, veoma bogati u pogledu stoke kao i srebra i zlata. Dolazi do svađe između Avramovih i Lotovih pastira, i oni odlučuju da se razdvoje. Avram kaže Lotu da odabere svoj deo zemlje, a Avram će uzeti drugi. Lot odabira plodnu jordansku ravnici, koja je pre nego što je Gospod razorio Sodom i Gomor ličila na Rajski vrt (1. Mojsijeva 13,10). Lot odabira celu jordansku ravnici (o dramatičnim događajima na jordanskoj ravnicu govori se u 3. poglavlju), dok Avram ostaje u Hananu (1. Mojsijeva 13,1-13). Po biblijskom tekstu Gospod se obraća Avramu i kaže:

"Podigni sada oči svoje, pa pogledaj s mjesta gdje si na sjever i na jug i na istok i na zapad. Jer svu zemlju što vidiš tebi ću dati i sjemenu tvojemu do vijeka. I učiniću da sjemena tvojega bude kao praha na zemlji; ako ko uzmože izbrojiti prah na zemlji, moći će izbrojiti i sjeme tvoje. Ustani, i prolazi tu zemlju u dužinu i širinu; jer ću je tebi dati". (1. Mojsijeva 13,14-17)

Avram se kasnije nastanjuje u Hevronu (Hebronu) i tu, takođe, podiže žrtvenik Gospodu. Gospod se još jednom javlja Avramu. Avram i Gospod razgovaraju i Gospod obećava Avramu da

će on biti predak velikom narodu, narodu brojnom kao zvezde dok se Avram žali da nema nasljednika. Obećanje Avramu se još jednom ponavlja:

"Ja sam Gospod, koji te izvedoh iz Ura Haldejskoga da ti dam zemlju ovu da bude tvoja". (1. Mojsijeva 15,7)

2.4. Predviđanje budućnosti

Nakon toga Gospod predviđa budućnost. Avram je neće iskusiti, ali njegovi potomci hoće. Gospod tada predviđa ono na šta će se ova knjiga koncentrisati: život Avramovih potomaka kao robova u Egiptu, i njihov beg, Izlazak – veliku seobu iz Egipta.

"I Gospod reče Avramu: znaj zacijelo da će sjeme tvoje biti došljaci u zemlji tuđoj, pa će joj služiti, i ona će ih mučiti četiri stotine godina. Ali ću suditi i narodu kojemu će služiti; a poslije će oni izaći s velikim blagom. A ti ćeš otići k ocima svojim u miru, i bićeš pogreben u dobroj starosti". (1. Mojsijeva 15,13-15)

2.5. Obećanje dato Avramu

Biblijski tekst nam zatim kaže da istog dana Gospod daje obećanje Avramu i kaže:

"Sjemenu tvojemu dadoh zemlju ovu od vode Misirske do velike vode, vode Efrata". (1. Mojsijeva 15,18)

U velikoj starosti, Avram i Sara još uvek nemaju dece. Avram sada ima 85 a Sara 75 godina. Razumljivo je da počinju da očajavaju, uprkos Božijem obećanju o deci. Sara zbog toga daje Avramu svoju egipatsku robinju Agar kao konku-binu, kako bi ona rodila dete Avramu. Agara je zatrudnela, i njoj se javlja anđeo i kaže joj da nazove sina Ismailo. Gospod takođe kaže da će Ismailo biti u neslozi sa svojom braćom. Ismailo je rođen kada je Avramu 86 godina. Ismailo zauzvrat ima 12 sinova, koji se nastanjuju između Eufrata i Crvenog mora, to jest istočno i jugoistočno od današnjeg Izraela.

Avram stari i kada mu je 99 godina Gospod mu se ponovo javlja:

"Ja sam Bog svemogućí, po mojoj volji živi i budi pošten. I učiniću zavjet između sebe i tebe, i vrlo ću te umnožiti". (1. Mojsijeva 17,1-2)

Avram se baca na zemlju a Gospod nastavlja:

"Od mene evo zavjet moj s tobom da ćeš biti otac mnogim narodima. Zato se više nećeš zvati Avram, nego će ti ime biti Avrâm, jer sam te učinio ocem mnogih naroda; Daću ti porodicu vrlo veliku, i načiniću od tebe narode mnoge, i carevi

će izaći od tebe. A postavljam zavjet svoj između sebe i tebe i sjemena tvojega nakon tebe od koljena do koljena, da je zavjet vječan, da sam Bog tebi i sjemenu tvojemu nakon tebe; I daću tebi i sjemenu tvojemu nakon tebe zemlju u kojoj si došljak, svu zemlju Hanansku u državu vječnu, i biću im Bog. I reče Bog Avramu: ti pak drži zavjet moj, ti i sjeme tvoje nakon tebe od koljena do koljena. A ovo je zavjet moj između mene i vas i sjemena tvojega nakon tebe, koje ćete držati: da se obrezuje između vas sve muškinje. A obrezivaćete okrajak tijela svojega, da bude znak zavjeta između mene i vas. Svako muško dijete kad mu bude osam dana da se obrezuje od koljena do koljena, rodilo se u kući ili bilo kupljeno za novce od kojih god stranaca, koje ne bude od sjemena tvojega". (1. Mojsijeva 17,4-12)

"A Saru ženu svoju ne zovi je više Sàra nego neka joj bude ime Sára. I ja ću je blagosloviti, i daću ti sina od nje; blagosloviću je, i biće mati mnogim narodima, i carevi narodima izaći će od nje. Tada pade Avram ničice i nasmija se govoreći u srcu svojem: e da će se čovjeku od sto godina roditi sin? I Sari? E da će žena od devedeset godina roditi? I Avram reče Bogu: neka živ bude Ismailo pred tobom! I reče Bog: zaista Sara žena tvoja rodiće ti sina, i nadjećeš mu ime Isak; i postaviću zavjet svoj s njim da bude zavjet vječan sjemenu njegovu nakon njega. A i za Ismaila uslišio sam te; evo blagoslovio sam ga, i daću mu porodicu veliku, i umnožiću ga veoma; i rodiće dvanaest knezova, i učiniću od njega velik narod. A zavjet svoj učiniću s Isakom kad ti ga rodi Sara, do godine u ovo doba". (1. Mojsijeva 17,15-21)

U ovom odeljku iz Biblije, Gospod veoma jasno kaže da će zavet koji je uspostavio sa Avramom biti obrezivanje. Gospod takođe Avramu i Sari daje nova imena. Od sada se zovu Avrâm i Sára. Zavet će biti vječan, a obećana zemlja će, po biblijskom tekstu, zauvek pripadati njegovim potomcima. Sari je obećan sin, što Avram smatra za malo verovatno (Avram ima 100 a Sara 90 godina u tom trenutku), ali Gospod nastavlja da govori sa Avramom i izjavljuje da će se sin zvati Isak. Sa Isakom je zavet uspostavljen i zapečaćen. Vrat ćemo se Isaku u četvrtom poglavlju.

2.6. U sažetku

Ukratko, o Avramu se može reći sledeće:

- Avram je bio osoba kojoj je Gospod odlučio da se obrati pre 4.000 godina. Na taj način Avram je odabran i postao je predak ljudima na Bliskom istoku.

- Avramovom potomstvu je obećana zemlja Hananska.

- Tokom perioda gladi Avram migrira u Egipat.

- Kada su se Avram i Lot vratili u Hanan, Avram se nastanio u Hebronu a Lot u dolini Jordana.

- Gospod je razgovarao sa Avramom i predvideo ropstvo i oslobađanje Jevreja iz Egipta (deo II u ovoj knjizi).

- Gospod je dao obećanje Avramu, koje je kasnije uspostavljeno i zapečaćeno Isakom.

- Gospod je dao Avramu i Sari nova imena: Avrâm i Sára.

- Znak zaveta između Gospoda i Avrama je bio obrezivanje, tradicija koju i Arapi i Jevreji još uvek održavaju.

Pratićemo Avramovog sina Isaka ali ćemo prvo videti šta se desilo Lotu, onom koji je pratio Avrama i Saru (bio je Sarin brat) i koji se nastanio u dolini reke Jordan.

3. Šta se desilo u Sodomu i Gomoru?

Sodom, Gomor i nekoliko drugih mesta u jordanjskoj ravnici je bilo toliko grešno da su, po biblijskom tekstu, izazvali Božiji bes. Pozadina događaja je opisana u 1. knjizi Mojsijevoj 18,16 – 19,28, ali ako preskočimo to i predemo direktno na opis toka događaja, onda on glasi ovako:

"I kad sunce ogranu po zemlji, Lot dođe u Sigor. Tada pusti Gospod na Sodom i na Gomor od Gospoda s neba dažd od sumpora i ognja. I zatrone gradove i svu onu ravan, i sve ljude u gradovima i rod zemaljski". (1. Mojsijeva 19,23-25)

Odeljak opisuje da su ta mesta u jordanjskoj ravnici uništena vatrom i gorućim sumporom, koji je u vidu kiše pao na njih. Jedan od gradova je bio Sodom, u kome je živio Lot sa porodicom. Logično je pretpostaviti da je sve na putu ove kiše od gorućeg sumpora uništeno intenzivnom vrelinom. Zbog toga se na mestima ne može tragati za uobičajenim arheološkim nalazima.

Masada je velika utvrđena planina, sa platoom na oko 440 metara iznad okolnog predela. Ova planina se nalazi u blizini jugozapadne obale Mrtvog mora, i predstavljala je poslednje isticureno uporište jevrejske odbrane kada su Rimljani pokušali da ih istrebe, nakon razaranja hrama u Jerusalimu 70. godine posle Hrista. To se odigralo mnogo kasnije u odnosu na događaj koji je razorio Sodom i Gomor oko 1897. godine pre Hrista.

3.1. Gde se Gomor nalazio

Neposredno uz Masadu nalaze se ostaci koji bi mogli da predstavljaju jedan od gradova iz biblijske priče. Oblast od približno 3 x 2 km primetno se razlikuje od okoline. Uz malo mašte mogu se zamisliti ulice, zidovi i sfinge. Međutim, sama ta opažanja nisu dovoljna, i po definiciji predstavljaju nagađanja.

Slika 7 (na kraju knjige u koloru) pokazuje pogled na oblast sa platoa planine Masada. Deo ove oblasti se na slici može videti označen crvenom bojom. Ostatak oblasti se delom vidi na levoj strani fotografije, takođe obeleženoj crvenom bojom. Obojene oblasti primetno se razlikuju od okoline, bar što se tiče izgleda i tipa minerala. Na slici 7 to se vidi kao svetlija i brdovitija oblast. Mrtvo more se vidi u pozadini.

Dok je okolna oblast sačinjena od velikih, ravnih površina sa stenama i šljunkom koji su čvrsti po karakteru (kvarc i nešto što liči na feldspat), središnja oblast je brežuljkasta, ima vertikalne zidove stena i prekrivena je debelim slojem teške, sitno-zrnaste supstance. Ovaj sloj, koji se može naći širom cele oblasti, uočava se u vidu nanosa. Može se pretpostaviti da je na tom mestu bilo nešto, možda grad, ali je u celini previše uništen da bi se moglo proceniti.

Ostaci, koji se mogu uočiti na različitim mestima u oblasti, su donekle zanimljiviji. Jedan primer predstavljaju redovi kamenih blokova, koji su verovatno sastavljeni od nekog tipa stene zasnovane na kvarcu, i koji nisu uništeni gorućim sumporom. Ovi redovi kamenja su lako mogli da predstavljaju kaldrmu, temelje kuća ili nešto slično. Na drugim mestima ostaci imaju više karakteristika zidova gde se mogu pronaći pravi uglovi, nešto što ne predstavlja čestu pojavu kod prirodnih formacija stena.

Slika 7: Oblast Gomora viđena sa planine Masada. U pozadini se može videti Mrtvo more.

3.2. Sumporne lopte

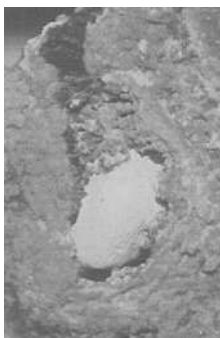
Mineral je vidljivo erodiran i ono što je različito od okruženja su ostaci u vidu pepela, koji prekrivaju sve izdignute delove. Međutim, to nije običan pepeo, već teška supstanca u obliku pepela. Ono što je neobično u pogledu oblasti je da se tu nalazi velika količina sumpornih lopti, čija veličina se kreće od nekoliko centimetara u prečniku pa do veličine teniske loptice. Ove sumporne loptice su rasute samo širom ovog posebnog mesta, u okviru oblasti osobenog izgleda (obojena oblast na slici 7).

Tamo se može naći niz ovih sumpornih lopti prečnika između jednog i deset centimetara (slika 8).

Slika 8: Primeri sumpornih loptica. Približne veličine su 1-10 cm u prečniku.

Ove sumporne loptice su se utopile u stene, i može se pratiti trag kojim je sumpor prodro u mineral pri visokoj temperaturi, što pokazuje da je sumpor sagorevao. To se može videti na slici 9. Komad stene je podeljen na dva dela. Na desnom delu se nalazi kanal kroz koji je goruća sumporna loptica prolazila topeći stenu. Kada je sumpor prošao, kanal se topeći zatvorio i, zbog nedostatka kiseonika, vatra gorućeg sumpora se ugasila.

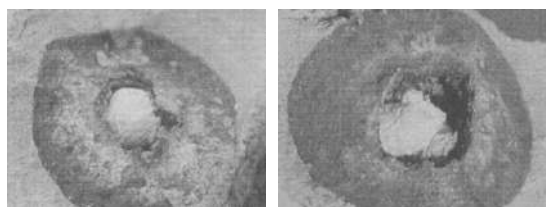

Slika 9: Goruća sumporna loptica je topeći izdubila sebi put kroz stenu. Usled toplote kanal se topljenjem zatvorio a bez kiseonika nema više sagorevanja (vatre). Mineral u blizini sumporne loptice je relativno otporan na eroziju i formira ljusku.

Toplota je izazvala promene u mineralu, što se u mineralu može videti u obliku smeđih prstenova koji okružuju sumpornu lopticu (na kraju knjige u koloru). Sumporna loptica je kasnije zatvorena u ljusku, formiranu visokom temperaturom praćenom hlađenjem, što se takođe može videti na slici 12. Mesta udara sumpora su naznačena kao "mitraljeskom paljbom" širom cele oblasti. Ovo se najjasnije vidi na slici 8, koja prikazuje veliki broj sumpornih loptica prekrivenih ljuskom na mestima gde je okolni mineral erodirao.

Mineral je razmrvljen na mnogim mestima u oblasti. Međutim, ljuske oko sumpornih loptica su bile otpornije na eroziju. To može izgledati kao na slici 8, sa možda sto ili više ljuskom pokrivenih sumpornih loptica na veoma maloj površini. Svaki okrugli, izdignuti objekat vidljiv na slici predstavlja sumpornu lopticu prekrivenu ljuskom, i ovde veličina takođe varira od oko 1 do 10 centimetara u prečniku. Kada se ljuska razbije sumporna loptica se može jasno videti. Ako se loptice izvade, izgledaju kao ona koja se vidi na slici 12.

Sumpor se pronalazi ne samo u slobodnom, erodiranom materijalu, već i u kamenim blokovima i stenama, koje još nisu erodirane. U jednom primeru, žuta loptica je testirana da bi se proverilo da li je sumporna. Loptica se zapalila kada joj je prinesen plamen upaljača, a zatim je gorela uz snažan miris sumpora odajući istovremeno intenzivnu toplotu. Još jedan pokazatelj da je oblast bila izložena visokim temperaturama je oblik stena, koje su se izgleda izbočile usled velike toplote.

Slike 10, 11: Usled toplote gorućeg sumpora okolni materijal je obojen.

3.3. Ostaci u obliku voća

Istoričar Josif Flavije ostavlja zanimljiv, 1.900 godina star zapis¹¹. Govori kako je predeo bio lep pre nego što je sve izgorelo, i kako su gradovi u oblasti bili bogati. Bogati gradovi ukazuju na postojanje velikih zgrada, hramova, zidova itd. Josif opisuje šta se dogodilo:

"Sada je taj predeo tako žalosno sagoren, da niko ne želi da zalazi tuda... To je od starih bila najsrećnija zemlja, kako zbog plodova koje je

nosila tako i zbog bogatstva njenih gradova, iako je sada sve sagoreno. Priča se da je zbog bezbožnosti njenih stanovnika bila sagorena munjama: kao posledica toga još uvek postoje ostaci te božanske vatre; a tragovi (ili senke) pet gradova se još uvek mogu videti, kao i pepeo koji prekriva njihovo voće, voće koje ima boju kao da je podesno za jelo; ali ako ih protrljaš rukama, raspašće se u dim i pepeo”.

Opis se veoma dobro uklapa u izgled oblasti sa slike 7. Takođe je veoma lako dovesti u vezu sumporne loptice sa blede žutim južnim voćem sa tankom, grubom kožicom koja se lako drobi pod prstima. Odrobljeni deo (minerala i sumpornih loptica) je nalik pepelu, i toliko sitno-zrnast da ga je teško očistiti sa odeće.

Slika 12: Otvorena ljuska sa sumpornom lopticom.

3.4. Opis predela

U navedenom odeljku Josif iznosi još jednu napomenu, to jest da se ostaci tih gradova mogu uočiti u vidu senki. Da bi bacao senku, objekat mora da bude viši od svog okruženja, a upravo je takav izgled mesta na kome se nalaze ove sumporne loptice.

Neposredno pre gore navedenog Josifovog odeljka navodi se da se oblast Sodoma i Gomora nalazi veoma blizu Mrtvog mora. Ovaj opis se takođe poklapa sa lokacijom oblasti sa slike 7, gde se u pozadini može uočiti deo Mrtvog mora.

3.5. Hemijske reakcije u vezi sa gorućim sumporom

Sa različitih mesta u ovoj oblasti sakupljeni su uzorci radi analize vrsta stena i minerala. Analize ukazuju da se sa gorućim sumporom desilo sledeće:

Uzorci sa perifernog dela oblasti (koja nije izložena intenzivnoj toploti) predstavljaju uglavnom krečnjak ili, da koristimo stručnije hemijske izraze, kalcit ili kalcijum karbonat (CaCO_3). To odgovara najčešćim građevnim ma-

terijalima u regionu, ali se razlikuje od okruženja koje se sastoji od minerala kvarca i feldspata.

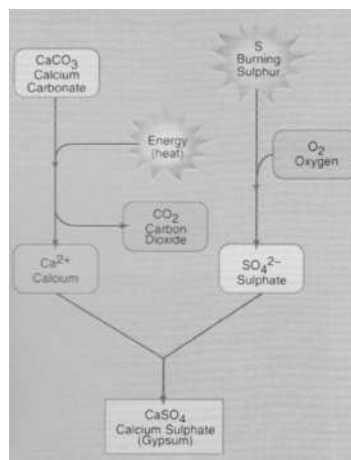
Što se tiče sumpornih kuglica, mineralog kome je dato da analizira ove uzorke nije verovao da je to sumpor, pošto ovaj oblik sumpora ne liči na sumpor koji se inače nalazi u prirodi. Međutim, analize su pokazale da su od čistog sumpora (S).

Za mineralne uzorke koji su sakupljeni iz oblasti pogođene vrelinom gde su se nalazile sumporne loptice, utvrđeno je da predstavljaju gips, ili hemijski rečeno kalcijum sulfat (CaSO_4).

Sve analize su vršene uz rendgensku kristalografiju, hromatografiju i spektrofotometre apsorpcije atoma, od strane kvalifikovanih geologa i laboratorija analitičke hemije, kojima nije rečeno ništa o identitetu uzoraka koje je trebalo analizirati.

Rezultati ove analize znače da se ono što se najverovatnije desilo na ovom mestu može objasniti jednostavnim hemijskim reakcijama, u skladu sa slikom 13. Po slici, CO_2 (ugljen-dioksid) se oslobađa iz CaCO_3 (krečnjaka) pri intenzivnoj toploti (u ovom slučaju toploti gorućeg sumpora). U isto vreme sumpor (S) se oksiduje do sumpor dioksida (SO_2), koji reaguje sa vodom kako bi formirao sulfat (SO_4^{2-}). Jon kalcijuma (Ca^{2+}) može tada da reaguje sa jonom sumpora (SO_4^{2-}) i da formira kalcijum sulfat (CaSO_4). Kalcijum sulfat je ono što nazivamo gips. Analize dominantnog materijala u ovoj oblasti pokazuju da je to gips.

Šta je onda takozvani "pepeo" pronađen u oblasti? Na slikama se vidi kao erodirani materijal koji leži u nanosima ispod svih izdignutih delova. "Pepeo" je veoma sitno-zrnast i lepi se za odeću, pri čemu ga je teško otresti. Najpribližnije se može uporediti sa krupnozrnim brašnom. Boja je siva uz čestice svetlije boje. Može se osetiti slab miris sumpora.

Slika 13: Verovatna šema hemijskih reakcija nesreće koja je pogodila ovo mesto. CaCO_3 , Kalcijum karbonat; S, Gorući sumpor; Energija (toplota), O_2 , Kiseonik; CO_2 , Ugljen-dioksid; Ca^{2+} , Kalcijum; SO_4^{2-} , Sulfat; CaSO_4 , Kalcijum sulfat (Gips).

3.6. Šta predstavlja "pepeo"?

Hemijska analiza pokazuje da "pepeo" sadrži relativno velike količine sumpora (4,5%), koji potiče od erozije ranije opisanih sumpornih loptica. Što se drugih minerala tiče, "pepeo" se sastoji od sledećih po opadajućim vrednostima: CaCO_3 (aragonit i kalcit), CaSO_4 (gips) i SiO_2 (kvarc); manje količine NaCl (so) i $\text{CaMg}(\text{CO}_3)_2$ (dolomit) i možda male količine CaF_2 (fluorit).

Ove analize pokazuju da "pepeo" sadrži iste minerale kao i čvrsti materijali od kojih se sastoji oblast, a da u erodiranom materijalu postoje takođe i velike količine sumpora. Čak se i erodiran materijal ranije sastojao od fiksiranih struktura krečnjaka, koje su u velikoj meri preobražene u gips pri izlaganju gorućem sumporu. So, koja se u manjim količinama nalazi u "pepelu", postoji u celoj oblasti oko Mrtvog mora. Samo Mrtvo more sadrži približno 25-28% čvrste materije, uglavnom soli, što odgovara rastvoru zasićenom solju. Normalni udeo soli u okeanima je približno 4%. Visok sadržaj soli Mrtvog mora predstavlja razlog za odsustvo života u jezeru ("mrtvo"), i zbog koga ljudi imaju problema sa plivanjem pošto "plutaju" na površini vode.

Sve ovo znači da analize ukazuju da je krečnjak bio izložen gorućem sumporu, koji je u velikoj meri preobrazio krečnjak u gips. Gips se lako mrvi i predstavlja jedan od glavnih sastojaka "pepela" koji leži u velikim nanosima u oblasti.

Ako analiza sadržaja sumpora može da ukazuje na istorijske događaje, sumpor je pao preko oblasti u količini koja odgovara najmanje 5% od količine čvrstih stena u oblasti. Svakako je bila daleko veća, pošto je veliki deo sumpora ili reagovao sa kalcijumom (formirajući gips, preovladavajući materijal u oblasti) ili nestao u vidu gasa (sumpor-dioksid). Ukupno izlaganje oblasti sumporu bilo je, prema tome, ogromno.

3.7. Karakteristike oblasti

Minerali koji se obično pronalaze u regionu Mrtvog mora su kamen i šljunak sastavljeni od nekoliko vrsta stena kao što su kvarc i feldspat. Na ovom ograničenom mestu sa površinom od oko 3 x 2 km nalazi se oblast koja se razlikuje od okoline, i penjanje po erodiranim stranama izgleda kao hodanje kroz pepeo ili pesak. Pored toga, ograničena oblast izgleda kao da je bila podvrgnuta "mitraljeskoj paljbi" sumpora.

Deo sumpora je topeći napravio sebi put kroz krečnjak, a kada se istopljeni put ponovo zatvorio sumpor je ostao i vatra se ugasila zbog ne-

dostatka kiseonika. Nakon erozije okolnog materijala, te loptice su se pojavile širom oblasti, delom u jako erodiranim oblastima a delom kao sumporne loptice sa ljuškom načinjenom od okolnog minerala koji se ranije istopio.

Hemijske analize (a ne samo jednostavno razgledanje mesta) ukazuju da je gorući sumpor pao u vidu kiše nad ovom ograničenom oblašću. Još jedna potvrda da je ono što je nađeno u oblasti zaista sumpor je to što se može zapaliti. Sumpor odmah počinje da gori, i gori tokom relativno dugog perioda vremena, odajući intenzivnu toplotu.

3.8. Poreklo sumpora?

Pojava sumpora se ne može usporediti sa onim što se normalno nalazi u prirodi. Ako se gasovi iz izvora ili vulkana kondenzuju, često se formira kora sumpora koja se sastoji iz malih kristala ili amorfne strukture. Sumpor se takođe može naći u kristalnom obliku sa prelepim kristalima svetlo žute boje. Sumpor se inače najčešće nalazi u reakcionim proizvodima sa drugim supstancama, na primer u vidu sulfida i sulfata. Samo povremeno su pronalazeni mali delići čvrstog sumpora.

Jedan oblik sumpora koji se često pronalazi u vezi sa fosilima je gvožđe sulfid (FeS_2). Gvožđe sulfid ima karakterističan mesingano žut ili pozlaćeno metalni sjaj. Nije neobično da neiskusni posmatrač pomeša gvožđe sulfid, koje se takođe zove pirit, sa zlatom. Fosili nekada živih organizama mogu se videti uz ostatke sumpora u obliku sjajno zlatnih kristala gvožđe sulfida (pirita).

Sumpor (u obliku sumpornih loptica) koji se javlja u blizini Mrtvog mora nalazi se samo na ovim specifičnim lokalitetima, koji se u velikoj meri razlikuju od okoline. Sumpor nije prisutan sa ili pored fosila koji nisu pronađeni na ovim mestima. Sumpor se razlikuje od onog koji se obično nalazi u blizini vulkana (kore sumporne kristalne mase, pojedinačni kristali ili u obliku sumpornih minerala), ili u vezi sa fosilima (sulfidi, npr. kristali pirita). Sumpor se javlja u vidu čistog sumpora, u obliku zbijenog praha. Oblast je bila vulkanska, ali je to bilo veoma davno, čak i u geološkim razmerama.

Veoma je verovatno da je sumpor na ovim mestima imao toliko veliku temperaturu da je topeći izdubio sebi put kroz mineral, a kasnije se ugasio zbog nedostatka kiseonika. Sumpor nije u obliku kristala, kore ili gvožđe sulfida, već je više u obliku optica sabijenog praha slično kredi.

Uzimajući sve u obzir, može se reći da karakter oblasti i hemijska analiza ukazuju da je gorući sumpor padao u obliku kiše nad tim mestom. Zbog velike temperature kiše gorućeg sumpora (zajedno sa munjama, po biblijskom tekstu) nemoguće je otkriti normalne arheološke nalaze, ali postoje drugi nalazi vredni spomena.

Na nekoliko mesta nalaze se redovi kamenja, od stabilnijih vrsta stena (kvarc i feldspat), unutar gipsa i kalcita. Redovi kamenja izgledaju raspoređeni na način koji bi se mogao protumačiti kao temelji kuća, zidovi ili ulični pločnik.

3.9. Organske materije

Organske materije se pronalaze na spoljnim ivicama oblasti (hladnije oblasti), i izgleda da su se one stopile sa drugim mineralima (nepreobraženi krečnjak). Tvrdnja da su temperature bile niže u spoljnim oblastima poduprta je činjenicom da se tu sumpor javlja ređe, da postoji relativno dosta krečnjaka i da se ugljenik pronalazi u obliku katrana ili u obliku nalik koksu. Katran je bio značajan proizvod u ovoj oblasti. Mrtvo more je ranije zvano "Asfaltno more" zbog obilja katrana nalik asfaltu, koji je plutao po površini¹¹. Ovaj katran je predstavljao značajnu robu, koja je toj oblasti donosila prihod (Hes. 16:49).

3.10. Gvožđe

Gvožđe je metal koji se u prirodi javlja kao reakcioni proizvod sa drugim supstancama (npr. ruda gvožđa). Ako se u prirodi pronađe čisto gvožđe skoro uvek je rezultat čovekovog delovanja. Otopljeni metal je pronađen u oblasti. Na slikama 14 i 15 (na kraju knjige u koloru) prikazan je jedan takav primer. Slike pokazuju deo metala, koji predstavlja čisto gvožđe (magnetski kao i hemijskom analizom) oksidovano na spoljnim delovima. Izgleda da je deo metala bio izložen visokoj temperaturi, i da je u istopljenom stanju prešao preko ivice a zatim se zaustavio. To ukazuje na ljudsku aktivnost, pre kiše gorućeg sumpora.

Slike 14, 15: Čvrsto gvožđe koje je bilo izloženo visokoj temperaturi, i u istopljenom stanju je prešlo preko ivice a zatim se zaustavilo.

3.11. Skeletni ostaci

U oblasti je pronađeno nešto što verovatno predstavlja delove delimično kremiranog skeleta (slike 16-19). Ako je to skelet, biće (veći sisar ili čovek) leži ispruženo (slika 17) i bilo je pogođeno delimično gorućim sumporom i verovatno padajućim "pepelom", koji je zaštitio delove skeleta. Ovi delovi verovatno predstavljaju delove kičme, delove karlice i delove butnih kosti. U prilog činjenici da su delovi skeleta bili izloženi visokim temperaturama ide i to da su oni postali okamenjeni (pretvoreni u kamen) i/ili kremirani.

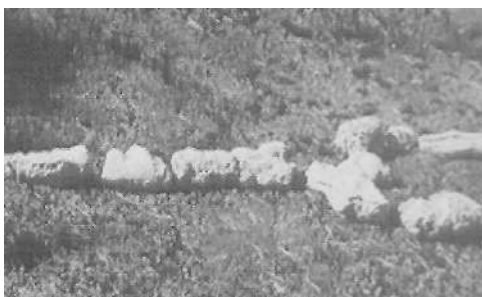
Kada se skelet izloži visokim temperaturama kičmeni pršljenovi i karlične kosti ostaju najbolje očuvani, dok se ostali delovi skeleta pretvaraju u prah. To je pokazano pri pokušajima da se kopira praistorijska kremacija. Štaviše, delovi skeleta se pri sagorevanju preobražavaju i prvo mogu menjati oblik i izgled a zatim poprimaju sagoren oblik nečega što liči na cement. Pod intenzivnom toplotom pršljen puca na karakterističan način koji je u vidu kružnih pukotina često raspoređenih u terasastom obrascu¹³.

Sasvim je moguće da delovi pronađeni u oblasti koji su verovatno skeletni, predstavljaju one delove koji normalno najbolje podnose sagorevanje: kičmeni pršljenovi i karlica. Štaviše, ono što liči na okamenjivanje bi lako moglo da bude sagorevanje na visokoj temperaturi, proces koji je potpuno drugačiji od okamenjivanja, ali koji takođe proizvodi materijal nalik kamenu zbog intenzivne toplote, i ne apsorbuje vodu.

Strukture koje liče na pršljenove su popucale po kružnom obrascu (slika 16), što se očekuje od pršljenova koji su izloženi visokim temperaturama. Skeletni delovi su donekle promenili oblik, ali se i dalje može videti da su određeni delovi kosti imali šuplju strukturu (slike 18 i 19). Ovaj nalaz bi lako mogao da predstavlja skelet, ali je to teško dokazati zbog toplote kojoj su ovi nalazi verovatno bili izloženi. U materijalu nisu ostale nikakve organske supstance radi moguće analize.

Slika 16: Kružni obrasci naprslina predstavljaju tipičnu karakteristiku delimično kremiranog ljudskog (sisarskog) kičmenog pršljena.

Slika 17: Najverovatnije delimično kremiran skelet sisara. Ostaci predstavljaju delove kičme, karlice, i butnih kostiju.

Slike 18 i 19: Najverovatnije detalji kičme viđeni uzdužno. Zapazite šuplju strukturu i kružne naprsline.

3.12. Hemijska analiza skeletnih ostataka

Analiza sastava minerala u ovim nalazima bi mogla da pruži naznake o tome da li predstavljaju skeletne delove. Pošto su ovi skeletni delovi bili izloženi posebnom tretmanu (gorući sumpor i delimična kremacija), izvršene su analize ovih nalaza kao i okolnih minerala, kako bi se utvrdilo da li postoje razlike u sastavu ili predstavljaju

samo formaciju okolnih minerala. Nalazi pokazuju sledeće:

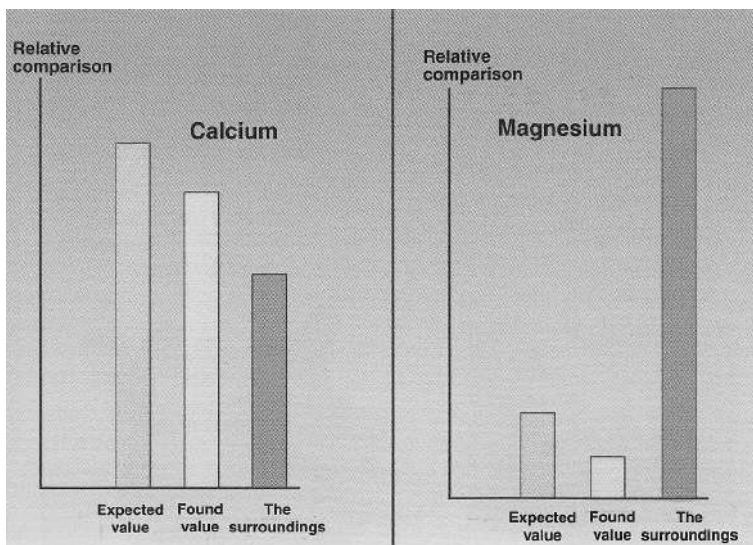
- U okolnim mineralima postoji velika količina kvarca (+770%) i aluminijum-oksida (+680%), u poređenju sa pretpostavljenim skeletnim delovima. To pokazuje da okolni minerali potiču od različitih vrsta stena, dok skeletni delovi imaju daleko manje vrednosti. Skelet bi i trebalo da ima niže nivoe ovih minerala. Ovaj rezultat pokazuje da su skeletni delovi i okolina najverovatnije različitog porekla.

- Sumpor se nalazi u organskom materijalu kao npr. skeletu, ali njegov sadržaj u okolnim mineralima treba biti daleko veći zbog velike količine sumpora koja je pala nad tom oblašću. Okolne supstance imaju daleko veći sadržaj sumpora (+1100%). Ovo još više potvrđuje da ovi nalazi, koji verovatno predstavljaju skelete, ne potiču od okolnih supstanci.

- Fluor je element koji se pronalazi u prirodi ali pre svega u kostima i zubima. Pretpostavljeni skeletni delovi imaju visok sadržaj fluora (+216%) u poređenju sa okolnim supstancama, što podupire hipotezu da predstavljaju skeletne delove.

- Kalcijum (slika 20) predstavlja značajan sastojak skeleta, ali i glavnu komponentu minerala krečnjaka koji se na ovom mestu nalazi u velikim količinama. Ako se podaci proračunaju na osnovu očekivanog sadržaja kalcijuma¹³, pretpostavljeni skeletni delovi su bliži očekivanoj vrednosti za skelete od vrednosti u okolnim mineralima. To ukazuje da oni najverovatnije predstavljaju skeletne delove.

- Magnezijum (slika 20) se nalazi u raznovrsnim mineralima i vrstama stena, kao i u skeletu. Anal-

Slika 20: Očekivane vrednosti: ljudski skelet, utvrđena vrednost: analiza mogućih sisarskih skeletnih ostataka, okruženje: analiza okolnog materijala.

Relativno poređenje, očekivana vrednost, utvrđena vrednost, okruženje, kalcijum, magnezijum.

iza pokazuje da je sadržaj magnezijuma u pretpostavljenim skeletnim delovima daleko niži nego u okolnim mineralima, ali veoma blizu onoga što se očekuje¹³ u skeletu. To predstavlja još jednu naznaku da su pretpostavljeni skeletni delovi zaista skeletni.

Sve ove analize zajedno pokazuju da niz faktora podupire teoriju da su to zaista skeletni delovi. Ti faktori su:

- Izgled i veličina (kičma, delovi karlice i butne kosti). Ovi delovi su najotporniji kada se skelet zagreva i prema tome, trebalo bi ih pronaći.

- Šupljine koje se mogu uočiti na ivicama kičmenog pršljena. Kičmeni pršljen se sastoji od tela pršljena (kičmeni okvir), poprečnih izraštaja i šupljine za kičmenu moždinu (nervni sistem). Nalazi pokazuju pravilne izraštaje (izbočine) i imaju šupljine.

- Naprsline na pršljenu su slične onima koje se pojavljuju kada se primeni toplota (kružne naprsline u terasastom obrascu).

- Analize za utvrđivanje sadržaja kvarca, aluminijum-oksida, sumpora, fluora, kalcijuma i magnezijuma pokazuju da se pretpostavljeni skeletni delovi veoma razlikuju od okolnog materijala, i dalje podupiru hipotezu da oni zaista predstavljaju skeletne delove.

3.13. U sažetku

U sažetku se može reći da ovo mesto pruža sledeće nalaze i podatke analize:

- Oblast je izdignuta i razlikuje se od okoline (stvara senke).

- Celokupna oblast je izgleda bila izložena kiši gorućeg sumpora pri čemu se u ovoj oblasti još uvek može naći veliki broj sumpornih loptica.

- Sumporne loptice su topeći ulazile u krečnjak a zatim su prestale da gore.

- Spoljašnji delovi oblasti sastoje se od krečnjaka, dok centralnim delom dominira gips.

- Ako se krečnjak izloži gorućem sumporu formira se gips.

- Sumporne loptice sa svojim ljuskama liče na južno voće, što i zapisi stari 1.900 godina tvrde o mestima gde su pronađeni ostaci gradova pogodeni gorućim sumporom.

- Okolna oblast ima potpuno drugačiji izgled, i ne sadrži sumporne loptice.

- Mesto odgovara predelu u kome su po biblijskim tekstovima i istoričaru Josifu Flaviju nalazili Sodom i Gomor.

- Redovi kamenja se nalaze u masi gipsa.

- Pepeljasta supstanca koja se nalazi u oblasti sastoji se od mešavine krečnjaka, dolomita i

gipsa. Pored toga, sadrži i veliki udeo sitnozrnastog sumpora.

- Sumpor se razlikuje od sumpornih oblika koji se nalaze u blizini vulkana ili sa fosilima.

- Katran nalik koksu se pronalazi u hladnijim delovima oblasti.

- Otkriveni su otopljeni metalni uzorci čistog gvožđa.

- U oblasti su pronađeni fragmenti koji su verovatno skeletni. Oni su bili izloženi visokim temperaturama, i uništeni su na isti način na koji sagoreva skelet (naročito kičmeni pršljenovi) pri visokim temperaturama.

- Analize podupiru hipotezu da su to zaista delovi skeleta.

4. Ko je bio Isak?

Sada se vraćamo Avramu i Sari. Bog se ponovo ispoljava a Sara i dalje ne veruje da će roditi sina. Po biblijskom tekstu, Gospod zatim kaže:

"Ima li što teško Gospodu? Do godine u ovo doba opet ću doći k tebi, a Sara će imati sina". (1. Mojsijeva 18,14)

4.1. Isakovo rođenje

Avram i Sara su bili 100 i 90 godina stari kada se rodio obećani sin, sin koji po Božijem nalogu dobija ime Isak. Isak je obrezan osmog dana, i to je od tada postao običaj među Jevrejima. Arapi, koji predstavljaju potomke Isakovog brata Ismaila, se obrezuju sa 13 godina starosti jer je Ismailo imao toliko godina kada je obrezan.

Ranije u Bibliji (1. Mojsijeva 16,12) spominje se proročanstvo koje se poklapa sa današnjom situacijom, to jest sukob između Ismailovih potomaka koji žive istočno i jugo-istočno od današnjeg Izraela (Arapski svet) i Isakovih potomaka, Jevreja (Izrael).

"A biće čovjek ubojica; ruka će se njegova dizati na svakoga i svačija na njega, i nastavaće na pogledu svoj braći svojoj" (1. Mojsijeva 16,12)

4.2. "Žrtvovanje" Isaka

Gospod se obraća Avramu u nekoliko prilika. Jednom prilikom Gospod proverava Avramovu vernost tražeći od njega da žrtvuje Isaka, svog jedinog sina sa svojom ženom Sarom. Avram vrši sve pripreme i ide na planinu na koju mu Gospod ukazuje. Tamo pravi žrtvenik i upravo se sprema da žrtvuje Isaka kada ga doziva anđeo Gospodnji. Dobija ovna koga će da žrtvuje umesto sina. Kroz ovaj test Gospod vidi da se Avram drži Božijih za-

povesti, stavljajući ih čak i nad životom svog sina. Ovaj događaj, po tekstu, postaje potvrda obećanja datih Avramu:

"I reče Bog: zaista Sara žena tvoja rodiće ti sina, i nadjećeš mu ime Isak; i postaviću zavjet svoj s njim da bude zavjet vječan sjemenu njegovu nakon njega". (1. Mojsijeva 17,19)

Planina na kojoj je Avram napravio žrtvenik naziva se Morija. To je ista planina na kojoj su kasnije izgrađeni Jerusolim i hram, i ista planina na kojoj je Isus Hrist žrtvovan i razapet. Danas se u toj oblasti nalazi pre svega stari Jerusolim i njegovo okruženje. Gospod još jednom ponavlja svoja obećanja Avramu da će od njega poteći veliki narod. U to vreme Avram živi u Biršebi, neposredno na sever od Negev pustinje.

4.3. Hebron i Makpela

Sara umire u Hebronu sa 127 godina starosti. Avram želi da od Efrona kupi pećinu u Makpeli da je koristi kao grob za Saru i kao porodičnu grobnicu, ali je dobija kao poklon od Efrona. Za uzvrat Avram daje kao poklon Efronu srebro u vrednosti pećine i polja (1. Mojsijeva 23,1-19).

Danas se u Hebronu nalazi građevina koju i Jevreji i Muslimani smatraju svetom. Po predanju, građevina je podignuta nad pećinom koja je postala Avramova porodična grobnica.. U ranijim vremenima pećina u Makpeli verovatno je bila pećina sa nekom vrstom krova izgrađenog od kamena, koji se nalazio u oblasti. Malo je verovatno da se mogu pronaći bilo kakvi dokazi koji bi pokazali da li je bilo koja od postojećih prava pećina iz Makpele, i to iz četiri razloga:

1. Većina grobova je opljačkana tokom vekova i milenijuma koji su prošli od kada su se ovi događaji odigrali.

2. Ako je tačna lokacija pećine u Makpeli bila poznata (a bila je poznata dugo vremena) onda je sigurno da su mnogi želeli da imaju kosti i druge predmete iz grobnica kao relikvije.

3. Tokom svih ratova koji su se odigrali tokom nekoliko hiljada godina, moguće je da su neprijatelji uništili grobnicu i njen sadržaj kako bi se osvetili i/ili uništili značajna mesta.

4. Ako je bilo koje od datih mesta ta pećina, onda je verovatno prazna, što se može zaključiti na osnovu biblijskog odeljka iz kasnijeg vremena. U Jevanđelju po Mateju 27,51-54 zapisano je da su mnogi sveci ustali u vreme Isusovog vaskrsnuća. Ako ima ikog ko bi iz istorije Izraela mogao da pripada toj grupi, onda su to oni koji su bili sahranjeni u pećini u Makpeli. U tom

slučaju pećina bi bila prazna, a po narodnom predanju to se za pećinu u Hebronu i tvrdi. Ali nikom nije dopušteno da siđe u pećinu i da proverí da li je to tačno ili ne.

4.4. Rebeka, Isakova žena

Avram je sve stariji i zadaje svom najstarijem slugi zadatak da iz doma Avramovih rođaka dovede ženu za Isaka. Sluga nalazi Reveku pored bunara u Haranu, Avramovom rodnom gradu. Reveka je unuka Avramovog brata Nahora. Sluga predaje ženidbene poklone, i oni su ubeđeni da je to pod Božijim vođstvom. Rebeka tako, sa svojom pratnjom, odlazi sa slugom Isaku i postaje njegova žena.

4.5. Isakova braća

Ismailo je bio Isakov brat a rodila ga je Agara. Avram je uzeo još jednu ženu, Heturu, sa kojom je imao šest sinova, među njima Madijama. U poglavljima 17-19 vratićemo se na pitanje gde su se Madijam i njegovi potomci naselili.

Avram je umro sa 175 godina, i sahranjen je u istoj pećini u Hebronu kao i njegova žena Sara. Avramovi sinovi Isak i Ismailo su uredili pokop. Sam Ismailo je živio 137 godina.

4.6. U sažetku

Poglavlje o Isaku može se sažeti na sledeći način:

- Isak je bio sin Avrama i Sare.
- Od Isakovog brata Ismaila potiču mnogi Arapi.
- Avram je bio spreman da žrtvuje svog sina Isaka na planini Moriji. Planina Morija kasnije je postala mesto jevrejskog hrama, Isusovog raspeća i sadašnjeg starog Jerusalima.
- Isak je našao svoju ženu, Reveku, u Haranu (sada na jugoistoku Turske), gradu odakle potiču Isakovi rođaci.
- Od Isakovog polubrata Madijama su potekli Madijanci, koji su se kasnije naselili u Arabiji, istočno od Hanana u sadašnjem Jordanu i Saudijskoj Arabiji.
- Božije obećanje Avramu je ponovljeno, potvrđeno i zapečaćeno "žrtvovanjem" Isaka.

5. Ko je bio Jakov?

Isak ima 40 godina kada se ženi Rebekom. Rebeka je jalova i Isak se moli Gospodu za nju. Kada Isak ima 60 godina Rebeka rađa blizance, prvorodeni dobija ime Isav a onaj rođen kasnije

Jakov. Gospod govori Rebeki o blizancima pre nego što su se rodili:

"Dva su plemena u utrobi tvojoj, i dva će naroda izaći iz tebe; i jedan će narod biti jači od drugoga naroda, i veći će služiti manjemu". (1. Mojsijeva 25,23)

Isava ne zanima svoje pravo prvorodenog i pristaje da ga proda kada Jakov ponudi da ga kupi. Isav provodi većinu vremena na otvorenom, loveći divlje životinje.

5.1. Isak u Geraru

U zemlji se javlja glad, kao i u Avramovo vreme, i Isak želi da putuje u Egipat. Kada dođe do Avimeleha, filistejskog cara, Gospod se javlja Isaku i kaže:

"I javi mu se Gospod i reče: nemoj ići u Misir, nego sjedi u zemlji koju ću ti kazati. Sjedi u toj zemlji, i ja ću biti s tobom, i blagosloviću te; jer ću tebi i sjemenu tvojemu dati sve ove zemlje, i potvrdiću zakletvu, kojom sam se zakleo Avramu ocu tvojemu. I umnožiću sjeme tvoje da ga bude kao zvijezda na nebu, i daću sjemenu tvojemu sve ove zemlje; i u sjemenu tvojem blagosloviće se svi narodi na zemlji. Zato što je Avram slušao glas moj i čuvao naredbu moju, zapovijesti moje, pravila moja i zakone moje". (1. Mojsijeva 26,2-5)

Isak ostaje u Geraru, i pod Avimelehovom je zaštitom. Isak ima dobre prinose od žetve, njegova krda stoke rastu i on postaje moćniji. Na kraju postaje toliko moćan da mu Avimeleh kaže da ide iz oblasti. Isak ide od mesta do mesta. Po Bibliji, Gospodu mu se ponovo javlja i potvrđuje zavet sklopljen sa Avramom. Isakove slugе pronalaze vodu kada kopaju bunar i ime koje daju tom mestu ostaje do danas: Beršeba u severnom delu Negev pustinje u današnjem Izraelu.

5.2. Isakov blagoslov

Isak je sve stariji, vid mu je sve slabiji i on postaje slep. Jakov obmanjuje Isaka predstavljajući se kao Isav i prima očev blagoslov. Ovakav tip blagoslova predstavlja neku vrstu testamenta i kada je jednom dat, dat je. Isav je ljut i nezadovoljan. Po majčinom savetu, Jakov odlazi u rodni grad svoje majke i predaka, Haran kako bi pronašao ženu. Isak kaže Jakovu da ne može da odabere ženu među hanancima, već da mora da je traži među svojom rodbinom (Lavanovim ćerkama).

5.3. Jakovljeve lestve

Na putu u Haran, Jakov se zaustavlja kod svetog mesta zvanog Vetilj. On leže da spava a Gospod mu se javlja u snu. Jakov vidi merdevine koje se protežu do nebesa a anđeli se penju i spuštaju niz njih. Po Bibliji Gospod kaže Jakovu:

"Ja sam Gospod Bog Avrama oca tvojega i Bog Isakov; tu zemlju na kojoj spavaš tebi ću dati i sjemenu tvojemu; i sjemena će tvojega biti kao praha na zemlji, te ćeš se raširiti na zapad i na istok i na sjever i na jug, i svi narodi na zemlji blagosloviće se u tebi i u sjemenu tvojem. I evo, ja sam s tobom, i čuvaću te kuda god pođeš, i dovešću te natrag u ovu zemlju, jer te neću ostaviti dokle god ne učinim što ti rekoh". (1. Mojsijeva 28,13-15)

Jakov obećava Gospodu da će ako njegova putovanja prođu dobro i ako uspe da se vrati do Isakove kuće, Gospod biti Jakovljev Bog.

5.4. Jakovljeva porodica

Kada Jakov dolazi do bunara u haranskoj oblasti sreće Rahilju koja čuva ovce svog oca Lavana i koja ih je odvela do bunara radi vode. Radeći za Lavana sedam godina Jakovu daju, prevarom, ne Rahilju već njenu sestru Liju njemu za ženu. Međutim, obećavši da će raditi za Lavana još sedam godina, Jakov dobija i Rahilju za ženu.

Lija rađa Ruvima, Simeuna, Levija i Judu. Rahilja je nerotkinja i daje svoju robinju Valu Jakovu za ženu kako bi ona mogla da rodi decu za Rahilju. Vala rađa Dana i Neftalima. Zatim Lija daje svoju robinju Zelfu Jakovu za ženu kako bi ona mogla da rađa još dece za Liju. Zelfa rađa Gada i Asira. Kasnije Lija rađa Isahara, Zavulona i ćerku zvanu Dina. Rahilja kasnije postaje plodna i rađa Josifa.

Sa ovom jedanaestoricom sinova: Ruvimom, Simeunom, Levijem, Judom, Danom, Neftalimom, Gadam, Asirom, Isaharom, Zavulonom i Josifom i jedinom ćerkom Dinom, Jakov napušta svog tasta Lavana. Dvadeset godina je služio kod Lavana, koji ga je obmanuo nekoliko puta. Jakov vodi sa sobom svoje žene, sinove, slugе, stoku i ovce, i putuje nazad u zemlju svog oca Isaka.

5.5. Ime Izrael

Na jednom mestu Jakov se rve sa Gospodom, i Gospod mu kaže:

"Od sad se nećeš zvati Jakov, nego Izrailj; jer si se junački borio i s Bogom i s ljudima, i odolio si". (1. Mojsijeva 32,28)

Jakov se susreće sa svojim bratom Isavom i daje mu velikodušan poklon u obliku kamila, magaraca, ovnova, ovaca, koza, i volova. Kasnije Jakov kreće drugim putem i logoruje u Sihemu. Jakov podiže žrtvenik na tom mestu kome daje ime El-Elohe-Israel (Silni Bog Izrailjev). Gospod štiti Jakova na više načina, i razgovara sa njim više puta. Jakov, sa svojim ljudima i stokom, ide do Vetilja da se moli Bogu. U Vetilju Gospod potvrđuje obećanje koje je dao Avramu i Isaku:

"Ime ti je Jakov; ali se odsad nećeš zvati Jakov, nego će ti ime biti Izrailj. I nadjede mu ime Izrailj. I još mu reče Bog: ja sam Bog svemoguć; rasti i množi se; narod i mnogi će narodi postati od tebe, i carevi će izaći iz bedara tvojih. I daću ti zemlju koju sam dao Avramu i Isaku, i nakon tebe sjemenu tvojemu daću zemlju ovu". (1. Mojsijeva 35,10-12)

Jakov dobija ime "Izrael", a njegov potomak Juda je jedan od dvanaest sinova (plemena). Ostalih 11 plemena je raštrkano duž velikih oblasti i više se ne mogu pronaći kao jasno definisane grupe, već su odavno asimilirani u druge etničke grupe. U Bibliji piše:

"Ja sam Gospod Bog Avrama oca tvogega i Bog Isakov; tu zemlju na kojoj spavaš tebi ću dati i sjemenu tvojemu; I sjemena će tvogega biti kao praha na zemlji, te ćeš se raširiti na zapad i na istok i na sjever i na jug, i svi narodi na zemlji blagosloviće se u tebi i u sjemenu tvojem". (1. Mojsijeva 28,13-14)

5.6. Rahiljin grob

Jakov i njegova porodica putuju, a Rahilja treba da se porodi. Rahilja ne preživljava porođaj, već umire neposredno nakon rođenja sina. Daje ime sinu Venonija (Jakov ga naziva Venijamin). Rahilju sahranjuju na putu do Efrate u blizini Vitlejema. Ovaj grob je i danas tamo, blizu Vitlejema, i predstavlja sveto mesto za Jevreje.

5.7. 12 plemena

Jakov dolazi tako sa svojim ljudima do svog oca Isaka u Hebronu. Jakov sa sobom vodi dvanaest sinova, od kojih će nastati dvanaest izraelskih plemena: Ruvim, Simeun, Levi, Juda, Isahar i Zavlulon, Lijini sinovi, Josif i Venijamin, Rahiljini sinovi, Dan i Neftalim, Valini sinovi, i Gad i Asir, Zelfini sinovi. Isak umire sa 180 godina, i Jakov i Isav ga sahranjuju u Hebronu.

Isavova porodica, koja je bila velika, nastanila se u Edomu jer nije bilo dovoljno zemlje i za Jakova i za Isava. Od Isavove porodice je poteklo

mnogo plemena i prinčeva. Među njima je bio princ Amalik od koga su potekli Amaličani, i princ Zafoj. Jedan od kraljeva Edoma je bio Valenon. Ta imena se ovde spominju jer su povezana sa kasnijim događajima tokom bega izraelaca iz Egipta.

5.8. U sažetku

Jakovljeva istorija se do sada može sažeti na sledeći način:

- Isakova žena Reveka ima dva sina, Isava i Jakova.
- Sam Gospod ponavlja Jakovu Božiju zakletvu Avramu i Isaku.
- Jakovljevi otac je iskopao bunar i na taj način postavio temelje grada Biršebe, koji je i danas živ grad na jugu Izraela.
- Jakov ide u Haran da među rođacima pronađe ženu.
- Gospod se otkriva Jakovu na poseban način (Jakovljeve lestve).
- Jakov je onaj koji od Gospoda dobija novo ime, Izrael.
- Od Jakova potiče dvanaest plemena Izraela.
- Rahiljin (Jakovljeva žena) grob i danas postoji neposredno izvan Vitlejema.
- Od Jakovljevog brata Isava potiče narod Edoma, i Amaličani.

Sada smo došli do značajnog stupnja u priči o Izraelcima. Pratili smo priču o Avramu, Isaku i Jakovu, i sada smo stigli do 37 glave 1. knjige Mojsijeve. Bog je, po biblijskom tekstu, odabrao ljude, i videli smo kako je dvanaest izraelskih plemena osnovano kroz rođenje dvanaest Jakovljevih sinova. Ono što sada sledi su događaji koji su doveli do toga da Izraelci završe u Egiptu. Egiptu koga mnogo godina kasnije napuštaju u masivnoj migraciji koju znamo kao Izlazak.

6. Kako je Josif dospao u Egipat?

Josif je drugi najmlađi od dvanaest Jakovljevih sinova. Rodila ga je Rahilja kada je Jakov, otac, star. Rahilja je žena koju Jakov voli više od ostalih. Jakov ima dve žene, jednu za koju je bio prisiljen da se oženi (Liju), i Rahilju, ženu za koju je radio 14 godina kod svog tasta kako bi je dobio. Pored toga, Jakov ima dve konkubine, Valu i Zelfu, koje su robinje Rahilje i Lije. Ove četiri žene su majke Jakovljevih dvanaest sinova. Josif je očevo miljenik, i verovatno Jakov voli Josifa i Venijamina više od drugih sinova jer im je Rahilja majka.

6.1. Josifov san

Josif od oca prima poseban ogrtač zbog čega su ostala braća veoma ljubomorna. Pored toga Josif ima snove, koji su proročki (predviđanja budućnosti), i Jakov sigurno oseća da su ti snovi značajni jer ih ima na umu, dok braća mrze Josifa zbog sadržaja snova (1. Mojsijeva 37,1-11).

Jedan san je u vezi snoplja vezanog u polju. Snoplje simbolizuje braću. Jedan snop, koji predstavlja Josifa, stoji uspravan a drugo snoplje se klanja Josifu. Drugi san je o suncu (ocu) i mesecu (majci) i jedanaest zvezda (jedanaestoro braće), i svi se klanjaju Josifu. Jakov kori Josifa kada pripoveda o svojim snovima, a braća ga još više mrze. Josif ima 17 godina kada se ovo odigrava. U današnje vreme snoplje je i dalje simbol za Josifa, i može se videti na izraelskoj poštanskoj markici (slika 21).

Slika 21: Snoplje je još uvek simbol Josifa kao što se može videti na izraelskoj markici.

6.2. Josifova potraga za braćom

Jednom prilikom, Jakov šalje svog sina Josifa iz Hebrona za Sihem. Jakov želi da zna kako su Josifova braća, kao i stada ovaca koja pasu u Sihemu. Josif ih ne pronalazi u Sihemu, ali mu je rečeno da su otišli u Dotaim. Oni ga prepoznaju dok im se približava, i planiraju da ubiju Josifa. Najstariji brat, Ruvim, ih ubeđuje da ne prolivaju krv već da ga bace u jamu u pustinji. Ruvim je to rekao jer je želeo da spase Josifa.

Kada Josif stigne do njih, skidaju mu fini ogrtač i bacaju ga u praznu jamu. Braća sedaju da jedu, i tada stiže karavan sa kamilama. Karavan čini grupa Ismailjaca (Madijanci) na putu od Galada za Egipat sa robom za trgovinu (1. Mojsijeva 37,25). Istoričar Josif (JA2/3:3) navodi da su ti Ismailjci Arapi. Drugim rečima, oni su daleki rođaci Jakovljevi sinovi koji žive istočno od Hanana.

Roba za trgovinu je bila guma i balsam. Balsam je bio mirisna smola ili tamjan, koji je korišćen kao

mast, i kao lek za bol. Takođe su sa sobom nosili smirnu, koja predstavlja mirisnu smolu od limunske biljke i ona je imala sličnu svrhu kao i balsam, ali je pre svega korišćena za smirivanje kašlja.

6.3. Josifa prodaju u roblje

Juda ima ideju da proda Josifa trgovcima umesto da ga ostave da umre u jami. Izvlače Josifa iz jame, i prodaju ga za dvadeset srebrnjaka.

Ruvim se vraća i otkriva da Josif više nije u jami. On je besan, cepa svoju odeću, i pita braću šta su učinili. Da bi se izvukli ubijaju jare i potapaju Josifov ogrtač u krv. Zatim šalju krvavu odeću Jakovu, i pitaju da li je prepoznaje. Jakov prepoznaje odeću, i zaključuje da je divlja životinja ubila Josifa. Jakov je očajan, dugo oplakuje svog sina, i niko ne može da ga uteši.

Ismailjci koji su kupili Josifa vode ga u Egipat i prodaju ga Petefriju, oficiru na faraonovom dvoru. Biblija pripoveda kako je Gospod sa Josifom kao što je bio i sa Avramom, Isakom i Jakovom. Josif uspeva u svemu što radi, i nakon nekog vremena Petefrije mu daje da upravlja nad njegovim domaćinstvom i nad svim što poseduje. Opis događaja kada braća prodaju Josifa i njegovo odvođenje u Egipat opisani su u 1. knjizi Mojsijevoj 37:12-36.

6.4. Josif tumači snove

Bez sopstvene krivice Josifa stavljaju u zatvor, ali čak mu i u zatvoru dobro ide, i data mu je velika odgovornost. Bog mu je dao dar da tumači snove i u stanju je da pomogne nekim uticajnim ljudima (koji su se zadesili u zatvoru u to vreme) da razumeju svoje snove.

Nešto kasnije, desi se da faraon ne razume jedan svoj san. Faraon poziva sve mudrace iz Egipta, ali niko ne može da mu pomogne da protumači san. Onda se jedan od uticajnih ljudi na dvoru, koji je nakratko bio u zatvoru, seti da Josif može da tumači snove.

Josifa brzo izvode iz tamnice i dovode faraonu (1. Mojsijeva 39,1 – 40,23).

Biblijski tekst opisuje faraonov san:

"A poslije dvije godine dana usni Faraon, a on stoji na jednoj rijeci. I gle, iz rijeke izađe sedam krava lijepijeh i debelijeh, i stadoše pasti po obali. I gle, iza njih izađe iz rijeke sedam drugih krava, ružnijeh i mršavijeh, i stadoše pored onijeh krava na obali. I ove krave ružne i mršave pojedoh sedam krava lijepijeh i debelijeh. U tom se probudi Faraon". (1. Mojsijeva 41,1-4)

San se nastavlja na istu temu, ali sa klasjem kukuruza umesto krava. Josif tumači faraonove snove, koji označavaju da će doći sedam godina dobrih žetvi u Egiptu praćenih sa sedam godina bez useva.

6.5. Josif postavljen na visok položaj

Josif nastavlja dajući savet o tome šta treba učiniti da bi se Egipat izborio sa krizom. Faraonova reakcija je:

"Možemo li naći čovjeka kakav je ovaj, u kojem bi bio duh Božji?" (1. Mojsijeva 41,38)

Faraon shvata da Bog štiti i vodi Josifa, i zbog toga faraon postavlja Josifa za najvišeg upravitelja u zemlji, odmah iza faraona. Faraon mu daje svoj pečat, oblači ga u finu odeću i kači mu "zlatnu verižicu o vratu" (1. Mojsijeva 41,41-42).

Faraon daje Josifu egipatsko ime Psontomfanih i ženu zvanu Asenet, ćerku sveštenika. Josif je star 30 godina kada se sve ovo odigrava. Stvari se odigravaju upravo onako kako je Josifovo tumačenje sna nagovestilo: počinjući sa sedam godina obilja, kada se Josif stara da ceo Egipat skladišti hranu pripremajući se za sedam godina gladi koje će doći. Tokom godina dobrih žetvi Josif dobija dva sina, Manasiju i Jefrema. Glad koja sledi pogađa ne samo Egipat, već sve zemlje u regionu. Prema tome, ljudi dolaze u Egipat da kupuju seme i hranu, jer su se u Egiptu zahvaljujući Josifovom upravljanju pripremili za nju.

6.6. Josifova braća idu u Egipat

Jakov, Josifov otac, šalje svoje sinove za Egipat da kupe žito jer i u Hananu vlada velika nestašica hrane. Deset Jakovljevih sinova, svi koji su preostali osim Venijamina, odlaze u Egipat.

Izrailjevi sinovi dolaze u Egipat, do glavnog upravitelja koji je zadužen za celokupnu prodaju žita. Oni se klanjaju Josifu i mole ga da kupe žito za svoj narod u zemlji hananskoj. Josif ih prepoznaje ali oni ne znaju da je on Josif. Josif govori grubo sa njima, tvrdeći da su oni špijuni koji planiraju napad na Egipat. Govori sa njima preko tumača, ali naravno razume šta govore među sobom.

Ruvim kaže da je to njihova kazna jer nisu pokazali milost prema Josifu kada su ga prodavali. Josif se okreće od njih da mu ne vide suze, i seća se proročkih snova iz svoje mladosti o svojoj braći koja mu se klanjaju. Josif postavlja jedan uslov, da jedan brat, Simeun, ostane zatvorenik dok i Venijamin ne dođe u Egipat. Po istoričaru Josifu

Flaviju, Josif odabira Simeuna jer je on bio taj koji je naveo drugu braću da izdaju Josifa (JA 2/6:5). Josif uređuje da braća prime svo žito koje žele da kupe a takođe im vraća njihov novac u džakovima žita.

Na putu do kuće jedan od braće otkriva zavešljaj sa novcem u džaku. Oni su užasnuti i pitaju se šta je Bog učinio sa njima (1. Mojsijeva 42,28). Braća se vraćaju kući svom ocu Jakovu i pričaju mu sve što se dogodilo, a zatim pronalaze novac u svim džakovima žita. Jakov je u očaju i kaže:

"Potrste mi djecu; Josifa nema, Simeuna nema, pa hoćete i Venijamina da uzmete; sve se skupilo na me". (1. Mojsijeva 42,36)

Ruvim obećava svom ocu da ako ne vrati Venijamina iz Egipta, on može da ubije oba Ruvimova sina. Jakov ne želi da šalje Venijamina jer kaže da je "brat njegov umro i on osta sam" (1. Mojsijeva 42,38). To ukazuje da Jakov voli dva sina više od ostalih, Josifa i Venijamina, jedine sinove od žene koju je Jakov voleo – Rahilje.

6.7. Srebrni pehar

Kada desetoro braće ponovo dolazi u Egipat Josifu, on za njih priprema gozbu. Oni su uplašeni i ne znaju šta da prihvate. Veruju da će biti kažnjeni jer su imali novac sa sobom kada su se prošli put vratili kući. Prvo što Josif radi je da pita za Jakova. Kažu mu da je dobro. Kada zatim Josif vidi Venijamina ganut je do suza, ide u svoju sobu i plače. Potom se Josif vraća na obed koji postaje prava gozba.

Kada se oni vrate kući ponovo se dešava ista stvar. Primaju svoje žito a novac je vraćen u svakom džaku. Pored toga, Josif stavlja svoj srebrni pehar u jedan od Venijaminovih džakova. Srebro je vredelo više od zlata pošto je srebro uvoženo u Egipat. Srebrni pehar koji pripada drugom po vlasti u Egiptu ima veliku cenu, a takođe predstavlja znak autoriteta i moći (slika 22).

Josif zatim šalje upravitelja svoje kuće za njima i optužuje ih da su ukrali srebrni pehar. Oni negiraju da su ga uzeli i nude da postanu robovi ako u njihovim džakovima pronađu pehar. Pehar je pronađen u Venijaminovom džaku i oni se vraćaju kod Josifa, koji oštro govori sa njima ali kaže da bi bio zadovoljan da i samo Venijamin postane njegov rob. Juda moli Josifa da uzme njega za roba umesto Venijamina jer Jakov neće preživeti ako izgubi i Venijamina.

Josif ne može više da krije svoj pravi identitet i naređuje da svi sem njegove braće napuste pros-

Slika 22: U grobnici pored stepenaste piramide u Sakari, visoki zvaničnik sa kraljevog dvora prikazan je na reljefu. Centralni reljef zauzima čitav zid. Osoba drži (srebrni?) pehar u rukama. Da li bi to mogao da bude Josif?

toriju. Josif zatim brizne u plač i cela kuća može da ga čuje kako plače. Tada kaže:

"Ja sam Josif; je li mi otac još u životu? Ali mu braća ne mogahu odgovoriti, jer se prepadoše od njega. A Josif reče braći svojoj: pristupite bliže k meni. I pristupiše; a on reče: ja sam Josif brat vaš, kojega prođadoste u Misir. A sada nemojte žaliti niti se kajati što me prođadoste ovamo, jer bog mene posla pred vama radi života vašega. Jer je već dvije godine dana glad u zemlji, a biće još pet godina, gdje neće biti ni oranja ni žetve. A Bog me posla pred vama, da vas sačuva na zemlji i da vam izbavi život izbavljanjem prevelikim. I tako nijeste me vi opravili ovamo nego sam Bog, koji me postavi ocem Faraonu i gospodarem od svega doma njegova i starješinom nad svom zemljom Misirskom. Vratite se brže k ocu mojemu i kažite mu: ovako veli sin tvoj Josif: Bog me je postavio gospodarem svemu Misiru, hodi k meni, nemoj oklijevati. Sjedećeš u zemlji Gesemskoj i bićeš blizu mene, ti i sinovi tvoji i sinovi sinova tvojih i ovce tvoje i goveda tvoja i što je god tvoje. I ja ću te hraniti ondje, jer će još pet godina biti glad, da ne pogineš od gladi ti i dom tvoj i što je god tvoje. A eto vidite očima svojima, i brat moj Venijamin svojima očima, da vam ja iz usta govorim. Kažite ocu mojemu svu slavu koju u Misiru i što ste god vidjeli; pohitajte i dovedite ovamo oca mojega". (1. Mojsijeva 45,3-13)

Zatim se izgrli sa svojom braćom, prvo sa Venijaminom a zatim sa ostalima, i plače. Kad faraon čuje da su Josifova braća u zemlji veoma mu je drago, nalaže im da svi dođu, i kaže da će oni primiti najbolje što Egipat ima da ponudi. Dobijaju darove, kočije i sve što im je potrebno da se presele u Egipat sa celokupnom porodicom.

6.8. Jakov i njegova porodica sele se u Egipat

Kada se braća vrate Jakovu u Hanan sa svim ovim poklonima, i ispričaju mu o Josifu, biblijski tekst kaže da je Jakov zanemio i ne može da im poveruje, ali se oporavlja od šoka i donosi odluku:

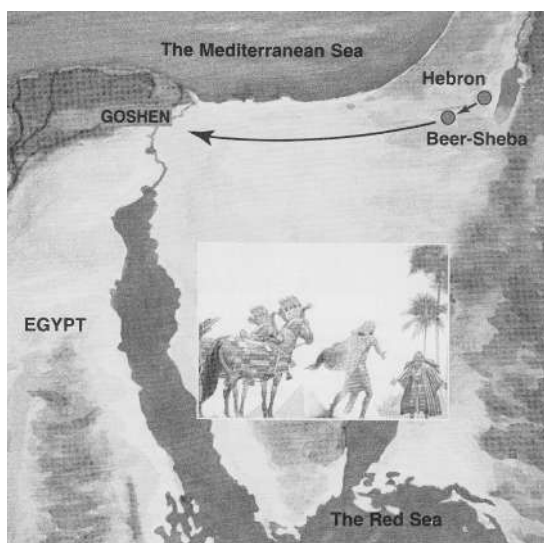
"I reče Izrailj: dosta mi je kad je još živ sin moj Josif; idem da ga vidim dokle nijesam umro". (1. Mojsijeva 45,28)

Sada je odluka doneta, Jakov i njegova porodica sele se za Egipat (slika 23). Jakov nosi sve što mu pripada njemu i celokupnoj njegovoj porodici. Sve u svemu bilo je 70 ljudi iz Jakovljeve kuće koji su došli u Egipat. Kada Jakov i njegova pratnja stignu u Biršebu, on prinosi žrtvu Bogu. U Biršebi Bog se obraća Jakovu noću u viziji:

"Jakove! Jakove! A on odgovori: evo me. I Bog mu reče: Ja sam Bog, Bog oca tvojega; ne boj se otići u Misir; jer ću ondje načiniti od tebe narod velik. Ja ću ići s tobom u Misir, i ja ću te odvesti onamo, i Josif će metnuti ruku svoju na oči tvoje". (1. Mojsijeva 46,2-4)

Ovde sam Bog obećava da će ne samo pratiti Izraela u Egipat, već će ga ponovo izvesti iz Egipta, kako tekst kaže.

Sada smo pratili priču o tome kako su Josif i njegova porodica dospeli u Egipat (1. Mojsijeva 37,1-46,34). Dalje sledi priča o Josifu i njegovim potomcima u Egiptu.

Slika 23: Jakov i njegova porodica od 70 ljudi odlaze iz svojih šatora u Beršebi do delte Nila, predela poznatog kao Gesem.

6.9. Josifov zadatak

Josif ima veoma poseban zadatak:

- Rodila ga je žena koju je njegov otac voleo i dat mu je poseban ogrtač.
- Već u ranoj mladosti ima proročke snove o budućnosti.
- Josifa prodaju braća da bude rob u Egiptu.
- Josif ima veliku odgovornost kao upravitelj celokupne svojine oficira sa egipatskog dvora.
- Josifa smeštaju u zatvor zahvaljujući lažnim optužbama, a tamo takođe dobija posebne zadatke, npr. tumačenje snova.
- Faraonu dolazi san o budućnosti i želi da ga egipatski mudraci protumače, ali oni nisu u stanju to da učine.
- Josif je jedini koji može da protumači faraonov san, i postaje glavni upravitelj nad Egiptom, drugi samo u odnosu na faraona.
- San se tiče celog regiona, u kome će posle sedam dobrih godina uslediti sedam loših godina gladi.
- Na početku perioda gladi Josifova braća dolaze u Egipat da kupe žito.
- Nakon niza događaja Jakov sa svojom pratnjom odlazi u Egipat, i živi tamo pod zaštitom Josifa i faraona.

Izraelci su sada u Egiptu, i nakon određenog vremena dolazi do velike seobe – Izlaska, ali ćemo prvo videti šta se zaista odigralo u Egiptu.

7. Gde se Jakovljeva porodica nastanila?

Juda kreće prvi i kaže Josifu da porodica dolazi. Josif zato odlazi da se sretne sa njima, i pridružuje se celokupnoj porodici u Egipatskom gradu He-liopolisu (JA 2/7:5). Na Josifov poziv, Jakov i njegova pratnja se nastanjuju u zemlji Gesemskoj (1. Mojsijeva 45:10; 46:28,34 i 47:1,4,6). Gesem nije predstavljao grad kako tvrde neke hipoteze, već predeo zemlje, zemlje Gesemske. Činjenica da je to predeo ponavlja se svaki put kada se Gesem spomene.

7.1. Jakovljeva porodica smešta se u Gesemu/Ramesu

Josif nalaže svojoj braći da kada ih faraon pozove jasno kažu da su pastiri. Onda će vam, kaže Josif, biti dozvoljeno da se nastanite u zemlji Gesemskoj, jer su "Misircima svi pastiri nečisti". To je ono što zatim faraon određuje. Kada se nasele u Egiptu i Jakov stane pred faraona, Jakov je 130 godina star.

Važno je napomenuti da se u istom odeljku u kome se zemlja Gesemska spominje nekoliko puta, istoj oblasti daje još jedno ime: zemlja Rameska. Da to predstavlja istu oblast potvrđeno je na nekoliko načina:

- U istom odeljku zemlja Gesemska i zemlja Rameska se spominju kao dva imena za istu oblast (1. Mojsijeva 47,1-12).
- Dato im je da žive u najboljem predelu zemlje. Faraon naređuje da će oni živeti "*na najboljem mjestu u ovoj zemlji... u zemlji Gesemskoj*" (1. Mojsijeva 47,6), a malo dalje u tekstu piše: "*dade im dobro u zemlji Misirskoj na najboljem mjestu te zemlje, u zemlji Rameskoj...*" (1. Mojsijeva 47,11).
- Faraon je naredio da oni treba da žive u zemlji Gesemskoj (1. Mojsijeva 47,6), a kasnije se u tekstu kaže "*u zemlji Rameskoj, kao što zapovjedi Faraon*" (1. Mojsijeva 47,11).

Na osnovu biblijskog teksta jasno je da oba imena, Gesem i Rames, ukazuju na isto mesto, i da je to u okviru velike oblasti. Predeo o kome se govori je delta Nila. Verovatno se misli na istočni deo delte.

7.2. Jakov je sahranjen u Hebronu

Jakov umire sa 147 godina, nakon 17 godina provedenih u Egiptu. Josif nosi Jakovljevo telo u Hebron i sahranjuje ga tamo, po Josifu Flaviju "uz velike izdatke" (JA 2/8:1). U 4. poglavlju iznosi detaljniji opis porodičnog groba, koji se nalazio u Hebronu.

Sva braća su sahranjena u Hananu osim Josifa. Josifove kosti su kasnije ponesene u Hanan, kada Izraelci beže iz Egipta, jer su se zakleli Josifu da će to izvršiti pri Izlasku. Josif je bio sasvim svestan da je boravak u Egiptu samo privremen za Izraelce i da je Bog obećao Avramu zemlju Hanansku za Izraelce.

7.3. U sažetku

Ukratko, ono što se dogodilo sa Jakovljevom porodicom je sledeće:

- Jakovljeva porodica nastanjuje se na plodnoj delti Nila.
- Oblast u kojoj žive naziva se Gesem, ali je poznata i kao Rames.
- Dat im je predeo zemlje, a ne grad.
- Gesem je najbolji predeo zemlje (plodna oblast).
- Faraon zapoveda da oni treba da žive u Gesemu.
- Kada Jakov umre Josif ga sahranjuje u porodičnoj grobnici u Hebronu.

8. Da li Josif postoji u egipatskoj istoriji?

Biblija govori kako je Josif dospao u Egipat i postao istaknuti upravitelj i vladar nad Egiptom direktno pod faraonom. Pitanje koje se prirodno postavlja je da li se tako značajna ličnost spominje i u egipatskoj istoriji. Ako je tako, da li postoje arheološka otkrića koja potvrđuju ovu hipotezu?

8.1. Imhotep

Tokom treće dinastije u istoriji Egipta pojavljuje se veoma posebna ličnost zvana Imhotep. To potvrđuju i arheološki nalazi. Dugo se sumnjalo da li je Imhotep bio stvarna ličnost jer je bilo teško poverovati da je jedna osoba mogla da poseduje toliko kvaliteta i talenata. Ponekad je Imhotep nazivan egipatskim Leonardom da Vinčijem. Ali Imhotep je bio više od toga. Leonardo da Vinči je bio genije u mnogim oblastima dok su Imhotepa, pored toga što su ga zvali genijem, smatrali i za boga. Egipatski sveštenik Maneto je zapisao:

"... tokom njegove (faraon Zoser iz treće dinastije) vladavine živio je Imutes (Imhotep), koji je zbog svoje lekarske veštine imao ugled Asklepija (grčkog boga medicine) među Egipćanima i koji je izumeo veštinu gradnje klesanim kamenom". (Autorova objašnjenja su u zagradama).

Slika 24: Stepenasta piramida u Sakari.

8.2. Imhotep i Josif – poređenje

Kada su kod stepenaste piramide u Sakari (slika 24) izvršena iskopavanja, oko 15 kilometara južno od velike piramide u Gizi, pronađeni su ostaci statue pri čemu su ostala samo stopala¹⁵. Na postolju je bilo urezano ime Zosera i:

"Imhotepa, upravnika kralja donjeg Egipta, glavara pod kraljem, staratelja Velike palate, naslednog gospodara, prvosveštenika Heliopolisa,

Imhotepa graditelja, vajara, stvaraoca kamenih vaza..."

Da li se Josif uklapa u ovaj opis?

"I ovo se učini dobro Faraonu i svijem slugama njegovijem. I reče Faraon slugama svojim: možemo li naći čovjeka kakav je ovaj, u kojem bi bio duh Božji? Pa reče Faraon Josifu: kad je tebi javio Bog sve ovo, nema nikoga tako mudra i razumna kao što si ti. Ti ćeš biti nad domom mojim, i sav će ti narod moj usta ljubiti; samo ću ovijem prijestolom biti veći od tebe. I još reče Faraon Josifu: evo, postavljam te nad svom zemljom Misirskom. I skide Faraon prsten s ruke svoje i metnu ga Josifu na ruku, i obuče ga u haljine od tankoga platna, i objesi mu zlatnu verižicu o vratu, I posadi ga na kola koja bijahu druga za njegovijem, i zapovjedi da pred njim viču: klanjajte se! i da ga je postavio nad svom zemljom Misirskom. I još reče Faraon Josifu: ja sam Faraon, ali bez tebe neće niko maći ruke svoje ni noge svoje u svoj zemlji Misirskoj. I nadje Faraon Josifu ime Psontomfanih, i oženi ga Asenetom kćerju Potifere sveštenika Onskoga. I pođe Josif po zemlji Misirskoj". (1. Mojsijeva 41,37-45)

Moguće je da je Josif bio jedina osoba u koju je faraon do te mere stekao poverenje. Josif je dobio veliki autoritet sem što nije postao sam faraon, iako nije bio kraljevske krvi i iako je pripadao drugoj nacionalnosti.

Pečat vladara označava moć i predstavlja potvrdu da osoba ima autoritet. To postoji u većini kultura, iako danas najčešće potpis predsednika ili premijera pred međunarodnim medijima zamjenjuje značaj pečata.

Prema tome, činjenica da je faraonov sopstveni prsten (pečat) predat Josifu znači da je imao neograničenu moć. Josifova je prvenstveno igrao ulogu državnog ministra, a Imhotep je izgleda bio prvi koji je dobio tako široku i sveobuhvatnu vlast u drevnom Egiptu. Pri poređenju ove dve osobe uočava se upečatljiva sličnost.

8.3. Imhotep i Josif - napis

Napis koji povezuje Josifa i Imhotepa postoji na ostrvu Sihelu, neposredno ispod prve katakarakte Nila¹⁵. Natpis tvrdi da predstavlja kopiju dokumenta koji je napisao faraon Zoser u osamnaestoj godini svoje vladavine. Ova kopija je urezana više od hiljadu godina nakon događaja koje, kako tvrdi, navodi. Napis govori o sedam godina bede i sedam bogatih godina. Usporedimo određene delove ovog napisa sa delom biblijskog teksta:

1. "Bejah u mucu na velikom tronu..." (napis).

"I kad bi ujutru, on se zabrinu u duhu..." (1. Mojsijeva 41,8).

2. U tekstu napisa faraon je zabrinut zbog nadolazeće gladi, i pita Imhotepa ko je bog Nila, kako bi mogao da se moli tom bogu.

"...Upitah njega koji beše komornik... Imhotep, sin boga Pta... Gde je izvor Nilu? Ko je tamo bog? Ko je Bog?" Imhotep odgovara: "Moram da upitam Njega koji vlada nad nebeskim svodom..." (napis)

Josif odgovara faraonu:

"A Josif odgovori faraonu i reče: to nije u mojoj vlasti, Bog će javiti dobro Faraonu". (1. Mojsijeva 41,16)

U Egipatskom tekstu Imhotep se naziva sinom boga Pta, koji je bio egipatski bog poznat kao najviši bog, stvoritelj svega, uključujući i drugih bogova. Josif je verovao u jednog i jedinog Boga, stvoritelja svih stvari. U tom smislu, Josif se razlikovao jer se molio samo jedinom Bogu, tvorcu svih stvari. Bog koji je bio iznad svih drugih bogova u Egiptu je nazivan Pta. Otuda je logično da se Josifu da titula sin boga Pta u skladu sa egipatskim običajem. Bogoliki karakter je najverovatnije pripisan Josifu dugo nakon njegove smrti. Treba spomenuti da napis tvrdi da su Imhotep i sin boga Pta jedna ista ličnost.

3. U napisu Imhotep odgovara na faraonovo pitanje o bogu Nila i opisuje gde živi. U biblijskom tekstu Josif razjašnjava faraonov san. Tekst napisa govori da se kralju dok je spavao u snu javio bog nila, Knum, koji je obećao da će Nil dati svoju vodu, i da će nastupiti glad koja će trajati sedam godina nakon čega će uslediti sedam dobrih godina.

Ovo do detalja odgovara snu koji je Josif protumačio faraonu osim što je redosled preokrenut. Biblija govori o sedam dobrih godina nakon kojih dolazi sedam godina gladi (1. Mojsijeva 41,25-32). Loše godine se javljaju sa vremenom na vreme, ali postoji samo jedna prilika o kojoj se govori u istoriji Egipta kada je sedam godina izobilja praćeno sa sedam veoma teških godina gladi, čak i ako je ponekad redosled preokrenut, kao na primer u ovom zapisu.

Treba napomenuti da biblijski tekst ima veću verodostojnost pri navođenju da nakon sedam godina izobilja nastupa sedam godina gladi nego obrnuto kao u zapisu, jer je on načinjen oko 1.000 godina nakon događaja. Egipat i sve zemlje u okolini su bile skoro uništene uprkos merama koje

su preduzete tokom sedam dobrih godina. Da nisu preduzeli te mere celokupni region istočnog Mediterana bi bio zbrisan. Tokom sedam godina gladi nisu mogli ni da seju ni da žanju. Bez ogromnih zaliha žita i druge hrane, nijedan narod ne bi preživeo tih sedam godina gladi.

4. Napis nastavlja govoreći o obećanju faraona Zosera bogu Nila, Knumu, da će narod, osim sveštenika u božjoj kući, biti oporezovan 10 % na sve što se požanje.

"I neka gleda Faraon da postavi starješine po zemlji, i pokupi petinu po zemlji Misirskoj za sedam rodnijskih godina". (1. Mojsijeva 41,34)

"A što bude roda, daćete peto Faraonu, a četiri dijela neka budu vama za sjeme po njivama i za hranu vama i onijema koji su po kućama vašim i za hranu djeci vašoj" (1. Mojsijeva 47,24)

"Samo ne kupi svešteničkih njiva; jer Faraon odredi dio sveštenicima, i hranjahu se od svojega dijela, koji im dade Faraon, te ne prodaše svojih njiva". (1. Mojsijeva 47,22)

Ovde imamo napis koji govori kako faraon Zoser moli Imhotepa da mu pomogne u vezi sa sedam nadolazećih godina gladi. Imhotep odgovara da mora da pita Boga jer on sam ne zna odgovor. Faraonu dolazi san koji predviđa događaj (u obrnutom redosledu). Kako bi se izborio sa krizom, Imhotep oporezuje ljude sa 10% uz izuzetak sveštenstva.

Sve ove komponente se nalaze i u biblijskom opisu. Faraon pita Josifa šta mora da učini da bi ljudi preživeli nadolazećih sedam godina gladi. Josif se u svemu što je radio oslanjao samo na Boga. Ova prilika se javlja jer je faraon imao san koji Josif tumači. Tokom sedam dobrih godina, kako bi razrešio krizu, Josif narodu nameće porez od 20 %, uz izuzetak sveštenstva.

Sve biblijske komponente priče su tu, međutim opis je "egiptiziran" kako bi se uklopio u Egipatski sistem bogova. Na primer, bog Knum je bio odgovoran da se stara da Nil svake godine plavi zemljište, ostavljajući mulj koji je obezbeđivao prave uslove za dobre žetve. Nizak vodostaj Nila i izostanak poplava su, po verovanju Egipćana takođe bili delo boga Knuma.

Smatra se da su napis načinili sveštenici boga Knuma tokom drugog veka pre Hrista, da bi pokazali kako imaju prava na određene privilegije. Deo napisa tvrdi da je faraon dodelio nešto zemljišta i poreza njihovom bogu. Ovo nije jedini opis. Postoji sličan napis na ostrvu Fila na Nilu¹⁷, ali tamo su sveštenici boginje Izis ti koji tvrde da je faraon Zoser odobrio iste povlastice njihovom

bogu. Drugim rečima, ista priča javlja se u spoju sa različitim detaljima kako bi se opravdale povlastice različitih grupa egipatskih sveštenika^{15,16}.

8.4. Imhotep i Josif – medicinska veza

Imhotep je najraniji doktor o kome postoje zapisi u istorijskim dokumentima. Imhotep je u nivou sa grčkim bogom medicinskih veština, Asklepijem. Ne spominje se da je Josif bio doktor, ali biblijski tekst sadrži zanimljivu napomenu:

"I zapovjedi Josif slugama svojim ljekarima da mirisima pomažu oca njegova; i ljekari pomazaše mirisima Izrailja". (1. Mojsijeva 50,2)

Drugim rečima, Josif je imao doktore u svojoj službi. Kada kasnije, Imhotep postaje bog isceljivanja, način na koji on leči može se povezati sa Josifom. U drevnim grčkim tekstovima¹⁹ spominje se sveto mesto u Memfisu (egipatski grad pored Sakare), na koje su ljudi odasvud dolazili kako bi ih Imhotep iscelio. Oni su mu se molili, prinosili žrtve a zatim provodili noć na svetom mestu. Dok su spavali bog Imhotep im je dolazio u snovima i isceljivao ih.

Razlog zbog koga je Josif imao veoma istaknutu ulogu u Egiptu je bila upravo njegova sposobnost da sanja proročanstva o budućnosti, i da tumači snove drugih. Drugim rečima, Josif ima dve osobine koje ga povezuju sa veštinom isceljivanja, prvo da je u svojoj službi imao doktore, i drugo da je kroz svoje snove Bog mogao da vrši neobična čuda i daje znake.

8.5. Imhotep i Josif – reči mudrosti

Faraon ističe Josifa kao veoma mudru osobu:

"Pa reče Faraon Josifu: kad je tebi javio Bog sve ovo, nema nikoga tako mudra i razumna kao što si ti". (1. Mojsijeva 41,39)

Pažnja se takođe skreće na Josifa kao mudrog čoveka u 105. psalmu, u Psalmima Davidovim. Tu se nalazi sledeći stih:

"... i starješine njegove urazumljuje". (Psalam 105,22)

Imhotep je poznat kao onaj koji je imao mnogo reči mudrosti. Jedan primer je: "reči Imhotepa" gde je zapisano: "Čuh reči Imhotepa" (poslovica). U to vreme se govorilo o mudrim izrekama Imhotepa. Imhotepovi spisi više ne postoje, ali postoji pet poznatih savetnika faraona sa titulom Pta-hotep. Postoje izreke pripisane ovom (ili ovima) Pta-hotepu, koji su bili sveštenici u Heliopolisu. Moguće je da su Imhotepovi naslednici

prenosili izreke, ali je njihovo poreklo tokom godina zaboravljeno. Zbog toga, ove reči mudrosti su pripisivane onom koji je imao istu funkciju koju su Imhotep, a kasnije i razni Pta-hotepi imali¹⁵.

U vezi sa ovom mudrošću može se spomenuti i da postoji nekoliko sličnosti između odeljaka Priča Solomunovih iz Biblije, i Imhotepovih izreka. To se može objasniti na dva načina, ili Priče Solomunove, koje predstavljaju zbirku izreka, potiču iz egipatske tradicije, ili obrnuto. Moglo bi biti da je Josif (Imhotep) bio onaj koji je začetnik ovih izreka, koje su kasnije prenošene u dva pravca. Sa jedne strane, ove izreke su ugrađene u egipatsku tradiciju kao reči sina jedinog boga (Imhotep, sin boga Pta), a sa druge strane Izraelci su poneli ove izreke sa sobom, i one kasnije postaju deo Biblije. Biblija ne ukazuje na nekog kao na autora izreka u Pričama Solomunovim, ali se sastoji od nekoliko odeljaka, od kojih su mnogi pripisani mudrom caru Solomonu.

Otkriveni su svici papirusa koji predstavljaju kopije "Ptah-hotepovih naloga"²⁰. Nekoliko odeljaka ovih tekstova vredi spomenuti. Na kraju rukopisa autor kaže da se bliži smrti nakon života od 110 godina, i da je od kralja (faraona) primio priznanje kakve niko pre njega nije primio.

Znamo iz Biblije da je faraon primio Josifa na izuzetan način, ograničen jedino činjenicom da je faraon zadržao svoj položaj, sve ostalo je bilo Josifovo. Faraon je otišao toliko daleko da mu daje lični pečatni prsten i neograničen autoritet (1. Mojsijeva 41,37-45). Biblija takođe pominje da je Josif znao da umire, i da je umro sa 110 godina starosti:

"Tako življaše Josif u Misiru s domom oca svojega, i poživje sto i deset godina. I vidje Josif sinove Jefremove do trećega koljena; i sinovi Mahira sina Manasijina rodiše se i odrastoše na koljenima Josifovijem. I reče Josif braći svojoj: ja ću skoro umrijeti; ali će vas zacijelo Bog pohoditi, i izvešće vas iz ove zemlje u zemlju za koju se zakleo Avramu, Isaku i Jakovu. I zakle Josif sinove Izrailjeve i reče: zaista će vas pohoditi Bog; a vi onda odnesite kosti moje odavde. Potom umrije Josif, a bješe mu sto i deset godina; i pomazavši ga mirisima metnuše ga u kovčeg u Misiru". (1. Mojsijeva 50,22-26)

Tokom treće dinastije nije moglo biti puno ljudi sa ovakvim jedinstvenim položajem u Egiptu, koji bi zapisali sve ove izreke, koji završavaju svoje delo sa 110 godina starosti, a zatim umiru. Sličnost između Imhotepa i Josifa je upečatljiva i sa ove tačke gledišta.

Jedna hipoteza tvrdi da 110 godina predstavlja simboličnu starost za moćnu osobu. Onda su Imhotep i Josif primili isto obeležje počasti. Međutim, verovatnije je da ovo predstavlja stvarnu starost jer biblijski tekstovi neprekidno beleže starost svake osobe. Na primer, Avram živi 175 godina, Isak 180 godina a Jakov 137 godina. Ako 110 godina predstavlja fiktivnu starost datu kao počast osobi, onda bi i ovim ličnostima bila pripisana ta starost.

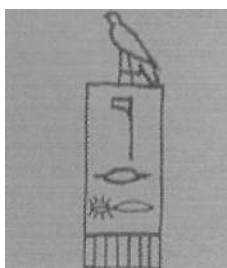
8.6. Imhotep i Josif – trenutak u vremenu

Znamo da je faraon koji je bio na vlasti u vreme kada je Josif došao u Egipat bio na tom položaju tokom nepoznatog vremenskog perioda pre nego što su se faraon i Josif sreli. Kada je Josif došao da tumači njegove snove, faraon je već bio utvrđen na vlasti i imao je veliku moć i visoko razvijen autoritet.

Isto je bilo i u slučaju Imhotepa, savetnika faraona Zosera. Ne postoji ništa zapisano o Imhotepu iz ranog perioda Zoserove vladavine kao faraona. Ništa na spomenicima ili tome slično. Na primer, Imhotep nije bio arhitekta Zoserove grobnice kod Beit Kalafa (Beit Khallaf), građevine čija je izgradnja svakako otpočela čim je Zoser došao na vlast. Na tom mestu se nalazi glineni pečat sa Zoserovim imenom, imenom njegove majke i imenima niza ljudi koji su upravljali poslovima tokom njegove vladavine, ali Imhotep se ne spominje.

To ukazuje da Imhotep – taj bogoliki savetnik – još nije stupio na scenu. Bilo je uobičajeno da novi faraon neposredno nakon dolaska na vlast odabere one koji će biti na visokim položajima (sa sopstvenom porodicom na najvišim). Izgleda da su i Imhotep i Josif došli na vlast na sličan način, izvesno vreme nakon što je vladajući faraon počeo da vlada. Značajno je napomenuti i da je Imhotep bio prvi u istoriji Egipta koji je imao takav položaj.

Određeni napisi ukazuju na još jednu važnu činjenicu: Imhotepove titule navedene u određenim zapisima ukazuju da on nije bio član kraljevske porodice, već da je bio neko ko je dospao na položaj sopstvenim zaslugama. To je bilo jedinstveno jer je onaj koji je obično imao ulogu faraonovog glavnog savetnika i suvladaoca bio faraonov sin. Po ovome su Imhotep i Josif takođe bili slični.

Slika 25: Hijeroglif (pečat) faraona Zosera. Zoser je bio faraon koji je postavio Imhotepa za državnog ministra.

8.7. Imhotep i Josif – sveštenička veza

Imhotep je bio sveštenik u gradu Heliopolisu (biblijski "On") koji se nalazi pored savremenog Kaira. Josifov tast, Psontomfanih, bio je sveštenik u Onu u vreme Josifove ženidbe Asenetom (1. Mojsijeva 41,45). Pošto je Aseneta bila odrasla kada se udala, mora da je njen otac imao najmanje 40 godina. U drevnom Egiptu ljudi nisu često živeli dovoljno dugo da bi bili stariji od 50 godina. Sa druge strane, Josif je živio 110 godina.

Nije neverovatno da je Josif postao sveštenik u Onu nakon smrti svog tasta. Možda je čak to verovatno pošto je Josif imao najviši položaj u zemlji (posle samog faraona), i pošto je faraon smatrao da je Josif božiji čovek koji je posedovao veliku mudrost. Vladari su u Egiptu bili predstavnici različitih bogova. Sveštenik u Onu nije bio sveštenik nekog posebnog boga, već izgleda da je to bio počasni položaj dat odabranoj osobi koja je imala veliki politički uticaj. I Josif i Imhotep prema tome imaju direktne veze sa svešteničkim položajem u Heliopolisu.

8.8. Imhotep i Josif – piramide

Imhotep je taj kome je pripisana čast da je dizajnirao prvu piramidu, i koji je počeo da gradi tesanim kamenom umesto glinenim ciglama. Ako pogledamo egipatsku istoriju, može se videti da je Egipat postao velika sila upravo tokom vladavine faraona Zosera. Jedan od razloga je da se veliko bogatstvo nagomilalo tokom sedam godina gladi kada je žito prodavano sunarodnicima, i zemljama oko Egipta.

Tokom sedam godina obilja sa dobrim žetvama, pod Josifovim vođstvom uspostavljen je upravni centar koji je, kako tvrdi biblijski opis, mogao da vrši skladištenje i prodaju velikih količina pšenice. Arheološka istraživanja su otkrila veliki kompleks, koji je sadržao pogrebno mesto za faraona, pa čak i veliki silos koji je bio smešten u oblast okruženu zidom. Ovo mesto se naziva Stepenasta piramida u Sakari, koju ćemo detaljnije razmotriti.

Prva piramida koja je sagrađena bila je Stepenasta piramida. Oko ove piramide i delova koji joj

pripadaju nalazi se prelep, ukrašen zid (slika 26). Kod glavnog ulaza smeštenog u istočnom zidu nailazi se na dugačku dvoranu sa 40 stubova, po 20 sa svake strane. Svaki stub je spojen sa glavnim zidom vertikalnom pregradom, što znači da između svakog stuba postoji slobodan prostor. Kada se ovi stubovi prođu, nailazi se na niz veoma velikih kanala koji se prostiru duboko u zemlju.

Slika 26: Zid i jedini ulaz u sakarski kompleks.

Hipoteza koja danas vlada tvrdi da ova okna predstavljaju grobne odaje, ali su one izuzetno velike, daleko veće od svih ostalih grobnih odaja, i drugačijeg oblika i funkcije (slike 27 i 28). Sva ova okna međusobno su povezana centralnim tunelom. Okna se prostiru do iznad površine zemljišta, a jedno okno sadrži stepenište (slika 29) koje se prostire do podnožja.

Krajnje je neverovatno da su ovo grobovi jer su ogromne veličine i poseduju velike otvore naviše iznad zemljišta. Nikakav pokušaj nije izvršen da se ova okna sakriju, kako je činjeno sa svim grobnim odajama. Sakrivanje ulaza u grobne odaje je postalo sistem u Egiptu jer su mrtvi sahranjivani sa velikim blagom. Štaviše, mrtvi su bili veoma poštovani jer su oni bili predstavnici bogova i trebalo ih je pustiti da počivaju u miru, zaštićeni od svih pljačkaša grobnica.

Pored toga, treba pomenuti da su sve druge grobnice u blizini uobličene na tradicionalan način, što znači male grobnice sa skrivenim ulazom. Postoji samo jedno mesto u Egiptu koje sadrži ova okna, pa je malo verovatno da predstavljaju grobove. Argument da je stanje zemljišta i stena na ovom mestu dovelo do drugačijeg načina izgradnje grobnica ne stoji imajući u vidu činjenicu da su sve ostale grobnice u ovoj oblasti izgrađene na tradicionalan način.

Ova okna sa velikim otvorima naviše, iznad zemljišta, su prema tome morala da predstavljaju nešto sasvim drugo. U faraonovoj grobnici, koja se nalazi ispod piramide, takođe postoje tradicionalne prostorije za hranu za mrtve, što takođe jasno ukazuje da su okna korišćena za nešto

drugo. Biblija prikazuje kako je Josif delovao i organizovao skladište za žito iz cele zemlje:

“Nego sada neka potraži Faraon čovjeka mudra i razumna, pa neka ga postavi nad zemljom Misirskom. I neka gleda Faraon da postavi starješine po zemlji, i pokupi petinu po zemlji Misirskoj za sedam rodnijskih godina; Neka skupljaju od svakoga žita za rodnijskih godina koje idu, i neka snesu pod ruku Faraonovu svakoga žita u sve gradove i neka čuvaju, Da se nađe hrane zemlji za sedam godina gladnijeh, kad nastanu, da ne propadne zemlja od gladi”. (1. Mojsijeva 41,33-36)

“Tako nakupi Josif žita vrlo mnogo koliko je pijeska morskoga, tako da ga presta mjeriti, jer mu ne bješe broja”. (1. Mojsijeva 41,49)

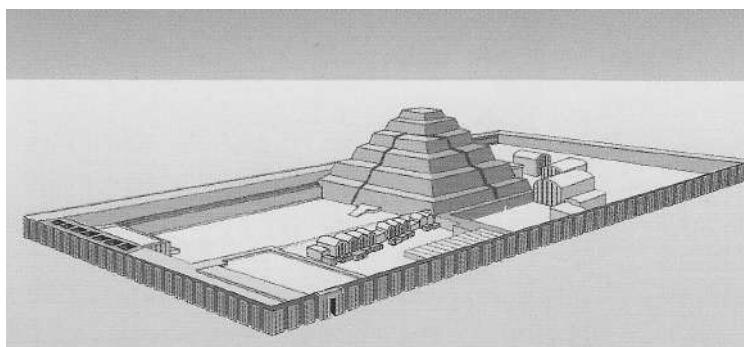

Slike 27 i 28: Primeri velikih, dubokih okana kod Sakare. Slike predstavljaju fotografije okana usečenih u stenovitu podlogu Sakare.

Slika 29: Jedno od okana ima stepenište koje se prostire do podnožja.

To je izvršeno, a izgradnja svih tih silosa i odgovarajućih skladišta svakako je predstavljala izuzetno veliki poduhvat. Da bi rešili problem skladištenja žita u toku nekoliko godina bilo je potrebno imati hladno, suvo okruženje u ovim skladišnim prostorijama. Podzemni silos u suvom, pustinjskom regionu sa otvorom iznad zemlje, verovatno prekriven drvenim krovom, efektivno bi zadovoljio te uslove. Po biblijskoj priči, sedam godina gladi pogodilo je Egipat i celokupni region okolnih zemalja:

Slika 30: Sakarski kompleks i Stepenasta piramida, trg, građevine i ostalo, sve je bilo ograđeno veličanstvenim zidom sa samo jednim ulazom.

"Ali prođe sedam godina rodnijeh u zemlji Misirskoj; I nasta sedam godina gladnijeh, kao što je Josif napijed kazao. I bješe glad po svijem zemljama, a po svoj zemlji Misirskoj bješe hljeba. Ali najposlije nasta glad i po svoj zemlji Misirskoj, i narod povika k Faraonu za hljeb; a Faraon reče svima Misircima: idite k Josifu, pa što vam on kaže ono činite. I kad glad bješe po svoj zemlji, otvori Josif sve žitnice, i prodavaše Misircima. I glad posta vrlo velika u zemlji Misirskoj. I iz svijeh zemalja dolazahu u Misir k Josifu da kupuju; jer posta velika glad u svakoj zemlji". (1. Mojsijeva 41,53-57)

Kada su stranci dolazili u Egipat da kupuju žito, biblijski tekst kaže da su morali da idu kod Josifa:

"A Josif upravljaše zemljom, i prodavaše žito svemu narodu po zemlji. I braća Josifova došavši pokloniše mu se licem do zemlje". (1. Mojsijeva 42,6)

Josifova braća su došla direktno Josifu da bi kupila žito. Moguće je da su stigli u Sakaru, gde čak i danas možemo da vidimo arheološke ostatke u obliku kompleksa oko Stepenaste piramide. Državni ministar (Josif) faraona Zosera najverovatnije je imao izgrađenih najmanje 11 velikih okana za skladištenje žita, ili silosa kako ih danas nazivamo. Količina žita je bila veća nego što je pojedinačnom gradu bila potrebna, a svi egipatski gradovi imali su sopstvena skladišta. Pošto postoji velika oblast oko stepenaste piramide na kojoj još uvek nisu vršena iskopavanja, može se pretpostaviti da u toj oblasti postoji još silosa. Kompleks oko stepenaste piramide verovatno je predstavljao međunarodni trgovinski centar za žito, pri čemu je Josif upravljao prodajom.

Pošto su se velike količine dobara i zlata nagomilavale jer se njima plaćalo žito (1. Mojsijeva 54,6), to je bio još jedan razlog za postavljanje velikih zidova radi zaštite. Sakarski kompleks je imao samo jedan ulaz, što ukazuje da su postojali razlozi za obezbeđenje. Radi poredenja, pi-

ramide u Gizi, uključujući moćnu Keopsovu piramidu, nisu okružene zidom.

U predelu stubova nalazi se 11 okana koja su veoma velika, sa zapreminom u kojoj je sveukupno moglo da stane oko 40.000 kubnih metara žita (što odgovara približno 4.000 kamiona natovarenih sa 10 kubnih metara). Sva okna su povezana podzemnim tunelom, a jedno okno ima stepenište koje vodi do podnožja sistema okana. Kada su okna bila ispunjena do vrha verovatno su bila pečaćena drvnom građom i kamenim blokovima.

Ostaci žita pronađeni su na dnu ovih okana, ali nema otkrića koji bi mogli da ukazuju da su ta okna predstavljala grobne odaje. Jedno okno ima stepenište koje vodi do podnožja tunelskog kompleksa. Ovo stepenište je verovatno korišćeno za silaženje do mesta gde su džakovi punjeni. Postoji i tunel, koji vodi van oblasti.

Kompleks građevina u Sakari je jedinstven, i ne liči ni na šta što se može naći na drugim mestima. Hejz (Hayes) ga opisuje na sledeći način: "...Pravi grad sam po sebi, planiran i sproveden kao jedna celina i građen od finog belog krečnjaka sa obližnjih Mukatam brda"²².

Konstrukcija i primena sakarskog kompleksa se veoma dobro uklapa sa Josifovom ulogom u Egiptu. Josifu je bio potreban administrativni centar zbog ogromnog zadatka koji mu je bio zadat: da spasi ceo Egipat i okolne zemlje tokom sedam godina gladi nakon sedam godina dobrih žetvi.

Biblija govori kako je Josif preuzeo upravljanje međunarodnim kontaktima (nacionalne delegacije su išle do skladišta podignutih u gradovima), i na taj način je ponovo došao u kontakt sa braćom. Josifova braća su takođe bila pogođena glađu zbog čega su putovali do administrativnog centra u Egiptu gde su se nalazile velike količine žita i prodajno mesto. Pored toga, drugi najmoćniji čovek u Egiptu, upravitelj i nosilac faraonovog pečatnog prstena, imao je svoje administrativno sedište upravo tu.

Ovde postoji još jedna veza sa Imhotepom. Imhotepa su zvali "graditelj" i "izumitelj veštine građenja tesanim kamenom". Josif je nesumnjivo započeo velike građevinske radove širom Egipta. Te građevine su bile različite na više načina. Predstavljale su velike građevine čija je svrha da skladište žito i druge namirnice tokom dugog vremenskog perioda. Izgradnje je morala da bude brzo završena jer je bilo potrebno požuriti sa skupljanjem hrane tokom dobrih godina. Naredbe za gradnju su poslate širom zemlje i svaki grad je trebalo da ima sopstvenu zalihu. Josif je svakako viđen kao izuzetan graditelj kakav se retko sreće.

Na primeru Sakare može se takođe primetiti da je građevinski materijal u ovom administrativnom centru bio dobrog kvaliteta, bilo ga je lepo posmatrati i bio je izrađen od tesanog kamena. Ovo se takođe slaže sa opisom Imhotepa. Ako su ovi događaji istiniti – a postoji puno toga što podupire njihovu istinitost – onda to takođe znači da je Josif izgradio prvu piramidu, Stepenastu piramidu.

Stepenasta piramida u Sakari nalazi se unutar kompleksa koji sadrži žitna okna, a po egipatskoj istoriji, Imhotep, faraonov ministar, je bio njen graditelj.

8.9. Imhotep i Josif – grobno mesto

Imhotep je bio veoma važna osoba u drevnom Egiptu sa velikim uticajem i veoma visokim položajem. Prema tome, po tradiciji njegov grob bi trebalo da bude izuzetan i trebalo bi da bude pronađen sa ostalim grobovima koji su otkriveni. Međutim, Imhotepov grob nikada nije pronađen. Ili možda jeste?

Kada je Josif umro u 110. godini starosti, balsamovan je i postavljen u kovčeg i sahranjen u Egiptu (1. Mojsijeva 50,26). Gde ga je trebalo sahraniti ako ne u Sakari? Josif je definitivno morao da ima kraljevsku sahranu. Takođe znamo da je Josif tražio od Izraelaca da se zakunu da će pri izlasku iz Egipta koji će uslediti poneti sa sobom njegove kosti (1. Mojsijeva 50,22-26).

Kada je kasnije Mojsije predvodio Izlazak (napuštanje Egipta), on je održao zakletvu i poneo Josifove kosti sa sobom (2. Mojsijeva 13,19). Ovo je u skladu sa onim što je kasnije postalo jevrejski običaj. Osoba bi bila pokopana a nakon izvesnog vremena kosti bi bile iskopane i smeštene u manju drvenu kutiju (kovčežić), koji je obično postavljan u pećinu. Po biblijskom tekstu, Izraelci su morali da se zakunu da će poneti Josifove kosti.

Ranije smo govorili o Imhotepu kao doktoru. Grčki tekstovi opisuju mesto nedaleko od Memfisa

na koje su dolazili hodočasnici. Sakara se nalazi blizu Memfisa. Kada su u Sakari, kod Stepenaste piramide, izvršena iskopavanja kako bi se pronašao Imhotepov grob, arheolozi su bili iznenađeni. Pronađen je dugačak lavirint podzemnih tunela pun mumificiranih ibisa i bikova u zasebnim galerijama.

Napisi i novčići koji su tamo pronađeni pokazuju da su ljudi iz raznih zemalja dolazili na to mesto da bi bili isceljeni. Nakon što je izjednačen sa grčkim bogom isceljivanja, Imhotepu je data titula "najviši vladar ibisa". Drugim rečima, ovo je bilo Imhotepovo mesto, na koje su, kako Grci beleže, ljudi išli da bi bili isceljeni. Anonimni zapis jednog Grka koji je došao na ovo mesto govori kako je on isceljen kroz san.

Imhotepu u čast je doneseno do milion ibisa, mumificiranih i položenih u sanduke od cigala i do danas se nalaze u velikom broju u tunelu. Kasnije je otkriveno da su ti tuneli povezani sa oknom koje vodi u grobnu odaju, koja nije bila prazna već je sadržala zapečaćen i prazan kovčeg¹⁷. Grobna odaja nije bila opljačkana, već je sadržala prazan kovčeg. Blizu ove odaje nalazila se još jedna odaja puna razbijene glinene grnčarije. U ovoj odaji nalazila se grnčarija koja je nosila pečat faraona Zosera (slika 25).

Ovaj grob je pripadao veoma važnoj osobi, koja je imala pečat faraona Zosera na svojoj grnčariji. Osoba nije više bila u grobu ali je prazan kovčeg ostao. Najverovatnije je ovo bila Imhotepova grobna odaja. Ali šta se desilo sa Imhotepom?

Ovde imamo veoma jasnu vezu sa Josifom. Josif je sahranjen u kovčegu u Egiptu. To je svakako bio zadivljujući grob imajući u vidu važnu ulogu koju je Josif imao u Egiptu. Kada su Izraelci pobešli iz Egipta, sa sobom su poneli Josifove kosti, ali verovatno ne i kovčeg. U vreme Izlaska za Josifom, čiji je administrativni centar najverovatnije bio Sakara, bi ostao prazan kovčeg upravo na tom mestu.

Ako je tačna hipoteza da su Josif i Imhotep ista osoba, onda bi Josif bio sahranjen u Sakari, gde su godinama kasnije drevni Egipćani prinoseći svete ibise u čast Imhotepa. Upravo tamo, u Sakari, je pronađena grobna odaja sa praznim kovčegom, sasvim blizu piramide faraona Zosera, u galerijama svetih, balsamovanih ibisa.

Grobna odaja pronađena iza ovih galerija bi mogla da bude Josifova. Biblijski tekst (1. Mojsijeva 41,41-42) jasno kaže da je Josif primio pečatni prsten vladajućeg faraona (faraonov pečat), kada je sa 30 godina dospeo na svoj visoki položaj. Pošto je Josif živio još 80 godina, najve-

rovatnije je da je zadržao svoj pečat tokom vladavine nekoliko faraona.

U ovoj grobnoj odaji pronađen je niz rukotvorina. Primer su grnčarija i drugi predmeti u koje se stavlja hrana, i važne stvari za putovanje preminulog. Ovi predmeti sadrže pečat faraona Zosera (slika 25).

Ako je ovaj grob pripadao Josifu, a postoji puno toga što ukazuje na to, onda ovde postoji veoma jasna veza između Josifa i faraona Zosera. Zosеров ministar je bio Imhotep, koji je zauzvrat bio Josif.

Ova grobna odaja se razlikuje od grobnih odaja faraona na još jedan način. Grobne odaje faraona

Komentar o oknima: "Ovo je takozvani južni grob, čiji značaj još uvek nije jasno utvrđen..."²¹

su uvek bile usmerene ka istoku, ka izlazećem suncu, dok je ova grobna odaja bila okrenuta ka severu. To ukazuje da se osoba sahranjena na ovom mestu nije klanjala egipatskim bogovima, što takođe ukazuje na Josifa.

Ovde vidimo još jasnih veza između Imhotepa i Josifa. Trebalo bi da je Imhotep sahranjen u ovoj oblasti, najverovatnije na mestu do koga je puno ljudi, mnogo kasnije, dolazilo da ih on isceli, dodajući galerije ibisa. Ibis je uključen u jednu od Imhotepovih titula. Isceljenje bi na ovom mestu dolazilo kroz snove. Iz biblijskih tekstova znamo za Josifovu natprirodnu moć delovanja kroz snove. Takođe smo razmotrili hipotezu da je Sakara bila Josifov administrativni centar, sa svim silosima za žito i ostalim naznakama.

I Imhotep i Josif su mogli, sa dobrim razlogom, da budu ovde sahranjeni. Grobna odaja ukazuje da je u njoj sahranjen visoki zvaničnik, što je potvrđeno pečatom faraona Zosera. Zašto je Imhotepov grob bio prazan (samo prazan kovčeg), ali ne i opljačkan? Znamo da su Izraelci odneli Josifove kosti, ali verovatno ne i kovčeg. Drugim rečima, ako je Josif tu sahranjen, na tom mestu bi ostao prazan kovčeg.

Da li je moguće da su Imhotep i Josif ista osoba? Ako je to slučaj, a mnogo stvari ukazuje na to, onda je mnogo lakše sagledati i Josifovu i Imhotepovu ulogu u Egiptu.

8.10. Imhotep, poznat pod više imena?

Dobro poznate ličnosti, a naročito vođe nacija, oduvek su bile poznate pod niz imena. Ovo je naročito vidljivo kod evropskih kraljevskih porodica. Postoji nekoliko sličnosti između ovih porodica i porodica koje su vladale Egiptom. Najznačajnije sličnosti su da se moć nasleđuje i da dobijaju puno titula.

Ako uzmemo švedsku kraljevsku porodicu kao primer, ime vladara moglo bi biti:

Karl-Gustav Bernadot, Krunisani princ Karl-Gustav, Vojvoda Jamlanda, Kralj Švedske, Kralj XVI Gustav, Kralj Karl-Gustav, Nosilac Serafinskog reda, Šef države.

Sva ova imena su tačna. Međusobno se razlikuju po tome što predstavljaju različite periode u životu osobe, npr krunisani princ i kralj. Takođe se razlikuju po tome da označavaju ime, autoritet ili kontinuitet. Druge funkcije i titule se takođe mogu dodati listi.

Posedovanje više različitih imena predstavlja pravilo a ne izuzetak među državnim vođama, a to je naročito jasno kada su u pitanju porodice kod kojih se moć nasleđuje. Pored toga, niz vladara često ima donekle slična imena, pa se kao dodatak imenu daje broj. U gornjem primeru o švedskoj kraljevskoj porodici, broj "16" (XVI) dodat je kako bi se precizirala osoba o kojoj se govori. Nikako se ne može smatrati da ovo prati logični numerički redosled. Sadašnji kralj Švedske je nazvan Karl XVI Gustav, dok je njegov prethodnik (koji je bio njegov deda) zvan Gustav VI Adolf.

Karl XVI Gustav ima isto ime kao i njegov pradede Gustav V. Dva poslednja kralja tokom ovog veka imaju dvojna imena, dok dva prva imaju jedno ime. Brojevi dati ovim kraljevima, koji su vladali jedan za drugim, bili su II, V, VI i XVI. Kralj Oskar II bio je kralj Švedske i Norveške, dok su ostali bili kraljevi samo Švedske. Sledeći namesnik Švedske biće kraljica. Sve ovo komplikuje stvari i treba imati na umu da ovo predstavlja primer kraljevske porodice koja trenutno vlada.

Nema razloga pretpostaviti da je u različitim egipatskim dinastijama bilo drugačije. Razlika je da kada je u pitanju istorija Egipta postoji veoma ograničena količina informacija, koja pored toga mora biti protumačena i prevedena sa mrtvog jezika zasnovanog na simbolima. Sve mora biti zasnovano na drevnim dokumentima ili napisima koji su stari nekoliko hiljada godina, i kojima se u najvećem broju slučajeva ne može odrediti starost objektivnim metodama. Drugim rečima ne može

se odrediti tačan datum nijednom tehnikom merenja, ali različiti konteksti vode do hipoteza, koje često moraju da se ispravljaju i dopunjuju kako se dolazi do novih saznanja. Pored toga, poznato je da su svi egipatski vladari imali više imena, i da je Egipat imao jednog do tri vladara u isto vreme.

Naučnici su često svesni ove nesigurnosti i definišu svoje rezultate kao hipotezu ili, drugačije izraženo, pretpostavku ili premisu. Međutim, nije neobično da popularniji tip knjige namenjen široj javnosti definiše ove hipoteze kao istinu. Ovo ističemo kao pozadinu mogućnosti da je Imhotep imao nekoliko imena.

U ovom odeljku smo proučili sve sličnosti između Josifa i Imhotepa. Pretpostavimo za trenutak da je ovo sasvim tačno. U tom slučaju je Josif imao više imena:

1. Josif, ime koje je dobio od svoje porodice (1. Mojsijeva 35,24).

2. Psontomfanih, ime koje je faraon dao Josifu kada je dospao na svoj položaj (1. Mojsijeva 41,45).

3. Imhotep, ime koje je Josif verovatno dobio kada je postavljen za državnog ministra.

Pored ovoga bi još jedno ime odgovaralo Josifu, to jest:

4. Pta-hotep. Prvi deo ovog imena označava kog boga je osoba predstavljala, ili kome je pripadala. Pta znači najviši bog, tvorac svih stvari. Po biblijskim tekstovima, Josif nikada nije napustio svoju veru u jednog Boga, Boga tvorca svih stvari. U ovom pogledu Josif se upečatljivo razlikovao od drugih državnih ministara i faraona, koji su se molili mnogim bogovima i koji su smatrali da su i oni sami bogovi.

Vredi napomenuti da su Imhotepove titule bile: *"Upitah njega koji beše komornik, ibis, vrhovni tumač sveštenik Imhotep, sin boga Pta..."*¹⁵. Ove titule označavaju da je osoba koja se spominje ministar koji je bogolik, koji je bio povezan sa svetim ibisom, sveštenik (koji prenosi Božije reči), Imhotep (sa svim kvalitetima koje je Imhotep imao), sin jedinog Boga (tvorca svih stvari).

Osim toga što ukazuje na veoma visok položaj na kome se osoba nalazila, ovo predstavlja odličan opis Josifa. Imhotep (Josif) je verovatno primio ime Pta-hotep nakon svoje smrti. Josif, koji se tokom svog života molio jedinom bogu (Pta), je spasio celokupni egipatski narod u ime jedinog Boga, i pored toga im doneo ogromna bogatstva: kada su prodavali svoje žito tokom sedam teških godina.

Josif je živio 110 godina, 80 godina nakon što je postao državni ministar. Josif je prema tome živio veliki broj godina za vreme kojih je mogao da služi pod nekoliko faraona; sve vreme obožavajući samo jednog Boga. Nije teško misliti o dodavanju svim ostalim titulama koje je Josif imao još i titulu Pta-hotep.

8.11. Imhotep i Josif – vremenski period

U sažetku 8. poglavlja nabrojane su i uspoređene Josifove i Imhotepove karakteristike. Ova lista uključuje 27 karakteristika, od kojih su 25 zajedničke za Imhotepa i Josifa. Ova lista sadrži veoma posebne i jedinstvene osobine. Teško je poverovati da dve tako upadljive i jedinstvene osobe, sa tako značajnom ulogom u istoriji Egipta mogu da budu tako slične na toliko puno načina a da predstavljaju dve različite osobe. Ne smemo zaboraviti da se Josif i Imhotep mogu pronaći samo u okviru krajnje male grupe ljudi u egipatskoj istoriji.

Onda je završno pitanje, da li su Imhotep i Josif živeli tokom istog vremenskog perioda u Egiptu? Dve osobe sa ovakvim tipom moći i autoriteta, i ovakvim osobinama nisu mogle da žive u Egiptu u isto vreme, osim ako nisu predstavljale jednu te istu osobu.

Započinjemo pregledom biblijskih tekstova da bismo videli da li se može ustanoviti datum Josifovog dolaska na scenu kao državnog ministra Egipta. Ovo je relativno lako odrediti uz pomoć nekoliko delova slagalice. Znajući datum kada je vavilonski vladar Nabukodonosor pokorio Jerusalim i razorio hram, knjige Starog zaveta pružaju odgovor.

Nekoliko istorijskih izvora smatra da se razaranje Jerusalima i hrama, nakon čega je usledilo zatočeništvo Izraela u Vavilonu, odigralo 586. godine pre Hrista. U Knjigama o carevima u Bibliji spominju se svi vladari i dužina njihovih vladavina. Izrael je dugo bio podeljen na dva carstva, Izrael i Judu. To znači da su postojale dve paralelne carske loze sa velikim brojem unakrsnih odrednica, pa vremenska skala liči na merdevine sa nizom prečki. To znači da se određene nejasnoće u jednoj carskoj liniji mogu razjasniti uz pomoć druge carske loze.

Hronologija se na taj način može uz veliku preciznost pratiti unazad kroz celokupnu istoriju izraelskog naroda. Kada se dođe do moćnog i mudrog cara Solomona, daje se tačan datum. Car Solomon je započeo izgradnju hrama četvrte godine svoje vladavine, što je bilo 480 godina (1. carevima 6,1) nakon Izlaska, velike migracije.

Korišćenjem ova tri faktora: vremena kada je Nabukodonosor razorio hram, carskih linija u carevinama Izraelu i Judi, i vremenskoj naznaci početka izgradnje hrama u odnosu na Izlazak, onda se može proračunati da je godina Izlaska približno 1446. godina pre Hrista.

Proračunavajući vreme u Egiptu uz pomoć naznaka nađenih u 1. i 2. knjizi Mojsijevoj (Postanju i Izlasku), i činjenice da je Josif bio 30 godina star kada je postavljen za vladara Egipta, period Josifovog života je bio od oko 1745-1635 godine pre Hrista. Mera nesigurnosti u pogledu ovog datuma može biti reda veličine 10-30 godina. U poslednjih 2.000 godina utvrđena mera nesigurnosti je 4 godine (naše savremeno doba nakon rođenja Isusa), a u gore navedenim proračunima postoje određene nesigurnosti, npr, ako vladar umre druge godine svoje vladavine, da li to znači posle 13 ili posle 24 meseca? Ovaj tip nesigurnosti se uopšteno može ispraviti, ali kada je u pitanju niz koraka u proračunu onda se treba dodati jedna ili dve decenije kako bi se dopustio faktor nesigurnosti.

Knjige Biblije zajedno sa drugim istorijskim izvorima (u vezi Nabukodonosorovog ulaska u Jerusalim) pružaju nam osnovu za relativno dobro utemeljenu vremensku osu. Imajući u vidu da se ovo prostire skoro 1.800 godina plus 2.000 godina našeg savremenog doba, ukupno skoro 4.000 godina, mora se shvatiti da su ovo veoma precizne procene. Više detalja u vezi sa ovim proračunima vremena iznosi se u 45. poglavlju.

Šta onda možemo reći o vremenskim trenucima koji su dati u vezi sa istorijom Egipta? Jednostavno rečeno, veoma je teško koristiti osnovni materijal za tačne procene. Postoji nekoliko razloga za to:

1. Uopšte nije jasno koliko ljudi je u stvari vladalo Egiptom. Kada se pojavi nekoliko imena, to bi moglo da znači da je u pitanje više različitih ljudi, ili nekoliko ljudi kojima su date različite titule u različitom kontekstu, ili mogu da označavaju jednu te istu osobu. Kao što se može videti na primeru švedske kraljevske porodice i svih imena koja se mogu koristiti, lako dolazi do nesigurnosti. Takođe znamo da su egipatski vladari imali više titula, a jedan primer je malopre iznet¹⁵:

"...i upitah njega koji beše komornik, ibis, vrhovni tumač sveštenik Imhotep, sin boga Pta..."

U ovom primeru istovremeno su korišćena četiri različita imena za jednu osobu. Drugi primer je Tutankamon, koji je imao najmanje pet različitih imena: Tutankamon, Nebkipur, Renkau sehente-pneter, Neferhepu segeretavi i Kanat tutmes.

Znanje koje posedujemo o imenima i titulama svakog vladara, njegove porodice i ministara, tokom nekoliko hiljada godina, ostavlja prostor za veliki stepen nesigurnosti.

2. Na jednom napisu su sačuvani pečati kao neka vrsta egipatske kraljevske loze⁴³. Treba napomenuti da napis nije potpun (oštećen je), a moguće je i da nekoliko pečata pripada istoj osobi. Prirodno je pretpostaviti da osoba menja svoj pečat kada od naslednika prestola postaje suvladar sa faraonom, a kasnije faraon. Nije nemoguće da su još neki ljudi, pored vladara, imenovani u ovakvom vidu prikaza npr, monarh i naslednik prestola. Sve to zajedno stvara veliki stepen nesigurnosti pri ustanovljivanju datuma. Treba napomenuti da je suvladar, pre preuzimanja prestola kao faraon u Tebi, bio faraon u Memfis. Drugim rečima, mogla su da postoje dva faraona na vlasti u isto vreme, pri čemu je jedan superiorniji (Teba) u odnosu na drugog (Memfis). Nekoliko tekstova govori o egipatskim vladarima u množini, "egipatski kraljevi". Jedan primer predstavlja biblijska Knjiga proroka Jeremije (Jeremija 46,25).

3. Jezik predstavlja još jednu poteškoću, delom jer je zasnovan na simbolima a ne na slovima u običnom smislu, a delom jer predstavlja mrtav jezik. To dovodi do problema u tumačenju i razumevanju. Postoji jedan napis sa istim tekstom na dva različita jezika (sa dva varijeteta hijeroglifa) i on predstavlja osnov za razumevanje egipatskih hijeroglifa, takozvani Rozeta kamen²⁶. Treba napomenuti da je samo par faraonskih pečata uključeno u napis.

4. Glavni izvor informacija u vezi sa egipatskom istorijom nalazi se u grobnicama faraona. Uz samo nekoliko izuzetaka, sve grobnice su opljačkane. To znači da su neke informacije dospele u prvi plan jer je više poznato o tom određenom primeru, dok postoje dugi vremenski periodi o kojim se malo zna.

Tutankamon je veoma upečatljivo dospeo u prvi plan, i njegova divna i dragocena posmrtna maska (od zlata i poludragog kamena tirkiza) je postala savremeni simbol Egipta. To je zbog toga što je Tutankamonova grobnica bila jedna od retkih koja nije opljačkana, pa je prema tome sadržala sve vredne predmete od zlata. Pored toga, sve ostalo što bi kraljevska ličnost ponela sa sobom na svoje posmrtno putovanje takođe je bilo netaknuto. Sa druge strane, stepen veličanstvenosti kojom je Tutankamon bio okružen je iznenađujući imajući u vidu činjenicu da je imao samo oko 18 godina kada je umro.

Uzrok značaja koji mu se danas pripisuje nije njegov politički značaj, njegova duga vladavina, znanje o njemu kao o velikom vođi u istoriji ili bilo šta tome slično, već činjenica da su njegova posmrtna maska i drugi predmeti iz nedirnute grobnice bili izuzetno zadivljujući i da nisu bili ukradeni (u grobnici je pronađeno približno 700 predmeta). Sledeće pitanje koje se može postaviti je da li je to predstavljalo pravilo za sve kraljevske sahrane ili je karakteristično samo za Tutankamona, pošto ima malo toga sa čime se može uporediti jer je većina ostalih grobnica opljačkana.

5. Na jednom napisu⁴³ postoji posebno pozivanje na određeno sazvežđe. Na osnovu ovoga se može proračunati datum, ali se mora paziti na par faktora ako želimo pravilno da protumačimo informaciju. Prvo, potrebno je da precizno znamo položaj odakle je sazvežđe opaženo. Ovo nije dato u napisu, pa se može javiti velika nesigurnost pri proračunu datuma. Jedan još značajniji faktor je da se sazvežđa kreću u ciklusima koji se ponavljaju u određenim intervalima. To znači da se sazvežđa mogu uklopiti u nekoliko vremenskih perioda. Odabrani period bi prema tome uključivao subjektivan izbor.

6. U drevnim vremenima Egipat je bio podeljen na gornji (južni) i donji (severni) Egipat, pri čemu su izrazi gornji i donji bili u odnosu prema položaju Nila. Ova dva regiona su imala sopstvene faraone, ali je tokom određenih vremenskih perioda zemlja bila ujedinjena. Tokom drugih perioda delta nila je imala sopstvenog faraona ili kralja. Uz nedostatak znanja o određenim periodima, određivanje vremenskog perioda postaje veoma nesigurno.

Ako bi se datumi za Norvešku i Švedsku tokom dva poslednja veka računali samo na osnovu kraljevskih linija, naišlo bi se na probleme iz dva razloga. Kao prvo, kralj Norveške je bio u izbeglištvu tokom Drugog svetskog rata (a kralj Švedske nije), ali pre svega Švedska i Norveška su formirale uniju tokom perioda od 1814 do 1905, kada je kralj Švedske takođe bio i kralj Norveške.

Nakon puno proteklog vremena, i uz veoma ograničene informacije kao što su ove može doći do velike nesigurnosti pri proračunu datuma.

“Čak i sa dostupnim hronološkim informacijama... neko bi se mogao iznenaditi uviđanjem da je krajnje teško fiksirati prave ili apsolutne datume u egipatskoj hronologiji”.⁴³

7. Faraoni koji više nisu bili u milosti, ili se na neki drugi način nisu uklapali, bili su uklanjani sa različitih natpisa koji su navodili hijerogliffe (kraljevske pečate) različitih faraona. Često se u literaturi mogu pronaći napomene o tome kako su egipatski vladari sistematski uništavali određene statue, napise itd. Ovakvo “falsifikovanje drevne istorije” prirodno značajno otežava stvari kada treba odrediti jasnu sliku različitih era unazad do pre 5.000 godina.

8. Postoji nekoliko različitih mišljenja o vremen-skim epohama i hronologijama vezanim za egipatske faraone. To samo po sebi ukazuje da hronologije sadrže nesigurnosti.

9. Jedan primer nesigurnosti se spominje pri raspravi o dužini vladavine faraona Zosera. Smatra se da je Zoser vladao 19 godina. U isto vreme Imhotep je konstruisao i izgradio Stepenastu piramidu u Sakari (Zosеров mauzolej). Imhotep je verovatno došao na svoj položaj određen broj godina nakon što je Zoser postao faraon, pa je vreme za koje je izvršena konstrukcija, organizacija i izgradnja ove izuzetno velike građevine iznosilo možda samo deset godina. U jednom komentaru se izražava iznenađenje da je prva piramida mogla da bude sagrađena za samo 19 godina, ali se uopšte ne postavlja pitanje da li je određivanje datuma potpuno korektno. Niti se ukazuje na metod kojim je datum određen. Tvrdi se da je Zoser imao nekoliko imena: Zoser, Đoser, Netjeri-ket i Tosortos, što takođe može da izaziva nesigurnost. Međutim, tačan period Zoserove vladavine dat je precizno u godinu (2668-2649 pre Hrista) uprkos činjenice da postoji samo nekoliko odrednica koje spominju Zosera, i da se to tiče događaja koji su se, po egipatskoj hronologiji, odigrali pre pre približno 4.600 godina.

10. Naredni vid nesigurnosti uključen u računanje datuma ranih egipatskih dinastija predstavljen je u knjizi Volisa Badža (E.A. Wallis Budge, najnovija dopuna 1989)²⁸. Sledeći odeljak se nalazi u ovoj knjizi:

“Datumi koje su on i drugi pripisali prvoj dinastiji zavisi od brojeva godina koje su pridružili ovim intervalima. Ali ovi datumi – Lepsije (Lepsius) 3892. pre Hrista, Bunzen (Bunsen) 3623. pre Hrista, Liblajn (Lieblein) 3893. pre Hrista, Bruks (Brugsch) 4455. ili 4400. pre Hrista, Majer (Meyer) 3315. pre Hrista, Brested (Breasted) 3400. pre Hrista, Hol (Hall) 3500. pre Hrista – predstavljaju samo pokazatelje mišljenja onih koji ih predlažu, i sasvim je moguće da je svaki od njih pogrešan u pogledu prave činjenice. Materijal za

utvrđivanje datuma prve dinastije sa potpunom sigurnošću trenutno ne postoji”.

Vremenski opseg koji je naznačen za ovaj trenutak u egipatskoj istoriji značajno varira među spomenutim autorima, 1.140 godina da budemo precizni. Volisova knjiga daje nekoliko primera značajnih razlika u procenjenim datumima i spominje da Egipćani nisu vodili sopstvene hronologije na način na koji mi to danas činimo, pa je prema tome uopšteno govoreći teško izvesti specifične zaključke o datumima i vremenskim periodima.

Faraon Zoser je vladao u vreme treće dinastije. Postoji značajna nesigurnost u vezi utvrđivanja datuma zbog gore navedenih razloga, pa ih je teško porediti sa srazmerno preciznom vremenskom skalom iznetom u Bibliji.

Onda je od većeg značaja međusobno povezivanje događaja, što takođe pruža veći stepen sigurnosti kada se razmatraju starije Egipatske dinastije. Na primer, utvrđivanje datuma uz pomoć sazvežđa (o čemu smo ranije govorili) može da promeni egipatsku vremensku osu za oko 1.000 godina, u zavisnosti od ciklusa odabranog sazvežđa.

Postoji daleko veći stepen preciznosti u tvrdnji da su se događaji u vezi sa sedam godina gladi dogodili za vreme Zoserove vladavine, kada je Imhotep bio drugi čovek u Egipatskom carstvu, i da je ovaj period gladi bio povezan sa nekom vrstom sporazuma sa Bogom¹⁵.

Odgovor na pitanje da li su Imhotep i Josif živeli u isto vreme tokom istog vremenskog perioda (drugim rečima da li su bili ista osoba) ne može se dati na osnovu proračuna tačnih datuma zbog nedostatka egipatske vremenske ose koja bi mogla, na način koji uliva poverenje, da ukaže na datume starijih egipatskih dinastija. Sa druge strane, događaji tokom vladavine faraona Zosera pokazuju upečatljiv broj sličnosti sa opisom u Bibliji (u knjigama Postanja i Izlaska), sličnosti koje ne postoje u vezi sa drugim faraonima.

8.12. Josif – po narodnom predanju

Kada su pred kraj devetnaestog veka u Egiptu vršena istraživanja i arheološka iskopavanja, ostavljen je zapis u vezi Sakare. U to vreme se nije znalo za hipotezu da bi Josifu administrativni centar bio u Sakari, kao ni za bilo šta drugo spomenuto u 8. poglavlju ove knjige. Pred kraj 19. veka veoma malo ljudi je iz lokalne egipatske populacije u toj oblasti bilo pismeno, a još je manji broj bio upoznat sa istorijskim dokume-

ntima. Imajući to u vidu, komentar o predanju lokalne populacije postaje zanimljiv²⁸:

”Piramida teta... predstavlja jednu iz južne grupe piramida u Sakari. Arapi je zovu ”zatvorska piramida”, jer je po lokalnom predanju izgrađena u blizini ruševina tamnice u kojoj je patrijarh Josif bio zatočen”.

Znamo da je Josif bio u zatvoru u Egiptu (1. Mojsijeva 39-41). Takođe znamo da je postao nadzornik i upravnik nad celokupnom svojinom bogatog Egipćana. Bogatog Egipćana koji je bio državni zvaničnik i koji je verovatno živio u blizini administrativnog centra Egipta, koji je u to vreme bio u oblasti Memfisa/Sakare. Kada je Josif završio u tamnici, verovatno je to bio obližnji zatvor. Moguće je da taj zatvor nije bio za najniže slojeve društva, već za političke zatvorenike. Verovatno je odgovarao onome što danas nazivamo kućni pritvor, to jest kada je političkom protivniku dopušteno da slobodno živi u kući ali mu nije dozvoljeno da izlazi iz kuće. Biblija ukazuje na to jer su visoki dostojanstvenici izgleda mogli da idu u i iz zatvora u zavisnosti od političke situacije (1. Mojsijeva 39-41). Na jednom mestu se iznosi da je tamnica bila kuća zapovednika straže (1. Mojsijeva 41,10).

Biblijski tekstovi i narodna predanja podupiru hipotezu da je Sakara bila mesto na kome je Josif proveo većinu svog života. Ovome se mogu dodati sve druge naznake iznete u 8. poglavlju.

8.13. Glad – napis u Sakari

Glad i neuspeli usevi su se često javljali u regionu. Postoje brojni dokumenti koji govore o određenim godinama kada se javljala suša ili propast useva. Biblija takođe govori o tome pri čemu je jedan primer kada Avram odlazi u Egipat jednom prilikom:

”Ali nasta glad u onoj zemlji, te Avram siđe u Misir da se ondje skloni; jer glad bješe velika u onoj zemlji”. (1. Mojsijeva 12,10)

Ljudima pogođenog regiona je svakako bilo teško tokom sušne godine. Međutim, oni su takođe bili naviknuti na to, što je značilo da su imali zalihe raznovrsnih proizvoda. Takođe su bili pokretni, naročito oni koji su imali stoku i ovce. U normalnim vremenima morali su da se kreću da bi pratili životinje (ili vodili svoja stada) do mesta gde je bilo pašne i vode.

Imali su još jednu mogućnost, a to je da se kreću prema obali gde su ribarenje i trgovina mogli da olakšaju život. U regionu je trgovina bila veoma razvijena i kada je glad u Hananu bila u

Slika 31: U Sakari je pronađen veoma specijalan napis koji prikazuje puno ljudi koji gladuju. Ovakav tip napisa je veoma redak (ako uopšte postoji još koji) i ukazuje da je Sakara igrala značajnu ulogu pri dugotrajnom periodu gladi.

drugoj od sedam godina, Jakov je imao ne samo novac već i med, bademe, urme, balsam i smirnu i mogao da ih nosi sa sobom (1. Mojsijeva 43,11-12). Takođe je bilo moguće preživeti periode kada usevi nisu uspevali hraneći se mesom stoke i ovaca.

Međutim, period gladi koji je pogodio Egipat i okolni region bio je potpuno drugačiji. Ako usevi ne bi uspevali sedam godina zaredom, celokupan ljudski život bi bio ugašen. Obične rezerve ne mogu da izađu na kraj sa tim. Ako bi se takva suša i godine bez useva javile danas u Evropi ili SAD, celokupne zemlje bi opustošile. Vrlo jednostavno, ne postoji dovoljno zaliha tih razmera. Trenutne rezerve žita na globalnom nivou su dovoljne za nekoliko sedmica korišćenja.

U Egiptu imamo istu situaciju. Kada faraon i Josif govore o obimu nadolazeće gladi, suočeni su sa propašću zemlje. Kada Josif predlaže kako da se izbore sa tim on kaže:

"Da se nađe hrane zemlji za sedam godina gladnijeh, kad nastanu, da ne propadne zemlja od gladi". (1. Mojsijeva 41,36)

U 47. glavi 1. knjige Mojsijeva može se pročitati kako su sve zemlje u regionu bile teško pogođene glađu. Mnogi su došli u Egipat, koji je predstavljao jedino mesto gde je bilo hrane. Sav novac, stoka i obradivi posedi su prešli u faraonove ruke kada ih je Josif menjao za žito kojim je upravljao. Preživeli su sedam dugih godina gladi samo zahvaljujući tome što je prethodnih sedam godina dalo veoma dobre žetve, koje su sačuvane u ogromnim skladištima. Ova glad je bila izuzetna i u velikoj meri se razlikovala od "normalnih" godina propalih useva. Više od hiljadu godina nakon toga načinjeni su napisi koji govore o ovom posebnom periodu (odeljak 8.3).

Pravljenje napisa o običnim godinama bez useva, koje su predstavljale deo životnih uslova u tom regionu, ne bi bilo naročito zanimljivo pa se malo takvih i pronalazi. Verovatno je tačno reći da nema napisa koji prikazuju takav događaj. Osim jednog.

Postoji jedan veoma dugačak napis, koji prikazuje samo veliki broj ljudi koji gladuju. Ljudi koji su krajnje izgladneli. Ovaj napis postoji na

jednom mestu – u Sakari. Na slici 31 prikazan je mali deo ovog napisa. Napis prikazuje veći broj ljudi u stanju poodmakle izgladnelosti. Činjenica da je ovaj napis pronađen u Sakari predstavlja još jedan pokazatelj da je Sakara imala veoma specijalnu ulogu u vezi zaliha hrane i gladovanja. Rezbarija takođe sadrži prikaze žita, džakova koji se nose uz stepenice (usporedite ovo sa stepenicama u ranije spomenutom silosu-oknu)... i raspodeli hrane... (usporedite sa Josifovom braćom koja dobijaju žito u džakovima).

U egipatskoj istoriji, onaj koji je imao specijalnu sposobnost i bogoliki položaj, i čiji je administrativni centar bio u Sahari bio je Imhotep. Postoji samo jedna osoba koja je mogla da organizuje preživljavanje takvog strašnog perioda gladi u istoriji Egipta i okolnih zemalja. Biblija kaže da je to bio Josif, a egipatska istorija govori o vladavini Zosera kada je Imhotep bio ministar sa statusom boga.

I Josif i Imhotep su vladali kao premijeri tokom perioda od sedam dobrih godina i sedam godina gladi. To je još jedan pokazatelj da su Josif i Imhotep bili ista osoba.

Treba napomenuti da u egipatskoj istoriji nije opisan više ni jedan period gladi od 7 + 7 godina osim onog za koji je Imhotep bio odgovoran. Slično tome, postoji samo jedan period gladi od 7 + 7 godina opisan u biblijskim tekstovima, onaj za koji je Josif bio odgovoran. Biblija iznosi detaljan opis događaja koji su se odigrali u Egiptu.

8.14. U sažetku

Sažetak poređenja Imhotepa i Josifa pokazuje da postoji dosta sličnosti između njih dvojice. Više detalja se može naći u tekstu 8. poglavlja. U sledećem tekstu Im = Imhotep a Jo = Josif.

Poređenje Imhotepa i Josifa:

1-Im. Ministar kralja donjeg Egipta (= severni deo Egipta gde se, na primer, nalazi Sakara)²⁹.

1-Jo. *"I još reče Faraon Josifu: evo, postavljam te nad svom zemljom Misirskom", "...i da ga je postavio nad svom zemljom Misirskom". (1. Mojsijeva 41:41,43).*

2-Im. Drugi posle kralja^{18, 19, 29}.

2-Jo. "Ti ćeš biti nad domom mojim, i sav će ti narod moj usta ljubiti; samo ću ovijem prijestolom biti veći od tebe". (1. Mojsijeva 41,40).

3-Im. Upravnik velike palate²⁹.

3-Jo. "Ti ćeš biti nad domom mojim", (1. Mojsijeva 41,40).

4-Im. Vladar po nasledstvu²⁹.

4-Jo. "I još reče Faraon Josifu: ja sam Faraon, ali bez tebe neće niko maći ruke svoje ni noge svoje u svoj zemlji Misirskoj". (1. Mojsijeva 41,44). Ovom izjavom Josifu je dat status faraonovog sina. Faraon je u stvari dao Josifu veći status nego sinu, kada se sve uzme u obzir.

5-Im. Sveštenik u Heliopolisu^{19, 29}.

5-Jo. Oženjen ćerkom sveštenika u Heliopolisu (1. Mojsijeva 41,45). Sa statusom koji je Josif imao kao predstavnik jedinog Boga i politički vođa, nije neverovatno da je takođe nasledio svog tasta kao sveštenik u Heliopolisu.

6-Im. Graditelj i arhitekta^{18, 19, 28, 29, 43}.

6-Jo. Josif je izgradio sva skladišta i silose u Egiptu da bi skladištio žito i drugu hranu za celokupni Egipat i okolne zemlje, tokom perioda od sedam godina. 1. Mojsija 41,35-36, 47-49, 41,57 i drugi odeljci.

7-Im. Otkrio veštinu gradnje tesanim kamenom^{14, 19, 28}.

7-Jo. Videti tačku 6-Jo. Ako je hipoteza da je sakarski kompleks bio Josifov administrativni centar tačna, onda su ove građevine bile od tesanog kamena. One su takođe bile prve te vrste u Egiptu, tako da je graditelj Sakare takođe bio izumitelj ove veštine gradnje.

8-Im. Vajar i stvaraoc kamenih vaza²⁹.

8-Jo. Ne spominje se u vezi sa Josifom.

9-Im. Uzdignut do božanskih osobina^{14, 19, 28}.

9-Jo. "I reče Faraon slugama svojim: možemo li naći čovjeka kakav je ovaj, u kojem bi bio duh Božji?" (1. Mojsijeva 41,38).

10-Im. Ne navodi se da su se ljudi klanjali pred Imhotepom ali je to najverovatnije bio slučaj imajući u vidu njegov položaj u društvu.

10-Jo. Ljudi su se klanjali Josifu (1. Mojsijeva 41,43).

11-Im. Velike medicinske veštine zbog čega je poređen sa grčkim bogom isceljivanja, Asklepijem^{14, 18, 19, 28, 43}.

11-Jo. Imao je lekare u svojoj službi, i radio čineći čuda i znakove od Boga (1. Mojsijeva 50,2).

12-Im. Bio je aktivan tokom perioda od sedam godina gladi praćenih sa sedam godina dobrih žetvi.

12-Jo. Bio je aktivan tokom perioda od sedam dobrih godina praćenih sa sedam godina gladi (1. Mojsijeva 41,1-32, 47-57).

13-Im. "Moram da upitam Boga"^{15, 16}.

13-Jo. "A Josif odgovori Faraonu i reče: to nije u mojoj vlasti, Bog će javiti dobro Faraonu". (1. Mojsijeva 41,16).

14-Im. Nazivan je sinom boga Pta, tvorca svih stvari^{15, 16, 18, 19, 28}.

14-Jo. Ispovedao veru u jedinog Boga, tvorca svih stvari (1. Mojsijeva 40,8; 41,16; 41,25).

15-Im. Daje faraonu savete¹⁶.

15-Jo. Daje faraonu savete (1. Mojsijeva 41,1-15).

16-Im. Dolazi kod faraona kada je faraon uznemiren¹⁶.

16-Jo. Dolazi kod faraona kada je faraon zabrinut (1. Mojsijeva 41:8, 14).

17-Im. Odlučuje o stopi poreza (10%) kako bi se izborio sa sedam godina gladi¹⁶.

17-Jo. Odlučuje o stopi poreza (20%) kako bi se izborio sa sedam godina gladi (1. Mojsijeva 41,34).

18-Im. Porez se ne odnosi na sveštenike¹⁶.

18-Jo. Porez se ne odnosi na sveštenike (1. Mojsijeva 47,26).

19-Im. Postaje Bog isceljivanja i dolazi ljudima u snove^{18, 19}.

19-Jo. Čini čuda u životima drugih, ima snove koji se ispunjavaju i sposobnost da tumači snove drugih (1. Mojsijeva 37,5-11; 20; 40,5-23; 41,1-36).

20-Im. Uviđa da mu se bliži smrt²⁰.

20-Jo. Uviđa da mu se bliži smrt (1. Mojsijeva 50,24).

21-Im. Zapisao je mnoge mudre izreke^{28, 43}.

21-Jo. "Pa reče Faraon Josifu: kad je tebi javio Bog sve ovo, nema nikoga tako mudra i razumna kao što si ti". (1. Mojsijeva 41,39). Postoji i puno sličnosti sa Pričama Solomunovim. U Psalmima se o Josifu kaže: "...i starješine njegove urazumljuje" (Psalam 105,22).

22-Im. Umire u 110. godini²⁰.

22-Jo. Umire u 110. godini (1. Mojsijeva 50,22-26).

23-Im. Verovatno je postavljen na položaj nakon što je faraon Zoser vladao izvesno vreme.

23-Jo. Postavljen je na položaj izvesno vreme nakon što se Faraon utvrdio na položaju vladara Egipta (1. Mojsijeva 41,37-45).

24-Im. Nije bio kraljevske krvi već je došao na položaj zahvaljujući sopstvenim vrednostima.

24-Jo. Potiče iz drugog naroda, nije bio kraljevske krvi i došao je na položaj zahvaljujući kvalitetima koje mu je Bog dao (1. Mojsijeva 37,1 – 41,57).

25-Im. Imhotep je posvetio vreme pisanju i bio je autor^{19, 28}.

25-Jo. Uz svoju mudrost, dugačak život i administrativnu sposobnost veoma je verovatno da je Josif dosta toga napisao. Čak je moguće da je Josif autor određenih delova biblijskih Priča Solomonovih (videti "21-Jo").

26-Im. Nazvan je Ibis, drugim rečima njemu su svi ibisi žrtvovani u Sakari^{15, 43}.

26-Jo. U pogrebnoj odaji unutar galerija od oko milion mumificiranih ptica, nalazi se prazan kovčeg. Josifov grob bi izgledao upravo tako: prazan kovčeg, jer su Izraelci poneli njegove kosti sa sobom (1. Mojsijeva 50,22-26).

27-Im. Faraon Zoser je vladao tokom sedam godina gladi. Onaj koji je bio državni ministar sa statusom boga bio je Imhotep^{19, 28, 43}.

27-Jo. Biblija navodi da je, pod vladajućim faraonom, Josif bio državni ministar sa statusom Božijeg predstavnika i da je rešio problem nastupajućih sedam godina gladi (1. Mojsijeva 41,37-45).

Malo je verovatno da su postojale dve takve ličnosti sa toliko zajedničkih osobina. Štaviše oni su živeli tokom veoma specifičnog vremenskog perioda. Lakše je prihvatiti hipotezu da su Josif i Imhotep bili jedna te ista osoba nego insistirati da postoje dva različita čoveka sa ovim osobinama, društvenim položajem i bogolikim funkcijama. Može se smatrati praktično nemogućim da su ova dva čoveka slučajno slična u toliko puno jedinstvenih osobina, uz veoma mali krug ljudi iz koga

se mogu odabrati i koji su bili aktivni tokom perioda jedinstvenih događaja. Ili su Imhotep i Josif ista osoba, ili su egipatska istorija i/ili biblijski tekstovi falsifikat.

9. Piramide i veština gradnje – kako i odakle?

Ako je hipoteza da su Imhotep i Josif ista osoba tačna, onda je Josif bio taj koji je uveo veštinu gradnje tesanim kamenom u Egipat. To je veština gradnje koju danas vidimo uglavnom u obliku piramida. Postoji puno teorija o tome kako su ove velike građevine uopšte mogle da budu izgrađene u tako davnoj prošlosti. Najveći problem u ovim teorijama je kako su svi ti masivni kameni blokovi uopšte mogli da budu podignuti na takve visine bez savremenih tehnika.

U tom slučaju, kako je Josif uveo takvu tehniku? I odakle je došla?

Ključ bi mogao da se nalazi u hijeroglifima.

9.1. Pojednostavljeni simboli

Hijeroglifi su se razvili kao pojednostavljeni simboli, kojima je kasnije dato osobeno značenje kako bi ti simboli mogli da predstavljaju i simbole/događaje/hijerarhije kao i slova i brojeve.

Danas imamo jednostavne simbole na saobraćajnim znacima: kašiku i viljušku koji ukazuju da je negde u blizini restoran, ili telefonsku slušalicu koja ukazuje na telefonsku govornicu. Ono što karakteriše ove simbole je korišćenje malog dela koji svi prepoznaju. Kašika i viljuška ukazuju da se na tom mestu može jesti. Iako znak to ne pokazuje, jede se iz tanjira, pije se iz čaše i sedi se na stolici za stolom itd. (slike 185, 186).

Ako simbol u obliku kašike i viljuške predstavlja restoran, simbol se može dalje razviti tako da kasnije označava "R". Simbol se zatim može koristiti i u tekstu označavajući "R" i predstavljajući simbol za na primer restoran ili za jelo. Većina jezika se razvila na taj način.

Kineski jezik je još uvek zasnovan na simbolima. Da bi se kineski jezik čitao potrebno je poznavati približno 3.000 simbola. Međutim, za celokupan jezik potrebno je znati daleko više od 10.000 simbola. Prednost jezika izgrađenog od slova koja se mogu kombinovati na različite načine je da je za većinu jezika potrebno znati samo oko 25 slova.

Poteškoća sa jezikom izgrađenim od simbola je što treba razumeti šta simbol zaista znači. Ako se vratimo na "simbol restorana" sa kašikom i viljuškom, jasno je da se on tiče hrane ako neko obično jede viljuškom i kašikom. Ako sa druge

Slika 32: Rozeta kamen, pronađen 1799. godine, sadrži sličan tekst na grčkom i dva tipa drevnih hijeroglifa. To je omogućilo razumevanje egipatskog jezika zasnovanog na hijeroglifima.

strane mislimo o osobi iz Azije, koja dolazi iz kulturološkog regiona sa malim brojem spoljnih kontakata i gde se obično jede štapićima, onda simbol ne znači ništa. Ili obrnuto, malo ljudi iz Čikaga bi povezalo znak koji prikazuje dva štapića sa simbolom restorana.

Slika 33: Simboli su od značaja samo u okviru određene kulturološke grupe. Van ove grupe simboli mogu da označavaju potpuno drugačije stvari ili apsolutno ništa.

9.2. Razumevanje slova i simbola

Zbog toga je naše razumevanje egipatskih hijeroglifa ograničeno. Obični hijeroglifi koji se ponavljaju u različitim situacijama i koji izgrađuju različite reči mogu da prime značaj određenog slova. Iako ovo može da bude sasvim tačno, isti hijeroglif može takođe biti korišćen kao simbol za označavanje nečeg potpuno različitog. Mi svakodnevno koristimo naša slova, ali malo njih zna zašto slova imaju izgled kakav danas imaju.

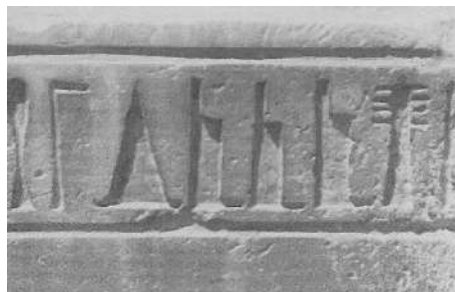
Egipatski jezik predstavlja drevni jezik u kome hijeroglifi predstavljaju i slova i simbole. To je značilo da je bilo veoma teško razumeti ovaj mrtvi jezik. Razumevanje ovog jezika je postalo moguće tek kada je pronađen Rozeta kamen, uz istovetne odeljke zapisane hijeroglifima (pojednostavljenim i običnim hijeroglifima) kao i na grčkom jeziku.

Međutim, mora se napomenuti da je jezik mrtav, što prirodno otežava njegovo razumevanje. Štaviše, ne nalaze se svi hijeroglifi na Rozeta kamenu, a čak i sa Rozeta kamenom nije lako dešifrovati hijerogliffe. Francuski oficir ga je pronašao 1799. godine u oblasti delte Nila, ali su tek 1822. godine hijeroglifi prevedeni. Tokom celokupnog 19. veka objavljivani su delovi ili varijacije prevoda, koji je vršen na više različitih mesta. Rozeta kamen predstavlja deo ploče izrezbarene po sveštaničkom nalogu oko 200. godine pre Hrista²⁶.

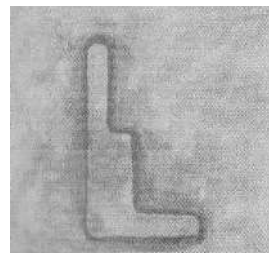
Zbog toga je često teško razumeti simbol hijeroglifa, čak i kada se zna koje slovo predstavlja. Hijeroglif može da bude uključen u faraonov pečat i može biti povezan sa tim faraonom, ali da istovremeno bude teško znati šta tačno hijeroglif predstavlja.

9.3. Određeni hijeroglif

Postoji hijeroglif koji nije naročito čest, a koji se uglavnom pronalazi u tri različita konteksta: građevinama, piramidama faraona i kartušima (pečatima) Ozirisa, Izis i Horsa. Hijeroglif je prikazan u Sakari u različitim kontekstima, i može se videti na slici 189. Simbol piramide je lako prepoznatljiv, a pored njega se nalaze tri hijeroglifa koji nisu naročito česti. Često im je pripisivano značenje trona ili prestola jer se javljaju u vezi sa faraonima, vladarima i građevinama kao što su piramide. Jasno je da je simbol povezan sa važnim ljudima, ali zašto mu dati značenje prestola?

Slike 34, 35: Hijeroglifi naprave za podizanje. Često je prikazan u grupama po tri. Tri predstavlja množinu ili mnogo u drevnom egipatskom jeziku.

Naredni tekst će opisati hipotezu koja je dovela do izgradnje naprave za podizanje velikih kamenih blokova. Prema tome, moguće je da "hijeroglif prestola" predstavlja deo te naprave, koji je bio neophodan za izgradnju piramida za faraone i njihove porodice. Detaljnije ćemo razmotriti argument kako bismo potvrdili da je ovaj hijeroglif mogao da predstavlja graditeljski alat a ne presto.

1. Prvi komentar je da hijeroglif ne liči na presto. Postoje i drugi hijeroglifi koji simbolizuju presto a koji su srazmerniji i imaju sasvim drugačiji izgled³³.

2. Veza između određenih faraona i piramida ukazuje na vezu sa piramidama kao takvim.

3. Zanimljivo je da se hijeroglif pronalazi uglavnom u Sakari pošto je ovo bilo mesto prve piramide, a ovde je po hipotezi iz 8. poglavlja bio i Josifov administrativni centar.

4. Veza sa drevnim bogovima/faraonima Ozirisom, Izis i Horusom bi mogla da bude u vezi sa

Mesopotamijom; delom sveta odakle su došli Josif i njegova porodica.

9.4. Naprava za podizanje

Hipoteza da je ovo bila naprava korišćena pri izgradnji piramida i veza sa dole iznetim navodom Herodota (umro 425. godine pre Hrista) obezbedili su nadahnuće za konstruisanje naprave za podizanje. Pošto je Herodot živeo dugo nakon što su piramide izgrađene, njegov opis građenja piramida nije uziman za ozbiljno, ali je značajno da je on sakupio usmene informacije i da je imao pristup brojnim dokumentima koji su nestali u savremenom Egiptu. Herodot piše o izgradnji piramida³¹:

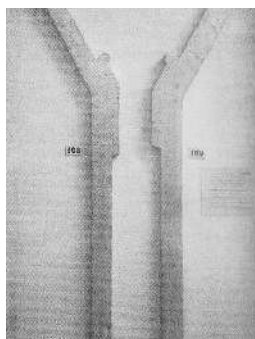
"Primenjeni metod je gradnja u stepenicama, ili, kako ih neki nazivaju, slojevima ili terasama. Kada je završena osnova, blokovi prvog sloja iznad nje su podizani sa nivoa zemlje napravama izgrađenim od kratkih drvenih delova; na prvom sloju se nalazila još jedna, koja je podizala blokove za stupanj više, a zatim još jedna koja ih je podizala još više. Svaki sloj, ili sprat, imao je svoj skup poluga, ili su možda koristili istu koju su, pošto je bila laka za nošenje, pomerili sa stupnja na stupanj čim je njen tovar postavljen na mesto..."

Uz pomoć nalaza iz Tutankamonove grobne odaje (slika 37), koji se sada nalazi u egipatskom muzeju u Kairu, nacrt je kompletiran i prikazan na slici 36. Ovaj nalaz je bio značajan za Tutankamonovo posmrtno putovanje kao i drugi predmeti kao što su kočije, oružje, prestoli i hrana. Funkcija ovog predmeta nije uspešno utvrđena, ali je pretpostavljeno da je to bio deo sanki korišćenih za prenošenje kamenih blokova za izgradnju piramida.

To je razlog zašto je u muzeju okačen naopačke, jednostavno se ne zna čemu zaista služi. Može se reći da ovaj predmet nikako nije mogao da pripada radnim delovima sanki – skijama. Na slici 195 deo pronađen u Tutanka-

monovoj grobnoj odaji je prikazan kao deo naprave za podizanje.

Po ovoj hipotezi, nalaz iz grobne odaje bi mogao da predstavlja ključni deo naprave za podizanje koja je omogućila izgradnju piramida. Kada je faraon sahranjen grobna odaja je bila ispunjena značajnim predmetima koji će mu pomoći na putovanju do carstva mrtvih (npr. hrana), i kako bi mogao da učestvuje u značajnijim ulogama kao faraon. Zbog toga su na primer bili neophodni prestoli, bojne kočije i ključni deo (poluga) kako bi mogao da gradi piramide i hramove.

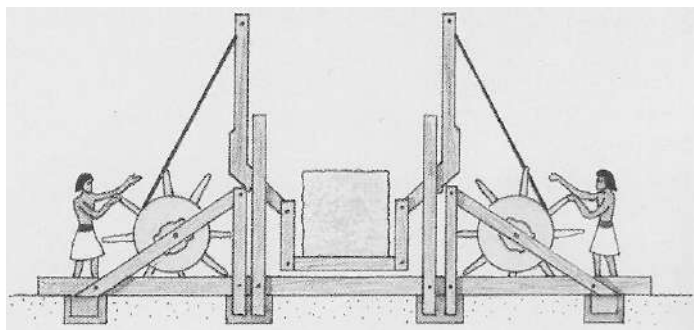
Slika 37: Tutankamon je imao mnogo stvari sa sobom u svojoj grobnici. Između ostalog bili su krućijalni delovi od sprave za podizanje tereta.

Da bi se podigao veći teret nekoliko poluga je poređano u nizu, a užad su povezana za čekrk, kako bi se sve poluge podigle u isto vreme i istom brzinom. Na taj način kameni blokovi su mogli da budu prebaćeni do naredne naprave za podizanje, i stepenik po stepenik podizani da tražene visine.

9.5. Dodatni hijeroglifi

Postoje još dva hijeroglifa koja su možda u vezi sa ovom napravom za podizanje. Prvi je hijeroglif koji podseća na vreteno. Hijeroglif možda prikazuje deblo oko koga je obmotavano uže dok je kamen podizan. Još jedna naznaka ovakve upotrebe je ono što bi mogla da bude drška, čekrk, ili obrtni deo držan kao ručka kad je uže obmotavano, a može se videti kao deo hijeroglifa.

Drugi hijeroglif liči na jasnog predstavnika drvene konstrukcije pronađene u Tutankamonovoj

Slika 36: Osnovni princip naprave za podizanje izgrađene za podizanje teških komada stena. Rupe u zemlji su služile za stabilizaciju cele konstrukcije (videti slike 207-211).

grobnoj odaji (slika 37), koja je po hipotezi ovog poglavlja povezana sa napravom za podizanje. Hijeroglif je izgleda direktna kopija te naprave u pogledu proporcija, uglova krivina, i malih ali neophodnih detalja kao što je istureni deo koji je u napravi verovatno funkcionisao kao kočnica. U leksikonu se za ovaj hijeroglif kaže da predstavlja drvenu konstrukciju koja se sastoji od međusobno spojenih delova drveta³², što je upravo onako kako hipoteza ove knjige opisuje deo naprave za podizanje (slika 36).

Hijeroglif "trona" (slika 34) se nalazi i u još jednoj varijanti u kojoj je dodato uže sa kuglom. Ovde leksikon hijeroglifa³³ ukazuje da je ovo građevinski alat sa viskom. Ovo je najverovatnije tačan opis. U tom kontekstu visak bi bio neophodan za obezbeđivanje da naprava za podizanje stoji pravo kako se kameni blok koji stoji na balvanima ne bi skotrljao pri dizanju.

Upečatljiva stvar je tumačenje, da bi ako se visak ukloni sa alata koji ovaj hijeroglif najverovatnije simbolizuje, onda on predstavljao presto. Prirodnije je da je visak bio deo hijeroglifa, a da je kasnije pojednostavljen. Bez obzira da li hijeroglif simbolizuje što je manje verovatno – presto – ili značajnu napravu za izgradnju piramida, prirodno je povezati ovaj simbol sa najvišim vođama.

9.6. Naprava za podizanje u praksi

Da li ovo omogućava podizanje u praksi? Od dasaka i greda je izgrađen pojednostavljen model u punoj veličini za podizanje kombija. Četvoru ljudi, dva za svakim užetom kako bi mogli podjednako da vuku, bilo je u stanju da lako podigne kombi kao što je prikazano na slici 38.

Procene opterećenja pokazuju da je za podizanje kamenog bloka od 25 tona ovakvom napravom potrebno 8 pari poluga pri dimenzijama kakve su ove naprave verovatno imale u drevnoj prošlosti.

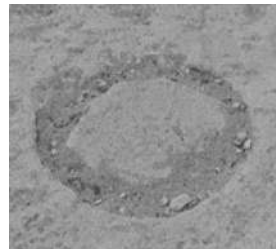

Slika 38: Model u punoj veličini ali sa manjim dimenzijama u poređenju sa napravama za podizanje kamenih blokova, omogućava relativno lako podizanje kombija direktno naviše.

Da se tako teška konstrukcija (kameni blokovi kao i naprave za podizanje) ne bi pomerala van svog položaja, bio je potreban mehanizam za utvrđivanje. U podnožju Keopsove piramide načinjene su rupe u kamenom temelju (slike 39-41). Okrugle ili četvrtaste rupe su veličine koja odgovara balvanima ili teškoj drvenoj građi koja bi stabilizovala gore opisanu napravu za podizanje. Na ovaj način je celokupna naprava mogla da bude pričvršćena kako bi izašla na kraj sa velikim teretima (slika 36).

Celokupna piramida je okružena okruglim i četvrtastim rupama raspoređenim u simetričnim obrascima. Okrugle rupe su prečnika približno 15-20 cm do 60-70 cm. U nekoliko slučajeva rupe prečnika 15-20 cm leže u četvrtastim obrascima sa približno 1,2 m između rupa. Veće okrugle rupe (prečnika 60-70 cm) leže na međusobnom rastojanju od približno 3,3 m i približno 3 m od podnožja piramide.

Da ljudi ne bi upadali u ove rupe one su ispunjene kamenim blokovima. Četvrtaste rupe su velike približno 60 x 60 cm i leže u liniji sa međusobnim rastojanjem od približno 4 m. Linija rupa leži paralelno sa piramidom približno 6 m od podnožja piramide. Neke od četvorostranih rupa su velike približno 60 x 80 cm.

Slika 39-41: Keopsova piramida je okružena rupama. Danas su rupe ispunjene šljunkom i delovima stena. Izgleda da postoji sistem po kome su rupe raspoređene, ukazujući na funkciju učvršćivanja nekakve naprave za podizanje.

Sve u svemu, postoji više faktora koji ukazuju da "hijeroglif prestola" predstavlja polugu naprave za podizanje (za izgradnju piramida), nego što ima faktora koji ukazuju da predstavlja presto. Pokazano je da hipoteza da hijeroglif prikazuje polugu naprave za podizanje, koja može da podigne veoma teške kamene blokove, radi u praksi sa modelima različitih razmera, podižući čak i vozila. Proračuni pokazuju da se na ovaj način mogu podići kameni blokovi teški i do 50 tona. To se takođe poklapa sa opisom koji je Herodot izneo u jednom od svojih tekstova³¹.

Štaviše, uobičajeno je da se hijeroglifi poluge pronalaze u vezi sa hijeroglifom piramide (slika 34). Ovo se veoma dobro uklapa sa hipotezom da je hijeroglif poluge povezan sa izgradnjom piramida i da je bilo potrebno više poluga. Tri prikazana hijeroglifa imaju značenje "nekoliko". Ako je hijeroglif poluge simbolizovao presto onda bi to ukazivalo na nekoliko prestola u kartušu faraona, što je verovatno nešto što se ne bi svidelo faraonu (jedan faraon – jedan presto).

9.7. Veza sa Ozirisom

I Biblija i Kuran sadrže priču o moćnom caru zvanom Nimrod (Nevrod, Avramov predak), koji je vladao u Mesopotamiji (u oblasti Eufrata-Tigra). Nimrod, koji je takođe povezan sa Haranom, mestom odakle je potekao Avram, je osnovao grad koji je nazvan Vavilon. U Vavilonu je građena kula, Vavilonska kula, koja je trebalo da dosegne do nebesa. Cilj je bio da kula štiti čovečanstvo od novog potopa. Nimrod je tvrdio da je najviši od bogova, što je u Egipatskoj istoriji bio Oziris.

Po pričama iz Asirije i Vavilona, Nimrod je ubijen a njegovo telo isečeno na komade. Njegova žena se zvala Semirama, čiji je sin Tamuz začet i rođen nakon što je Nimrod ubijen. Tamuz je otuda smatran za inkarnaciju (ponovno rođenje) Nimroda. Ovi božanski likovi se mogu naći, sa istim tokom događaja, kao dobro poznati božanski likovi u egipatskoj istoriji. Jedina razlika je da imaju egipatska imena (tabela 2).

Ovde vidimo dve identične priče. Razlika je da su ovi božanski likovi primili različita imena u različitim kulturama, ili preciznije, kada su ne-
jverovatnije iz Mesopotamije ušli u egipatsku kulturu, primili su egipatska imena.

9.8. Josif i Mesopotamija

Josifovi rođaci dolaze iz kulturne sfere Mesopotamije gde je Nimrod bio dobro poznata ličnost. Avram je bio taj koji je napustio ovu oblast kada se selio u zemlju Hanansku, gde je kasnije

rođen Isak. Isak je bio Josifov deda. To bi mogla da bude veza koja spaja mesopotamsku veštinu gradnje sa "otkrićem" gradnje piramida u Egiptu; preko prodaje Josifa u Egiptu, gde je on kasnije postao najviši u zemlji posle faraona. Josif je lako mogao da donese graditeljsku tehniku koju je verovatno učio preko porodične tradicije. Takođe znamo da je Josif smatran za velikog graditelja. Po Bibliji, Gospod je takođe dao Josifu veliko znanje, i to ne samo kroz snove.

Veza sa Mesopotamijom bi mogla da objasni naglo iznenadno otkriće u Egiptu veštine građenja struktura nalik piramidama, kao i kako je to znanje donešeno iz Mesopotamije u Egipat. Faraoni/božanski likovi sa poreklom iz mesopotamske kulture takođe imaju "hijeroglif prestola" (ili, verovatnije, "hijeroglif poluge") u svojim kartušima (pečatima), što dalje podupire hipotezu o vezi ovih likova.

Tome se može dodati značajan komentar o hipotezi da je Josifu administrativni centar bio u Sahari. Tamo je centralna moć Egipta stvorila ogromno bogatstvo prodajući žito celokupnom egipatskom narodu i susednim zemljama i oblastima, obezbeđujući tako finansijske mogućnosti za izvršenje tako velikih graditeljskih poduhvata.

Tabela 2. Veza između božanskih ličnosti u Vavilonu i Egiptu.

Ime u Vavilonu: Nimrod
Osobine: Najviši od bogova
Nimrodova žena: Semirama
Sin: Tamuz
Ubijen, telo isečeno na komade, graditelj prvog zigurata (strukture nalik piramidi), rođen nakon očeve smrti, smatran za očevu reinkarnaciju.
Ime u Egiptu: Oziris
Osobine: Najviši od bogova
Ozirisova žena: Izis
Sin: Horus
Ubijen, telo isečeno na komade, doneo znanje o veštini izgradnje piramida, rođen nakon očeve smrti, smatran za očevu reinkarnaciju.

9.9. U sažetku

Hipoteza da je veština gradnje piramida povezana sa Imhotepom/Josifom potkrepljena je time da:

- Graditeljska tehnika možda potiče iz Mesopotamije, kulturalne sfere iz koje su potekli Josif i

njegova porodica, gde su građeni zigurati, strukture nalik piramidama, i visoke kule.

- Vodeće ličnosti iz Egipta, koje imaju slično poreklo kao odgovarajuće ličnosti iz Mesopotamije, imaju "hijeroglif poluge" na svojim pečatima.

- "Hijeroglif poluge" se može direktno povezati sa graditeljskom tehnikom preko srodnog hijeroglifa na kojem je prikazan i visak, a posredno preko konstruisane naprave za podizanje.

- "Hijeroglif poluge" se često pronalazi u vezi sa piramidama.

- "Hijeroglif poluge" je relativno redak osim u Sakari, početnom mestu gradnje piramida. Po hipotezi iz 8. poglavlja, Sakara je takođe i Josifov administrativni centar.

- Herodotova zbirka znanja (spisi i usmena predanja) o tehnici gradnje piramida u Egiptu, napisana pre oko 2.300 godina, slaže se sa hipotezom o napravi za podizanje.

- Naprava za podizanje zasnovana na "hijeroglifu poluge" i nalazima iz Tutankamonove grobnice funkcioniše i kao model i u punoj veličini. Proračuni takođe pokazuju da može da funkcioniše sa blokovima teškim do 50 tona.

- Napis iz Sakare sa tri (u značenju nekoliko) hijeroglifa poluge zajedno sa hijeroglifom piramide podupire hipotezu da predstavljaju napravu za podizanje a ne presto (ili nekoliko prestola).

Imajući sve u vidu, postoji dobra osnova za vezu "hijeroglifa poluge" i sa Sakarom i sa Josifom, i sa funkcionalnom napravom za podizanje za gradnju piramida, na primer. Hipoteza je potkrepljena činjenicom da grčki istoričar, Herodot, opisuje sličan metod gradnje piramida i činjenicom da su rupe za stabilizaciju pronađene oko Keopsove piramide i da su dobro prilagođene za stabilizaciju ovih mogućih naprava za podizanje.

Period pre Izlaska – sažetak

Prvi deo ove knjige pokriva biblijske tekstove od 1. knjige Mojsijeve 11,27 – 50,26. Obradeni vremenski period je od oko 1996. godine pre Hrista (rođenje Avrama) do Josifove smrti oko 1635. godine pre Hrista.

U prvom delu smo pratili Avrama, Isaka i Jakova iz Ura Haldejskog do Hanana. Postoji dobar razlog za pretpostavku da Ur Haldejski odgovara sadašnjem gradu Urfa u Turskoj i nijednom drugom mestu koje je predloženo, npr. na jugu Iraka. Ovi patrijarsi su se kasnije kretali uokolo po zemlji

Hananskoj a između ostalog smo pratili izuzetne događaje koji su se odigrali u dolini Jordana uz kišu gorućeg sumpora na mestu koje, što se opisa i lokaliteta tiče, odgovara Sodomu i Gomoru.

Štaviše, pratili smo mesta i imena mesta koja i danas postoje. Na isti način se može utvrditi identitet nekolicine mesta, na primer Rahiljinog groba u blizini Vitlejema. Rahilja je bila Josifova majka. Josifova uloga u Egiptu je značajna i dobro se poklapa sa dostupnim znanjem o bogolikoj ličnosti, Imhotepu, iz egipatske istorije.

Ako je ova hipoteza tačna, da su Josfi i Imhotep jedna te ista ličnost, onda se celokupna istorija Egipta iznenada otvara uz predanja i arheološke nalaze tako da se biblijski tekstovi neposredno mogu povezati sa događajima i ljudima iz egipatske istorije. Ako su Imhotep i Josif ista ličnost to takođe znači da se još puno toga iz egipatske istorije može povezati sa Josifom i njegovim narodom. Drugi deo ove knjige se bavi upravo time.

Izlazak

Iz Egipta i kroz Crveno more

Izlazak

Do sada smo pratili Avrama, Isaka i Jakova, pretke većine ljudi iz regiona Bliskog istoka, kroz biblijske tekstove i komentare o arheološkim nalazima. Takođe smo detaljno pratili Izraelce preko Avrama, Isaka i Jakova, oca dvanaest izraelskih plemena.

Jakovljevi sin, Josif, je postao vladar u Egiptu, podčinjen jedino samom faraonu. Josif je doveo oca i svoju braću sa njihovim porodicama u Egipat tokom godina loših useva i velike gladi. Jakovljeva porodica se tokom godina provedenih u Egiptu uvećala i postala veoma brojna, sastojeći se od dvanaest plemena. Izraelcima je postajalo sve teže da žive u Egiptu.

Po biblijskom tekstu Bog je dao obećanje Avramu i njegovim potomcima. Tekst dalje objašnjava kako je Bog pomogao svom izabranom narodu poslavši im moćnog vođu: naslednika prestola, generala, političara i vođu. Ali pre nego što dovoljno sazre da izvede izraelski narod iz Egipta, mora da nauči da sluša Božiji glas.

Pojavljuje se Mojsije i Izraelci su spremni za Izlazak.

10. Šta se dešava nakon Josifove smrti?

Puno godina je prošlo i Jakovljeva porodica je živeći u Egiptu postala veoma brojna. Sinovi Izraeljevi su bili plodni, živeli u veoma plodnom delu Egipta (slike 216, 217), imali velike porodice sa puno dece i vremenom su postali veliki narod.

10.1. Jevreji su postali brojni u Egiptu

Biblija navodi da su bili veoma brojni u Egiptu.

"I sinovi Izrailjevi narodiše se i umnožiše se, i napredovaše i osiliše veoma, da ih se zemlja napuni". (2. Mojsijeva 1,7)

Postali su toliko brojni i toliko uticajni da faraon koji je vladao, dugo nakon faraona kome je Josif bio glavni upravitelj, počinje da im ograničava slobodu kretanja. Ovaj faraon se bojao da će se

Izraelci ujediniti sa neprijateljem i na taj način nadvladati Egipat.

10.2. Jevreji kao robovi

Faraon postavlja nastojnike nad Izraelcima i sa njima se ophode kao prema robovima. Prisiljeni su da grade gradove za faraona, Pitom i Ramesu (Ramzes). Ali izraelski narod nastavlja da se uvećava a sa povećanjem broja raste i ugnjetavanje. Prisiljeni su da prave opeke i da rade teške poslove. Pored ostalih poslova moraju da kopaju kanale i da grade zidove oko gradova (2. Mojsijeva 1,8-14).

"I postaviše nad njima nastojnike da ih muče teškim poslovima; i građaše narod Izrailjev Faraonu gradove Pitom i Ramesu". (2. Mojsijeva 1,11)

10.3. Deca su bila ubijana

Tada Faraon naređuje babicama da ubijaju novorođene dečake dok je devojkama dopušteno da žive. Ali biblijski tekst navodi da su babice slušale Boga a ne faraona i ostavljale decu u životu.

Izraelci nastavljaju da se umnožavaju i postaju veoma brojni. Tada faraon naređuje da se svi novorođeni dečaci bace u Nil (2. Mojsijeva 1,15-22). Po istoričaru Josifu Flaviju, ako porodica ne bi poslušala, cela porodica je trebalo da bude pogubljena (JA 2/9:2). Izraelci sada prolaze kroz veoma težak period. Ne samo da su robovi već faraon aktivno pokušava da im umanjí brojnost ubijajući decu.

"A neko od plemena Levijeva otide i oženi se kćerju Levijevom. I ona zatrudnje i rodi sina; i vidjeći ga lijepa krijaše ga tri mjeseca. A kad ga ne može više kriti, uze kovčežić od site, i obli ga smolom i paklinom, i metnu dijete u nj, i odnese ga u trsku kraj rijeke. A sestra njegova stade po dalje da vidi šta će biti od njega". (2. Mojsijeva 2,1-4)

Ovo je dobro poznata priča o Mojsiju u kotarici od trske. Kovčežić koji je spomenut je oblika korpe a sita je vrsta trske. Mojsijeva majka je

jednostavno načinila mali tršćani brod za svoju bebu.

Sada je približno 180 godina od kada su Izraelci došli u Egipat i oko 80 godina pre Izlaska, velike seobe (o hronologiji se govori u 45. poglavlju). Onaj koji će voditi izlazak je mali dečacić u istkanoj trsci na obalama Nila. Po biblijskom tekstu, Bog je imao jasan plan za ovo detence iz Levijevog plemena.

Biblijski tekst govori da su Jevreji veoma brzo postali brojani narod. To postaje pretnja za Egipćane koji na kraju od celog naroda prave robove. To nije dovoljno, i faraon, na različite načine, naređuje da se sva novorođena muška deca ubijaju kako bi zaustavio to brzo povećanje brojnosti. Mojsije se rodio upravo tokom tog teškog perioda.

11. Ko je bio Mojsije?

Mojsijev otac je bio Levit Amram a njegova majka se zvala Johaveda (2. Mojsijeva 6,20). Amram je patio zajedno sa celim narodom i prizivao Boga. Josif Flavije opisuje Amrama kao pobožnog čoveka koji je saosećao sa svojim narodom. U tom trenutku, 80 godina pre Izlaska, Izrael predstavlja brojani narod. O njima se više ne govori kao o porodici ili rodbini već kao o narodu.

11.1. Mojsijevo rođenje

Po Bibliji, Bog se javlja Amramu u snu i kaže da vidi patnju njegovog naroda i da je Bog uredio da Izrael postane veliki narod. Bog nastavlja govoreći da će dete koje će Johaveda roditi biti zaštićeno od onih koji žele da ga ubiju, da će dete odrasti na iznenađujući način i da će detetu biti dat zadatak oslobađanja jevrejskog naroda. Bog spominje i njegovog brata Arona koji će biti sveštenik. Amram deli ovaj san (o kome se govori i kao o viziji) sa svojom ženom i oni su i srećni i uplašeni jer shvataju kakva je situacija u kojoj se nalaze.

Dete je rođeno i oni se tri meseca staraju o bebi skrivajući ga u kući. Po faraonovom nalogu, sve novorođene jevrejske dečake treba udaviti u Nilu. Amram i Johaveda donose odluku.

11.2. Mojsija spašava princeza

Nije moguće skrivati dete neograničeno dugo. Ako je Bog izrazio svoju volju u vezi deteta onda će i on štititi dete. Oni prave ono što nazivaju kovčežićem od site koji premazuju smolom. Kovčežić je dovoljno velik da nosi malu bebu i oni

stavljaju kovčežić, ili kotaricu, u Nil. Biblija opisuje šta sledi:

"A kći Faraonova dođe da se kupa u rijeci, i djevojke njezine hodaju kraj rijeke; i ona ugleda kovčežić u trsci, i posla dvorkinju svoju te ga izvadi. A kad otvori, vidje dijete, i gle, dijete plakaše; i sažali joj se, i reče: to je Jevrejsko dijete. Tada reče sestra njegova kćeri Faraonovoj: hoćeš li da idem da ti dozovem dojkinju Jevrejku, da ti doji dijete? A kći Faraonova reče joj: idi. I otide devojčica, i dozva mater djetinju. I kći Faraonova reče joj: uzmi ovo dijete, i odoj mi ga, a ja ću ti platiti. I uze žena dijete i odoji ga. A kad dijete odraste, odvede ga ka kćeri Faraonovoj, a ona ga posini; i nadjede mu ime Mojsije govoreći: jer ga iz vode izvadih". (2. Mojsijeva 2,5-10)

Ovaj deo biblijske priče je o faraonovoj kćeri koja uzima bebu i usvaja je kao sopstveno dete, na taj način ga spasavajući da ga ne ubiju ili udave. Zahvaljujući predlogu Mojsijeve sestre (Marije), faraonova ćerka daje Mojsijevoj rođenoj majci zadatak da ga doji i još joj plaća za to. Detetov život ne samo da je spasen, ono je takođe postalo deo faraonove porodice i zahvaljujući usvajanju postaje veoma značajna ličnost u Egiptu. Mojsije će primiti najbolje dostupno obrazovanje i neće mu nedostajati materijalnih dobara. Štaviše, primiće moć.

Josif Flavije iznosi ime faraonove ćerke i navodi da se ona zove Termutis (JA 2/9,4-5) i daje sledeće objašnjenje zašto je detetu dato ime Mojsije. Faraonova ćerka Termutis, koja nema sopstvene dece, daje detetu ovo ime. Egipćani nazivaju vodu "mo" a one koji su spaseni iz vode "jusus", pa je ime koje je dete dobilo bilo Mojusus (JA 2/9,6). Ovo objašnjenje Mojsijevog imena veoma dobro se poklapa sa biblijskim tekstom:

"I nadjede mu ime Mojsije govoreći: jer ga iz vode izvadih". (2. Mojsijeva 2,10)

U vreme Mojsijevog rođenja došli smo približno do 1526. godine pre Hrista. Nakon ovoga Biblija ne navodi detalje Mojsijevog detinjstva i rane mladosti osim da je rastao na egipatskom dvoru. Biblijski tekst nastavlja opis događaja od trenutka kada Mojsije puni 40 godina. Iz nekog nepoznatog razloga 2. knjiga Mojsijeva je veoma kratka u opisu prvih 40 godina Mojsijevog života na dvoru, verovatno zato što ti događaji nisu bili presudni za njegov pravi zadatak, Izlazak, zadatak da izvede celokupni izraelski narod iz Egipta.

11.3. Mojsijevih prvih 40 godina na Egipatskom dvoru

Ne znamo šta se tačno odigralo tokom prvih 40 godina Mojsijevog života ali nam istoričar Josif Flavije kaže sledeće: Kada je Mojsije odrastao Etiopija je napala Egipat. Etiopljani su izašli kao pobednici i zadirali sve više u Egipat i na kraju stigli i do Mediteranskog mora.

U ovoj napetoj situaciji Egipćani su se okrenuli svojim proročistima i prorocima koji su im rekli da upotrebe Jevrejina, Mojsija. Faraon je tada postavio Mojsija za glavnokomandujućeg generala nad egipatskom armijom. Mojsije nije ušao u dolinu Nila kako su to Etiopljani učinili već je odabrao potpuno drugačiju strategiju. Bilo je teško ići kroz pustinju i sprovesti taktiku opkoljavanja jer je u tim oblastima bilo otrovnih zmija.

Mojsije je zbog toga sa sobom poneo ptice ibise, najgore neprijatelje zmija. Mojsije je nosio sa sobom ptice u kavezima i puštao ih na mestima gde su zmije bile brojne. Na ovaj način je egipatska vojska mogla da krene neočekivanim smerom i da se kreće brže nego što bi to normalno bio slučaj. Mojsije je odneo odlučujuću pobjedu i kasnije dobijao bitke jednu za drugom. Suočeni sa mogućnošću da postanu egipatski robovi, Etiopljani su pobjegli nazad u svoj glavni grad Šibu.

Mnoge egipatske vođe su počele da se boje Mojsija. Kao prvo, Mojsije je bio stranac (Jevrejin) i predstavljao izraelski narod koji je postao veoma brojčan, i kao drugo Mojsije je postao veoma moćan jer je, kao general egipatske vojske, porazio Etiopljane. Mojsijevi talenti su plašili mnoge koji su se bojali da će on uvesti nove običaje u Egipat. U mešavini zavisti i straha mnogi su, čak i faraon, želeli da ubiju Mojsija. Mojsije je znao da su ljudi tražili povod da ga ubiju. U takvoj situaciji Mojsije pravi grešku (sažeto iz JA 2/9:7-10:2).

U Stefanovoj propovedi oko 1.500 godina kasnije Stefan govori o istoriji Izraela i spominje deo Mojsijevog života:

"U to se vrijeme rodi Mojsije, i bješe Bogu ugodan, i bi tri mjeseca hranjen u kući oca svojega. A kad ga izbaciše uze ga kći Faraonova, i odgaji ga sebi za sina. I nauči se Mojsije svoj premudrosti Misirskoj, i bješe silan u riječima i djelima". (Dela 7,20-22)

Iako ne znamo kako je prvih 40 godina Mojsijevog života tačno proteklo, možemo da smatramo da je primio obrazovanje i obuku kakvoj je samo mali broj ljudi u Egiptu imao pristupa.

11.4. Mojsije čini veliku grešku

Mojsije sada posmatra Jevreje i vidi kako Egipćanin loše postupa sa Jevrejinom. Tokom ovog perioda Jevreji su bili robovi Egipćana i sa njima je postupano veoma loše. Mojsije je ljut i ubija Egipćana.

Glasine o događaju se šire i ubrzo i faraon saznaje za to. Zahvaljujući ovom događaju faraon ima razlog da ubije Mojsija. Mojsije čini jedinu stvar koju može u toj situaciji, beži. Putevi su nadgledani tako da je Mojsije bežao kroz pustinju, kroz oblasti u kojima ga njegovi neprijatelji neće tražiti. To pokazuje da je Mojsije poznao pustinju i da je mogao da se snađe po terenu po kojem se mi i danas teško orijentišemo. Mojsije konačno stiže do zemlje Madijamske i tada ima 40 godina (2. Mojsijeva 2,11-15).

11.5. U sažetku

Mojsije je rastao u veoma posebnim okolnostima:

- Mojsije je rođen tokom vremena kada je bilo naređeno da se sva novorođena muška deca Jevreja ubijaju.

- Kada je Mojsije bio tri meseca star, roditelji ga smeštaju u malu trščanu korpu koju stavljaju u Nil.

- Termutis, naslednica egipatskog prestola koja nije imala dece, pronalazi Mojsija i spasava ga.

- Posredovanjem Mojsijeve sestre Marije, Mojsijeva biološka majka doji Mojsija.

- Josif Flavije objašnjava Mojsijevo ime tvrdeći da je njegova egipatska pomajka kombinovale "mo" (voda) i "jusi" (ime koje se daje onima koji su izbačeni iz vode) što daje ime Mojsije.

- Mojsijevih prvih 40 godina na egipatskom dvoru opisuju osobu sa pristupom najboljem dostupnom obrazovanju i obuci. Kao glavno-komandujući egipatske vojske, Mojsije spasava Egipat od napada Etiopljana.

- Mojsije postaje pretnja Egipćanima i pravi ozbiljnu grešku kada ubija Egipćana kako bi spasio roba Jevrejina.

- Mojsije sa 40 godina beži u zemlju Madijamsku.

12. Da li Mojsije postoji u egipatskoj istoriji?

Da li se Mojsije može pronaći u egipatskoj istoriji? Mojsije je bio "samo" naslednik prestola i, po Josifu Flaviju, general koji je komandovao egipatskom vojskom, a bilo je puno faraona koji su uglavnom nepoznati. Međutim, Mojsije je bio veoma istaknuta ličnost i može se razumno pretpostaviti da je Mojsijev život zabeležen na razne načine kao što su i životi svih značajnih ljudi beleženi u egipatskom društvu.

Dva pitanja su značajna. Sa jedne strane, koje egipatsko ime je Mojsije mogao da ima, i sa druge da li su bilo kakve istorijske informacije o toj osobi sačuvane. Kao što ćemo videti u 45. i 50. poglavlju, hipoteza je da se Mojsije pojavio tokom 18. dinastije.

Ovde se može napomenuti da egipatske dinastije predstavljaju relativan koncept ali sada se obično smatra da one ukazuju na različite vremenske periode. Koncept dinastije će biti korišćen radi jednostavnosti ali вреди videti šta Brested (Breasted³⁴) piše o dinastijama kao konceptu.

"Manje ili više proizvoljna ali pogodna podela ovih epoha, počinjući sa istorijskim dobom, uspostavljena je pomoću takozvanih Manetovih dinastija. Ovaj egipatski istoričar, sveštenik Zebenita, u vreme Ptolomeja I (305-285 godina pre Hrista), je zapisao istoriju svoje zemlje na grčkom jeziku. Delo je nestalo, i znamo za njega samo po sažetim prikazima Julija Afrikanusa i Eusebija, i izvodima Josifa Flavija. Vrednost dela je bila neznatna, jer je bilo izgrađeno na narodnim pričama i predanjima o prvim kraljevima. Maneto je podelio dugački sled faraona za koje je znao, na trideset kraljevskih kuća ili dinastija, i iako znamo da su mnoge njegove podele proizvoljne, i da je bilo puno dinastijskih smena tamo gde on ne ukazuje ni na jednu, ipak njegove dinastije dele kraljeve u pogodne grupe, koje su toliko dugo primenjivane u savremenom izučavanju egipatske istorije, da je sada nemoguće izostaviti ih".

Tildsli (Tyldesley³⁵) iznosi sledeći komentar u vezi 18. dinastije:

"Sačuvani arheološki dokazi su prema tome prevashodno povezani sa religijom i smrću: imamo na primer, dve grobnice, tri sarkofaga i nekoliko hramova koje je podigla kraljica Hatšepsut, ali malo tragova o palati u kojoj je živela. U celini gledano ostaje nam pogrešan utisak da su Egipćani bili depresivno mračna i morbidna rasa".

I u nastavku, u opštem komentaru o egipatskoj istoriji:

"... nikada ne treba zanemariti činjenicu da je pisani zapis nepotpun, nasumično odabran, i da sadrži sopstvene predrasude. Monumentalni napisi, na primer, predstavljaju u suštini mešavinu religijskih i propagandnih tekstova kakve su kralj ili kraljica želeli da prenesu, i ne mogu se smatrati za doslovnju istinu. Prevodioci ovih napisa suočeni su ne samo sa problemima u vezi preciznosti već i tumačenja..."

Kao i komentar o egipatskoj hronologiji:

"Međutim, ne postoji drevni ekvivalenat našem savremenom kalendaru, i brojevi godina počinju iznova sa svakom novom vladavinom".

I poslednji komentar o egipatskim imenima:

"Maneto, koji je pisao približno 300. godine pre Hrista, sastavio je detaljnu istoriju egipatskih kraljeva. Ovo originalno delo je sada izgubljeno, ali su u spisima Josifa Flavija (70. godina), Afrikanusa (početkom trećeg veka), Eusebija (rani četvrti vek) i Zinzela (800. godina) sačuvani fragmenti. Ovi sačuvani izvodi se ne slažu uvek međusobno, a data imena su često veoma netačna, ali oni koji proučavaju egipatsku istoriju još uvek odaju priznanje Manetu, 'ocu egipatske istorije'".

13. Veza sa Hiksima

Ova 18. dinastija je karakteristična po činjenici da su najmanje po dva a moguće je i tri faraona vladala u Egiptu u isto vreme. Vladajuća egipatska porodica živela je u Tebi, faraon naslednik živio je u Memfisu, a postojao je i još jedan vladar koji je kontrolisao severnu oblast delte. Egipćani su smatrali ljude koji su živeli u delti Nila strancima. Postoji dobar razlog da verujemo da su to bili Jevreji, Josifovi potomci, koji su predstavljali strance koji su se po naređenjima faraona koji je vladao u to vreme naselili u regionu delte. Moguće je da su se i druga plemena naselila u ovu plodnu oblast zemlje, plemena od kojih je nastalo ime Hiksi.

Od samog početka, Jevreji iz regiona delte su primili kraljevski status zahvaljujući Josifovim doprinosima kada je kao državni ministar spasao Egipat tokom sedam godina gladi. To je jasno i na osnovu načina na koji je Josifov otac, Jakov, balsamovan posle smrti. U 1. knjizi Mojsijevoj 50,1-40 to se opisuje kao 40 dana balsamovanja, 70-odnevni period žalosti u Egiptu i velika egipatska pratnja prisutna na sahrani u Hebronu.

Jevreji su primili kraljevski položaj a iz teksta 2. knjige Mojsijeve vidimo kako je ova porodica veoma brzo postala veliki narod.

Otuda je moguće da su oni koje su Egipćani nazivali strancima i koji su živeli u regionu delte pod imenom "Hiksi" u stvari bili Jevreji pomešani sa drugim plemenskim narodima Azije. Štaviše, može se dodati da su imali drugačiju religiju od Egipćana, što se takođe slaže sa hipotezom da su to bili Jevreji, verovatno sa drugim plemenima, uz relativnu nezavisnost.

Postoje napisi koji na različite načine spominju te "kraljeve pastira". To što ih nazivaju "kraljevima pastira" takođe ukazuje na grupu ljudi koji su pre svega pastiri, kako i biblijski tekstovi opisuju Jevreje a to je bio i razlog zbog koga im je faraon dao zemlju u delti Nila (1. Mojsijeva 46,31-34).

Postoji zanimljiv napis²³ kraljice Hatšepsut tokom 18. dinastije koji govori o vremenu kada su hiksi proterani iz zemlje: "Obnovio sam što je propalo, ukinuo sam ranije povlastice od kada su Azijati u regionu Avarisa donjeg Egipta (delta). Doseljenici među njima su zanemarivali zadatke koji su im određeni, misleći da se Re neće saglasiti...". Tekst u zagradama predstavlja autorov komentar.

Nedostaju dokazi o onome šta se zaista odigralo ali egipatski zapisi ukazuju da je ratnički narod (Azijati, varvari) živio među severnjačkim narodom (Jevrejima). Egipćani su proterali Azijate (varvare) i nastala je situacija u kojoj su najverovatnije Jevreji bili ugroženi. I biblijski tekstovi ukazuju da je njihov položaj bio slab zbog čega su postali robovi, što pokazuje koliko su bili slabi kao ratnici (2. Mojsijeva 1-14)

Egipćani su želeli da se reše "varvara" ali su pastire (Jevreje) smatrali za radnu snagu koju mogu da koriste za obnovu zemlje. "Obnovio sam što je propalo" kaže napis. Biblija nam kaže da su kao robovi Jevreji bili prisiljeni da rade veoma naporno na izgradnji. U Egiptu na presto dolazi novi vladar koji kaže:

"Nego hajde mudro da postupamo s njima, da se ne množe, i kad nastane rat da ne pristanu s neprijateljima našim i ne udare na nas i ne otidu iz zemlje. I postaviše nad njima nastojnike da ih muče teškim poslovima; i građaše narod Izrailjev Faraonu gradove Pitom i Ramesu". (2. Mojsijeva 1,10-11)

"I zagrčivahu im život teškim poslovima, blatom i opekama i svakim radom u polju, i svakim drugim poslom, na koji ih žestoko nagonjahu". (2. Mojsijeva 1,14)

Kada su varvari proterani, Jevrejima je dopušteno da ostanu, pri čemu su od samog faraona primili pravo da tu žive, ali su im oduzete slobode i postali su robovi. Robovi da obnove "što je propalo" i verovatno da grade mnoge druge stvari, pošto su u to vreme Jevreji bili brojni.

14. Ko su bili faraoni u Mojsijevo vreme?

Tvrđi se da su tokom 18. dinastije faraoni bili nazivani ili titulirani imenima Amenhotep ili Tutmos (Tutmes). Ova hipoteza se može dovesti u pitanje jer se ova dva imena Amenhotep i Tutmos naizmenično smenjuju. Faraon je predstavljao otelotvorenje najznačajnijeg boga i taj bog je bio najviši za celokupnu kraljevsku porodicu koja vlada u tom periodu. Pošto su faraoni tokom te dinastije pripadali istoj porodici malo je verovatno da bi jedan faraon smatrao da je Tot (Tutmos) bio najviši bog a da bi drugi smatrao Amena (Amenhotep) za najvišeg.

Napisi pronađeni u hramovima i grobnicama ukazuju da je "Tutmos" ime (titula) koje je mogao da ima faraon, a da je na isti način "Amenhotep" bila naredna titula. Verovatno je da je nekoliko faraona nosilo i titulu "Amenhotep" i titulu "Tutmos" zavisno od toga na kom su stupnju u karijeri bili. Videti poglavlje 8.10. za više detalja o imenima kraljeva koja se danas koriste.

Opšte razumevanje ovog perioda je zbunilo mnoge naučnike, pri čemu jedan navodi u komentaru o drugim egiptolozima da su oni "nesvesni složenosti sleda linije Tutmosa"²⁵.

Moglo bi biti da je suvladar bio "Tutmos" tokom perioda u kome je vladao sa faraonom koji je bio "Amenhotep". Kada je suvladar kasnije postao faraon on je takođe postajao "Amenhotep". Može se samo nagađati da li je faraon prvo postajao "Tutmos" a kasnije "Amenhotep" ili je bilo obrnuto. Međutim, Amen je još jedno ime za najznačajnijeg egipatskog boga (boga sunca), što znači da je verovatnije da je Amenhotep bila

"Porodični odnosi vladara Tutmosa predstavljaju rodoslovnu noćnu moru".²⁷ Da li bi teorija izneta u 14-16 poglavlju mogla da pruži objašnjenje?

faraonska titula dok je suvladar morao da bude zadovoljan sa titulom nižeg boga (Tutmos).

OVOME se može dodati da je bog sunca Ra bio nad drugim bogovima i da je faraon naknadno

mogao da doda i ovu titulu svom nizu odrednica. U ovom kontekstu Ra postaje Ramzes. Ramzes je bila titula koju su koristili mnogi faraoni, i svi oni su predstavljali inkarnacije boga sunca, u vidu sina boga sunca, to jest u vidu Ramzesa. Ovdje se javlja zabuna kada Ramzesa II ističu kao velikog faraona sa svim hramovima, statuama i sa još puno toga. Naročito kada se pogledaju statue koje predstavljaju Ramzesa II. Izgleda da one predstavljaju različite ljude. Treba napomenuti da napisi spominju titulu Ramzes na mnogim statuama, hramovima i grobnicama ali ne sa odrednicom "II". To je kasnija ideja.

Iznećemo hipotezu o tome koji su faraoni vladali tokom Mojsijevog vremena, sa svojim "dvostrukim imenima" u zavisnosti od toga gde se nalaze u svojoj karijeri u različito vreme (tabela 5).

Da li u biblijskim tekstovima postoje bilo kakve informacije koje se mogu povezati sa hipotezom predstavljenom u tabeli 3 o smenama na prestolu? Izgleda da postoji veza. U 1. knjizi o carevima biblijski tekst glasi:

"Četiri stotine i osamdesete godine po izlasku sinova Izrailjevijeh iz zemlje Misirske, četvrte godine carovanja Solomunova nad Izrailjem, mjeseca Zifa, a to je drugi mjesec, poče zidati dom Gospodu". (1. carevima 6,1)

Ovdje imamo veoma jasnu odrednicu datuma početka gradnje Jerusalimskog hrama. Najčešće se za četvrtu godinu vladavine cara Solomona smatra približno 966. godina pre Hrista (odrednica 36 i hronologija izneta u 45. poglavlju). Ako se od spomenute godine broji unazad, ovo postavlja Izlazak u približno 1446. godinu pre Hrista. Da li ovaj datum može biti potvrđen? U enciklopediji Britanici² može se naći sledeće:

"Sledeći datum nam daje medicinski papirus, kome je dodat kalendar, verovatno da bi se obezbedilo tačno pretvaranje korišćenih datuma. Ovdje se navodi da je 9. dan 11. meseca 9. godine kralja Amenhotepa I bio dan spiralnog dizanja Sotisa, to jest 1538. godina pre Hrista. Međutim, ovaj datum je precizan samo ako su atronomska opažanja vršena u staroj prestonici Memfisu; ako su vršena u Tebi u gornjem Egiptu, prestonici 18. dinastije, datum se mora smanjiti za 20 godina, to jest na 1518. godinu pre Hrista".

Hronologija koja se detaljnije prikazuje u 45. poglavlju (načinjena mnogo pre nego što je odrednica 2 pronađena) pokazuje da je deveta godina vladavine Amenhotepa I bila oko 1500. godine pre Hrista što se poklapa sa približni da-

tumom 1518. godine pre Hrista iz odrednice 2. Ovdje se astronomsko opažanje može povezati sa hronologijom spomenutom u tabeli 5 i sa velikom preciznošću postaviti 18. dinastiju u vremenski period kojim se ova knjiga bavi.

Sledeća hipoteza (15. poglavlje) je zasnovana na hronologiji iz tabele 5 a time i sa astronomskim opažanjem iz odrednice 2.

15. Kako se zvala faraonova ćerka?

Pod faraonovom ćerkom se ovde podrazumeva osoba koja je pronašla Mojsija u trščanoj kotarici u Nilu i koja ga je kasnije, po biblijskom tekstu iz 2. knjige Mojsijeve 2,1-10, usvojila.

Onda se postavlja pitanje da li je, tokom 18. dinastije, postojao faraon koji nije imao sinove koji bi mogli da naslede presto ali je imao ćerku koja je igrala tu ulogu. Tutmos I/Amenhotep I odgovara tom opisu. Nije imao muškog naslednika ali

Tabela 3. Egipatske titule/imena ljudi koji se spominju u Bibliji, po hipotezi iznetoj u poglavljima 14-16.

Osoba u biblijskim tekstovima --- Ime/titula --- Faraon

Faraon u vreme
Mojsijevog rođenja --- Amos --- Amos

Suvladar, sa ćerkom --- Tutmos I --- X
Faraon, sa
ćerkom --- Amenhotep I --- Amenhotep I

Faraonova ćerka, princeza --- Nefur --- X
Faraonova ćerka, kraljica --- Hatšepsut --- X

Mojsije, naslednik prestola --- Senmut --- X
Mojsije, suvladar --- Tutmos II --- X

Suvladar
(zamenjuje Mojsija) --- Tutmos III --- X
Faraon --- Amenhotep II --- Amenhotep II

Suvladar --- Tutmos IV --- X
Faraon u vreme
Izlaska --- Amenhotep III --- Amenhotep III

Prvorođeni faraonov sin u vreme Izlaska, suvladar --- Tutankamon --- X

je imao ćerku koja je dobro poznata u istoriji Egipta. Njeno ime je bilo Nefur kao i Hatšepsut. U ranijim napisima kada je bila princeza zvana je Nefur. Kada kasnije postaje kraljica njeno ime/titula se verovatno menja u Hatšepsut.

Po ovoj hipotezi, Amos je vladao i živeo u Tebi kada je Mojsije rođen. Tutmos I je živeo u Memfisu i delovao kao suvladar. Obojica su mogli da budu nazivani faraonom. Faraon potiče od reči "pero" što znači "velika kuća", što ukazuje da je titula bila znak moći i uticaja: Tutmos I je verovatno bio onaj koji je boravio kao faraon u Memfisu i koji je bio otac princeze Nefur, osobe koja je najverovatnije pronašla Mojsija i usvojila ga.

Na nekoliko statua prikazana je žena sa malim detetom. Reči na tim statuama ukazuju da su to Nefur i Senmut. Dete nosi na glavi kraljevski ukras koji ukazuje na kraljevski položaj, u ovom kontekstu na budućeg naslednika prestola. Naslednik prestola je uvek bio muškarac, otuda statue prikazuju malog dečaka.

Nefur je poznata kao princeza i ćerka faraona Amenhotepa I. Onda je verovatno da je princeza Nefur ta koja je pronašla Mojsija u trsci Nila i usvojila ga kako bi imala naslednika prestola. Druge hipoteze tvrde da statue predstavljaju muškarca (Senmuta) koji je odgovoran za malu Nefur, na šta statue ne ukazuju jer je teško razumeti kako nekome starija osoba na ovim statuama liči na muškarca. Slično tome malo je verovatno da je dete bilo devojčica jer bi to bilo suprotno običaju u Egiptu da je naslednik prestola uvek bio muškarac.

Senmut je značajno ime za Mojsija jer ima specijalno značenje, to jest "majčin brat". Ovo potiče od egipatskih bogova (i kraljevskih porodica po egipatskom običaju) Ozirisa, Izis i Horsa. U ovoj porodici na složen način, sin boginje Izis, Horus, postaje i sin i brat svoje majke jer je predstavljao reinkarnaciju mrtvog muža boginje Izis, koji je zauzvrat bio i njen brat. Drugim rečima, Horus je istovremeno bio i brat boginje Izis (brat svoje majke). Ovo je trebalo da pokaže da je Horus bio zakoniti naslednik prestola uprkos činjenici da je njegov otac bio mrtav kada je on rođen.

Na isti način je i Mojsije morao da ima zakonit identitet kako bi bio naslednik prestola. Zbog toga se sa Mojsijem prikazuje njegova maćeha, i on se zatim naziva "majčin brat" (Senmut) i time dobija pravo da nasledi presto pošto je njegova majka nosilac ovog prava (iako ona ne može da postane faraon). To je drugi način izražavanja da je Mo-

jsije, na isti način kao i Horus, rođen u kraljevskoj porodici bez oca. Po ovoj hipotezi Senmut ne predstavlja formalno ime za Mojsija već bi se možda u našem svakodnevnom jeziku trebalo prevesti kao "usvojeni sin". U drugom biblijskom odeljku (Jevrejima 11,24) govori se da je kao odrastao Mojsije odbio da ga nazivaju sinom

Slika 42: Žena sa kraljevskim statusom drži muško dete, naslednika prestola. Statua je stara približno 3.500 godina i potiče iz oblasti Memfisa/Sakare. Da li su možda ovo Mojsije i njegova maćeha?

faraonove kćeri, što je razumljivo imajući u vidu njegov kasniji život.

U literaturi³⁷ ima zanimljiv komentar o njemu:

"Izgleda verovatno da je Senmut zloupotrebjavao svoju moć i da je u određenom trenutku tokom vladavine kraljice Hatšepsut pao u nemilost, što se vidi po oštećenjima načinjenim na većini njegovih spomenika".

Ovo je tačno ono što se po biblijskom tekstu desilo sa Mojsijem: iz perspektive Egipćana on je pao u nemilost kada je pobjegao iz Egipta a očigledno je da bi osobi, nasledniku prestola, koji bi učinio ovako nešto bili uništavani spomenici, statue, svici i ostalo. Osoba koja uradi ono što je Mojsije učinio, mora, po egipatskoj tradiciji – da bude izbrisana iz istorije.

Tildsli piše poglavlje o Senmutu u zanimljivom pregledu o kraljici Hatšepsut³⁵. Govori se o nizu poznatih, neobičnih i u mnogim slučajevima nejasnih činjenica o Senmutu. U narednom poređenju su prokomentarisane neke od ovih karakteristika Senmuta u vezi sa hipotezom da su Senmut i Mojsije bili ista osoba.

Poređenje Senmutovih karakteristika iz odrednice 35 u vezi sa opisom Mojsija iz biblijskih tekstova, pre svega iz 2. knjige Mojsijeve (B), i u nekim slučajevima u vezi sa opisima Josifa Flavija (J). Senmutove karakteristike su pod brojem 1. a Mojsijeve pod brojem 2.

1. "Sin skromnih roditelja".
2. Sin Jevreja robova (B).

1. "Nažalost, ne možemo da znamo kada je Senmut započeo svoju slavu kraljevsku karijeru".
 2. Mojsija je u trsci reke Nila kada je imao tri meseca pronašao princezu sa kraljevskog dvora (B).

1. "Vođen strasnom željom da zaboravi svoje nisko poreklo..."

2. Niskog porekla (robovi) (B).

1. "Brzo je napredovao..."

2. Postaje naslednik prestola, a rođen je kao rob (B)

1. "...pre nego što je napustio vojsku..."

2. Bio je general (J)

1. "...da bi se pridružio dvorskoj birokratiji..."

2. Obučavan je da bude faraon (B).

1. "...sada doneo proračunatu odluku da u potpunosti poveže svoju budućnost sa budućnošću kraljice Hatšepsut".

2. Njegova jedina veza za kraljevskim dvorom je bila preko njegove maćehe, princeze koja ga je usvojila (B).

1. "...bio je blizak lični prijatelj kraljevske porodice".

2. Usvojila ga je kraljevska porodica (B).

1. "...tipično drži malu Nefur u naručju".

2. Po hipotezi ove knjige statua prikazuje Nefur koja drži Mojsija u naručju.

1. "...sedeći sa Nefur... držeći je pod pravim uglom u krilu, položaj koji je rezervisan za žene koje doje decu".

2. Po hipotezi ove knjige Nefur je ta koja drži Mojsija, po egipatskim običajima.

1. "Senmut je efektivno bio vladar Egipta".

2. Trebalo je da postane vladar i bio je, pre begstva, suvladar (B).

1. "Otkriće zajedničke grobnice Ramoza i Hatnofer, Senmutovih roditelja, potvrđuje da Senmut nije bio visokog porekla".

2. Mojsijevi roditelji su bili robovi (B).

1. "Ramos i Hatnofer... nisu igrali istaknutu ulogu u javnom životu".

2. Mojsijevi roditelji nisu bili javne ličnosti u Egiptu (B).

1. "Niti ima dokaza koji bi ukazivali da se Senmut ikada ženio..."

2. Mojsije nije bio oženjen tokom vremena provedenog u Egiptu (B, J).

1. "...ostao je neoženjen, što je sigurno smatrano neobičnim, jedan od nekoliko..."

2. Prvi put se oženio kada je stigao u zemlju Madijamsku (B).

1. "...dokaz da je Senmutovu najbližu porodicu zadesila iznenadna nedaća".

2. Nije poznato. Ali bi svakako moglo da bude moguće kada je Mojsije pobjegao iz Egipta.

1. "...jako oštećen fragmenat... sadrži reči 'zario bio' i 'Nubija', koje se nalaze iznad slika vojnika koji trče".

2. Bio je general i organizovao rat u Nubiji (Etiopiji), i sa svojom vojskom ostvario pobjedu (J).

1. Senmut je imao obaveze na dvoru i bio povezan sa Nefur i Hatšepsut "tokom perioda pre stupanja Hatšepsut na presto".

2. Mojsije je rastao u palati (B), a usvojila ga je princeza (Nefur) koja je kasnije postala kraljica Hatšepsut.

1. "...ukazujući da je Senmut bio u kraljevoj službi tokom vladavine Tutmosa I..."

2. Nije poznato iz Biblije, ali se slaže sa hipotezom ove knjige.

1. "...Senmutov oltar ne sadrži uobičajene zemaljske i pogrebne prikaze već umesto toga sadrži opis kraljice Hatšepsut koju prihvata bog sa krokodilskom glavom..."

2. Mojsije je pronađen u Nilu (B), gde se mogu pronaći krokodili. Hatšepsut je verovatno bila opisana žena bez dece koja je pronašla Mojsija u reci. Nju je na taj način simbolično blagoslovio bog(ovi) povezan sa rekom Nil.

1. "Senmutu su odmah oduzete sve privilegije i nestao je pod misterioznim okolnostima".

2. Mojsije je morao da pobjegne iz Egipta jer je ubio Egipćana (B). On je pobjegao u zemlju Madijamsku i izgubio sve što je imao u Egiptu, u roku od nekoliko dana (B).

1. "Njegove nekorišćene grobnice su oskrnavljene".

2. Njegove grobnice su bile nekorišćene jer je umro u današnjem Jordanu (B). Njegove grobnice bi svakako bile oskrnavljene zbog njegovog begstva, ili izdaje egipatskog dvora (B).

1. "...Njegovi spomenici su uništavani a sa reljea i statua je uklanjano njegovo lice u odlučnom pokušaju da se iz egipatske istorije izbriše i ime i sećanje na Senmuta".

2. To bi se očekivalo zbog njegove izdaje egipatskog dvora (B). Sećanje na Mojsija je kod Egipćana izgubljeno.

1. "Najmanje dvadeset i pet kamenih statua Senmuta je preživelo pustošenja. Ovo je neobično velik broj statua za privatnu ličnost..."

2. On je bio nasljednik prestola, a ne privatna ličnost (B).

1. "...Moramo da pretpostavimo da su većina, ako ne sve, bile poklon od kraljice..."

2. Princeza (koja je kasnije bila kraljica) je bila Mojsijeva maćeha (B).

1. "Intiman odnos sa kraljicom bi objasnio brzi porast Senmutove uspješnosti..."

2. Intiman u smislu majka – sin (B)

1. "...bliskost sa bogovima je bila samo kraljevska odlika..." (Tildsl i izražava zbuđenost)

2. Bio je deo kraljevske porodice (B)

1. "...nasledni princ..." (Tildsl i izražava zbuđenost)

2. Da (B)

1. "Iznenadujuće je da je Senmut mogao da dobije bilo kakav oblik kamenog sarkofaga". (samo za kraljevsku porodicu)

2. Bio je deo kraljevske porodice (B). To se očekuje.

1. "Senmutov grob je bio dobrim delom završen kada su svi radovi prestali"

2. Mojsije je pobjegao iz zemlje (B) i izdao egipatski dvor.

1. "...grobnica 71 je pretrpela značajno oštećenje". "...izgleda da su druga oštećenja namerno načinjena..."

2. Mojsije je pobjegao iz zemlje (B) i izdao egipatski dvor. Uništenje grobnica i drugih objekata povezanih sa Mojsijem se moglo očekivati.

1. "Istorijski zapis je mučno nem po pitanju Senmutove smrti".

2. Egipatski istoričari nisu želeli da znaju šta se desilo sa Mojsijem, i nisu znali šta se dešava (B).

1. "Šta je moglo da se desi sa njim? Enigma Senmutovog naglog nestanka je decenijama privlačila pažnju egiptologa..."

2. Najverovatnije se desilo ono što opisuje 2. knjiga Mojsijeva. Mojsijev život (B).

1. "Mnogi Senmutovi spomenici su nakon njegove smrti uništavani, u pokušaju da se izbrise sećanje na njega uklanjanjem njegovog imena i lika".

2. Mojsije je nestao iz istorije Egipta.

1. "Svaki od ovih opisa je bio zasnovan na četiri skice Senmutovog lica načinjene mastilom".

"...pograbljen nos..."

"...kukast nos..."

2. Mojsije je usvojen, ali je genetički bio Jevrejin (B). Jevreji se u mnogim slučajevima karakterišu "kukastim nosom" koji nije bio karakteristika Egipćana.

U sažetku, svih 35 komentara o Senmutu se dobro poklapaju sa Mojsijem.

Biblija spominje da je Mojsijevoj biološkoj majci dopušteno da doji Mojsija, a verovatno joj je bilo dopušteno da ga odgaja dok nije postao dovoljno star da počne sa obukom u palati.

"A kad dijete odraste, odvede ga ka kćeri Faraonovoj, a ona ga posini; i nadjede mu ime Mojsije..." (2. Mojsijeva 2,10).

Verovatno je u isto vreme njegov "deda" po egipatskoj majci, Tutmos I/Amenhotep I, postao vladar celog Egipta, što je značilo da su se preselili u palatu u Tebi. Kada je Mojsije imao 18 godina verovatno je postavljen za naslednika prestola zajedno sa svojom maćehom, Nefur, kao regentom. Verovatno je od tog trenutka Nefur kao kraljica zvana Hatšepsut. Senmut (Mojsije) je imao nekoliko titula kao "vrhovni nadzornik skladišta žita, zemalja, stoke..."³⁷.

Žena nije mogla da otelotvoruje bogove ali je mogla da bude faraonova žena i da, ako nije bilo naslednika, vrši zvanične funkcije dok naslednik ne dostigne zrelo doba. U hramu kraljice Hatšepsut, Deir El Bahriju, nalazi se zid na kome je prikazano rođenje naslednika prestola. Određene hipoteze tvrde da je ovo rođenje Hatšepsut, što usložnjava stvari jer je prikazano dete dečak što jedan izvor pokušava da objasni tvrdeći da se onaj koji je napravio napis zbunio. Drugi prikaz na ovom zidu pokazuje dete u rukama kraljice Hatšepsut.

Niz hipoteza tvrdi da se Hatšepsut proglasila kraljem, što je zasnovano na zapisu "kralj Hatšepsut Ksnem Amen/Mat Ka Re". Tvrdnja je da se to odnosi na Hatšepsut sa dodatnim imenima. "Hatšepsut Ksnem Amen" znači "Hatšepsut ujedinjena sa Amenom". "Amen" je vrhovni bog tokom 18. dinastije i još jedno ime za boga sunca (Ra). Ime najverovatnije znači da je "kralj" sa ovim imenom proizvod kraljice Hatšepsut u uniji sa bogom Amenom, ili potomak unije između Hatšepsut i boga Amena.

Po hipotezi ovog poglavlja, ovaj "kralj", ili tačnije naslednik prestola, je bio Mojsije sa Hatšepsut kao svojim suvladarom. Kada je neko naimenovan za naslednika prestola, onda napis spominje tu osobu kao "kralja". Mojsije je bio veoma blisko povezan sa Hatšepsut pošto je ona bila jedina veza sa kraljevskom porodicom. Kako bi opravdao stupanje na ovaj visoki položaj bilo je važno pratiti protokol u svakom koraku kako bi Mojsije bio prihvaćen u postojećem sistemu.

16. Ko je bio Tutmos II?

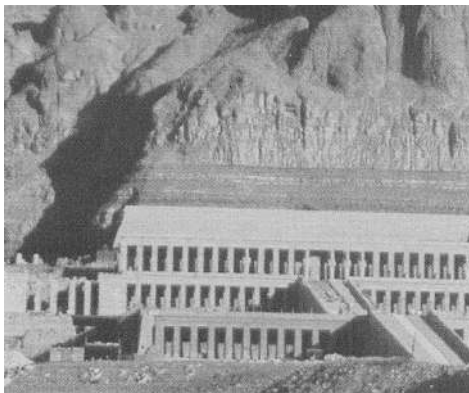
Kada je Mojsije sa 33 godine konačno postavljen za suvladara postaje Tutmos II. Šta se dešava kasnije kada Mojsije puni 40 godina opisano je u 11. poglavlju kao i u 17. poglavlju i nadalje.

U blizini Tebe nalazi se predivna građevina zvana "Deir El Bahri" (slika 44), koja je, po ovoj hipotezi, predstavljala hram koji je Mojsije izgradio (kao arhitekta) za svoju maćehu Nefur. Iznad ove građevine nalazi se grobnica (grobnica 71) sa statuom koja nikada nije potpuno završena. Ova statua je isklesana od kamena i prikazuje ženu koja drži malo dete. Uz hipotezu predstavljenu u ovom poglavlju logično je da predstavlja Mojsija u rukama svoje maćeha Nefur.

Izgradnja je verovatno otpočela kada je Mojsije imao oko 18 godina – verovatno je tada naimenovan za naslednika prestola sa Nefur kao regentom. Imena koja se nalaze na ovoj grobnici su Nefur i Senmut.

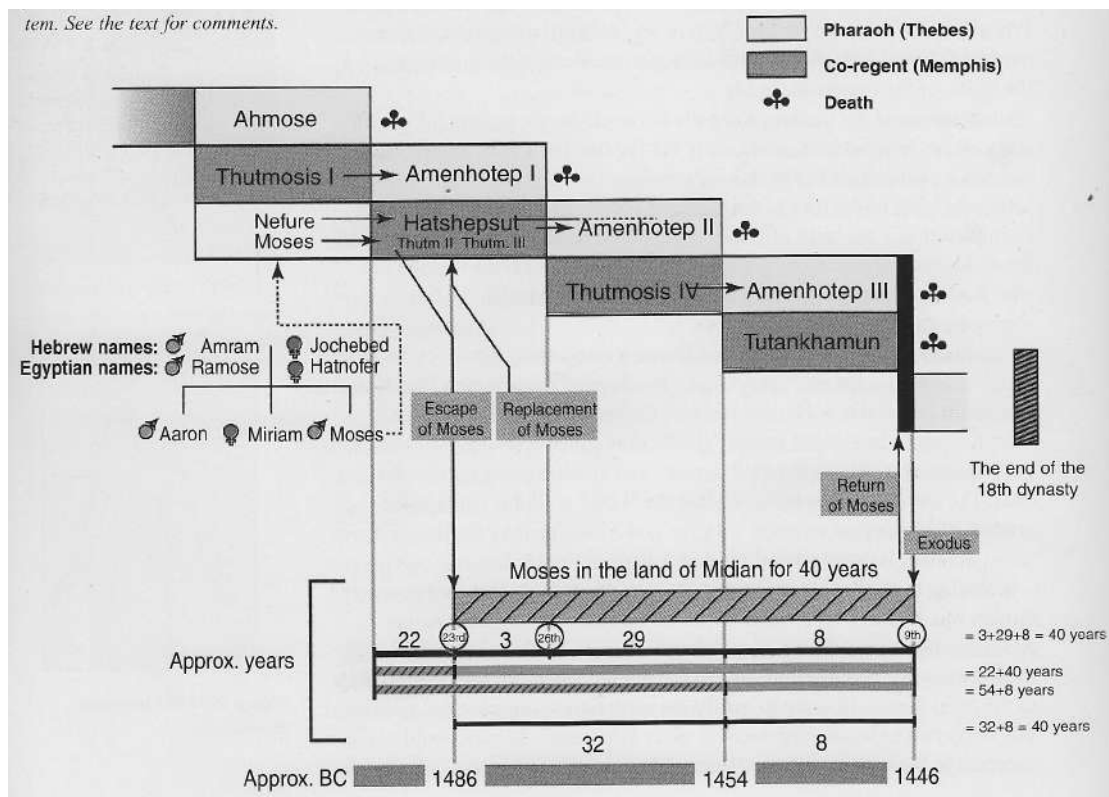
Neposredno ispod ove grobnice je pronađena odaja u kojoj se nalaze dve mumije sa imenima Hatnofer i Ramoz, što su najverovatnije egipatska

imena za Mojsijeve biološke roditelje. Ovde se može videti da je Mojsiju dat bogolik položaj u egipatskom društvu dajući njegovom biološkom ocu ime Ramoz, pošto je Ra bio najveći bog među Egipćanima. Hatnofer je balsamovana i primila je

Slika 44: Po hipotezi ove knjige Deir El Bahri je verovatno izgradio Mojsije.

kraljevsku sahranu, što je ukazano činjenicom da je primila ovo mesto kao svoju grobnicu i da se njena smrt odigrala kada je Mojsije imao između 18 i 40 godina. Pošto je izgradnja otpočela kada je Mojsije imao oko 18 godina Mojsijeva majka je

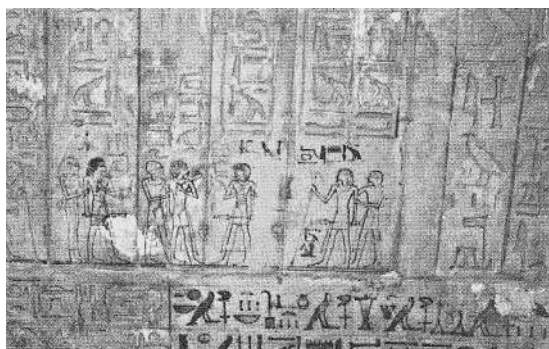
Slika 43: Predloženi sistem koji smešta sve ove faraone, druge ljude sa kraljevskog dvora, godine i događaje u sistem. Videti tekst radi komentara.

verovatno umrla kada je Mojsije imao između 25 i 40 godina. Svakako nije mogla da ima ovakvu sahranu nakon što je Mojsije napunio 40 godina kada je osuđen na smrt i morao da pobegne iz zemlje. Mojsijev otac, Ramos, je verovatno umro pre nego što je Mojsije napunio 18 godina pošto je imao jednostavniju sahranu i postavljen je u Deir El Bahri nakon što je premešten iz drugog groba.

Mojsijeva grobnica nikada nije završena i niko nije sahranjen u njoj. Jedan razlog bi mogao da bude da je otpočela gradnja još veličanstvenije grobnice kada je Mojsije sa približno 33 godine postao Tutmos II.

Grobnica broj 353 je zanimljiva jer niko nikada nije sahranjen u ovoj grobnoj odaji. Ovo je verovatno bila druga grobna odaja izgrađena za Mojsiju i u ovom slučaju bi predstavljala kraljevski grob. Kada se siđe u grobnicu može se videti da je nezavršena i da su radnici koji su urezivali reļjefe stali u određenom trenutku i izgleda kao da su upravo završili posao za taj dan (slika 247). U blizini se nalaze planovi za predstojećí rad uz napise nacrtane na crnim tekstovima na zidu.

Može se napomenuti da je u egipatskim grobnicama mrtva osoba prikazivana u različitim situacijama sa ženom i drugim članovima porodice. U ovoj grobnoj odaji mrtva osoba (Mojsije) je prikazana samo sa svojim roditeljima, Hatnofer i Ramozom. Po Bibliji, Mojsije nije zasnovao sopstvenu porodicu dok je živio u Egiptu.

Slika 45: Mojsijeva grobnica nikada nije završena i izgleda kao da su radnici upravo otišli.

16.1. Ko zauzima Mojsijevo mesto kada Mojsije beži?

Sa 40 godina, Mojsije beži iz Egipta u velikoj žurbi. Postavlja se pitanje ko je postao faraon kada je Mojsije nestao iz Egipta i sa svog budućeg mesta na prestolu.

Faraon koji je vladao u to vreme, Amenhotep I, je bio star i tokom 22 godine je pripremao Mojsija

da preuzme presto (slika 43). Šta se desilo u nastaloj situaciji?

U Memfisu je živio čovek koji je pripreman da postane suvladar sa Mojsijem kada Mojsije dođe na presto. Ovaj čovek je verovatno postavljen za suvladara sa Amenhotepom I sa istim imenom (rangom/titulom) kao i Mojsije, Tutmos. Dokumenti pokazuju da je postavljen na ovaj položaj u svojoj 22. godini. Suvladar počinje da broji svoje godine od postavljanja na položaj suvladara. Ova godina postaje prva godina. Ovde imamo osobu koja stupa na položaj u svojoj 22. godini sa istim egipatskim imenom kao i Mojsije (Tutmos).

Treba napomenuti da se broj godina može brojati od trenutka kada osoba postane naslednik prestola, krunisani princ ili suvladar. Kada zatim postane vladar ponovo počinje da broji svoje godine. To dovodi do dve dužine vladavine, svake kao otelotvorenje različitog boga. Zbog toga se navodi da je dužina vladavine Tutmosa III 54 godine, a Amenhotepa II 26-32 godine (u zavisnosti od izvora). Tutmos III, koji preuzima Mojsijevo mesto, se odlikuje time da nema traga o njegovom usponu već on iznenada postaje suvladar u svojoj 22. godini (slika 43).

Ono što se desilo kada je Mojsije iznenada prinuđen da pobegne iz zemlje, je da su egipatski autoriteti bili prinuđeni da nađu zamenu koja bi mogla da otelotvori boga Tota (sa titulom/rangom Tutmos). Da ne bi prekinuo liniju smena, naslednik je preuzeo Mojsijevu ulogu i broj godina koliko je Mojsije bio na tom položaju. Kada bi osoba umrla bog bi obično odleteo na nebesa a kasnije bi se ponovo rodio u osobi koja bi primila isti položaj nakon izvesnog vremena. Međutim, u ovom slučaju niko nije umro pa je bio potreban trenutni prenos. Sve što je pripadalo Mojsiju verovatno je preneseno na ovu novu osobu (Tutmos) i stvari su se nastavile bez prekida. Ova nova osoba dobija naziv Tutmos III. Međutim, verovatno većina statua za koje je navedeno da predstavljaju njega u stvari predstavljaju Mojsija.

Navedeno je da je Tutmos III vladao 54 godine, međutim 22 od ovih godina su u stvari godine koje je Mojsije proveo na položaju Tutmosa. Ako se ove 22 godine oduzmu od 54 godina, onda to predstavlja 32 godine na vlasti. U jednom od tekstova se navodi da je Tutmos III "preminuo nakon vladavine od 32 (neki kažu 54) godine".

Veza između ovih godina je ovde pokazana, što bi u suprotnom bilo veoma teško shvatiti pošto je teško pronaći odrednicu od koje treba početi sa brojanjem. Ova osoba, koja je vladala 32 godine kao Amenhotep II pre nego što je preminula i za-

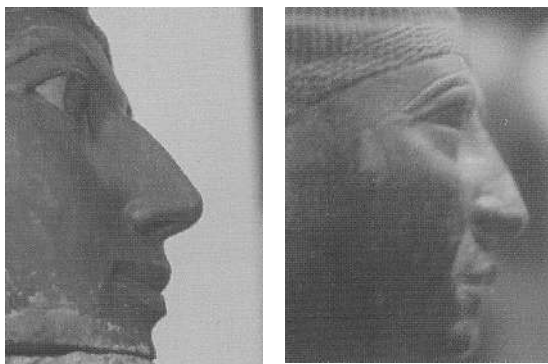
menjena na prestolu, predstavljala je velikog i moćnog vladara u Egiptu, super silu u to vreme.

Mojsijeva pomajka, Hatšepsut, je živela mnogo godina nakon Mojsijevego begstva i nazivana je "kraljicom" na spomenicima tokom kasnijih godina vladavine Amenhotepa II, pri čemu je od žena na vodećim položajima u Egiptu poznatija jedino Kleopatra.

16.2. Koga Tutmos II predstavlja?

Statue i prikazi iz drevnog Egipta prikazuju zapanjujuću sličnost sa stvarnim ličnostima. Svi prikazani ljudi nisu idealizovani, već često poseduju ne jednu već nekoliko karakteristika, i pozitivnih i negativnih. Primeri za to su faraon Akenaten, koji je imao veoma osobenu građu, drugi su patuljci, poseduju fizičke odlike kao što je gojaznost, različitu boju kože, visinu, i veoma se razlikuju po izgledu. Čak i kada su vojne jedinice prikazivane kao statuete, svi vojnici su različiti. Ovo se spominje kao podloga dobro osnovanoj pretpostavci da su umetnici i vajari pokušavali da ostvare portretni vernu sličnost.

Sledeća opažanja predstavljaju nagađanje ali ih vredi pomenuti. Egipćanima, a naročito vođama, su određene crte zajedničke. Jedna takva odlika je da imaju prave noseve (slike 46 i 47).

Slike 46-47: Egipćani su imali jednu zajedničku crtu. Njihove prave noseve. Nosevi su prikazivani na tradicionalan način – što je sličnije moguće osobi koja je prikazivana.

U ovoj knjizi je navedena hipoteza da je Tutmos II bio Mojsije. Kako onda izgledaju statue Tutmosa II? Mojsije nije bio Egipćanin, što se njegovih gena tiče, već Jevrejin. Ponekad se Jevreji mogu okarakterisati kukastijim nosom u odnosu na druge. Zanimljivo je da statua koja predstavlja Tutmosa II ima izraženiji kukast nos u poređenju sa drugim statuama, kao što se može videti na slici 254. Ako je vajar ovo činio namerno sa ciljem da što vernije prikaže lik Tutmosa II, onda to

znači da statua sa slike verovatno predstavlja Mojsija.

Slika 48: Ova fotografije prikazuje Tutmosa II, koji je po hipotezi ove knjige (slika 43) bio Mojsije. Ova statua ima kukasti nos, tipičan za Jevreje. Mojsije je, iako ga je usvojila egipatska princeza, u pogledu svojih gena bio Jevrejin. Pored toga, postoje zapisi da je Senmut imao orlovski nos (strane 59-61), a i Tutmos II je na reljefima prikazan sa velikim nosom.

16.3. Ko je bio faraon u vreme Izlaska?

Kada je Amenhotepom II umro, po hipotezi ove knjige, njegov suvladar od 29 godina, Tutmos IV, nasledio je faraona uz faraonsku titulu Amenhotep III. Kada je Amenhotep III postao faraon proglasio je svog najstarijeg sina, iako veoma mladog, za krunisanog princa, kao što je i bio običaj. Mlada osoba koja je primila ovu ulogu u to vreme je imala oko 10 godina i znamo je kao Tutankamona. Amenhotep III kasnije vlada oko 8 godina do trenutka odigravanja Izlaska.

Amenhotep III je zanimljiv sa posebne tačke gledišta. Izgleda da mu nije bio namenjen presto pošto nije bio najstariji sin preko majke kraljice, koji je po običaju trebalo da postane faraon. U napisu Sfinge, koji se još uvek može videti između šapa Sfinge pored piramida u Gizi van današnjeg Kaira, ispričana je izuzetna priča o Tutmosu IV. Jednog dana Tutmos IV je zaspao u senci Sfinge i sanjao da mu se javio bog sunca i rekao da će ako ukloni sav pesak oko Sfinge postati kralj.

Ovu priču ne bi bilo potrebno ispričati da je on došao na presto na tradicionalan način – tako što bi bio najstariji sin. Moguće je da je Amenhotep II takođe bio bez dece, ili da zbog nekog razloga najstariji sin nije mogao da postane faraon. Taj sin je možda, na primer, umro mlad. Zbog razloga o kojima ćemo govoriti u 27. poglavlju, znamo svejedno da najverovatnije Amenhotep III nije bio najstariji sin, dok je Tutankamon, naslednik prestola nakon Amenhotepa III, bio najstariji sin Amenhotepa III.

Tutankamon je bio suvladar i na jednom napisu na statui lava, koju je Tutankamon posvetio hramu Soleb, naziva svog oca Amenhotep III³⁷, što potvrđuje odnos između ove dve osobe.

16.4. Da li možemo da identifikujemo pronađene mumije?

U Egiptu postoji puno mumija pa se javlja problem povezivanja određene mumije sa odgovarajućim faraonom. Jedan primer je mumija koja navodno predstavlja Tutmosa I koji je, po zapisima, vladao 21 godinu. O mumiji koja navodno predstavlja Tutmosa I je rečeno sledeće: "Međutim, nekoliko istaknutih fizičkih antropologa koji su videli te rendgenske snimke bili su potpuno ubeđeni da je ovo mumija mladog čoveka, možda osamnaestogodišnjaka, svakako ne starijeg od dvadeset godina"³⁹. Može se dati nekoliko takvih primera, ali postoje i objašnjenja.

1. Najvažnije je bilo da ime nastavlja da živi. Najgora moguća stvar je bila uklanjanje imena sa napisa itd. Nije bilo toliko značajno da to bude tačno ta mumija jer je telo bilo mrtvo a duh je taj kome je bilo potrebno telo – bilo koje telo.

2. Sadržaj grobnica je razbacan zbog mnogobrojnih pljačkaša grobnica (većina grobnica je uglavnom opljačkana).

3. Mnoge mumije su nestale da bi bile korišćene kao lek. Sastojak u mnogim evropskim receptima tokom srednjeg veka je bio deo mumije pošto se smatralo da imaju magičan efekat.

4. Kasniji faraoni koji su obnavljali grobnice koje su opljačkane, smeštali su unutra druge mumije.

Zbog toga postoji velika nesigurnost u vezi identiteta pronađenih mumija. Moguće je da samo mumije Amenhotepa I, Amenhotepa II i Tutankamona iz 18. dinastije zaista predstavljaju osobe sa kojima su poistovećene. U vezi Tutankamona, grobnica je jedna od retkih koja nije opljačkana. Mumija Amenhotepa I pokazuje genetičku manu (izbočene zube) koja je postojala u porodici, što znači da se ova mumija može povezati sa 18. dinastijom. Preostale mumije su verovatno pomešane ili postavljene na svoje mesto kasnije (na primer nakon pljačke grobnica) pošto su pronađene u pogrešnim grobnicama i/ili nisu primile kraljevsku sahranu.

Štaviše, po hipotezi ove knjige, ne bi trebalo da postoji mumija Tutmosa II, koji je bio Mojsije, niti Amenhotepa III, koji su udavio u Crvenom moru. Štaviše, po istoj hipotezi, trebalo bi da postoji samo po jedna mumija za imenski par Tutmos/Amenhotep pošto je to najverovatnije bila jedna te ista osoba (slika 43).

17. Gde Mojsije beži?

Mojsije beži u zemlju Madijamsku. Pitanje gde se nalazi zemlja Madijamska predstavlja ključ za celo pitanje o Izlasku, što će se pokazati u narednim poglavljima. U Bibliji je jasno izneto da je Mojsije pobećao upravo u zemlju Madijamsku:

"I Faraon čuv za to tražase da pogubi Mojsija. Ali Mojsije pobježe od Faraona i dođe u zemlju Madijamsku, i sjede kod jednoga studenca". (2. Mojsijeva 2,15)

17.1. U zemlji Madijamskoj

Ovo pitanje nije sporno. I Biblija i istoričar Josif Flavije (Izlazak 2,11-6,30 i JA 2/12-13) zasnivaju svoje opise na činjenici da se tokom svog begstva Mojsije u više navrata obreo u zemlji Madijamskoj. Treba napomenuti da se navodi da je Mojsije došao u zemlju Madijamsku a ne u neku naseobinu, mesto za ispašu, ili neki trgovački put kojim su išli madijanski trgovci. Madijamci su se kretali širom velike oblasti iz različitih razloga, npr. biblijski tekst spominje da su Josifa kupili madijanski trgovci, koji su prošli pored Sihema na svom putu iz Galada u Egipat sa robom za trgovinu:

"Pa kad trgovci Madijanski bijahu pored njih, oni izvukoše i izvadiše Josifa iz jame, i prodadoše Josifa Ismailjcima za dvadeset srebrnika; i oni odvedoše Josifa u Misir". (1. Mojsijeva 37,28)

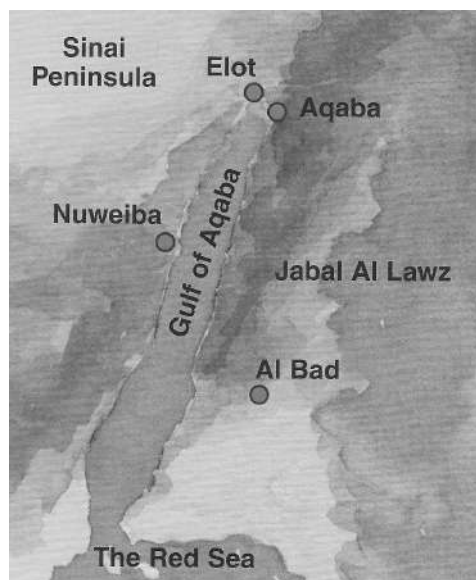
17.2. Gde se nalazila zemlja Madijamska?

Kada Josif Flavije govori o ovim događajima daje dodatni komentar da su ti trgovci došli iz Arabije (JA 2/3,3). Tokom svog bega Mojsije je došao u zemlju Madijamsku, a pitanje je gde se ta zemlja nalazi? Već smo napomenuli da je dom madijanskih trgovaca u Arabiji. Josif takođe ukazuje da se zemlja Madijamska nalazila na obali Crvenog mora, a takođe navodi i grad Madijamski (JA 2/11:1)

Akabski zaliv na obali zemlje Madijamske predstavlja deo Crvenog mora. Josif takođe navodi da je oblast pripadala potomcima Heture. Nije poznato da su neki gradovi zidani u Sinajskoj pustinji. Na severozapadu Saudijske Arabije se nalazi grad koji se danas naziva El Bad (Al Bad). Nekoliko izvora govori o El Badu kao o Jotorovom domu (Mojsijev tast) pri čemu bi to onda 40 godina bio i Mojsijev dom.

Avram je pozvao decu koju je imao sa svojim konkubinama, podelio im darove, i poslao ih na istok, i na taj način ih odvojio od Isaka. Jedan od

sinova Avrama i Heture se zvao Madijam, od koga su nastali Madijamci koji su se naselili na zemlji na istoku (1. Mojsijeva 25,5). Josif Flavije navodi između ostalog da su se sinovi Heture naselili u Arabiji prema Crvenom moru (JA 1/15). Većina biblijskih mapa koje prikazuju ovu oblast iz tog vremenskog perioda takođe smešta zemlju Madijamsku na istočnu stranu Akabskog zaliva, što danas odgovara severozapadnom delu Saudijske Arabije (slika 49).

Slika 49: Zemlja Madijamska se nalazila na severozapadnom delu Saudijske Arabije. El Bad predstavlja jedino naselje u toj oblasti. U drevnim vremenima se pod zemljom podrazumevala oblast u kojoj se boravilo, kao oblast za pleme. Zemlje – u smislu koji danas koristimo – nisu postojale tokom tog vremenskog perioda.

Josif Flavije iznosi komentar da je običaj među Trogloditima bio da mlade neudate žene paze stada ovaca. Među prvim osobama koje Mojsije sreće u zemlji Madijamskoj su žene koje idu po vodu za svoje ovce, a Josif Flavije spominje činjenicu da one pripadaju tom narodu (Trogloditima). Kada Avram poklanja darove svojim sinovima sa Heturom, od kojih je jedan Madijam, spominje se da su sinovi između ostalog naselili oblast Troglodita u Arabiji pored Crvenog mora (JA 1/15, 2/11).

17.3. Stare mape i istraživanja

Pri istraživanju gde se na starim kartama od 1654. godine do savremenih vremena nalazi Madijam, javlja se samo jedan odgovor. Madijam se uvek nalazio na istočnoj obali Akabskog zaliva. Na slici 50 prikazan je deo karte iz 1719. godine

koju je izradio Šatelen (Chatelain). Madijam (na karti – Madian) se nalazi na istočnoj obali. Pored toga, rečeno je da je Jotorov dom bio u zemlji Madijamskoj. Takođe, "Bademasta planina" se nalazi istočno od Jotorove nasebine. Ovo, po hipotezi ove knjige, odgovara mestu gde se nalazio El Bad, Jotorovo naselje, uz Džebel el Loz (Jabal Al Lawz) istočno od te nasebine. Džebel el Loz znači "Bademasta planina".

Slika 51 pokazuje daleko savremeniju kartu iz 1911. godine od H. Miliša (H. Mielisch). Kvalitet karte je mnogo bolji zbog veće količine znanja o određivanju lokaliteta. Madijam se ovde nalazi na istočnoj obali (na karti – Madiana). "Bed" je mesto koje se danas naziva El Bad, i verovatno predstavlja mesto u kome je Jotor živio.

Slike 50, 51: Karte iz 1719. godine (gore) i 1911. godine (desno) prikazuju Madijam na istočnoj obali Akabskog zaliva.

Proučavano je 18 mapa iz perioda 1654. do 1911. godine i sve postavljaju Madijam na istočnu obalu Akabskog zaliva.

Godine 1878. izvršeno je istraživanje kako bi se napravila dobra karta zemlje Madijamske. Ovo je najverovatnije bilo najbolje istraživanje izvršeno u savremenom dobu, i karta se i danas može koristiti za pronalaženje puta kroz doline i duž oba-

linija. Oficir egipatskog generalštaba, pod komandom oficira R. F. Bartona (R. F. Burton) je bio taj koji je sproveo ovo istraživanje. Postoji nekoliko zanimljivih opažanja vrednih napomene.

One označavaju mesto zvano Madijama govoreći o specifičnom mestu, a opšta oblast se naziva zemlja Madijamska. Oaza kod El Bada je ucrтана na istom mestu na kom se i danas nalazi. El znači "bog". U ovoj knjizi El Bad je mesto u kome je živio madijamski sveštenik – Jotor. Jotor je bio Mojsijev tast, što znači da je i Mojsije živio u tom mestu 40 godina. Ovo je jedino mesto u oblasti gde je moguće uspostaviti trajne naseobine zahvaljujući dostupnosti pijaće vode. Na taj način je i Mojsije sreo jednu od Jotorovih ćerki. Po biblijskom tekstu susreli su se kod bunara. Mojsije je bio žedan a Jotorove ćerke su došle po vodu za ovce.

Kada je Barton sa svojim oficirima bio u Madijamu, pronašao je bunar u neposrednoj blizini El Bada. Lokalni beduini koji su mu bili vodiči, rekli su da se bunar zove "Mojsijev bunar". Barton je takođe pronašao najvišu planinu u oblasti nešto dalje na istok, Džebel el Lauz, danas zvanu Džebel el Loz. Barton je kod imena planine pod navodnicima dodao "Almond Mtn" (Bademasta planina). To i dalje predstavlja tumačenje imena te planine: "Bademasta planina". Istraživanje i izrada karte su vršeni u vreme kada su skoro svi smatrali da se planina Sinaj nalazi na Sinajskom poluostrvu.

17.4. Mojsijev dom i Agar

Po hrišćanskoj tradiciji, Isajino proročanstvo o Isusovom rođenju se čita u okviru božićnog bogoslužjenja. U odeljku Starog zaveta, koji se čita u to vreme, Knjiga proroka Isaije 9,2-7, četvrti stih glasi:

"Jer si slomio jaram u kom vucijaše, i štap kojim ga bijahu po plećima i palicu nasilnika njegova kao u dan Madijanski" (Isaija 9,4)

Biblijski odeljak koji opisuje Mojsijev beg naslavlja:

"I Faraon čuv za to tražao da pogubi Mojsija. Ali Mojsije pobježe od Faraona i dođe u zemlju Madijamsku, i sjede kod jednoga studenca". (2. Mojsijeva 2,15)

To znači da je Mojsije pobjegao iz regiona u kome je faraon imao uticaj. To takođe znači da je Mojsije pobjegao iz Sinaja (zvanog "pustoš Crvenog mora"), pošto je faraon imao značajne interese pod vojnom kontrolom ovog poluostrva

zbog naslaga poludragog kamena tirkiza i rudnika bakra.

Sinajsko poluostrvo nije moglo da bude veoma sigurno mesto tokom 40 godina begstva za dobro poznatog Mojsija: kao begunac sa vojnim jedinicama Egipta za petama. Štaviše, Mojsije je sve vreme živio prilično otvoreno, i nije pokušavao da sakrije svoj idenitet. To ne bi bilo moguće na Sinaju, naročito ne u blizini tradicionalne planine Sinaj, koja nije bila daleko od egipatskih rudnika pod vojnom stražom.

Sinajsko poluostrvo je oduvek podpadalo pod egipatsku sferu interesa i zvano je "Msr" što znači "Misraim" (Misir) ili Egipat⁴¹.

Stefan u svom govoru, pre nego što je kamenovan (približno 1.500 godina kasnije), spominje značajne delove jevrejske istorije u prisustvu svešteničkog poglavara i između ostalog spominje Mojsijevo begstvo iz Egipta:

"A Mojsije pobježe od ove riječi, i posta došljak u zemlji Madijamskoj, gdje rodi dva sina". (Dela 7,29)

U komentaru ovog dela teksta švedskog prevoda Biblije stoji: "Ova zemlja se verovatno nalazi u severnom delu Akabskog zaliva".

Takođe, u Bibliji se kaže da je Egipćanin (Mojsije) pomogao ženama da napoje ovce (2. Mojsijeva 2,19), što znači da je Mojsije bio u drugoj zemlji, jer inače ne bi rekle "jedan Misirac".

Ponovo, u Poslanici Galatima Pavle kaže:

"Jer Agar znači Sinaj gora u Arapskoj, i poredi se sa sadašnjijem Jerusalimom, i služi sa djecom svojom". (Galatima 4,25)

Ovaj komentar se može protumačiti na dva načina, ili kao na direktno pozivanje na činjenicu da se planina Sinaj nalazi u Arabiji, ili simbolički da su zakoni u Arabiji predstavljeni Agarom, Avramovom konkubinom. Tekst bi mogao da ima i oba značenja.

Zanimljivo je da stare mape pokazuju planinu istočno od Madijama (u Arabiji) zvanu "Hagiar" (Šatelen 1719. i R. de Vogudi 1761). Da li bi to mogla da bude planina "Agar" koja se spominje u biblijskom tekstu?

17.5. U sažetku

U sažetku, i Biblija i istorijski izvori spominju sledeće ključne reči u vezi sa lokalitetom zemlje Madijamske: van egipatske sfere interesa, van domašaja faraonove vojske, pored Crvenog mora, prema severnom delu Akabskog zaliva, tamo gde su živeli Heturini potomci (istočno od Jordana prema Crvenom moru u zemlji na istoku) i u Ara-

biji. Istočna obalna oblast Akabskog zaliva kao mesto Madijama ne protivreći ovim izvorima, sasvim suprotno, oni podupiru hipotezu.

U tekstu koji sledi javlja se niz pitanja koja dalje podupiru hipotezu da se Madijam nalazio u severozapadnom delu Saudijske Arabije. Međutim, jasno je da je Mojsije pobeo u zemlju Madijamsku, a postoji niz odrednica koje se javljaju u različitim izvorima a koje ukazuju da se ova zemlja nalazila istočno od Akabskog zaliva, što znači u severozapadnom delu Saudijske Arabije.

Bilo je nemoguće živeti na Sinajskom poluostrvu (bez skrivanja identiteta) a da egipatska vojska to ne otkrije. Glavni razlozi su bili veoma mala populacija, veoma malo mesta za život (bila je neophodna voda), i veoma malo puteva za kretanje po ovom planinskom regionu.

18. Šta se dešava u zemlji Madijamskoj tokom vremena koje Mojsije provodi kao begunac?

Prva stvar koja se odigrava u zemlji Madijamskoj je da Mojsije pronalazi bunar. Sedam žena, ćerki madijamskog sveštenika, dolazi da zahvati vodu za svoje ovce. Dolaze pastiri i žele da oteraju žene ali se Mojsije meša i pomaže ženama. Njihov otac Raguilu (takođe zvan i Jotor) se čudi kako su žene mogle tog dana da se vrate tako brzo, i one mu pričaju o pomoći koju su dobile od Mojsija. Raguilu im zatim kaže da idu i pronađu Mojsija i pozovu ga u Raguilov dom (2. Mojsijeva 2,16-20).

Oni se ne nalaze u privremenom boravištu već u blizini bunara gde ima vode za ovce, i Mojsije je pozvan u Raguilov dom. U toj oblasti postoji samo nekoliko bunara i trajne naseobine su se razvile upravo u blizini tih oaza. Tekst takođe spominje nedostatak vode i izgleda da je veći deo dana bio potreban za pronalaženje pojila za ovce.

Madijamski sveštenik se verovatno nalazio u zemlji Madijamskoj kako bi mogao da vrši svoju dužnost. Ovo predstavlja još jednu potvrdu da se Mojsije nalazio u zemlji Madijamskoj. Biblija nam takođe navodi da je Mojsije ostao u zemlji Madijamskoj (2. Mojsijeva 2,15)

Nakon Mojsijeve posete Raguilovom domu on postaje odgovoran za Raguilove ovce (2. Mojsijeva 3,1, JA 2/11:2), a potom se i ženi jednom od njegovih ćerki, Seforom (2. Mojsijeva 2,21). Sefora rađa dva sina. Prvi dobija ime Girsam (ime

znači stranac) pošto se Mojsije nalazi u zemlji u kojoj je stranac (2. Mojsijeva 2,22), drugim rečima van Egipta.

Puno vremena prolazi (oko 40 godina), a Mojsije čuva stada ovaca dok deca Izrailjeva sve više uzdišu. Jednog dana Mojsije dolazi sa ovcima na planinu Horiv (2. Mojsijeva 3,1).

19. Gde se nalazi Horiv?

Pre nego što se pozabavimo pitanjem gde se ova planina nalazi, razmotrićemo kako biblijski tekstovi i istoričar Josif Flavije navode identitet planine.

19.1. Nekoliko imena planine

Ova planina ima nekoliko imena. U 2. knjizi Mojsijevoj 3,1 dva imena se spominju u istom stihu:

"A Mojsije pasijaše stado Jotoru tastu svojem, svešteniku Madijamskomu, i odvede stado preko pustinje, i dođe na goru Božiju Horiv". (2. Mojsijeva 3,1)

Ovde se spominju dva imena, "Božija gora" i "Horiv". Josif Flavije govori o istoj planini ali je naziva Sinaj (JA 2/12:1). Kada Pavle spominje ovu planinu u Poslanici Galatima on piše:

"...Sinaj gora u Arapskoj, i poredi se sa sadašnjijem Jerusalimom, i služi sa djecom svojom". (Galatima 4,25)

Kada se priča o proroku Iliji koji luta do Horiva spominje u 1. knjizi o carevima, kaže se:

"A on ustavši jede i napi se; potom okrijepiv se onijem jelom ide četrdeset dana i četrdeset noći dokle dođe na goru Božiju Horiv". (1. carevima 19,8)

U 106. Psalmu se govori o periodu Izlaska: kada su se Izraelci utaborili nakon što su prešli Crveno more:

"Načiniše tele kod Horiva, i klanjahu se kipu". (Psalam 106,19)

U 5. knjizi Mojsijevoj govori se o zavetu koji je Gospod načinio sa Izraelcima:

"Gospod Bog naš učini s nama zavjet na Horivu" (5. Mojsijeva 5,2)

Kada se u 1. knjizi o carevima govori o caru Solomonu i kada se zavetni kovčeg unosi u hram, navodi se:

"U kovčegu ne bješe ništa osim dvije ploče kamene, koje metnu u nj Mojsije na Horivu, kad Gospod učini zavjet sa sinovima Izrailjevim pošto izidoše iz zemlje Misirske". (1. carevima 8,9)

Kada je Mojsije bio na planini i primio kamene ploče, 2. knjiga Mojsijeva navodi:

"I biješe slava Gospodnja na gori Sinajskoj, i oblak je pokrivaše šest dana; a u sedmi dan viknu Mojsija ispred oblaka". (2. Mojsijeva 24,16)

Malo kasnije u 2. knjizi Mojsijevoj kada se kamene ploče ponovo uzimaju, navodi se:

"I izgovorivši ovo Mojsiju na gori Sinajskoj, dade mu dvije ploče svjedočanstva, ploče kamene pisane prstom Božijim". (2. Mojsijeva 31,18)

Mojsije pred smrt blagosilja izraelska plemena i blagoslov počinje sa:

"I reče: Gospod izide sa Sinaja, i pokaza im se sa Sira; zasja s gore Faranske, i dođe s mnoštvom tisuća svetaca, a u desnici mu zakon ognjeni za njih". (5. Mojsijeva 33,1)

U svom govoru, oko 1.500 godina nakon Izlaska, Stefan opisuje Mojsija u vezi sa događajima u pustinji:

"Ovo je onaj što bješe u crkvi u pustinji s anđelom, koji mu govori na gori Sinajskoj, i s ocima našijem; koji primi riječi žive da ih nama da". (Dela 7,38)

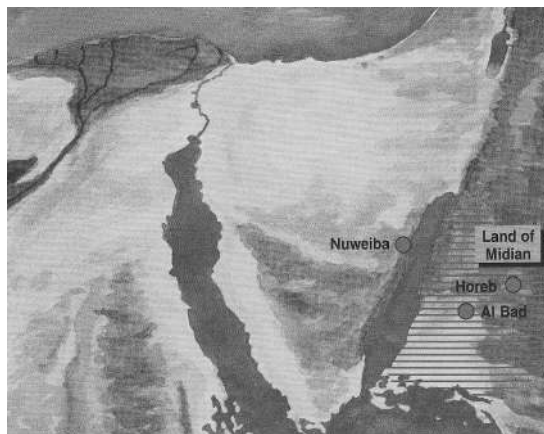
Ovi tekstovi nam daju jasan odgovor da je planina imala najmanje tri različita imena: Božija planina, Sinajska gora i planina Horiv.

19.2. Gde se planina nalazila?

Planina Horiv koju je Mojsije tom prilikom posepio sa ovacima, nalazila se u zemlji Madijanskoj. To možemo da ustanovimo iz biblijskih tekstova, pošto je Mojsije živio sa svojom porodicom u domu svog tasta Raguila, madijanskog sveštenika. Mojsije je bio odgovoran za stada ovaca, što nam daje informacije o lokaciji Horiva. Ovo je bila trajna naseobina, bar što se tiče Mojsija, tokom četrdeset godina. Naseobina je postojala pre Mojsijevog dolaska a i nakon što je napustio oblast.

Jedina mesta u ovom pustinijskom regionu koja su imala stalnu populaciju su bila u blizini vode, pošto u toj oblasti nema jezera ili stalnih reka. U ovom kontekstu voda je bila podzemna voda iz iskopanih bunara. Površinske vode u različitim oblicima nema a kišnica je toliko retka da se ne može računati kao izvor pijaće vode. Ovi iskopani bunari su korišćeni u punoj mери, što se može zaključiti iz gužve koja se javljala oko bunara (2. Mojsijeva 2,15-19). Kada je Mojsije bio u blizini planine Horiv sa svojim stadom ovaca, to je moralo biti u blizini neke trajne naseobine sa dostupnom vodom.

Pošto El Bad predstavlja veoma staro naselje sa bunarima, i u stvari jedino stalno naselje u regionu (duž južnog dela istočne obale Akabskog zaliva), moguće je da je El Bad bio dom sveštenika Raguila. Ako pretpostavimo da su Mojsije, Raguilo i ostatak porodice živeli u El Badu, a znamo da je tom prilikom Mojsije vodio sa sobom ovce, onda su mogućnosti pri određivanju koja bi planina mogla da bude Horiv ograničene.

Slika 52: Zemlja Madijanska se odnosi na oblast za pleme. Ovo se može uporediti sa malom izraelskom zemljom koja je podeljena na zemlju za 12 plemena. Mi danas govorimo o državama, ali u drevno vreme zemlje nisu postojale u tom smislu. Najviši planinski greben u oblasti razdvaja El Bad i mesto tabora na istočnoj strani planine Sinaj (Horiv).

Josijf Flavije iznosi napomenu da je planina bila najviša u oblasti (JA 2/12:1). Na istočnoj obali Akabskog zaliva, i naročito u južnoj oblasti u blizini El Bada, nalazi se samo jedan planinski venac koji odgovara ovom opisu. Taj planinski lanac se danas naziva Džebel el Loz, leži u blizini El Bada i najviši je u regionu sa svojih 2.580 metara iznad nivoa mora (slika 52).

Josif iznosi još jednu napomenu u vezi ove planine: da ljudi nisu išli tamo jer su je pastiri smatrali za svetu planinu gde je obitavao Bog (JA 2/12:1).

Možemo da pretpostavimo na relativno dobrim osnovama da je Mojsije sada bio na planinskom lancu koji se sada na arapskom naziva Džebel el Loz. Na planini koja se nalazi istočno od Akabskog zaliva, u južnoj obalnoj oblasti, u sadašnjem severozapadnom delu Saudijske Arabije. Na planini koja se u Bibliji naziva "Božija planina", "planina Sinaj" ili "Horiv". Nekoliko narednih poglavlja će dalje razviti hipotezu da se planina Sinaj zaista nalazi u Saudijskoj Arabiji, ali ćemo

se sada vratiti na događaje koji su se odigrali na planini.

20. Šta se dešava na Horivu?

Biblijski tekst opisuje da se anđeo Gospodnji javio Mojsiju u vidu jarke svetlosti ili plamena koji se pojavio iz žbuna.

20.1. Kakvom vrstom vatre je žbun goreo?

Grm gori ali ne sagoreva. To je zato što kada se Svetost Gospodnja ispoljava, po Bibliji, to je često u vidu jake svetlosti (plamena) ali ne vatre kakvu mi poznajemo koja sagoreva i uništava organske materije. Jasan primer u hrišćanskoj tradiciji je kada Isusovi učenici doživljavaju silazak Svetog Duha:

"I pokazaše im se razdijeljeni jezici kao ognjeni; i sede po jedan na svakoga od njih". (Dela 2,3)

Možemo da odbacimo običnu vatru na žbunu jer grm ne sagoreva, već je potpuno nedirnut "vatrom":

"A Mojsije pasijaše stado Jotoru tastu svojemu, svešteniku Madijamskomu, i odvede stado preko pustinje, i dođe na goru Božiju Horiv. I javi mu se anđeo Gospodnji u plamenu ognjenom iz kupine. I pogleda, a to kupina ognjem gori a ne sagorijeva. I Mojsije reče: idem da vidim tu utvaru veliku, zašto ne sagorijeva kupina". (2. Mojsijeva 3,1-3)

Postoji najmanje pet razloga zašto grm koji gori nije običan:

1. Glavna ličnost i očevidac, Mojsije, ne veruje da je to običan grm.

2. Mojsije želi da sazna zašto grm gori a ne sagoreva.

3. Ne bi goreo polako pošto su ti žbunovi veoma suvi i sadrže različita isparljiva ulja zbog čega bi grm goreo veoma brzo. Razgovor između Mojsija i Gospoda traje dugo a grm "gori" tokom ovog razgovora.

4. Grm se obraća Mojsiju (videti tekst dole).

5. Posledice razgovora, o kojima govori ostatak knjige.

20.2. Šta se dešava kod gorućeg žbuna?

Mojsije je radoznao i ide prema svetlosti/plamenu. Zatim Gospod poziva Mojsija a Mojsije odgovara. Po tekstu, Gospod potom kaže Mojsiju:

"A Bog reče: ne idi ovamo. Izuj obuću svoju s nogu svojih, jer je mjesto gdje stojiš sveta zemlja.

Još reče: ja sam Bog oca tvojega, Bog Avramov, Bog Isakov i Bog Jakovljev. A Mojsije zakloni lice svoje, jer ga strah bijaše gledati u Boga". (2. Mojsijeva 3,5-6)

Mojsije odmah shvata da to Gospod govori i zaklanja svoje lice.

"I reče Gospod: dobro vidjeh nevolju naroda svojega u Misiru, i čuh viku njegovu od zla koje mu čine nastojnici, jer poznah muku njegovu. I sidoh da ga izbavim iz ruku Misirskih, i da ga izvedem iz one zemlje u zemlju dobru i prostranu, u zemlju gdje mlijeko i med teče, na mjesto gdje su Hananeji i Heteji i Amoreji i Ferezeji i Jeveji i Jevuseji. I sada evo vika sinova Izrailjevijeh dođe preda me, i vidjeh muku, kojom ih muče Misirci. Sada hajde da te pošaljem k Faraonu, da izvedeš narod moj, sinove Izrailjeve, iz Misira". (2. Mojsijeva 3,7-10)

Zanimljivo je napomenuti da Gospod želi da dovede Izraelce u prostranu zemlju. To znači da je Egipat najverovatnije postao prenaseljen za Izraelce. To nam ukazuje da su se u Egiptu Izraelci sastojali od velikog broja muškaraca i žena pošto je region delte Nila veoma prostran.

20.3. Razgovor između Gospoda i Mojsija

Gospod poziva Mojsija da izvede Izraelce iz Egipta. Mojsije je verovao da je bio spreman pre oko 40 četrdeset godina kada je bio na vrhuncu snage i slave. Tačno je da je, sa ljudske tačke gledišta, Mojsije imao sve: bio je general i zapovednik egipatske vojske, posedovao je veliko znanje i mudrost i bio naslednik egipatske imperije.

Ali pre nego što je bio spreman da postane Božiji instrument koji će izvesti izraelski narod iz Egipta, bilo je potrebno da provede 40 godina kao pastir u pustinji. Mojsije sada ima 80 godina. Izgleda da se život primiće kraju, ali svedjedo, po biblijskom tekstu, Mojsije neće delovati sopstvenom snagom već vođen snagom Gospoda. Zatim Bog govori, jasno i glasno. Mojsije prima svoja naređenja. "Da izvedeš narod moj, sinove Izrailjeve, iz Misira", kaže Gospod. Mojsije je nesiguran i kaže "Ko sam ja", a Bog odgovara:

"A Bog mu reče: ja ću biti s tobom, i ovo neka ti bude znak da sam te ja poslao: kad izvedeš narod iz Misira, služićete Bogu na ovoj gori". (2. Mojsijeva 3,12)

Planina o kojoj Bog govori je Horiv. Drugim rečima, Mojsije dobija veoma jasna uputstva da mora da se vrati na ovu planinu. Planinu na koju je došao sa ovcama svog tasta Raguila, Raguila

koji živi u zemlji Madijamskoj. Od tog trenutka Mojsije zna gde će doći sa Izraelcima. Vratit će se na planinu Horiv! Gospod to kaže veoma jasno u biblijskom tekstu. Prvo, da će Izraelci napustiti Egipat (videti raniju raspravu u 17. poglavlju o egipatskoj sferi interesa) i drugo, da će na ovoj planini na kojoj Mojsije stoji doći da služe Bogu. Na planini Horiv u zemlji Madijamskoj.

Ovo je važno napomenuti. Tokom celog Izlaska (migracije) Mojsije zna gde je njegovo konačno odredište sa izraelskim narodom. Uprkos tome Mojsije će biti i zbunjen i očajan tokom Izlaska, kada ga Bog vodi putevima za koje smatra da su pogrešni. Pored toga, Mojsije zna da je zemlja Hananska bila obećana zemlja za Izraelce i predstavljala njihov krajnji cilj. Gospod takođe izgovara nešto čudno kada poziva Mojsija:

"A Bog mu reče: ja ću biti s tobom, i ovo neka ti bude znak da sam te ja poslao: kad izvedeš narod iz Misira, služićete Bogu na ovoj gori". (2. Mojsijeva 3,12)

Kako može služenje Bogu na Horivu da bude znak? Gospod zna, ali ne i Mojsije. Još uvek ne. Zatim sledi razgovor između Gospoda i Mojsija. Biblija opisuje:

"A Mojsije reče Bogu: evo, kad otidem k sinovima Izrailjeviem, pa im rečem: Bog otaca vaših posla me k vama, ako mi reku: kako mu je ime? Šta ću im kazati? A Gospod reče Mojsiju: ja sam onaj što jest. I reče: tako ćeš kazati sinovima Izrailjeviem: koji jest, on me posla k vama. I opet reče Bog Mojsiju: ovako kaži sinovima Izrailjeviem: Gospod Bog otaca vaših, Bog Avramov, Bog Isakov i Bog Jakovljevi posla me k vama; to je ime moje dovikaja, i to je spomen moj od koljena na koljeno. Idi, i skupi starješine Izrailjske, pa im reci: Gospod Bog otaca vaših javi mi se, Bog Avramov, Isakov i Jakovljevi, govoreći: doista obidoh vas, i vidjah kako vam je u Misiru. Pa rekoh: izvešću vas iz nevolje Misirske u zemlju Hananejsku i Hetejsku i Amorejsku i Ferezejsku i Jevsejsku i Jevusejsku, u zemlju gdje teče mlijeko i med. I oni će poslušati glas tvoj; pa ćeš ti i starješine Izrailjske otići k caru Misirskom, i reći ćete mu: Gospod Bog Jevrejski srete nas, pa ti se molimo da izidemo tri dana hoda u pustinju da prinesemo žrtvu Gospodu Bogu svojemu. A ja znam da vam neće dopustiti car Misirski da izidete bez ruke krjepke. Ali ću pružiti ruku svoju, i udariću Misir svijem čudesima svojim, koja ću učiniti u njemu: i poslije će vas pustiti. I učiniću da narod nađe ljubav u Misiraca, pa kad pođete, nećete poći prazni; nego će svaka žena zaiskati u susjede svoje i u domaćice svoje nakita srebrnoga

i nakita zlatnoga i haljina; i metnućete na sinove svoje i na kćeri svoje, i oplijenit ćete Misir.

A Mojsije odgovori i reče: ali neće mi vjerovati ni poslušati glasa mojega; jer će reći: nije ti se Gospod javio. A Gospod mu reče: šta ti je to u ruci? A on odgovori: štap. A Bog mu reče: baci ga na zemlju. I baci ga na zemlju, a on posta zmija. I Mojsije pobježe od nje. A Gospod reče Mojsiju: pruži ruku svoju, pa je uhvati za rep. I pruži ruku svoju, i uhvati je, i opet posta štap u ruci njegovoj. To učini, reče Gospod, da vjeruju da ti se javio Gospod Bog otaca njihovijeh, Bog Avramov, Bog Isakov i Bog Jakovljevi. I opet mu reče Gospod: turi sada ruku svoju u njedra svoja; a kad je izvadi iz njedara, a to ruka mu gubava, bijela kao snijeg. A Bog mu reče: turi opet ruku svoju u njedra svoja. I opet turi ruku svoju u njedra svoja; a kad je izvadi iz njedara, a to opet postala kao i ostalo tijelo njegovo. Tako, reče Bog, ako ti ne uzvjeruju i ne poslušaju glasa tvogaja za prvi znak, poslušaće za drugi znak. Ako li ne uzvjeruju ni za ta dva znaka i ne poslušaju glasa tvogaja, a ti zahvati vode iz rijeke, i prolj na zemlju, i pretvoriće se voda koju zahvatiš iz rijeke, i provrći će se u krv na zemlji. A Mojsije reče Gospodu: molim ti se, Gospode, nijesam rječit čovjek, niti sam prije bio niti sam otkako si progovorio sa slugom svojim, nego sam sporijeh usta i spora jezika. A Gospod mu reče: ko je dao usta čovjeku? ili ko može stvoriti nijema ili gluha ili okata ili slijepa? zar ne ja, Gospod? Idi dakle, ja ću biti s ustima tvojim, i učiću te šta ćeš govoriti. A Mojsije reče: molim te, Gospode, pošlji onoga koga treba da pošlješ. I razgnjevi se Gospod na Mojsija, i reče mu: nije li ti brat Aron Levit? Znam da je on rječit; i evo on će te sresti, i kad te vidi obradovaće se u srcu svojem. Njemu ćeš kazati i metnućeš ove riječi u usta njegova, i ja ću biti s tvojim ustima i s njegovijem ustima, i učiću vas šta ćete činiti. I on će mjesto tebe govoriti narodu, i on će biti tebi mjesto usta a ti ćeš biti njemu mjesto Boga. A taj štap uzmi u ruku svoju, njim ćeš činiti čudesa". (2. Mojsijeva 3,13-4,17)

20.4. U sažetku

Razgovor između Gospoda i Mojsija govori sam po sebi. Nekoliko napomena:

- Izraelci su bili dobro organizovani uz sistem starešina.

- Mojsije i starešine će tražiti da im se dopusti da odu na trodnevni put u pustinju da bi izvršili bogoslužjenje, koje uključuje prinošenje žrtava zabranjenih u Egiptu.

- Kada napuštaju Egipat Izraelci dobijaju brojne darove od Egipćana.

- Mojsije prima tri znaka koja će pokazati Izraelcima (štap, svoju ruku i krv).

- Aron, Mojsijev brat, će govoriti u Mojsijevo ime.

- Aron je već na putu ka Mojsiju, što znači da se i njemu Bog obratio, što je takođe potvrđeno kasnije u tekstu (2. Mojsijeva 4,14).

Nakon ovog razgovora počele su pripreme za ono što je kasnije nazvano Izlazak.

21. Šta Mojsije čini nakon susreta sa Bogom na Horivu?

Mojsije ide do svog tasta Raguila, i po običaju traži dozvolu da se vrati svom narodu u Egipat. Raguilo mu daje blagoslov i želi mu svako dobro. Gospod se ponovo obraća Mojsiju i kaže:

"I reče Gospod Mojsiju u zemlji Madijamskoj: idi, vrati se u Misir, jer su pomrli svi koji su tražili dušu tvoju". (2. Mojsijeva 4,19)

Mojsije prima naloge od Gospoda. Zadatak počinje Mojsijevim povratkom u Egipat. Ponovo se naglašava da se Mojsije ne nalazi u Egiptu niti njegovoj sferi interesa (Sinajsko poluostrvo). Mojsije vodi sa sobom svoju ženu Seforu i svoja dva sina na magarcu, i vraća se u Egipat peške (2. Mojsijeva 4,20).

Gospod se obraća Aronu, Mojsijevom bratu, i kaže mu da krene u susret Mojsiju u pustinji. Aron je primio daleko više informacija od Gospoda, ili je Horiv bio poznat Izraelcima kao Božija planina, jer se Aron susreće sa Mojsijem na Horivu, Božijoj planini. Mojsije navodi šta je Bog rekao i koji je zadatak dobio. Kasnije se zajedno vraćaju u Egipat i okupljaju izraelske starešine. Aron govori o onome što je Mojsije video i kakav je zadatak primio. Mojsije pokazuje znake koji će potvrditi zadatak (štap, svoju ruku i krv). Starešine veruju da se Gospod obratio Mojsiju, i kada shvataju da je Bog video njihovu patnju, klanjaju se Gospodu (2. Mojsijeva 4,27-31).

Biblijski tekst navodi da je Mojsije sada primio zadatak, i sa sobom ima izraelske starešine i narod. Sada otpočinje borba između dobra i zla. Gospod je preko Josifa Egiptu dao neverovatan napredak. Prihvatajući Josifov savet da skladište žito i drugu hranu tokom sedam dobrih godina kako bi je raspodeljivali i prodavali tokom sedam teških godina, Egipat je stekao ogromno bogatstvo. Kako bi preživeli, ljudi iz i van zemlje su za hranu prodavali sve što je imalo vrednost egi-

ptskim vladarima. Ali ne tako dugo nakon Josifove smrti prema Izraelcima počinje da se postupi kao sa robovima.

Izraelci prolaze kroz velike patnje. Na kraju faraon naređuje da se svi novorođeni izraelski dečaci ubijaju kako bi Izraelci nestali. Po Josifu Flaviju, Mojsije, velike mudrosti i znanja, spasava Egipćane kada Etiopljani napadaju Egipat. Međutim, čim ih je Mojsije spasao oni traže povod da ga ubiju. Mojsije pravi grešku, beži a Izraelcima postaje sve gore. Novi faraon (slika 53) koji se nalazi na prestolu imaće brojne prilike da pusti izraelski narod da ode. Borba između dobra i zla će postati sve oštija. Mojsije je spreman za to, ne zahvaljujući 40 godina provedenih kao naslednik prestola i general na dvoru, već zahvaljujući 40 godina provedenih u pustinji kao pastir.

Slika 53: Ovaj faraon je Tutmos IV. Po hipotezi ove knjige, Tutmos IV je bio vladar Egipta u vreme Izlaska. Videti prethodnu sliku 43.

Po biblijskom tekstu, zadatak je dat Mojsiju, i Mojsije se ponovo nalazi u Egiptu, ovog puta u Božijoj službi.

22. Da li faraon dopušta Izraelcima da idu?

Mojsije i Aron idu do faraona kako im je Gospod rekao. Vodi se sledeći razgovor:

"A poslije izide Mojsije i Aron pred Faraona, i rekoše mu: ovako veli Gospod Bog Izrailjev: pusti narod moj da mi praznuju praznik u pustinji. Ali faraon reče: ko je Gospod da poslušam glas njegov i pustim Izrailja? Ne znam Gospoda, niti ću pustiti Izrailja. A oni rekoše: Bog Jevrejski sreće nas; molimo ti se da otidemo tri dana hoda u pustinju da prinesemo žrtvu Gospodu Bogu svogemu, da ne pošlje na nas pomor ili mač. A car Misirski reče im: Mojsije i Arone, zašto odvlačite narod od rada njegovog? Idite na svoj posao. Još reče Faraon: eto, naroda je mnogo u zemlji; a vi još hoćete da ostavlja svoje poslove. I u isti dan

zapovedi Faraon nastojnicima nad narodom i upraviteljima njegovijem, i reče: Otsele nemojte davati narodu pljeve za opeke kao doslije, neka idu sami i kupe sebi pljevu. A koliko su opeka doslije načinjali toliko izgonite i otsele, niti što smanjite; jer besposliče, i zato viču govoreći: da idemo da prinesemo žrtvu Bogu svojemu. Valja navaliti poslove na te ljude, pa će raditi i neće slušati lažljivijeh riječi". (2. Mojsijeva 5,1-9)

Nastojnici prisiljavaju Izraelce da sami skupljaju slamu za pravljenje cigala i oni počinju da traže slamu po celom Egiptu. Ali zahtevana količina se svejedno mora ostvariti, uprkos dodatnom poslu, i Izraelce udaraju i biju. Mojsije je u očajanju. Njegov sopstven narod ga proklinje, a on je samo uradio ono što mu je Gospod naložio. Mojsije se obraća Gospodu, a Gospod odgovara:

"A Gospode reče Mojsiju: sad ćeš vidjeti šta ću učiniti Faraonu; jer pod rukom krjepkom pustiće ih, i istjeraće ih iz zemlje svoje pod rukom krjepkom". (2. Mojsijeva 6,1)

"Još govori Bog Mojsiju i reče mu: ja sam Gospod. I javio sam se Avramu, Isaku i Jakovu imenom Bog svemogućí, a imenom svojim Gospod ne bih im poznat. I učinih zavjet svoj s njima da ću im dati zemlju Hanansku, zemlju u kojoj bijahu došljaci, u kojoj življahu kao stranci. I čuh uzdisanje sinova Izrailjevijskih, koje Misirci drže u ropstvu, i opomenuh se zavjeta svojega. Zato kaž sinovima Izrailjevijskim: ja sam Gospod, i izvešću vas ispod bremena Misirskih, i oprostiću vas ropstva njihova, i izbaviću vas mišicom podignutom i sudovima velikim. I uzeću vas da mi budete narod, i ja ću vam biti Bog, te ćete poznati da sam ja Gospod Bog vaš, koji vas izvodim ispod bremena Misirskih. Pak ću vas odvesti u svoju zemlju, za koju podigoh ruku svoju zaklinjući se da ću je dati Avramu, Isaku i Jakovu; i daću vam je u nasljedstvo, ja Gospod". (2. Mojsijeva 6,2-8)

Mojsije i Gospod često vode duge razgovore, i Mojsije se često opire dok mu Gospod daje znanje, moć da čini čuda i da bude predvodnik, što znači da je Mojsije slab a Gospod jak. Mojsije ima protiv sebe ne samo faraona i celokupni Egipat, već je i njegov sopstveni narod veoma kritičan jer su pod faraonovim terorom uslovi za njih sve teži. Faraon tvrdoglavo i prezrivo odbija da oslobodi izraelski narod.

23. Šta se dešava u Egiptu?

Faraonu je ukupno pruženo deset prilika da oslobodi izraelski narod:

23.1. Faraonovi postupci

1. Kada su Mojsije i Aron stajali pred faraonom i pokazali mu znak uz pomoć štapa koji se pretvorio u zmiju: faraon ih nije poslušao (2. Mojsijeva 7,13).

2. Kada se sva voda u Egiptu pretvorila u krv. Faraon se okrenuo i otišao kući, ne mareći ni za to (2. Mojsijeva 7,23). Voda je Egipćanima bila veoma gorka, ali je za Izraelce bila normalnog ukusa.

3. Kada su žabe prekrile Egipat: faraon je rekao Mojsiju da zamoli Gospoda da ukloni žabe a da će faraon pustiti narod. Mojsije se molio Gospodu, i narednog su dana sve žabe uginule. Faraon je zatim pogazio svoje obećanje (2. Mojsijeva 8,8-9, 15).

4. Kada su komarci bili svuda po Egiptu: "Ovo je prst Božji", rekli su faraonovi vračari, ali ih faraon nije poslušao (2. Mojsijeva 8,19).

5. Kada su rojevi muva zaposeli Egipat: "Pustiću vas", kaže faraon, ali kada je Mojsije zamolio Boga da ukloni muve, faraon je ponovo pogazio svoje obećanje (2. Mojsijeva 8,32). U zemlji Gesemskoj gde su živeli Izraelci nije bilo rojeva muva.

6. Kada je stoka obolela od kuge: ali faraon nije pustio izraelski narod (2. Mojsijeva 9,7). Kuga nije zahvatila Gesem.

7. Kada je sve živo patilo od rana i krasti. Ali faraon nije poslušao Mojsija (2. Mojsijeva 9,12). Gnojave rane i kraste nisu pogodile oblast Gesema.

8. Kada je snažan grad pao na Egipat: sve živo što je bilo na otvorenom je ubijeno. Faraon je rekao da je zgrešio i da je Gospod taj koji je pravedan. Faraon je obećao da će Izraelcima biti dopušteno da napuste zemlju, ali je i ovog puta faraon prekršio obećanje nakon što je Mojsije zamolio Gospoda da zaustavi grad (2. Mojsijeva 9,27-28, 34-35). Grad nije pao na Gesem.

9. Kada su skakavci prekrili Egipat: nakon ovoga faraon je ponudio da samo muškarci napuste Egipat, ali Mojsije to nije prihvatio. Skakavci su prekrili Egipat kada je Mojsije po Božijem nalogu pružio svoju ruku. Faraon se pokajao, i rekao da je zgrešio i Mojsiju i Gospodu. Ponovo je faraon molio Mojsija da ukloni pošast. Mojsije se molio Gospodu i skakavci su nestali. Faraon je još jednom pogazio obećanje (2. Mojsijeva 10,16-17, 20).

10. Kada se tama spustila nad Egiptom u toku tri dana: faraon je obećao da će im biti dopušteno da napuste zemlje, ali bez stoke. Mojsije se nije složio sa tim, pa je faraon rekao Mojsiju da mu više ne izlazi na oči jer će u suprotnom biti ubijen (2. Mojsijeva 10,28-29). Tama se nije spustila nad zemljom Gesemskom.

Time mu je deset puta data šansa da pusti izraelski narod da krene u pustinju da prinese žrtvu Bogu. Faraon nije slušao i/ili davao je obećanja koja je iznova kršio. Faraon je unapred bio obavešten o nesrećama, ali je ipak dopustio da se dogode.

Gorka voda, žabe, komarci, muve, bolesna stoka, kraste, grad, skakavci, tama

23.2. Da li su iza ovih događaja stajali prirodni uzroci?

Vероватно se mogu zamisliti prirodna objašnjenja za sve ove nedaće. Sledeće stavke ukazuju na činjenicu da to nije mogao da bude slučaj:

a) Čak su i faraonovi vračevi verovali da je to Božije delo, a oni su bili poslednji koji bi poverovali u Gospoda, Boga Jevreja (2. Mojsijeva 8,19, 10,7).

b) Sve što se desilo, odigravalo se po Božijoj zapovesti, iz dana u dan. Prirodne ekološke promene se ne odigravaju tako brzo.

c) Voda koja se preobrati u krv bi mogla da predstavlja bujanje crvenih algi, čak iako objašnjenje zvuči nategnuto. Međutim, sva voda je bila pogođena (bujanje algi se ne odigrava u bunarima i posudama). Štaviše, po Josifu Flaviju voda je bila gorka i kod Egipćana izazivala bol u stomaku, ali je Jevrejima bila normalnog ukusa (JA 2/14:1). Takođe, tekst navodi da se voda pretvorila u krv, a ne da je samo bila lošeg ukusa i ličila na krv (2. Mojsijeva 7,14-25). Teško je pronaći prirodno objašnjenje za ovo.

d) Sedam dana kasnije Egipat su preplavile žabe, koje su prekrile celu zemlju. Žabe postoje u prirodi ali žive u ili blizu vode, a sve ribe iz Nila su uginule kada se voda promenila u krv. Žabe bi takođe bile pogođene ovim trovanjem ako im je tu bilo leglo. Samo sedam dana kasnije sve je vrvelo od žaba, širom Egipta. Jedan dan nakon toga sve žabe osim onih u Nilu su pomrle. Istovremeno voda je bila potpuno obnovljena. Ovo nisu prirodni procesi (2. Mojsijeva 8,1-15)

e) Pojava rojeva komaraca širom zemlje bi se možda mogla objasniti time da su došli od žaba

koje su se raspadale. Problem je da komarci polažu jaja u vodi gde se razvijaju u larve koje kasnije postaju komarci. Da bi se pojavili tako ogromni rojevi komaraca već je morao da bude prisutan ogroman broj ženki komaraca koje bi položile jaja (što, po tekstu, nije bio slučaj). Štaviše, ne smemo zaboraviti da je sva voda bila otrovana. Teško je objasniti rojeve komaraca kao prirodan fenomen (2. Mojsijeva 8,16-19).

f) Sa druge strane, muve su mogle da dođu sa žabljih leševa pošto muve svojevolično polažu jaja u mrtve životinje. Obilje hrane za jaja bi moglo da dovede do eksplozije muva. Problem je da je u Gesemu (jevrejskoj zemlji u Egiptu) takođe bilo mrtvih žaba ali ne i muva. Mojsije je rekao da će to biti tako. Štaviše, sve muve su u jednom trenutku nestale. Ni za ovo nije lako pronaći prirodno objašnjenje (2. Mojsijeva 8,20-30).

g) Kuga koja je zadesila životinje bi mogla da bude prirodna bolest. Različite bolesti izazvane virusima ili bakterijama su obično specifične za vrstu, to jest jedna vrsta je pogođena, dok je druga nedirnuta. Ovde je u pitanju bila bolest koja je pogodila konje, magarce, kamile, krave i ovce. Sve ovo se odigralo istovremeno (desilo se istog dana), a nijedna životinja u zemlji Gesemskoj ne umire, dok su životinje Egipćana teško pogođene. Ovo se ne poklapa sa normalnim bolestima među životinjama (2. Mojsijeva 9,1-7).

h) Zatim su i ljudi i životinje patili od gnojavih rana i krasti. Ovo bi mogla da bude prirodna bolest iako je čudno da su i ljudi i životinje pogođeni. Ono što je izuzetno je da Izraelci nisu oboleli. Ovde ponovo imamo bolest koja odstupa od onoga što smatramo normalnim. Na primer, teško je zamisliti virus koji pogađa krave i Egipćane, ali ne i Jevreje. Ni Egipćani nisu ovo smatrali normalnim već su za to krivili Mojsija koji je rekao da će tako biti (2. Mojsijeva 9,8-12).

i) Grada se prirodno javlja više ili manje širom sveta. Neophodni su posebni vremenski uslovi sa kišom i vetrom koji duva naviše. Kapi kiše su vetrom nošene naviše gde se na visokim visinama pretvaraju u led, a zatim padaju kao grad. Ako su vetrovi koji duvaju naviše veoma jaki zrna grada mogu da budu nošena naviše nekoliko puta, uvećavajući se sve dok ne postanu previše teška da bi ih vetar zadržavao i tada padaju na zemlju. Grad se često javlja tokom toplog dela godine (U Egiptu je proleće kada se ovo odigrava). U ovom slučaju, grad je pao na Egipat ali ne i na Gesem. Ovo bi moglo biti sasvim prirodno pošto su ove nepogode često veoma lokalizovane prirode. To što je Mojsije prethodnog dana rekao da će se to

desiti bi moglo da predstavlja slučajnost, ili veoma kvalifikovanu meterološku pretpostavku. Međutim, nije lako predvideti da će to, kao što je Mojsije rekao, biti najgori grad u istoriji Egipta. Mnogi su poverovali Mojsiju i uveli stoku i sluge u kuće. Grad je opisan kao potpuno neverovatan. Sve što je bilo na otvorenom, usevi, ljudi i stoka su pobijeni gradom. Čak je i drveće bilo izlomljeno. Izuzetne stvari su bile veličina grada, činjenica da je ceo Egipat bio pogođen (a ne samo ograničena oblast), da Gesem nije bio pogođen, da je Mojsije sve to predvideo i da je kasnije raširivši ruke, u trenutku zaustivao grad i oluju. To svakako nije bila obična oluja (2. Mojsijeva 9,13-35).

j) Rojevi skakavaca se prirodno javljaju u tom regionu pri čemu je njihova pojava nagla, ako mesta na kojima se razmnožavaju nisu pod kontrolom. Faraonovi savetnici su bili očajni čak i pre nego što su se rojevi skakavaca nadneli nad Egipat. Uvideli su šta Mojsije može da ostvari po Božijem nalogu, i zemlja je sve više bila u ruševinama. Ali Faraon je ostao tvrdoglav i Mojsije je predvideo šta će se desiti narednog dana. Rojevi skakavaca su bili nezamislivi. Zemlja se nije mogla videti od skakavaca, koji su ispunili i sve kuće. Kasnije, kada je faraon u očajanju molio Mojsija da ih ukloni, Mojsije se molio Gospodu pri čemu se pojavio snažan vetar koji je odneo sve skakavce iz Egipta i oduvao ih na Crveno more. Ovo ne predstavlja normalno ponašanje rojeva skakavaca (2. Mojsijeva 10,1-20).

k) Kasnije je tama prekrila celu zemlju. Znamo za pomračenja, ali ona umanjuju količinu sunčeve svetlosti samo nakratko, i ne stvaraju potpunu tamu. Ovde se radilo o potpunom mraku koji je trajao tri dana širom zemlje osim u Gesemu! U mestu u kome su Izraelci živeli moglo se normalno videti. Kakvo bi se prirodno objašnjenje moglo dati za ovakav fenomen? (2. Mojsijeva 10,21-29)

l) Pored ovoga tu su i neobični događaji koji su prethodili samom Izlasku, i celokupan Izlazak sa svojim izuzetnim događajima. Više o ovome u narednim poglavljima.

m) Pored toga, teško je objasniti da su se svi ovi neverovatni događaji odigravali nakon Mojsijeve naredbe, i da se sve odmah odigravalo i podjednako brzo nestajalo kada bi Mojsije zamolio Gospoda da ukloni pošast. Statistički je neverovatno pretpostaviti da su se svi ovi događaji odigrali slučajno i po redosledu kojim su se odigrali.

Ne može postojati ni jedan drugi zaključak osim: ili je sve izmišljeno ili se sve desilo upravo onako kako je opisano.

24. Ipuver papirus

Da li postoje još neki izvori koji pominju ove nedaće koje su zadesile Egipat? Postoji nekoliko razloga zašto bi se moglo naći samo malo podataka o ovim događajima. Oni su se odigrali pre približno 3.450 godina a iz tog perioda je sačuvan mali broj dokumenata. Štaviše, postojala su dva tipa ljudi koji su znali da pišu. Samo je elita učila da piše, a ovo značajno obrazovanje je najverovatnije bilo namenjeno najstarijem sinu (prvorođenom). Iz biblijskih testova znamo da su svi prvorođeni Egipćani umrli pri Izlasku izraelskog naroda. Ako neko nije bio pisar zato što je prvorođen onda je bio pisar zato što je bio u službi značajnih ljudi u Egiptu. Značajni ljudi su pripadali vladajućoj klasi kao upravitelji ili vojni oficiri. Celokupna egipatska vojska sa oficirima i nižim činovima koja je gonila izraelski narod nastradala je u Crvenom moru. Od onih koji su ostali u Egiptu pisari ili nisu imali za koga da rade ili je, verovatnije, zemlja bila u potpunom haosu.

Ako zemlju zadesi neka velika prirodna katastrofa ili rat ili nešto slično, najznačajnije je preživeti a ne dokumentovati različite događaje. Pored toga može se napomenuti da ceo tok događaja nije bio nešto čime su mogli da se ponose. Znači da postoje politički/istorijski razlozi da kasniji vlastodršci okruže ovu krizu ćutanjem. Ovome se može dodati i psihološki razlog. Veoma malo vladara (možda ni jedan) priznaje poraz. Ovo možemo videti po onome što se dešava danas, kada je sasvim jasno da je neka zemlja izgubila rat. Ali sopstvenom narodu vladari predstavljaju potpuni poraz kao pobedu.

24.1. Drevni papirus

Iako postoji puno razloga za nepostojanje bilo kakvih dokumenata o dramatičnom toku događaja u Egiptu, ipak ostaje pitanje da li postoji bilo kakav pisani zapis.

Postoji jedan dokument koji verovatno predstavlja opis ovih događaja, kroz koje je Egipat morao da prođe pre nego što je izraelskom narodu dozvoljeno da napusti Egipat. To je drevni papirusni dokument iz Egipta. Dokument je zapisan tokom 19. dinastije, dinastije koja je preuzela vlast ubrzo nakon događaja Izlaska. Papirus je nazvan "Ipuverove opomene" (Admonitions of Ipuwer) i dugačak je 347 cm⁴². Ipuver

dokument predstavlja jedan dug opis društva u potpunoj krizi. Po karakteru je sličniji poetskom opisu, sa puno ponavljanja, nego na izveštaj o događajima.

Nije sigurno da li je ovo opis stvarnih događaja, ili samo izmišljena priča. Jedan od razloga zbog koga neki smatraju da je ovo izmišljeno, je da je zemlja (Egipat) doživela potpunu propast dok robovi postaju bogati zahvaljujući bogatstvu svojih bivših vlasnika.

Na osnovu biblijskog teksta ovo je upravo ono što se desilo kada su svi robovi (celokupni izraelski narod) poneli sa sobom sva bogatstva u vidu darova od bogatih Egipćana, dok je egipatska viša klasa ili nestala u Crvenom moru ili je kod kuće u situaciji koja se može opisati samo kao potpuna propast. Po biblijskom tekstu upravo ovaj argument, koji se navodi kao argument da ovaj tekst ne opisuje događaje koji su se zaista dogodili, predstavlja argument da ovaj tekst opisuje katastrofu koja je zadesila Egipat.

Biblija govori o bogatstvu robova (izraelskog naroda) neposredno nakon nedaća u Egiptu:

"I Misirci navaljivahu na narod da brže idu iz zemlje, jer govorahu: izgibosmo svi. I narod uze tijesto svoje još neuskislo, umotavši ga u haljine svoje, na ramena svoja. I učiniše sinovi Izrailjevi po zapovijesti Mojsijevoj, i zaiskaše u Misiraca nakita srebrnijeh i nakita zlatnijeh i haljina. I Gospod učini, te narod nađe ljubav u Misiraca, te im dadoše; tako oplijeniše Misirce". (2. Mojsijeva 12,33-36)

Iz opisa kasnijih događaja kod Sinaja znamo da je ovaj narod robova imao srebro, zlatne pehare, najfinije materijale i pređu, drago kamenje, tamjan i mnoge druge dragocene stvari.

24.2. Zanimljive napomene Ipuver papirusa

Ipuver dokument se sastoji od 3,5 m dugačke rolne papirusa, uz žaljenje nad situacijom u Egiptu. Uz izuzetak nekoliko kratkih odeljaka koji su oštećeni, dokument je celovit i čitljiv. U ovom dugačkom dokumentu iznet je niz opisa koji su od naročitog interesa⁴².

1. "Krenimo u pljačku", "veći deo grada je nadgledan".

Ako se može pljačkati znači da nije bilo policije. U to vreme je vojska predstavljala i policiju. Biblija opisuje kako je celokupna vojska uništena.

"I ne osta od njih nijedan" (2. Mojsijeva 14,28)

2. "Stranaca je bilo svuda".

Izraelci, koji su za Egipćane bili stranci, su postali toliko brojni da je faraon naredio da se svi novorođeni dečaci ubijaju kako bi smanjio njihovu stopu rasta.

"I narod se umnoži i osili veoma". (2. Mojsijeva 1,20)

3. "Stranci su vešti u radu u delti".

Izraelski narod je živio u regionu delte, bili su stranci i prisiljavani da prave cigle, da grade i na različite načine rade za Egipćane. (2. Mojsijeva 5)

4. "Desilo se što su preci predvideli".

Josif, koji je posle faraona bio najmoćniji u Egiptu približno 260 godina ranije, predvideo je da će Izraelci napustiti Egipat a u nekoliko biblijskih tekstova ovo se spominje i kao obećanje od Gospoda. Po Bibliji, Josif na samrti (što je sigurno bio značajan, dobro poznat događaj u Egiptu imajući u vidu Josifov visok položaj tokom 80 godina) kaže:

"Ja ću uskoro umrijeti; ali će vas zacijelo Bog pohoditi, i izvešće vas iz ove zemlje u zemlju za koju se zakleo Avramu, Isaku i Jakovu. I zakle Josif sinove Izrailjeve i reče: zaista će vas pohoditi Bog; a vi onda odnesite kosti moje odavde. Potom umrije Josif, a bješe mu sto i deset godina; i pomazavšiga mirisima metnuše ga u kovčeg u Misiru". (1. Mojsijeva 50,24-26)

Prema tome, Egipatski upravitelj je predvideo Izlazak.

5. "Ne znamo šta se desilo u zemlji".

Kada pošasti zadese Egipat, faraonovi vračevi mu kažu:

"Ovo je prst Božji" (2. Mojsijeva 8,19)

Pod ovim su verovatno mislili da je to bilo van njihovih moći razumevanja i kontrole. Faraon i njegovi vračevi su imali dobru kontrolu nad svim egipatskim bogovima, a i sam faraon je smatran za inkarnaciju boga (boga sunca).

6. "Siromašni ljudi su postali bogati", "Zlato, lazurit, srebro i tirkiz, karneol, ametist, ibt-kamen... su na vratovima ženskih robova", "Zlata nema".

Pri Izlasku, porobljeni izraelski narod je poneo sa sobom veliki deo egipatskog blaga.

"I učiniše sinovi Izrailjevi po zapovijesti Mojsijevoj, i zaiskaše u Misiraca nakita srebrnijeh i nakita zlatnijeh i haljina. I Gospod učini, te narod nađe ljubav u Misiraca, te im dadoše; tako oplijeniše Misirce". (2. Mojsijeva 12,35-36)

Narod robova je imao srebro, zlatne pehare, nafinije materijale i pređu, drago kamenje (uključujući vrste koje spominje Ipuver), tamjan i mnoge druge skupcene predmete. Ovo se spominje u Bibliji kada su Izraelci stigli kod Sinaja (2. Mojsijeva 25,1-9, 11, 17, 24, 29, 31; 26,1, 6, 7, 11, 14, 19, 25, 28,15-28 itd)

7. "Reka je od krvi".

Ovo je izuzetan komentar. Navođenje da je Nil pun krvi se ne sreće u svakom tekstu. Štaviše, to je upravo ono što biblijski tekst navodi kao jednu od nedaća koja pogađa Egipat.

"I učiniše Mojsije i Aron kako im zapovjedi Gospod; i podigav Aron štap svoj udari po vodi koja bješe u rijeci pred Faraonom i slugama njegovim. I sva voda što bješe u rijeci prometnu se u krv". (2. Mojsijeva 7,20)

Takođe treba napomenuti da Ipuver ne navodi da je reka ličila na krv, već da je bila krv. Biblijski tekst upravo ovako objašnjava situaciju (2. Mojsijeva 7,20).

8. "Krv je svuda, i smrt ne manjka".

Komentar da je svuda bilo krvi može da se odnosi na dve stvari. Prvo, kao što je gore spomenuto, po biblijskom tekstu, sva voda je pretvorena u krv. Međutim, može da se odnosi i na snažnu oluju sa gradom koji je ubio sve što je ostalo na otvorenom. Biblija opisuje grad:

"I Mojsije pruži štap svoj k nebu, i Gospod pusti gromove i grad, da oganj skakaše na zemlju. I tako Gospod učini, te pade grad na zemlju Misirsku. A bješe grad i oganj smiješan s gradom silan veoma, kakoga ne bješe u svoj zemlji Misirskoj otkako je ljudi u njoj. I pobi grad po svoj zemlji Misirskoj što god bješe u polju od čovjeka do živinčeta". (2. Mojsijeva 9,23-25)

9. "Mnogo mrtvih je sahranjeno u reci".

Komentar da je mnogo ljudi sahranjeno u Nilu, može da ukazuje da je toliko puno ljudi umrlo tokom nedaća da je bilo nemoguće sve ih pokopati, zbog čega su bacani u Nil. Ako je to bio slučaj, onda je to predstavljalo značajno odstupanje od uobičajenog načina pokopavanja mrtvih i ukazuje na izuzetnu situaciju sa velikim brojem mrtvih. Biblija navodi da je u samo jednoj poštasi najmanje jedan iz svake porodice umro (svi prvorodeni). (2. Mojsijeva 11,4-10)

10. "Potrošeni su materijali za gradnju", "Nedostaje žito, ugalj, irtiv, m3v-drvo, nvt-drvo, granje", "Drveće je palo, grane polomljene"

Nakon nedaća u Egiptu sve je u nedostatku, i ovaj odeljak pokazuje da je bilo nedovoljno useva kao i sirovina za zanatlije, naročito drveta (navedeni znakovi pokazuju da nije pronađen prevod za vrste koje spominje Ipuver). Drveće je popadalo ili bilo oboreno a drveću koje je ostalo uzemljeno su polomljene grane. Biblija navodi slične posledice ranije spomenutog grada, kakav se retko može videti.

"I sve bilje u polju potr grad, i sva drveta u polju polomi". (2. Mojsijeva 9,25)

11. "Hrane nema", "Velika glad i patnja", "Žene kažu, hoćemo da jedemo", "Žene su jalove, ne začinju", "Njihova tela pate u dronjcima", "Skladište je prazno".

Ovi navodi iz Ipuvera navode da je vladala glad. Hrana nedostaje, ljudi pate i gladuju, zalihe su potrošene, pa je situacija izuzetno teška. Žene su bez dece jer su deca možda umrla, ili je gladovanje učinilo žene neplodnim pa nisu mogle da imaju decu. Ovo su verovatno bile posledice nedaća koje su zadesile Egipat, opisan u 2. knjizi Mojsijevoj 7-12.

12. "Gle, ko je spavao bez žene našao je plemkinju", "Gle, plemkinje su gladne".

Ovaj komentar da su žene iz gornje klase bile gladne i tražile društvo nižih klasa ukazuje na dve stvari. Više im ništa ne donosi dohodak, a muškaraca iz gornje klase nema. Gornja klasa se u Egiptu uglavnom sastojala od vojnika, oficira i visokih civilnih zvaničnika podređenih faraonu. Biblija izveštava da je celokupna egipatska vojska uništena (2. Mojsijeva 14,26-29), to jest velika grupa muškaraca nestaje (oko 250.000) pored svega što je cela populacija proživela.

13. "Pisari su ubijeni, njihovi spisi su ukradeni", "njihove knjige su uništene".

Haos koji vlada u Egiptu zadaje udarac i celoj egipatskoj kulturi. Pisari su ubijeni a njihov rad raznet vetrom. Ovo bi mogao da bude razlog zašto, uprkos svemu, ne postoji puno toga napisanog o ovim nedaćama. Veština pisanja je bila privilegija za malobrojne na visokim položajima u Egiptu.

14. "Svi kažu 'jao' mestu tajni", "Šta da učinimo? Sve je propalo!" "Nestalo je što je juče bilo", "Vidi, zemlja je bez kralja", "Niko nije na svom mestu, kao stado koje luta bez pastira".

Ova prezrena tajna mesta o kojima se govori se odnose na obožavane bogove, mudrace (sveštenstvo) tog vremena, tajne rituale, balsamovanje mrtvih i bogolike karakteristike koje je faraon predstavljao. Ono što je kontrolisalo celokupan

egipatski život, sada nije u stanju da istraje tokom krize kroz koju zemlja prolazi. Stanovništvo ispoljava prezir koji dovodi do nereda i haosa. Izgleda kao da je celokupno vođstvo zemlje nestalo ili ne funkcioniše. Celokupni Ipuver tekst govori o ovom haosu, što znači da uopšteno gledano ništa ne funkcioniše u Egiptu. Moralo je da se desi nešto izuzetno što je moglo tako potpuno da slomi super silu tog doba.

15. "Kada bih znao gde je bog služio bih mu"

Ovo je neobičan komentar. Egipćani su veoma dobro znali gde su se njihovi bogovi nalazili, u kom obliku su se ispoljavali, za šta su bili zaduženi i kako su im se prinosile žrtve. Ali Ipuver tekst ne pita za ove bogove. Egišćani su znali da je izraelski narod obožavao "Jedinog Boga", i više se nisu pitali da li su egipatski bogovi bili ti koji su imali moć ili je to bio Jedin Bog.

Biblijski tekstovi govore o svemu dobrom što su Josif i izraelski narod uradili u Egiptu. Na primer o činjenici da je Josif spasao celi Egipat i doneo mu veliko bogatstvo. Nakon izvesnog vremena Egipćani porobljavaju izraelce i kasnije, uprkos 10 šansi da dopuste izraelskom narodu da napusti Egipat, kada biblijski tekstovi govore o besu koji je Jedin Bog ispoljio u veoma izuzetnim događajima, primoravaju Izraelce da ostanu. Međutim, ne mogu da ih zadrže i ubrzo počinje Izlazak, velika seoba.

Na kraju celokupna vojska super sile nestaje kada pokušavaju da vrate narod robova predvođen čovekom, Mojsijem, koji je opremljen samo pastirskim štapom. Potpuno je razumljivo da Egipćani konačno shvataju da su izazvali Jedinog Boga, i da im njihovi bogovi nisu bili od pomoći u borbi. Zaista se može čuti očajanje u tekstu, "Kada bih samo znao gde da pronađem Jedinog Boga služio bih mu".

24.3. Datiranje Ipuver papirusa

Ipuver je bio pisar koji je najverovatnije zapisao događaje koji su se zaista desili. Pošto se kaže da je Ipuver radio tokom 19. dinastije⁴², ovaj opis bi mogao da se bavi događajima sa kraja 18. dinastije, koji su uticali i verovatno doveli do promene koja je opisana kao nova dinastija, 19. dinastija. Događaj, ili događaji su predstavljali katastrofu za Egipat i njihove posledice se dobro poklapaju sa opisima iz Biblije.

Izlazak, sa događajima opisanim u tom poglavlju, se, po biblijskim tekstovima, odigrao oko 1446. pre Hrista, što odgovara kraju 18. dinastije. Biblijska hronologija je opisana u 45. poglavlju.

25. Kako su Izraelci spaseni od smrti svih prvorođenih?

Gospod se obraća Mojsiju a Mojsije saopštava faraonu:

"I reče Mojsije: ovako veli Gospod: oko ponoći proći ću kroz Misir, I pomrijeće svi prvenci u zemlji Misirskoj, od prvenca Faraonova, koji šćaše sjedjeti na prijestolu njegovu, do prvenca sluškinje za žrvnjem, i od stoke što je god prvenac. I biće vika velika po svoj zemlji Misirskoj, kakve još nije bilo niti će je kad biti. A kod sinova Izrailjevijskih nigdje neće ni pas jezikom svojim maći ni među ljudima ni među stokom, da znate da je Gospod učinio razliku između Izrailjaca i Misiraca. I doći će sve te slugе tvoje k meni, i pokloniće mi se govoreći: idi, i ti i sav narod koji je pristao za tobom. I onda ću izaći. I otide Mojsije od Faraona s velikim gnjevom." (2. Mojsijeva 11,4-8)

Pod prvorođenim se podrazumeva onaj koji je rođen prvi među braćom, ili ekvivalenat u životinjskom svetu. Strašna kazna će zadesiti ceo Egipat uz izuzetak Izraelaca. Način na koji izraelski narod izbegava ovu kaznu je sprovođenjem onoga što Bog kaže pri prvoj pashi. Ceremonija se zove "pesah" na hebrejskom, što znači svetkovina kada je Gospod prošao pored (pasah = proći pored, prolazak) Izraelaca u svojoj kazni Egipćana. Ceremonija je toliko značajna da Božiji nalozi Mojsiju govore sami za sebe:

"I reče Gospod Mojsiju i Aronu u zemlji Misirskoj govoreći: Ovaj mjesec da vam je početak mesecima, da vam je prvi mjesec u godini. Kažite svemu zboru Izrailjevu i recite: desetoga dana ovoga mjeseca svaki neka uzme jagnje ili jare, po porodicama, po jedno na dom; Ako li je dom mali za jagnje ili jare, neka uzme k sebi susjeda, koji mu je najbliži, s onoliko duša koliko treba da mogu pojesti jagnje ili jare. A jagnje ili jare da vam bude zdravo, muško, od godine; između ovaca ili između koza uzmite. I čuvajte ga do četrnaestoga dana ovoga mjeseca, a tada savkoliki zbor Izrailjev neka ga zakolje uveče. I neka uzmu krvi od njega i pokrope oba dovratka i gornji prag na kućama u kojima će ga jesti. I neka jedu meso iste noći, na vatri pečeno, s hljebom prijesnijem i sa zeljem gorkim neka jedu. Nemojte jesti sirovo ni u vodi kuhano, nego na vatri pečeno, s glavom i s nogama i s drobom. I ništa nemojte ostaviti do jutra; ako li bi što ostalo do jutra, spalite na vatri. A ovako jedite: opasani, obući da vam je na nogu i štap u ruci, i jedite hitno, jer je prolazak Gospodnji. Jer ću proći po

zemlji Misirskoj tu noć, i pobiću sve prvence u zemlji Misirskoj od čovjeka do živinčeta, i sudiću svijem bogovima Misirskim, ja Gospod. A krv ona biće vam znak na kućama, u kojima ćete biti; i kad vidim krv, proći ću vas, te neće biti među vama pomora, kad stanem ubijati po zemlji Misirskoj. I taj će vam dan biti za spomen, i praznovaćete ga Gospodu od koljena do koljena; praznujte ga zakonom vječnijem" (2. Mojsijeva 12,1-14)

"I učiniše svi sinovi Izrailjevi kako zapovjedi Gospod Mojsiju i Aronu, tako učiniše. I taj dan izvede Gospod sinove Izrailjeve iz zemlje Misirske u četama njihovijem". (2. Mojsijeva 12,50-51)

26. Kako Izlazak počinje?

Egipat je sada zemlja u dubokoj krizi? Pored svih nedaća sa otrovanom vodom, invazijom žaba, muvama i komarcima, zemlja je teško oštećena nizom katastrofa. Kuga je ubila veliki deo stoke i celokupna populacija je patila od gnojavih rana i krasti. Grad je padao i uništio sve što je bilo na otvorenom a zatim je usledila invazija skakavaca. Tri dana tame su usledila kao znak od Gospoda nakon čega je usledila smrt svih prvorodenih među ljudima i životinjama u toku samo jedne noći.

26.1. Faraon dopušta Jevrejima da napuste Egipat

Tek tada, nakon deset mogućnosti da promeni svoje mišljenje, faraon dopušta Izraelcima da napuste Egipat.

"A oko ponoći pobi Gospod sve prvence u zemlji Misirskoj od prvenca Faraonova koji šćaše sjedjeti na prijestolu njegovu do prvenca sužnja u tamnici, i što god bješe prvenac od stoke. Tada usta Faraon one noći, on i sve slugе njegove i svi Misirci, i bi vika velika u Misiru, jer ne bješe kuće u kojoj ne bi mrtvaca. I dozva Mojsija i Arona po noći i reče: ustajte, idite iz naroda mogega i vi i sinovi Izrailjevi, i otidite, poslužite Gospodu, kao što govoriste. Uzmite i ovce svoje i goveda svoja, kao što govoriste, i idite, pa i mene blagoslovite. I Misirci navaljivahu na narod da brže idu iz zemlje, jer govorahu: izgibosmo svi". (2. Mojsijeva 12,29-33)

To nije sve. Ne samo da im je dopušteno da napuste Egipat, već Egipćani čine sve što mogu da nateraju Izraelce na napuste Egipat. Pored toga Izraelci primaju darove u obliku odeće, srebra i zlata, Egipćani im daju šta god da zatraže (2. Mo-

jsijeva 12,35-36). Ovo se može smatrati nadoknadom za sva dobra koja su Josif i Mojsije učinili i platom za sav rad koji su Jevreji izvršili kao robovi.

26.2. Sve se odigrava veoma brzo

Faraon je najverovatnije bio u blizini Gošina (Ramese) pošto poziva Mojsija i Arona kod sebe iste noći kad nesreća pogađa Egipat. Faraon je u najmanju ruku morao biti u Memfisu, severnoj prestonici Egipta, ali je takođe mogao da bude i severnije u nekom drugom gradu npr. Heliopolisu, sedištu vrhovnog sveštenika u Egiptu.

Mojsije je trebalo da se postara da svi Izraelci budu spremni, da pripreme žrtvu (pashu, 2. Mojsijeva 12,1-14, 43-51) i da budu spremni da napuste sve u žurbi. Biblija daje datum ovog događaja, četrnaesti dan meseca Nisana (2. Mojsijeva 12,16), što je svakako bio taj datum pošto to i danas predstavlja datum jevrejske pashe, 3.450 godina kasnije. Mesec Nisan je tokom perioda od marta do aprila. Josip takođe ukazuje na nekoliko detalja o tome kako se Mojsije pripremio za Izlazak. Mojsije je podelio ljude u dvanaest plamena, i okupio ih u okviru jedne oblasti (JA 2/14:6).

Izraelci su sada potpuno spremni da počnu sa Izlaskom. Mojsije je upotrebio svoje vojničko iskustvo i organizovao Izraelce na iskusan način. Svaki vođa klana za dvanaest izraelskih plemena zatim organizuje sopstveno pleme u skladu sa rođaćkim i porodičnim odnosima. Takođe su pripremili određenu opremu kao što su šatori. Najverovatnije je da su se Izraelci okupili u istočnom delu Gošina u blizini egipatske granice, što odgovara istočnom delu regiona delte Nila na severoistoku Egipta. Biblija imenuje mesto koje su napustili "iz Ramese" (2. Mojsijeva 12,37), pri čemu je tačno mesto nepoznato. Organizacija je sigurno bila efektivna jer kada dolazi naredba za pokret celokupni izraelski narod, uključujući svu stoku, se nalazi na drugoj strani granice u roku od jednog dana (2. Mojsijeva 12,41,51).

Izlazak, velika migracija, je otpočeo.

27. Ko je umro u Egiptu?

Biblijski tekst je jasan u pogledu toga ko je umro u Egiptu? Te noći pre nego što je Izlazak otpočeo, svi prvorodeni umiru, to jest najstariji iz svake porodice. Biblija je još određenija kada navodi:

"A oko ponoći pobi Gospod sve prvence u zemlji Misirskoj od prvenca Faraonova koji šćaše sjedjeti

na prijestolu njegovu do prvenca sužnja u tamnici, i što god bješe prvenac od stoke". (2. Mojsijeva 12,29)

Faraon koji je sedeo na prestolu nije bio prvoroden jer je preživio tu noć (2. Mojsijeva 12,30-32). Po hipotezi iz 16. poglavlja ovaj faraon je bio Amenhotep III. Sin, prvorodeni sin Amenhotepa III je bio Tutankamon, što je između ostalog potvrđeno napisom na statui lava posvećenog hramu Soleb³⁷.

27.1. Tutankamonova smrt

Tutankamon je upečatljiv po tome da se ne može razumeti kako je tako mladi naslednik prestola (oko 18 godina star), koji verovatno nije učinio ništa značajno pošto još uvek nije došao na presto, primio tako izuzetnu sahranu. Knjiga za knjigom opisuju otkriće grobnice iz 1922. godine i svo blago, često pozlaćeno, koje se nalazilo u grobnici. Glavni razlog za svu ovu pažnju pruženu Tutankamonu je da je njegova grobnica bila nedirnuta i nije bila opljačkana. Skoro sve grobnice su tokom godina opljačkane jednostavno zato što su sadržale toliko puno blaga, ili možda zbog toga što su naslednici odlučili da preuzmu mere kako bi umanjili značaj svojih prethodnika i uvećali sopstveni značaj.

Prvi komentar je prema tome da se Tutankamonova grobnica verovatno ne razlikuje puno od ostalih grobnica članova vladajuće porodice, već se razlikuje po tome što nije opljačkana. Činjenica da je toliko pažnje posvećeno Tutankamonu nema ništa sa njegovim političkih dostignućem, dugom vladavinom, osvajачkim ratovima ili bilo čime sličnom već je jednostavno uzrok činjenice da je njegova grobnica jedna od retkih koja nije bila opljačkana i da je tako bogato ukrašena.

Po hipotezi iz ovog poglavlja, scenario koji se odigrava je da je Amenhotep III vladao nad velikim, prosperitetnim i moćnim Egiptom. Čim je došao na vlast, možda i dok je još uvek bio naslednik prestola, otpočela je gradnja njegove grobne odaje. Faraonova grobna odaja sa svojim bogatim sadržajem je zahtevala puno vremena za izgradnju, a izgradnja grobne odaje je bila jedna od značajnih mera koje bi faraon preuzimao pri dolasku na vlast. Amenhotep III, koji je vladao kada su stvari cvetale, je potrošio puno na svoju grobnicu i sve je pripremio izuzetno dobro.

Zatim su se odigrali događaji opisani u ovoj knjizi kao Izlazak, migracija Izraelskog naroda. Poslednje noći umiru svi prvorodeni, uključujući Amenhotepovog prvorodenog sina Tutankamona (2. Mojsijeva 12,29). Sam faraon kreće sa svojom

celokupnom vojskom da goni porobljene Izraelce kako bi ih vratio nazad, a kada je celokupna egipatska vojska skoro sustigla izraelski narod, utapa se u Crvenom moru i nema nijednog preživelog, čak ni Amenhotepa III koji je predvodio svoju vojsku (2. Mojsijeva 14,26-28).

Egipatski dvor se zatim suočava sa situacijom u kojoj se vladajući faraon udavio i nestao, tako da ne može biti sahranjen u svojoj bogato pripremljenoj grobnici. Sa druge strane, tu je telo naslednika prestola, Tutankamona, za koga verovatno još uvek nije bila pripremljena grobnica. Tada bi bilo lako odlučiti da se Tutankamon smesti u očevu grobnicu. Sve što pripada Tutankamonu je njegova posmrtna maska i sarkofag. To bi moglo da bude moguće objašnjenje Tutankamonove smrti i zašto je primio tako bogatu grobnu odaju. Poznato je da je Tutankamon sahranjen u grobnici koja mu nije pripadala. Jedan komentar navodi sledeće: "Mladi kralj (Tutankamon, autorov komentar) je bio sahranjen u grobnici koja je prvobitno namenjena za Aja u dolini kraljeva"³⁷, iako nikakvi dokazi ne spominju specifično Aja.

Tutankamonova posmrtna maska je impresivna, načinjena od čistog zlata i tirkiznih umetaka i teži oko 10,3 kg. Ova prelepa rukotvorina danas donekle predstavlja savremeni simbol Egipta (slika 54).

Lako je shvatiti da je na dvoru nastao haos. I faraon Amenhotep III i Tutankamon, naslednih prestola, umrli su u roku od par sedmica.

Slika 54: Posmrtna maska Tutankamona načinjena od čistog zlata (10,3 kg) i tirkiza. Tutankamon je sahranjen u isto doba godine kada su se odigrali događaji Izlaska.

27.2. Šta se desilo u Egiptu?

Da li se ovaj scenario može na bilo koji način potvrditi? Prvo se može napomenuti da se nasleđivanje prestola razlikovalo od uobičajenog obrasca. Umesto da članovi vladajuće porodice naslede presto, Aj, stariji vojni oficir i savetnik stupa na presto. Nakon kratkog vremena 18. di-

nastija dolazi do svog kraja. To je samo po sebi znak da je u Egiptu nastupio haos povezan sa Izlaskom. Rečeno je da se Aj u žurbi oženio Tutankamonovom ženom, Ankesenamun, toliko brzo da je već bio faraon na Tutankamonovoj sahrani⁴³.

27.3. Kada se sve to odigralo?

Biblijski tekst pruža tačan datum Izlaska. To je bio 14. dan meseca kada su Izraelci još uvek proslavljali "Pesah". Tutankamon umire tokom noći nakon ovog dana. Ovaj datum je zanimljiv, pošto tako precizno ukazuje na dan proleća. Tutankamon je ukrašen na više načina, između ostalog prefinjenim i skupocenim vencima cveća. Ovi venci su načinjeni od svežih biljaka i cvetova jer su listovi i delovi biljke savijeni na takav način na koji se mogu saviti samo sveže biljke.

Tutankamonova smrt je bila neočekivana tako da se može pretpostaviti da su biljni venci bili načinjeni u vezi sa njegovom smrću. Određujući vrste cvetova i plodova od kojih su venci sačinjeni, i uz informacije o tome kada je ovo cveće cvetalo i nosilo plodove, moguće je odrediti datum smrti kao period između sredine marta i kraja aprila (44). Ovo snažno podupire hipotezu da je Tutankamon umro u vreme godine koje se tačno, ili bar veoma blisko, poklapa sa vremenom Izlaska.

27.4. Neobično pismo

Osoba koja je imala kraljevsku krv, nasledstvo, bila je žena Amenhotepa III, faraona koji se udavio u Crvenom moru, i majka naslednika prestola, Tutankamona. Postoji jedno sačuvano pismo među takozvanim Tel-Amarna pismima⁶¹ koja je ova udovica faraona poslala hetitskom kralju Supiluliumu čiji sin ih je sačuvao u zapisu.

"...Kada je narod Misra (Egipat, autorov komentar) saznao o uništenju Amke, bili su zastrašeni, jer da bi stvari bile još gore, njihov gospodar, Bibhurija je upravo umro, a kraljica Egipta je poslala ambasadora mom ocu i napisala mu ove uslove:

Moj muž je mrtav a ja nemam sina. Ljudi kažu da ti imaš puno sinova. Ako mi pošalješ jednog od svojih sinova on će postati moj muž jer mi je odbojno da uzmem za muža nekog od svojih slugu. Kada je moj otac saznao za ovo, savrao je savez mudraca: od najdavnijih vremena takva stvar se do sada nije desila.

On je odlučio da pošalje Hatu-Zitiha, komornika. Idi, donesi mi pouzdanu informaciju: Dok je Hatu-Zitih bio odsutan u Egiptu, moj otac je opustošio grad Karhemiš... Poslanik Egipta, gospodar Hanis, došao mu je u posetu. Pošto je

maj otac naredio sledeće Hatu-Zitihi kada je ovaj otišao u Egipat: možda imaju princa, možda pokušavaju da me obmanu i ne žele jednog od mojih sinova kao vladara nad njima: egipatska kraljica je odgovorila mom ocu ovim rečima u poslatom pismu:

Zašto kažeš da oni pokušavaju da me obmanu? Da imam sina, zar bih pisala stranoj zemlji na tako ponižavajući način za mene i moju zemlju? Neverujete mi i još tako govorite samnom? Onaj koji je bio moj muž mrtav je i nemam sina. Da li bih onda možda trebalo da uzmem jednog od svojih slugu i načinim ga mužem. Nisam pisala ni jednoj drugoj zemlji, pisala sam vama..."

Supilulium joj konačno veruje i šalje sina, ali nije poznato šta se desilo sa njim. Ovo pismo je izuzetno jer udovica faraona Amenhotepa III kaže da je njen muž mrtav (udavio se u Crvenom moru), da nema sina (Tutankamon je umro pri Izlasku), i da su u zemlji ostale samo sluge (vođe, ministri, sveštenici i oficiri su se udavili u Crvenom moru). Bibhurija je verovatno jezička varijacija među Hetitima za "Neb-mat-Re", jedno od imena za Amenhotepa III. Štaviše, ovo isključuje Tiju kao udovicu pošto je ona imala drugog sina, Akenatena.

27.5. Pretnja od Hetita

U ovom vremenskom periodu Hetiti predstavljaju potencijalnu opasnost za Egipat. Postoje razlozi u svetu da Egipat što duže krije činjenicu da je njegova vojska uništena. Zemlje su postojale u relativnoj izolaciji jedne od drugih, pošto se između njih nalazila pustinja, a postojale su i granične ispostave koje su čuvale granice. Nakon izvesnog vremena, kada se javlja rizik da će se istina pročitati da više ne postoji velika i moćna vojska, tada ovo pismo može da predstavlja poziv za stvaranje saveza (kroz brak) sa Hetitima pre nego što oni u potpunosti shvate šta se desilo. Hetiti su očigledno bili iznenađeni ("ništa ovome slično se nikada nije desilo") pismom i poslali su glasnika da ispita stvari.

U isto vreme kada se ovo odigrava, gradovi u Palestini koja pripada Egiptu imaju probleme. Tel-Amarna pisma pokazuju da su između ostalog Hetiti ugrožavali ove gradove. Oni su molili faraona u Egiptu da pošalje trupe, ali kao što se kaže u jednom od pisama napisanih tokom ovog perioda, "nikakva pomoć nije došla". Situacija je postajala neizdrživa a Egipat još uvek nije bio u stanju da šalje trupe. Snažan Egipat sa svom svojom snažnom vojskom je lako mogao da pomogne podaničkim gradovima Palestine.

"Ko je ranije mogao da opljačka Tunip a da to ne učini Tutmos III?... A nama nema pomoći. Tokom dvadeset godina smo slali našem gospodaru kralju, kralju Egipta; ali do nas nije došla ni jedna reč – ne, ni jedna!"⁴⁷ Nakon moćnog Tutmosa nešto se desilo što je uništilo super silu Egipat i ostavilo kolonije bez pomoći.

27.6. U sažetku

Svi ovi događaji pokazuju da se u ovo vreme u Egiptu odigralo nešto dramatično. Ovi događaji predstavljaju početak kraja 18. dinastije i uključuju nekoliko različitih incidenata koji se mogu međusobno povezati: pisma koja navode da su u zemlji ostale samo sluge; vreme i razlog Tutankamonove smrti, i odsustvo pomoći za gradove pod egipatskom vlašću.

Sličnosti sa događajima opisanim u Ipuver dokumentu su upečatljivi (24. poglavlje).

28. Koliko je bilo Izraelaca u vreme Izlaska?

U vreme Izlaska izraelski narod nije predstavljao samo nekoliko porodica ili rodbinu. Po biblijskom tekstu, oni su predstavljali celokupan narod, naciju. Određenu predstavu o veličini možemo dobiti iz opisa trenutka napuštanja Egipta:

"I otidoše sinovi Izrailjevi iz Ramese u Sohot, oko šest stotina tisuća pješaka, samijeh ljudi osim djece. I drugih ljudi mnogo otide s njima, i stoke sitne i krupne vrlo mnogo". (2. Mojsijeva 12,37-38)

28.1. Različiti načini za procenu ukupnog broja ljudi

Na osnovu ove informacije možemo proceniti ukupan broj. Prvo oko 600.000 muškaraca, po gore spomenutom biblijskom tekstu. Podjednak broj oba pola se rađao, što nam daje oko 600.000 žena. Ako pretpostavimo da je bila zastupljena podjednaka starosna raspodela, da je prosečna dužina života bila 75 godina, i da su svi muškarci bili stariji od 20 godina, to nam daje cifru od približno dodatnih 320.000 osoba ispod 20 godina starih. Onda je ukupan broj nešto iznad 1,5 miliona ljudi. Pored ovoga imamo ono što Biblija naziva "drugih ljudi". Ako pretpostavimo da je ovih osoba bilo po jedna za svaku jevrejsku porodicu i da se 1.520.000 Jevreja sastojalo od porodica sa prosekom od 10 ljudi po porodici, onda je drugih

ljudi bilo oko 150.000 (verovatno predstavlja konzervativnu procenu). Na osnovu ovih pretpostavki ukupna populacija je oko 1,7 miliona.

Egipćana je bilo 1,5-5 miliona u vreme Izlaska⁴¹. Jevreji nisu bili deo egipatskog društva, živeli su odvojeno od Egipćana kao robovi.

Procena se može izvršiti i na drugi način: 600.000 + 600.000 žena daje 1,2 miliona. U vezi sa Mojsijem takođe znamo da su svi novorođeni muškarci bacani u reku tokom nepoznatog vremenskog perioda. Ovo nam daje višak žena u zavisnosti od toga koliko je dugačak bio vremenski period tokom koga su novorođeni dečaci ubijani. Ako pretpostavimo da je trajao 7 do 8 godina, i da je prosečan životni vek bio kao što je gore spomenuto, onda bi bilo 10% viška žena ili 60.000 osoba. Ovome se dodaje broj dece (oni koji nisu nosili oružje), pri čemu za ovu grupu koristimo isti broj kao što je gore navedeno, 320.000. Ako su "drugi ljudi" predstavljali sve uzraste koji su jednostavno želeli da napuste Egipat nakon svih nedaća koje su se odigrale u zemlji, onda je to moglo da predstavlja značajan broj ljudi. Ako je Izraelaca bilo oko 1,6 miliona (0,6 + 0,6 + 0,06 + 0,32), i ako ovome dodamo grupu za koju je rečeno da je velika, onda bi ova grupa mogla da predstavlja 10-20% od broja Izraelaca. U ovom slučaju bi ukupan broj ljudi koji je napustio Egipat bio oko 1,7-1,9 miliona.

28.2. Da li postoji još podataka o broju ljudi?

Postoji opšti pokazatelj činjenice da su Izraelci bili brojni kada Bog poziva Mojsija da predvodi izraelski narod do "prostrane zemlje" (2. Mojsijeva 3,7-10). Egipat je velika zemlja a delta Nila veoma velika oblast tako da je ako je Izraelcima trebalo više prostora, to verovatno bila brojna grupa ljudi.

Postoji niz biblijskih tekstova koji ukazuju – neposredno ili posredno – da su Izraelci bili brojni. Neki primeri su:

- "Samo je ovaj veliki narod..." (5. Mojsijeva 4,6).

- "Jer koji je veliki narod..." (5. Mojsijeva 4,7).

- Brojanje populacije do svake porodice namjanje tri puta (2. Mojsijeva 38,26, 5. Mojsijeva 1,17-50, 3,14-39 i 26,1-65).

- "...Od svakoga koji uđe u broj, od dvadeset godina i više, od šest stotina i tri tisuće i pet stotina i pedeset" (2. Mojsijeva 38,26).

- "...Oko šest stotina tisuća pješaka, samijeh ljudi osim djece" (2. Mojsijeva 12,37).

- Bila je potrebna celokupna vojska super sile Egipta da bi povratili nenaoružane Jevreje (2. Mojsijeva 1-15).

- Jevreji su bili pobjednici nad zemljama, carevima i vojskama. Jedan primer je opisan u 4. knjizi Mojsijevoj 21,21-35.

- Samo elitna jedinica od najhrabrijih Jevreja je sačinjavala 30.000 muškaraca (Isus Navin 8,3).

- Nakon Izlaska, Jevreji su bili pobjednici nad 31. carem i njihovim vojskama pod vođstvom Isusa Navina (Isus Navin 12,7-24).

- Veliki ratni plen se lako podelio među Jevrejima. U jednom slučaju sastojao se od 675.000 ovaca, 72.000 grla goveda, 61.000 magaraca i 32.000 neudatih žena. Pored toga bila je nakita i 16.750 sikela zlata, što odgovara količini od približno 235 kg zlata (4. Mojsijeva 31,25-54).

- Izraelcima je bila potrebna ogromna oblast zemlje za svoja plemena. Ova oblast je opisana u 4. knjizi Mojsijevoj 34 i ugrubo odgovara današnjem Izraelu.

- Samo jedno pleme, i to jedno od najmanjih, Leviti koji su služili u šatoru od sastanka i koji nisu bili poljoprivrednici ili pastiri, primilo je 48 gradova kao svoj deo u Hananu. Svaki grad je bio, sa okolinom van zida (za stoku) velik približno 1x1 km (4. Mojsijeva 35,1-8).

Postoje neki primeri. Kada čitamo knjige Mojsijeve nakon naseljavanja Egipta, krajeve Postanja, Izlaska, Knjige Levitske, Brojeva, i Zakona ponovljenih, svaka strana je puna informacija koje ukazuju na veliki broj ljudi.

28.3. Procene broja ljudi

Do procena se može stići na različite načine, ali je pitanje da li se broj ljudi može na neki način proveriti.

Dve godine nakon Izlaska vrši se popis stanovništva (4. Mojsijeva 1,17-50). Tokom ove dve godine rođeno je još dece ali sa druge strane odigralo se nekoliko stvari koje su verovatno umanjile populaciju. To je bilo napuštanje Egipta, nedostatak hrane i vode u više navrata i obimno ratovanje. To znači da je popis dve godine kasnije verovatno pokazao manju brojnost nego iz vremena Izlaska.

Ovome možemo dodati Levijevo pleme, koji nisu bili ratnici već je njihov zadatak bio da paze na šator od sastanka. Popis ovog plemena je uključivao sve muškarce stare od jednog meseca pa naviše (4. Mojsijeva 3,14-39).

Tabela 4. Brojevi se odnose na muškarce starije od 20 godina sposobne za borbu dve godine nakon prelaska Crvenog mora i prikazani su u odnosu na pleme kome pripadaju (4. Mojsijeva 1,17-50).

Pleme	broj
Ruvim	46.500
Simeun	59.300
Gad	45.560
Juda	74.600
Isahar	54.400
Zavulon	57.400
Josif	40.500
Manasija	32.200
Venijamin	35.400
Dan	62.700
Asir	41.500
Neftalim	53.400
Ukupno	603.550

Tabela 5. Broj muškaraca iz Levijevog plemena. Popis uključuje sve muškarce starije od jednog meseca (4. Mojsijeva 3,14-39).

Pleme	broj
Girson	7.500
Kat	8.600
Merarije	6.200
Ukupno	22.300

Sada možemo da izvršimo sledeću procenu u vezi gore spomenutih populacionih brojeva (tabele 4-6), koji su bili zasnovani na veoma preciznom popisu stanovništva:

- Doba za nošenje oružja je bilo do 60 godina starosti (ako je ova starost bila manja onda je navedeni broj manji od realnog).

- Prosečna dužina života je bila 75 godina (živeli su do duboke starosti, Josif 110, Mojsije 120 a Jakov 147 godina, da navedemo samo nekoliko primera).

- Podjednaka starosna raspodela.

- Normalna raspodela polova (procena daje manji broj od realnog).

- "Drugi ljudi" što odgovara 10% od Izraelaca (moglo bi da bude daleko više, verovatno je broj potcenjen).

Tabela 6. Proračuni ukupnog broja ljudi zasnovan na popisu stanovništva muškaraca dovoljno starih za vojsku dve godine nakon Izlaska (4. Mojsijeva 1,17-50, 3,14-39).

Muškarci za vojsku	603.550
jednak broj žena	603.550
ispod 20 godina starosti	321.900
iznad 60 godina starosti	241.400
Levitski muškarci	22.300
jednak broj Levitskih žena	22.300
ukupan broj Jevreja	1.815.000
"drugog naroda" (pretpostavljajući da su predstavljali 10% od jevrejske populacije)	181.000
ukupan broj	1.996.000

Ukupan broj se prema tome slaže sa tabelama 8-10. Prva procena dolazi do broja od 1,7-1,9 miliona a proračun zasnovan na populacionom popisu je došao do približno 2 miliona. Prirodno je da postoji niz nesigurnih faktora npr. koliko je bilo "drugog naroda", da li je bilo drugih muškaraca odgovarajuće starosti koji nisu nosili oružje, da li je bilo više žena nego muškaraca jer su Egipćani ubijali sve novorođene dečake tokom nepoznatog vremenskog perioda, itd. Ovi faktori mogu da daju veću populacionu cifru. Približna cifra zasnovana na proračunima veoma preciznog popisa dela populacije je 2 miliona.

Osnova za ovaj proračun iz biblijskih tekstova je veoma precizna, uključuje puno detalja, temeljna je do pojedinačne porodice i izvršena je dva puta tokom perioda od dve godine.

Nesigurnost pri proračunu ukupnog broja ljudi leži u činjenici da su brojani samo muškarci dovoljno stari da nose oružje, i da ih je pratio neodređen broj ljudi koji nisu bili Jevreji ("drugog naroda").

Biblija daje još jednu potvrdu o broju (2. Mojsijeva 38,26): Beleži da je nakon Izlaska bilo 603.550 "od svakoga koji uđe u broj, od dvadeset godina i više".

Ogroman projekat migracije sa Izraelcima bi bio podjednako impresivan bilo da ih je bilo 500.000 ili 2 miliona, ali вреди napomenuti da je onih koji su učestvovali u Izlasku bilo najmanje oko 2 miliona, i pored toga "stoke sitne i krupne vrlo mnogo", po nekoliko biblijskih tekstova. Ostvariti

ovako nešto u pustinjskom okruženju, u velikoj žurbi, i bez hrane predstavlja čudo samo po sebi. Učiniti ovako nešto nenaoružan uz vojsku velike moći za petama, je verovatno u umovima većine ljudi smatrano za potpuno beznadežan poduhvat.

28.4. Da li je broj ljudi realističan imajući u vidu stopu rasta?

Pitanje je da li je procenjena brojnost od 2 miliona realistična imajući u vidu moguće stope rasta. Kada je Jakovljeva porodica migrirala u Egipat oko 1880. godine pre Hrista bilo je svega 70 osoba (1. Mojsijeva 46,27, 5. Mojsijeva 10,22) i postavlja se pitanje da li je realistično smatrati da su mogli da narastu do oko 2 miliona tokom 430 godina do izlaska oko 1440. godine pre Hrista.

Biblija navodi da su se značajno umnožili i uvećali kao narod tako da je zemlja bila potpuno popunjena (2. Mojsijeva 1,7 i dalje). Što su više bili ugnjetavani to su se više brojno uvećavali (2. Mojsijeva 1,12), i ljudi su postali veoma brojni (2. Mojsijeva 1,20). Ova informacija i činjenica da Biblija tvrdi da im je Gospod obezbedio napredak i bogatstvo tokom prvih 80 godina (dug život kada su mnogi živeli preko 100 godina, i velike porodice npr. Josif sa svojih 12 članova porodice) ukazuju na visoku stopu rasta.

Današnja godišnja stopa rasta varira od zemlje do zemlje, npr. USA 1%, Nemačka 0,6%, Brazil 1,7% i Indija 1,9%. Ove cifre su zasnovane na godišnjim srednjim vrednostima tokom perioda 1990-95⁴⁵. U određenim zemljama u Južnoj Americi godišnji populacioni rast je iznosio i do 3%. Oko 1990. godine zemlje južno od Sahare i u arapskom svetu imale su godišnji populacioni rast od 3,5-4%. To znači da se populacija udvostručavala svakih 17-20 godina. Na kraju 1980-ih globalni porast svetske populacije je iznosio 1,7% godišnje⁴⁶.

Populacioni rast Izraelaca je bio veoma visok, pošto su živeli veoma dugo. Takođe su imali najbolje uslove, u najmanju ruku tokom prvih 80 godina dok je Josif živeo i bio na svom visokom položaju u Egiptu. Možemo da pretpostavimo da je rast bio preko 3%, kakav je Južna Amerika imala tokom 1980-tih kada su uslovi bili relativno teški.

Koliko su onda brojni bili Izraelci ako ih je bilo 70 u trenutku dolaska u Egipat, i tu su boravili 430 godina pre izlaska? Proračun pokazuje da ovo odgovara prosečnom godišnjem rastu od približno 4%. Ovo je velika stopa rasta, kakvu i biblijski tekstovi i Josif Flavije (JA 2/9:1) opisuju.

Broj ljudi je realističan na osnovu velikog godišnjeg populacionog rasta od približno 4%, što odgovara onome što imamo u različitim delovima sveta u savremenom dobu. U ovu cifru od 4% uključena je i grupa "drugog naroda". Grupa koja nije pripadala Izraelcima ali koja ih je pratila pri Izlasku. To znači da je data stopa prilično visoka, i trebalo bi je smanjiti u zavisnosti od toga koliko je bilo "drugog naroda".

28.5. Još jedan pokazatelj broja ljudi

Još jedan faktor koji podupire ovu veličinu populacije je da je super sila tog doba, Egipat, mobilisala celokupnu moćnu vojsku od oko 250.000 vojnika kako bi doveli Izraelce nazad u Egipat. To ne bi bilo potrebno za malu odbeglu grupu, već je definitivno bilo neophodno za celokupan narod.

Različite hipoteze koje predlažu da su Izraelci predstavljali malu grupu, zanemaruju niz biblijskih tekstova sa neposrednim informacijama o broju ljudi; niz biblijskih tekstova i istorijskih dokumenata govori o Jevrejima kao o velikom narodu; i dva populaciona popisa, od kojih je jedan bio veoma obiman (zauzimajući tri glave u 4. knjizi Mojsijevoj (4. Mojsijeva 1-3) uz detalje sve do veličine porodice) i još jedan popis (2. Mojsijeva 38,26). Ove hipoteze takođe zanemaruju činjenicu da je super sila tog doba mobilisala celokupnu vojsku od četvrt miliona iskusnih, elitnih vojnika kako bi vratila nazad nenaoružan narod iscrpljenih robova.

28.6. Druge hipoteze

Postoji niz nagađanja da je broj osoba u svakom plemenu predstavljao određen broj jedinica određene veličine, umesto broja navedenog u tekstu⁴⁰. Ako bi ovo bio slučaj, to bi značilo da je ukupan broj ljudi koji je nosio oružje bio oko 5.500 osoba. Ovaj argument ne prolazi jer se svi brojevi sabiraju, pri čemu se stiže do ukupnog broja koji se ne poklapa sa ciframa datim u biblijskom tekstu.

Argument da je 40.500 muškaraca (ukazujući na deo celine uzete kao primer iz 4. Mojsijeve 2,19-24) moglo da označava 40 jedinica sa ukupno 500 muškaraca ne prolazi jer biblijski tekstovi navode da je $40.500 + 32.200 + 35.400 = 108.100$. Uz predloženo tumačenje ovih cifara to bi iznosilo 40 jedinica sa ukupnim brojem od 500 muškaraca + 32 jedinice sa ukupno 200 muškaraca + 35 jedinica sa ukupno 400 muškaraca, a ukupan zbir bi iznosio 108 jedinica sa 1.100 muškaraca. Ali, ovaj način računanja se ne poklapa sa ukupnim zbirom iz Biblije koji iznosi

108.100, što bi u ovom slučaju značilo 108 jedinica sa ukupno 100 muškaraca. Kada biblijski tekstovi navode da broj osoba (ovo je takođe deo celine, 4. Mojsijeva 3,39) iznosi 22.000, to bi onda značilo da je bilo 22 jedinice sa ukupno 0 muškaraca koji su nosili oružje (po ovoj hipotezi).

Dalje tvrdnje da ukupan zbir nije tačan i da je napisan daleko kasnije ne prolaze zbog više činjenica. Dovoljno je da navedemo samo dve.

1. Prepisivanje tekstova je bilo veoma pažljivo, dovoljna je bila jedna graška da se cela kopija baci.

2. Ovim se potpuno zanemaruju kasniji događaji kada je prvih 3.000 (2. Mojsijeva 32,28) a zatim 14.700 ljudi ubijeno (4. Mojsijeva 16,49). Teško je pomiriti ovo sa skoro 18.000 ubijenih od 5.500 dostupnih, a opet imati celokupan narod više ili manje nepogođen.

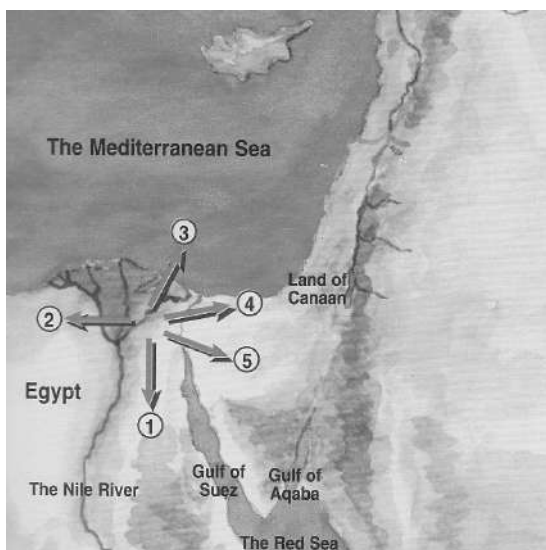
Naredna hipoteza tvrdi da nije moglo biti više od 12.000 Izraelaca jer ne bi bilo mesta za smeštaj više ljudi kod tradicionalne planine Sinaj. Umesto pitanja da li se traži pravo mesto, pokušava se saseći mapa a zatim ponovo spojiti kako bi se stvari poklopile. Ovaj argument ne prolazi jer se najverovatnije poziva na pogrešno mesto. O ovome će se detaljno govoriti u trećem delu ove knjige.

28.7. U sažetku

U sažetku možemo da kažemo da je bilo veoma puno Izraelaca, verovatno oko dva miliona. Pored toga bilo je i puno stoke.

29. Kuda Izraelci idu i u kom smeru?

Znamo kuda su se Izraelci uputili. Postoje dva mesta. Prvo mesto je planina. Zadatak im je da se vrate do planine na kojoj je Mojsije primio naredbu od Gospoda da predvodi Izlazak (2. Mojsijeva 3,12). Izraelci treba da vrše bogosluženje na tom mestu po Božijoj naredbi. Planina Horiv, Božija planina ili planina Sinaj, leži na severozapadu Saudijske Arabije, u to vreme zvanom zemlja Madijamska. Izraelcima je naređeno da idu do te planine kako bi tu vršili bogosluženje. Naredni cilj je zemlja Hananska (2. Mojsijeva 6,2-8, 13,11); zemlja koju je Gospod obećao u svom zavetu i obećao Avramu, Isaku, Jakovu i Mojsiju.

Slika 55: Kojim pravcem su se Izraelci uputili pri Izlasku? Po biblijskim tekstovima, moguća je samo alternativa broj 5.

Postavlja se pitanje koja putanja je najrealističnija pod okolnostima u koje je Gospod postavio Izraelce. Naredne alternative su više ili manje realistične (slika 55).

29.1. Južno to jest prateći Nil prema centralnoj Africi. Mojsije je dobro poznao tu oblast. Mojsije je bio nasljednik prestola, i po Josifu Flaviju, general na egipatskom dvoru, čime bi imao pristup mapama koje su prikazivale celu zemlju i informacijama u vezi trgovinskih ruta itd. Mojsije je takođe bio general egipatske vojske u bitkama sa Etiopijom i zbog toga je veoma dobro poznao jug Egipta i Etiopiju (JA 2/10:1).

Put sa 2 miliona ljudi peške prema centralnoj Africi se može objasniti samo kao velika greška ako treba ići do zemlje Madijamske i zemlje Hananske. Štaviše navodi se da su Izraelci prešli egipatsku granicu već prvog dana (2. Mojsijeva 12,41,51). Da su putovali prema jugu ušli bi dublje u Egipat krećući se duže vreme, i putujući prema najznačajnijim gradovima Egipta.

Jedini put ka jugu je kroz dolinu Nila, što znači pravo kroz naseljeni region Egipta. Ovaj put takođe pretpostavlja da se Mojsije pripremio za prelazak vode južnije od Sueckog zaliva. Ovaj pravac izgleda najmanje verovatan, ili najneverovatniji.

29.2. Zapadno, to jest preko severne Afrike i Gibraltara, kroz južnu Evropu i u Hanan sa severa i kasnije prema zemlji Madijamskoj. Ovo ne dolazi u obzir zbog praktičnih razloga (nemoguć podu-

hvat) a u Bibliji nema ničeg što bi podržalo ovaj put ni istorijski ni na bilo koji drugi način.

29.3. Severno prema Mediteranskom moru a zatim brodom do zemlje Hananske. Ova mogućnost se može odbaciti zbog nekoliko razloga. Jedan od njih je da je bilo potpuno nemoguće pronaći dovoljno brodova za ovoliki broj ljudi i stoke bez prethodnog planiranja. Štaviše oni su bili na putu za Hanan prolazeći pored planine Sinaj (koja se nalazi u suprotnom smeru) a severno postoji samo ravan predeo delte sve do Mediterana. Izraelci su morali da idu pustinjom. Još jedan razlog je da su Izraelci ušli u zemlju Hanansku prolazeći kroz Jerihon (sa istoka). Štaviše, severni put ne predstavlja put do zemlje Hananske kojim se može ići peške. Pored toga, oni ne bi prešli granicu istog dana, već bi bili u Egiptu sve vreme dok bi prolazili kroz region delte.

29.4. Istočno bi ličilo na logičnu mogućnost jer je to najkraći put do Hanana. Zatim bi sledili mediteransku obalu krećući se prema istoku a zatim severno i ušli bi u Hanan kroz zemlju Filistinaca. Međutim Biblija veoma jasno navodi da oni nisu krenuli ovim putem:

"A kad Faraon pusti narod, ne odvede ih Bog putem k zemlji Filistejskoj, ako i bješe kraći, jer Bog reče: da se ne pokaje narod kad vidi rat, i ne vrati se u Misir". (2. Mojsijeva 13,17)

Izraelci nisu bili naoružani i ne bi imali šanse protiv vojske. Mojsije je takođe znao da oni moraju prvo da idu u zemlju Madijamsku kako bi služili Bogu na Božijoj planini Sinaju /Horivu/.

29.5. Preostaje samo jedan put. Kretati se kružno idući prema jugoistoku (time prema zemlji Madijamskoj), a kasnije ići severno na pogodno mesto kako bi se ušlo u zemlju Hanansku. Ovo je ono što su prema Bibliji Izraelci uradili:

"Nego Bog zavede narod putem preko pustinje na Crvenom moru. A vojničkim redom izidoše sinovi Izrailjevi iz zemlje Misirske". (2. Mojsijeva 13,18)

Mi znamo da su oni bili na putu ka zemlji Hananskoj i da nisu krenuli najkraćim putem (istočno) već su išli preko pustinje prema Crvenom moru. Ovo znači da su krenuli jugoistočno kroz oblast koju danas nazivamo Sinajskim poluotrovom.

Jugoistočni put bi izgleda skratio putovanje preko Crvenog mora do putovanja preko nekog jezera (trebalo je da pređu more), što je predloženo kao hipoteza. Na isti način alternativa, koja uključuje prolazak preko onoga što nazivamo Suecki zaliv, sa zapada prema istočnoj obali, može

se odbaciti zbog nekoliko razloga. Delom zato što bi u ovom slučaju putovali prema a ne od Egipćana (putovali bi prema egipatskim gradovima a ne od njih), a delom zato što bi ovaj put vodio prema centralnoj Africi. Štaviše Izraelci ne bi prešli egipatsku granicu istog dana. A možda najznačajnije, Mojsije bi onda znao da mora da pređe preko mora, što do tada nije znao.

Najverovatniji zaključak je da su Izraelci, pod Božijim vođstvom uz stub od oblaka i stub od vatre, krenuli u smeru sadašnjeg Ejmeta (Elata), pravo kroz današnje Sinajsko poluostrvo. Ovo je takođe podržano onim što Mojsije kaže faraonu kada traži od njega da ide u pustinju (2. Mojsijeva 5,1-3).

Postoji puno hipoteza koje uključuju svaki mogući put iz Egipta. Većina njih nije verovatna zbog onoga što navode biblijski tekstovi i/ili zato što taj put ne vodi do prvog cilja, planine Horiv (Sinaj) u zemlji Madijanskoj.

30. Da li su Izraelci bili naoružani?

Izraelci se sada nalaze istočno od Egipta u regionu delte Nila i na putu su do zemlje Hananske idući zaobilaznim putem. U švedskom prevodu Biblije, kao i u drugim prevodima verovatno imamo pogrešno tumačenje/prevod reči iz originalnog teksta. U 2. knjizi Mojsijevoj 13,18 kaže se da su Izraelci otišli iz Egipta naoružani (ili "opremljeni" što se tumači kao naoružani). U drugim prevodima u ovom stihu se kaže "naoružan". Ovo nije veoma verovatno iz najmanje šest razloga:

1. Izraelci nisu bili ratnici, bili su pastiri, poljoprivrednici, proizvođači cigala, i živeli su kao robovi u Egiptu. Naoružati 600.000 muškaraca koji su bili dovoljno stari da nose oružje u veoma kratkom roku ne može da bude veoma praktično, ili moguće za to vreme, niti politički niti finansijski.

2. Egipćani nikako ne bi dopustili velikom broju (veći broj muškaraca sposobnih da nose oružje nego što je bilo u celokupnoj egipatskoj vojsci) potlačenih robova da se sami naoružaju.

3. Izraelci su išli u pustinju da prinesu žrtvu Bogu, a za to im nije bilo potrebno oružje. Oni su pripadali Egiptu, a Egipt je bio vojna super sila tog doba. Pojedince koje bi možda sreli u pustinji (unutar egipatske sfere uticaja) ne bi ni na koji način predstavljali pretnju za 2 miliona ljudi.

4. Kasnije se naoružavaju, što znači da su pre toga bili nenaoružani.

5. Josif Flavije takođe spominje da su Izraelci napustili Egipt nenaoružani (JA 2/15:3). Ponovo, kada se Egipatska vojska približava Izraelcima, činjenica da su Izraelci bili nenaoružani se ponavlja (JA 2/15:4).

6. Kakvo je onda značenje reči u originalnom tekstu, koje se prevodi sa "naoružani" u različitim izdanjima/prevodima? Jevrejska reč "hamušim" koja se nalazi u originalnom tekstu, javlja se samo četiri puta u Starom zavetu:

- Druga knjiga Mojsijeva 13,18, u tekstu koji je gore spomenut, koji ukazuje na vojničko uređenje ili strukturu. U ovom kontekstu oni su bili grupa u vidu plemena, rođaćkih i porodičnih veza na vojnom putu.

- Isus Navin 1,14 i 4,12, gde je prevedeno kao naoružani, ali se ovi tekstovi bave vremenom kada su Izraelci, sa Isusom Navinom na čelu, marširali prema Jerihonu u vojnoj formaciji. To što su nosili oružje bilo je od drugog značaja. Međutim, biblijski tekst je veoma jasan u vezi načina na koji je sedmica molitvenog marša trebalo da bude izvršena. Način na koji su marširali bio je u skladu sa vojnim uređenjem i strukturom.

- U Knjizi o sudijama 7,11, ista reč se prevodi u smislu vojnog izraza/strategije.

Ovde vidimo primer iste reči koja se prevodi kao "naoružani" ili "vojno uređenje/strategija". Pravičan prevod bi izgleda bio "vojno uređenje", kao u dva odeljka u Knjizi Isusa Navina, gde se ova reč javlja, odnoseći se na sedam dana molitvenog marša oko zidova Jerihona. Moguće je da je ovo vršeno na isti vojnički uređen način kao i u slučaju puta ka Horivu. Moguće je da su bili naoružani tokom ovog molitvenog marša, ali je u tom slučaju to bilo od drugorazrednog značaja. Značajno je da su oni ispred i iza zavetnog kovčega marširali u koloni, prateći svoja plemena i plemenske vođe, i svoje trubače.

Pored ovoga se može spomenuti da se obično u petoknjižju, i u Knjizi Isusa Navina, jevrejska reč "halats" koristi u smislu naoružanih vojnika. Ova reč nije korišćena u kontekstu koji opisuje napuštanje Egipta.

Istoričari Josif Flavije ukazuje na jednom mestu da su Izraelci bili nenaoružani kada su napustili Egipt. Kada je egipatska vojska počela da juri Izraelce, oni su verovali da će to biti relativno lako, jednostavno zbog toga što su Izraelci bili nenaoružani (JA 2/15:3).

Zaključak bi bio da su oni krenuli u vojničkom uređenju u zavisnosti od svog plemena i porodice, ali da još uvek nisu bili naoružani. U novom švedskom prevodu Biblije iz 1999. godine, zasno-

vanom na originalnom tekstu, reč je promenjena iz "naoružanih" u "vojničkim redom".

Možemo da pretpostavimo da su Izraelci bili veoma dobro organizovani.

31. Koliko dobro su Izraelci bili organizovani?

Postoji mnogo odeljaka u tekstovima koji govore o fiksiranoj strukturi sa komandnim uređenjem tokom celog Izlaska. To je očigledno bilo veoma efektivno uređenje jer kada je Mojsije sazvao starešine dvanaest izraelskih plemena (2. Mojsijeva 12,21) da pripreme pashu (koja je predstavljala početak Izlaska), i spasi Izraelce od smrti svih prvorodenih, vest se prenosi veoma brzo i efikasno do svake porodice u populaciji od približno dva miliona, čak i uz komunikacione sisteme tog doba. Koliko brzo? Gospod govori Mojsiju:

"Ovaj mjesec da vam je početak mjesecima, da vam je prvi mjesec u godini". (2. Mojsijeva 12,2).

Po Bibliji, Gospod daje uputstva Mojsiju da treba proslaviti prvu pashu, i da on treba da obavesti Izraelce o tome (2. Mojsijeva 12,3). Gospod kaže "ovoga meseca" a zatim daje uputstva šta će se desiti tog istog meseca, koji je tek otpočeo.

Desetog dana treba uzeti jednogodišnje jagnje, jedno iz svakog domaćinstva. Četrnaestog dana ono se mora zaklati a krv treba premazati preko kućnih pragova. Nakon toga, noću, pečeno jagnje treba pojesti uz presan hleb. Ljudi se moraju obući i biti spremni da krenu, i da jedu u velikoj žurbi. Te noći svi prvorodeni u Egiptu umiru ali su Izraelci spaseni. U roku od 24 časa egipatska granica je pređena (2. Mojsijeva 12,1-42).

Razmisлите o tome. Nova svečanost je uspostavljena za celu naciju kada Gospod govori sa Mojsijem. Ako je Gospod govorio sa Mojsijem prvog dana tog meseca (moglo je da bude i kasnije to jest čak i manje dana za obaveštavanje celog naroda) onda je Mojsije imao najviše deset dana da obavesti sve Izraelce, koji su bili rašireni po celoj oblasti, i da ih pripremi za Izlazak.

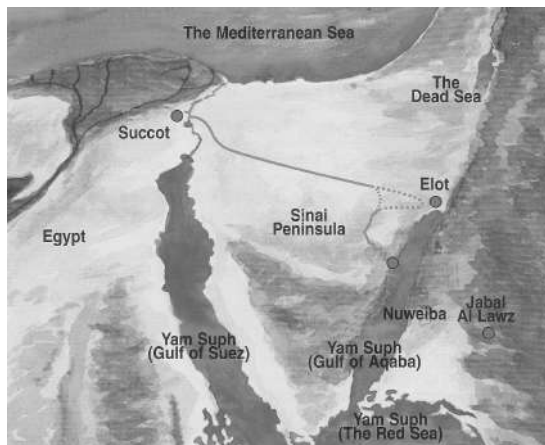
Mojsije brzo saziva starešine (2. Mojsijeva 12,21), i u roku od deset dana ili manje svaka porodica među dva miliona osoba je obavestena i sledi uputstva do detalja. Ovo se odigralo pre 3.450 godina, i imalo je uticaj na oko dva miliona ljudi. U organizaciji i linijama komunikacije je sigurno vladala prvoklasna vojna preciznost. Mali broj vojski danas uz savremene komunikacione sisteme, bi bio u stanju da improvizuje i da se izbori sa takvim zadatkom pod tim okolnostima i u tako kratkom roku.

32. Gde se nalazi Crveno more?

Izraelci su sada na putu prema pustinji. Oni su na putu prema zemlji Madijamskoj i prema Horivu (Sinaj, Božija planina). Takođe znamo da je najverovatnije da se kreću jugoistočnim putem. Ne znamo tačno koji su put odabrali, ali znamo da su konačno stigli do Crvenog mora. Gde se Crveno more nalazi? Ovo je važno pitanje za Izlazak, i postoji nekoliko različitih hipoteza: uglavnom zato što se do sada nisu poklapale sve stvari.

Crveno more predstavlja ime za vodenu masu koja razdvaja Afriku od arapskog poluostrva. U severnom delu Crvenog mora postoje dve grane. Suecki zaliv zapadno od Sinajskog poluostrva, koji danas deli Egipat na dva dela; i Akabski zaliv istočno od Sinajskog poluostrva, koji danas razdvaja Egipat od Saudijske Arabije (slika 289).

Ranije smo rekli da je Suecki zaliv malo verovatan što se tiče puta preko Crvenog mora, zbog više razloga, između ostalog zbog toga što danas deli Egipat (ili Egipat i njegovu sferu interesa, na dva dela, kao što je to činio i pre 3.450 godina). Može se smatrati verovatnim da Biblija govori o delu Crvenog mora zvanom Akabski zaliv, koji odvaja Sinajsko poluostrvo od današnje Saudijske Arabije zbog sledećih razloga:

Slika 56: Gde se nalazi "Jam suf" ili kako ga mi zovemo, Crveno more?

Mediterransko more, Sukot, Mrtvo more, Elot, Sinajsko poluostrvo, Nuveiba, Džebel el Loz, Jam suf (Suecki zaliv), Jam suf (Akabski zaliv), Jam suf (Crveno more) - možda

32.1. Cilj putovanja

Izraelci su na svom putu prema planini Horiv/Sinaj koja se nalazi blizu doma sveštenika Raguila u zemlji Madijamskoj, gde je Mojsije proveo četrdeset godina u izbeglištvu. Najverovatnije je da se ova mesta nalaze na istočnoj strani Akabskog zaliva, na severu Saudijske Arabije.

32.2. Knjiga o carevima

U 1. knjizi o carevima govori se o poduhvatu cara Solomona:

"I lađe načini car Solomun u Esion-Gaveru, koji je kod Elota na brijegu Crvenoga mora u zemlji Edomskoj". (1. carevima 9,26)

Elot se nalazi u blizini sadašnjeg Ejlat na severnoj tački Akabskog zaliva. Drugim rečima u 1. knjizi o carevima, Akabski zaliv se naziva Crveno more ("Jam suf" na hebrejskom). Takođe je poznato da je Suecki zaliv nazivan Crveno more ("Jam suf") (2. Mojsijeva 10,19). Međutim, značajno je istaći da se u Bibliji Akabski zaliv takođe naziva Crvenim morem.

32.3. Druga knjiga Mojsijeva

U biblijskom tekstu se navodi:

"Nego Bog zavede narod putem preko pustinje na Crvenom Moru. A vojničkim redom izidoše sinovi Izrailjevi iz zemlje Misirske". (2. Mojsijeva 13,18)

Izraelci prolaze kroz pustoš i stižu do Crvenog mora. Josif Flavije izražava to na isti način, da su Izraelci prešli preko pustinje (JA 2/15:3). Kroz sadašnju sinajsku pustinju do sadašnjeg Akabskog zaliva (Crvenog mora). Ova divljina (ili pustinja) okružena Crvenim morem najverovatnije odgovara današnjem Sinajskom poluostrvu.

32.4. "Jam suf" pitanje

Niz hipoteza je podržano mišlju da se Crveno more na hebrejskom naziva "Jam suf". Ovo bi se verovatno moglo prevesti kao "more trski", a pošto u Crvenom moru nema trski ali se one mogu naći u jezerima severnog Egipta, onda se ponekad stavlja ovakav prevod.

Važno je napomenuti da je "Jam suf" ime mora koje danas nazivamo Crveno more, uključujući i Suecki zaliv i Akabski zaliv. Ovo je ono što biblijski tekstovi sasvim jasno navode.

Hipoteza koja predlaže da su Izraelci prešli preko neke peščane obale jezera pri niskoj plimi, nailazi na očigledne poteškoće, ne samo zbog niza

odeljaka u Bibliji i drugim dokumentima, već i zbog činjenice da su celokupna egipatska vojska od četvrt miliona vojnika i na hiljade konja potopljeni kada se plima vratila. Razlika u nivou plime u toj oblasti iznosi oko 30 cm, i odnosi se samo na morske oblasti. Pored toga, zašto bi celokupna egipatska vojska prošla kroz vodu kada su mogli mnogo brže da zaobiđu jezero?

Nijedna od ovih hipoteza nije zasnovana na arheološkim otkrićima, već one predstavljaju obične teorije u kojima se ne sagledava cela slika. Kad mapa ne pokazuje ono što neko traži, dolazi se u iskušenje da se promeni mapa, umesto da se zapita da li se možda traži na pogrešnom mestu.

32.5. Značenje imena često nije značajno kasnije u istoriji

Primer koji pokazuje ograničenje analize imena mesta može se ilustrovati sledećim: Viking iz Skandinavije se zvao Jar. On je imao naseobinu u okupiranoj oblasti Engleske pored morskog zaliva ("Vik" na švedskom). Naseobina je kasnije nazvana Jarvik (Jarov zaliv). U sadašnjem dobu ovo ime bi moglo da postane Jork. Kasnije bi emigranti poneli ime sa sobom u Ameriku gde bi to ime bilo dato novom naselju, Njujorku.

Značajno je znati gde se mesto nalazi, pri čemu je originalno značenje imena moglo da nestane ili da se promeni tokom hiljada godina koje su protekle.

32.6. U sažetku

Postoji dobar razlog da pretpostavimo da je deo Crvenog mora koji se spominje u ovom kontekstu, deo koji danas nazivamo Akabskim zalivom. Pitanje je zašto je ovaj način odabran. Postoje tri razloga:

- Izraelci su, po Božijem naređenju, morali da putuju do Horiva radi bogoslužjenja. Da bi putovali do tamo morali su da prođu kroz pustinju do severne tačke Crvenog mora (Akabskog zaliva), gde se nalazi sadašnji Ejlat, a zatim prema jugu prateći istočnu obalu Akabskog zaliva.

- Ovo je najpraktičniji (nema planina), i najbrži put do severne tačke Akabskog zaliva. Mojsije je sam u nekoliko navrata odabrao ovaj put, i to je bio poznati trgovački put.

- Međutim, najznačajniji razlog je da Biblija tvrdi da je sam Gospod vodio ljude i danju i noću.

33. Zašto su Izraelci odabrali put kojim su krenuli?

Može se lako zaboraviti da i biblijski tekstovi, i istoričar Josif Flavije, sasvim jasno navode da sam Mojsije nije znao kojim će putem Izraelci ići. Mojsije je znao dve stvari: kao prvo i najvažnije da će ići do Horiva u zemlji Madijamskoj radi molitve i bogoslužjenja i da će kasnije ići u obećanu zemlju, Hanan. Međutim Mojsije nije znao kojim će tačnim putem ići kao ni vremenski redosled. Po oba ova pitanja Mojsija je čekalo iznenađenje.

Brzina putovanja kao i odabir puta su bili novi za Mojsija. Mojsije nije znao ništa o vremenskom redosledu, o tome da će putovati četrdeset godina pre nego što im bude dopušteno da uđu u zemlju Hanansku.

Ali Gospod zna šta je odlučeno. Mojsije nije taj koji sedi i odlučuje put kada stignu do dolina, otvorenih pustinja i terena bez puteva, već, po Bibliji, Gospod je taj koji vodi Izraelce.

"A Gospod iđaše pred njima danju u stupu od oblaka vodeći ih putem, a noću u stupu od ognja svijetleći im, da bi putovali danju i noću". (2. Mojsijeva 13,21)

Svi Izraelci su mogli da prate stub od oblaka i stub od ognja. To je omogućilo izbor puta, i omogućilo je Mojsiju da prevaziđe moguće poteškoće pri vođenju približno dva miliona osoba na ovom putu. Prisustvo tako konkretnog i jasnog vodiča je na Izraelce verovatno ostavljalo izuzetan utisak. Pored toga, oni su imali snage za putovanje tokom noći i dana samo zahvaljujući božanskom posredovanju. Po tekstu su stub od oblaka i stub od ognja bili ti koji su određivali kojom će se brzinom putovati:

"I ne uklanjaše ispred naroda stupa od oblaka danju ni stupa od ognja noću". (2. Mojsijeva 13,22)

33.1. Putovali su danju i noću

Oni su mogli da hodaju i danju i noću. Gospod je sigurno dao Izraelcima snagu da to čine, ali je Gospod takođe rešio praktično pitanje o tome kako će da putuju tokom noći. Stub od ognja je sigurno bio izuzetan znak za njih, i verovatno je predstavljao veliki vatreni stub koji je davao dovoljno svetla da dva miliona ljudi može da vidi gde hoda, što je bilo podjednako značajno i za stoku. U Sinaju noću vlada potpuna tama, i u svetu postoji samo nekoliko mesta na kojima se čovek oseća tako potpuno okružen tamom kao usred

Sinajske pustinje. Bez svetlosti je beskorisno kreirati se Sinajskom pustinjom.

Po biblijskim tekstovima stub od oblaka je predstavljao Božijeg anđela:

"I podiže se anđeo Gospodnji, koji iđaše pred vojskom Izrailjskom, i otide im za leđa; i podiže se stub od oblaka ispred njih, i stade im za leđa". (2. Mojsijeva 14,19)

Ovde se kaže da je sam Gospod predstavljao stub od oblaka. Da li je to sam Gospod ili anđeo glasnik koga je poslao Gospod nije od velikog značaja. Značajno je da je, po tekstu Gospod predvodio Izraelce, sam ili uz pomoć anđela, u smeru planine Horiv.

Možemo napomenuti sledeće: sam Mojsije nije znao kojim će putem ići, što je bilo prilično upečatljivo. Izraelci su od Gospoda primili snagu i sposobnost da hodaju i danju i noću, to jest dvostruko brže od običnog hoda. Odabrani put je odredio stub od oblaka/ognja a ne Mojsije.

34. Gde se nalazio Etam?

Pre nego što su Izraelci postavili tabor pored Crvenog mora, imali su još jedno boravište u oblasti zvanj Etam:

"Tako otišavši iz Sohota stadoše u oko u Etamu, nakraj pustinje". (2. Mojsijeva 13,20)

Sohot je bio na egipatskoj granici dok je Etam bio daleko dalje. Postoji još jedno mesto u tekstu koje takođe navodi Etam:

"A iz Sohota otišavši stadoše u oko u Etamu, koji je nakraj pustinje. A iz Etama otišavši saviše k Irotu, koji je prema Velsefonu, i stadoše u oko pred Magdalom. A od Irota otišavši prijeđoše preko mora u pustinju, i išavši tri dana preko pustinje Etama stadoše u oko u Meri". (4. Mojsijeva 33,6-8)

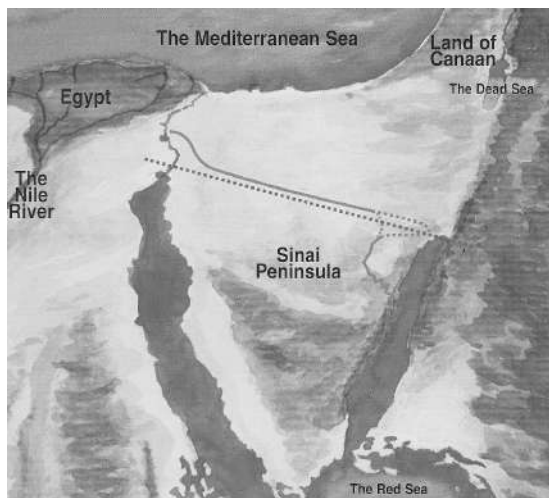
Ovi odeljci možda izgledaju čudno jer postavljaju logor u Etamu, kasnije prelaze more kod Irota, a zatim ponovo završavaju u Etamu. Ako pogledamo kartu onda je lakše razumeti. Etam je verovatno predstavljao oblast koja se sastojala od oblasti severno od Akabskog zaliva i duž obalnih oblasti. Onda se biblijski odeljci veoma dobro uklapaju, pošto je oblast zemlje zvana Etam verovatno uključivala oba obalna predela.

34.1. Etam i Edom

Etam može da odgovara Edomu (sadašnje ime dela ove oblasti) što znači crven. Ovo bi moglo da objasni ime "Crveno more". Crvena boja dolazi od crvenih ili ružičastih stena koje okružuju Akabski

zaliv, koji na svetlosti zalazećeg sunca postaje sjajno crven. Izgleda logično da oblast koja postaje crvena okružuje obe obale vode (Akabski zaliv).

Izraelci idu "južnim putem", koji je predstavljao poznati put za karavane i trupe. Staviše, južni put je bio južno od opasne oblasti koju su Filistejci kontrolisali. Istovremeno put je prolazio kroz severni deo onoga što danas nazivamo Sinajskim poluostrvom što znači da su se izbegavale planine u centru Sinajskog poluostrva. Ovi kameni masivi su veoma obimni i dostižu visine od oko 2.000 m.

Slika 57: Verovatan put kojim se Izlazak odigravao je prikazan punom linijom.

34.2. Južni put

Kada su Izraelci prvi put postavili tabor u Etamu to je verovatno bilo na ovom južnom putu, zapadno od sadašnjeg Ejlat, koji se nalazi zapadno od severne tačke Akabskog zaliva. Kasnije se okreću i idu južno ka Pi-Airotu. Zatim se, nakon što pređu Crveno more, ponovo nalaze u Etamu, i u etamskoj pustinji koja se nalazi, ili počinje, u oblasti koja odgovara današnjem severozapadnom delu Saudijske Arabije.

Biblija navodi da su se ulogorili u Etamu na početku pustinje. Ovo se može odnositi na dve pustinje. Oni su prošli pustinju Sinajskog poluostrva, ili tačnije prošli su kroz njene severne delove. Ovaj deo putovanja je išao kroz pustinju (2. Mojsijeva 13,18). Ako se ove reči primene na Sinajsku pustinju, tekst bi trebalo da glasi "na kraju pustinje". Sa druge strane, druga pustinja počinje od severne tačke Akabskog zaliva: velika pustinja koja uključuje delove Jordana i manje ili više celu Saudijsku Arabiju. Izraelci su se našli u severozapadnom delu kada su prešli more. Ako su postavili tabor u blizini severne tačke Akabskog

zaliva, opis se veoma lepo slaže: postavili su tabor tamo gde pustinja počinje i onda se biblijski tekst odnosi na etamsku pustinju.

Tekst se takođe može protumačiti na još jedan način koji je daleko jasniji u engleskom prevodu nego u švedskom. Tamo su postavili tabor na obodu pustinje a dva stiha pre ovoga tekst ukazuje na koju pustinju, to jest, pustinju Crvenog mora. Pustinja Crvenog mora je bila ono što danas nazivamo Sinajskim poluostrvom, ili Sinajskom pustinjom. Još jedna potpora ovom tumačenju je činjenica da je faraon rekao "zašli su u zemlju, zatvorila ih je pustinja". Pustinja na koju se ovo odnosi je ono što nazivamo Sinajskim poluostrvom.

Bez obzira na prevod i tumačenje pustinje o kojoj se govori, najlogičnije je da su postavili tabor u etamskoj oblasti (koja je okruživala unutrašnje delove Akabskog zaliva) a da etamska pustinja leži istočno od Akabskog zaliva.

35. Gde se Izraelci ulogoruju?

Izraelci najverovatnije putuju pravo preko Sinajskog poluostrva, od Sohota prema Etamu i severnoj tački Akabskog zaliva. Stižu do Etama i tamo postavljaju logor. Između njih i egipatske vojske se nalazi dovoljno prostora, čega oni još nisu svesni, a zatim Gospod kaže Mojsiju nešto što je verovatno zvučalo veoma čudno:

"Kaži sinovima Izrailjeviem neka saviju i ..." (2. Mojsijeva 14,2)

Da saviju znači da skrenu od puta. Ovo je neobično jer tekst veoma jasno govori da treba da se ulogore pored Crvenog mora, a sada im je rečeno da se okrenu i da ponovo uđu u pustinju (slika 57). Međutim, po tekstu, stub od oblaka i stub od ognja vode Izraelce.

Gde se nalazio naredni tabor? Razmotrićemo ovo pitanje u skladu sa onim što navodi Biblija, zasnovanim na geografiji regiona i onome što iznosi istoričar Josif Flavije.

1. Treba da postave tabor pored Crvenog mora.

"... i stanu u oko pred Pi-Airot između Migdola i mora prema Vel-Sefonu; prema njemu neka stanu u oko pokraj mora". (2. Mojsijeva 14,2)

2. Postoje dva značajna faktora koja su odlučujuća ako je ovo moguće:

a) Treba pronaći dovoljno veliko mesto za dva miliona ljudi i svu stoku.

b) Mora se pronaći način za dolazak do ovog mesta.

Obalna oblast na zapadnoj strani Akabskog zaliva (Sinajska obala) predstavlja veoma brdovitu oblast sa planinama visokim do 2.000 m, koje se prostiru sve do obale. Nakon ovog obalnog predela od oko 200 km, nalazi se samo jedno mesto koje zadovoljava zahteve, i to mesto se jasno može videti na kartama i satelitskim snimcima kao na primer na slici 58. Ovo mesto predstavlja veoma prostranu ravnu oblast koja se danas naziva Nuveiba. Ovo ravno poluostrvo je veličine oko 12 kvadratnih km, leži desno od obale i može lako da obezbedi prostor neophodan za sve Izraelce i, kao što ćemo kasnije videti, za celokupnu egipatsku vojsku. Takođe je moguće stići do ovog mesta preko doline Vadi Vatira. Da bi se ušlo u ovaj sistem dolina, koji vodi do Nuveibe, mora se skrenuti okrećući se od mesta tabora u Etamu.

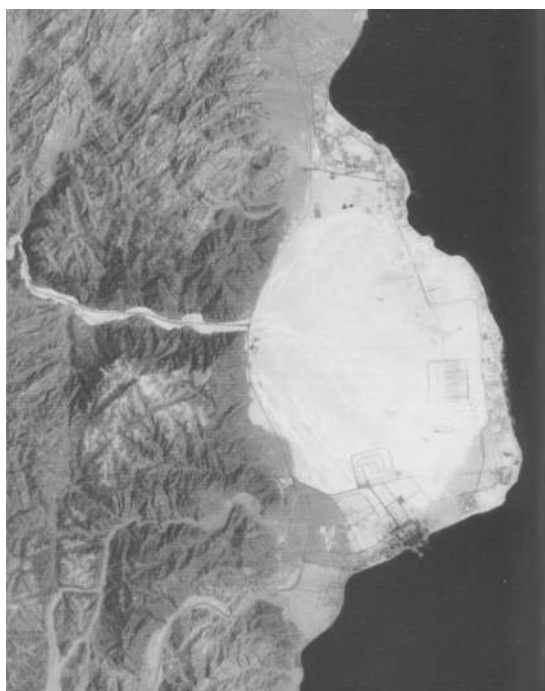
Slika 58: Vadi Vativ predstavlja dolinu između planina koje se prostiru od gornjeg levog ugla prema poluostrvu Nuveiba. Ovo je put kojim se stiže ako se načini zaokret prema jugu. Dolina Vadi Vativa je veoma ravna i bez prepreka, i okružena je visokim planinskim vencima.

3. Biblija sadrži zanimljivu napomenu:

"Jer će Faraon reći za sinove Izrailjeve: zašli su u zemlju, zatvorila ih je pustinja". (2. Mojsijeva 14,3)

Slika 59: Ovo je Vadi Vativ sa savremenim autoputom. Kao što se može videti dolina je veoma ravna i sadrži veliki autoput. Zemlja je tvrda i po njoj je lako hodati.

Slika 60: Ovaj satelitski snimak prikazuje niz stvari. Planinski venac predstavlja istočni deo Sinajskog poluostrva sa planinama višim od 2.000 m. More je Akabski zaliv, koji predstavlja deo Crvenog mora. U sredini se može videti poluostrvo Nuveiba sa belom bojom površine. U smeru sever-jug može se videti autoput koji se pruža od izraelske granice prema Šarm el Šeiku. Vadi Vativ ulazi u poluostrvo sa zapada. Auto put je lako prepoznati. Na južnoj obali poluostrva može se videti objekat kvadratastog oblika koji je okrenut prema moru. To je luka u Nuveibi gde se kamioni trajektom prenose do Akabe u Jordanu.

Iz ovoga se mogu izvući sledeći zaključci:

a) Faraon zna gde se oni nalaze i pre nego što ih je sustigao, što verovatno znači da je unapred poslao špijune. Faraon je takođe mogao da ima stražarske ispostave sa signalnim sistemima između planinskih vrhova.

b) Kada se okreću i postavljaju kamp, faraon veruje da su se Izraelci izgubili. Faraon oseća izvestan stepen sigurnosti da ima situaciju pod kontrolom, jer se on sam nije izgubio. U ovoj fazi faraon bi lako mogao da preuzme stvari u svoje ruke da su se Izraelci izgubili, a da faraon zna gde se nalaze.

c) Međutim, najzanimljivije je da je faraon ubeđen da su se Izraelci zatvorili u pustinji. Nalaze se na Sinajskom poluostrvu. Ako su tu zatvoreni, to znači da se nalaze južno od linije između severnih tačaka Sueckog i Akabskog zaliva (slika 57). Pošto su Izraelci bili na putu do zemlje

Madijamske, zatvoreni u pustinji, i postavili logor pored mora, onda su morali da budu na zapadnoj obali Akabskog zaliva (slika 57). Ili drugačije rečeno, na istočnoj obali sadašnjeg Sinajskog poluostrva.

4. Istoričar Josif Flavije na ovom mestu iznosi još napomena. Logor je bio okružen sa dve strane planinama koje su se prostirale sve do mora, i nisu se mogle preći. Treća strana je predstavljala Crveno more, a četvrta strana dolinu kroz koju su Izraelci prošli kada su se ulogorili (JA 2/15:3). Ovaj opis se poklapa sa izgledom Nuveibe. Planine se prostiru do mora severno i južno. Jedini put koji je tada postojao je bio preko Vadi Vatira, a poluostrvo Nuveiba je okruženo Crvenim morem. Na slici 58, koja predstavlja satelitski snimak Nuveibe, jasno se može videti kako planinski lanci okružuju ravno poluostrvo Nuveibu. Dolina Vadi Vatira se vidi kao bela linija koja prolazi kroz planinski lanac.

Nije neobično što su Izraelci postali besni i očajni time što su dovedeni do čorsokaka. Jer je ovo bez sumnje bio čorsokak (slika 60). More se nalazi ispred njih, visoke planine sa obe strane a Vadi Vatir iza njih, dolina kroz koju su upravo prošli. Kako su mogli da pronađu tako loše mesto za postavljanje tabora? I kako su mogli da nastave?

36. Zašto Izraelci prave zaokret?

Biblija navodi da Izraelci prate stub od oblaka danju a stub od ognja noću. Na ovaj način Gospod ih vodi i danju i noću. Mojsije i ljudi su potpuno ubeđeni da ih Gospod predvodi. Mojsije to zna jer je Gospod govorio direktno sa njim, a Izraelci imaju i stub od oblaka i stub od ognja, kao vodilje. Stub od ognja noću je svakako bio nešto veoma izuzetno.

Jednostavan odgovor na pitanje zašto prave zaokret, (2. Mojsijeva 14,2) je da jednostavno slede stubove od oblaka i ognja, ili drugim rečima Gospod ih vodi. Međutim, faraon je zbunjen i veruje da su se Izraelci izgubili (2. Mojsijeva 14,3). Odluka da se okrenu i krenu ka jugu je verovatno izgledala veoma neobično.

Zašto Gospod vodi Izraelce na ovakav način da moraju da prave zaokret? Odgovor se verovatno nalazi u tekstu, to jest da Gospod želi da kazni vojsku koja je krenula da uhvati Izraelce koji su, nakon dugog vremena provedenog u ropstvu, konačno postali slobodni. Egipatska vojska je svakako imala planove da, pod faraonovim vođstvom, pobije veliki broj ljudi a da ostatak vrati

kao robove. Već odranije znamo da su Egipćani tokom određenog vremenskog perioda ubijali svu novorođenu jevrejsku mušku decu, kako se broj ljudi ne bi povećavao. Međutim tekst navodi da su Izraelci bili pod Božijom zaštitom, i da će ih, ako egipatska vojska pokuša da sprovede svoje planove, Gospod zaustaviti:

"... i ja ću se proslaviti na njemu i na svojoj vojsci njegovoj, i Misirci će poznati da sam ja Gospod..." (2. Mojsijeva 14,4)

Postoje najmanje tri razloga zašto Gospod vodi Izraelce tako da skreću prema jugu:

- Da zbuni faraona i njegovu vojsku.
- Da dopusti egipatskoj vojsci da sustigne Izraelce.
- Da dovede egipatsku vojsku do mesta gde mogu da budu kažnjeni ako nastave sa poterom.

37. Da li tabor ima ime?

Savremena Nuveiba nije imala ime u to vreme za koje mi znamo, ali u Bibliji postoje tri napomene koje ćemo bliže razmotriti.

U Bibliji se spominje nekoliko mesta kao naznaka o tome gde su Izraelci postavili logor pre prelaska Crvenog mora. Gospod govori sa Mojsijem u vezi tabora:

"Kaži sinovima Izrailjeviem neka saviju i stanu u oko pred Pi-Airot između Migdola i mora prema Vel-Sefonu; prema njemu neka stanu u oko pokraj mora". (2. Mojsijeva 14,2)

Nije poznato gde su ta mesta bila, ali pogledajmo izbliza ova imena:

37.1. Migdol

Za početak, Migdol mora da se nalazi na određenoj udaljenosti od obalne oblasti jer su Izraelci postavljali logor između Migdola i mora. Migdol je na hebrejskom i znači kula. To bi moglo da predstavlja osmatračku kulu na jednoj od planina, ili neku vrstu osmatračke kule na ulazu doline u blizini logora na obali. Migdol se spominje kao tvrđava na egipatskoj severoistočnoj granici⁴⁷. Ako je Sinaj uključen u egipatsku sferu interesa, što i jeste bio slučaj (ne samo zbog rudnika bakra i kamenoloma poludragog kamenja kao što je bio tirkiz), onda se mesto za koje se petpostavlja da je mesto prelaska (Nuveiba) može opisati time da se nalazi na severoistočnoj granici Egipta.

37.2. Pi-Airot

Značenje ovog imena bi moglo da bude ili hebrejskog porekla, i da označava "usta pećine", ili

egipatskog porekla i da označava "travnato mesto"⁴⁷. Usta pećine bi mogla da označavaju put iz doline Vadi Vaira, okružene visokim planinama, prema ravnoj oblasti koja predstavlja Nuveibu.

Ovo je veoma suva oblast, ali ako se trava može bilo gde pronaći onda su to doline i put iz dolina, gde se može u određeno doba godine pronaći voda, vidljiva ili ispod površine. Iako nije sigurno oba ova opisa odgovaraju mestu logora.

Airot se opisuje kao mesto na zapadnoj obali zapadne grane Crvenog mora, koja predstavlja Suecki zaliv⁴⁷ ali je ovo pretpostavka zasnovana na biblijskom tekstu i u tom slučaju pretpostavlja da je deo Crvenog mora koji su Izraelci prešli bio Suecki zaliv. Ne postoje dokazi da se mesto nalazi tamo, ali je poznato da se mesto nalazilo pored prelaska. U tom slučaju označavanje lokaliteta zavisi od toga gde se, po nečijem mišljenju, nalazi mesto prelaska Crvenog mora.

37.3. Vel-Sefon

Vel-Sefon bi se nalazio nasuprot mesta tabora, što bi moglo da znači na drugoj strani Crvenog mora, oko 14 km daleko, na istočnoj obali Akabskog zaliva. Vel-Sefon na hebrejskom znači "gospodar severa"⁴⁷, i ističe se kao mesto kulta na kome je obožavan idol i gde su prinošene ljudske žrtve. Lokalitet mesta nije poznat.

Možda se ime mesta može utvrditi i na još jedan način. Sefon je bilo ime jednog od sinova Isavovog sina Elifasa, koji je bio plemenski princ u Edomu⁴⁷. Edom predstavlja oblast koja se nalazi između Mrtvog mora i Akabskog zaliva, i prema obalnoj oblasti Akabskog zaliva. Edom, što znači crven, bi mogao da zauzima istu oblast kao i Etam, to jest obalnu oblast Akabskog zaliva. Vel-Sefon bi onda ukazivao na mesto kulta za boga Vala u oblasti Sefon (Val-Sefon). Ako je ovo slučaj onda bi to mesto moglo da se nalazi na severoistočnoj obali Akabskog zaliva, nasuprot mestu logora Izraelaca.

37.4. Arheološka otkrića

Tumačenje lokaliteta ova tri mesta je nesigurno, ali vredno napomenuti da sva tri mesta mogu da definišu predloženo mesto tabora, Nuveibu. Pored ovoga, Mojsije je znao gde se ta mesta nalaze, pošto je živio u zemlji Madijamskoj tokom četrdeset godina bekstva. Po hipotezi koja je ovde izložena, ova mesta su se nalazila u zemlji Madijamskoj (Val-Sefon), ili u vidokrugu (14 km preko mora) zemlje Madijamske (Migdol i Pi-Airot).

Da li postoji još faktora koji podupiru teoriju da je Nuveiba predstavljala mesto tabora? Razmotrimo arheološke ostatke.

1. U severnom delu Nuveibe postoje ruševine turske tvrđave, koja verovatno stoji na temeljima egipatske tvrđave. Ova tvrđava je verovatno blokirala pokušaje prelaska planinskog venca prema severu. Štaviše tvrđava je održavala određen vid komunikacije sa Egiptom. Možda su konjanici (ili signali vatrom između planinskih vrhova) iz ove tvrđave, bili ti koji su informisali egipatsku vojsku da su izraelci postavili logor u Nuveibi?

Moguće je da je ovo egipatska tvrđava koja je predstavljala Pi-Airot. Ovo ime bi moglo da ima značenje i hebrejskog i egipatskog porekla, dok su ostala imena hebrejska. Ovo takođe ukazuje na mogućnost da je Pi-Airot egipatskog porekla. Zbog ovoga je verovatno da su Izraelci postavili tabor u severnom delu Nuveibe, što je dalje moguće od neprijatelja. Faktor koji ukazuje da je ova tvrđava imala značaj tokom dugog vremeniskog perioda je da je u dvorištu pronađen stari bunar. Bunari su imali najveći značaj za građevine, ili za uspostavljanje bilo kakvog oblika naseobina u toj oblasti. Iako je tvrđava u ruševinama, ovaj bunar i danas koriste lokalni beduini (slike 317-320).

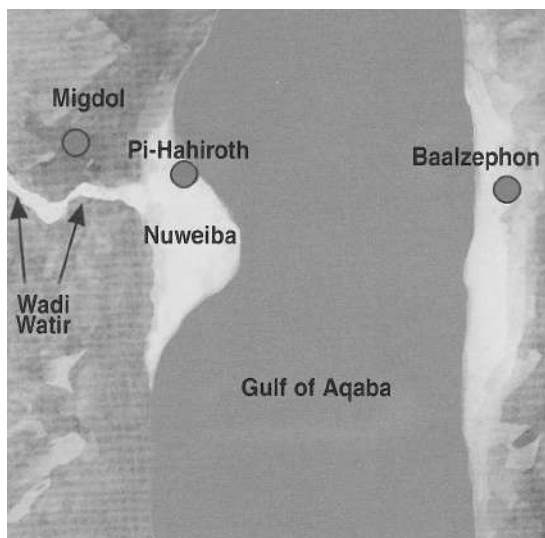

Slike 61,62: Ruševine tvrđave koja je verovatno stajala na temeljima stare egipatske tvrđave. Postoji jedan drevni bunar unutar tvrđave koji beduini i danas koriste. Ovaj bunar je bio vitalan za stvaranje naseobina u drevnim vremenima. Ova ruševina bi mogla da predstavlja Pi-Airot.

2. Migdol je verovatno predstavljao osmatračku kulu na jednom od planinskih vrhova. Nije poznato da li na ovim vrhovima postoje bilo kakve ruševine, ali je poznato da su Egipćani imali osmatračke tornjeve na planinskim vrhovima u Sinaju koji su mogli međusobno da komuniciraju uz pomoć svetlosnih signala (odbijeni zraci sunca) tokom dana i vatrenim signalima noću.

3. Nasuprot Nuveibe na istočnoj obali Akabskog zaliva, u sadašnjoj Saudijskoj Arabiji, nalazi se moguća ruševina na obali. Ovo je moglo da predstavlja mesto kulta Madijanaca posvećeno Valu unutar oblasti Sefona (Val-Sefon). Izraz "prema" verovatno znači nasuprot, što ukazuje direktno naspram Akabskog zaliva.

Zanimljivo je da u Saudijskoj Arabiji neposredno nasuprot Nuveibe postoji mesto nekoliko kilometara unutar kopna koje se danas – na arapskom – naziva "Saraf el Bal". U ovom imenu nalazimo Bal/Val vezu. Nije nemoguće da se ovo na arapskom oko 3.500 godina kasnije izgovaralo "Saraf".

Slika 63: Na mapi su prikazani mogući lokaliteti biblijskih mesta.

Ako ova mesta predstavljaju Pi-Airot i Val-Sefon, i ako se pretpostavi da je Migdol predstavljao osmatrački toranj, onda bi Božije naređenje Mojsiju bilo (slika 63):

"Reci Izraelcima da zaokrenu i naprave logor ispred egipatske tvrđave Pi-Airot, između osmatračkog tornja Migdola i Crvenog mora (Akabski zaliv). Nasuprot Val-Sefona na severu Saudijske Arabije, pored mora". Danas bi naredba u ovom slučaju glasila "postaviti tabor u Nuveibi".

Ova imena, njihovo poreklo, mesto zvano Nuveiba, dolina koja vodi do nje, opis planina, mora

i ruševina predstavljaju pokazatelje. Da li ima još naznaka? Da, ima ih još. Ali pre nego što se pozabavimo njima, bliže ćemo razmotriti šta se odigralo u Egiptu.

38. Šta se dešava u Egiptu?

U ovom trenutku Egipat predstavlja razorenu zemlju. Pored bolesti od kojih su Egipćani patili; većina stoke je mrtva; drveće je uništeno kao i usevi; skakavci su pojeli skoro sve; pored toga prvorodeni svih ljudi i životinja su umrli. To znači da je svaka porodica bila u žalosti, i zauzeta pripremama sahrane.

38.1. Smrt prvorodenih

Najstariji sin je često živio kao oficir. Drugo zanimanje za najstarijeg sina je bila briga nad domaćinstvom. Te noći je najstariji sin iz svake porodice umro. Mnogobrojni upravitelji zemlje su takođe umrli tokom noći u kojoj je uspostavljena jevrejska pasha. Može se pretpostaviti da su vođe i administracija u zemlji bili suočeni sa krizom.

Kada su svi prvorodeni umrli u Egiptu, to se odnosilo i na faraona i na njegovu porodicu. Sam faraon, najverovatnije Amenhotep III, nije bio prvoroden jer je, po Bibliji, preživio tu noć. Da faraon nije prvoroden jasno je iz kratkog navoda:

"A kad Faraon pusti narod, ne odvede ih Bog putem k zemlji Filistejskoj". (2. Mojsijeva 13,17).

Ovo je rečeno nakon noći kada su svi prvorodeni umrli, pri čemu je faraon bio taj koji je konačno dopustio Izraelcima da napuste Egipat. Drugim rečima, faraon Amenhotep III nije bio najstariji u porodici u kojoj je odrastao, ali je sa druge strane faraonov najstariji sin, Tutankamon, bio prvorodeno dete.

38.2. Mobilizacija

Faraon saznaje da su Izraelci pobjegli iz Egipta i to kod faraona i njegovih savetnika izaziva bes i želju za osvetom. Biblija navodi:

"A kad bi javljeno caru Misirskom da je pobjegao narod, promijeni se srce Faraonovo i sluga njegovijeh prema narodu, te rekoše: šta učinismo, te pustismo Izrailja da nam ne služi? I upreže u kola svoja, i uze narod svoj sa sobom". (2. Mojsijeva 14,5-6).

Faraon mobilize celokupnu vojsku kako bi krenuo u poturu za Izraelcima i primorao ih da se vrate u Egipat. Egipat je, čak i razoren, predstavljao super silu tog doba, i faraon sa sobom vodi

celokupnu svoju vojsku, najaču svetsku vojnu silu tog vremena. Vojska je bila velika:

"I uze šest stotina kola izabranih i što još bješe kola Misirskih, i nad svjema vojvode". (2. Mojsijeva 14,7)

"I tjeravši ih Misirci stigoše ih, sva kola Faraonova, konjici njegovi i vojska njegova..." (2. Mojsijeva 14,9)

Istoričar Josif Flavije pruža još informacija u vezi vojne sile Egipta tog doba. Vojska se sastojala od 600 kočija sa njihovih 50.000 vojnika i 200.000 pešadinaca. Svi oni su bili naoružani (JA 2/15:3). U savremenim vojničkim izrazima faraon je imao vojnu silu od oko 50 brigada. Ovih 600 kočija nisu bile u vidu konja sa zaprežnim kolima kako možda zamišljamo, već su predstavljale "tenkove" tog doba. To su bili ratni konji sa malom kočijom, sa jednim ili nekoliko teško naoružanih vojnika u teškom oklopu. Kako bi psihološki potvrdili svoju snagu kočije i konji su često ukrašavani na razne načine, a neke od kočija su bile pozlaćene.

Kako bismo još više osvetlili veličinu moći, Izraelci su bili nenaoružani, nisu imali vojnu obuku, kao ni bojne kočije, i gonila ih je dobro uvežbana, elitna vojska, vođena velikim besom i željom za osvetom koja je u njima rasla nakon svega što su doživeli. Tu je i činjenica da je svaka egipatska porodica izgubila svoje prvorodjene te sudbonosne noći pred konačno faraonovo dopuštanje Izraelcima da napuste zemlju. Prema tome, svaki egipatski vojnik je imao veoma jake lične razloge za osvetu zbog onoga što su svi proživeli.

Pored toga postojali su veoma snažni politički motivi i pitanje prestiža: veliki broj nenaoružanih robova je upravo napustio super silu, i time je veliki broj radnika koji je gradio zemlju izgubljen. Celokupan egipatski prestiž i njegova uloga super sile su dovedeni u pitanje. U tom trenutku Izraelci prave zaokret na svom putovanju kroz pustinju, a faraon prima poruku da su se Izraelci izgubili i zatvorili u pustinji.

Bili su kao na poslužavniku. Nikada moćna vojska nije imala tako laku metu. Nenaoružani, zatvoreni bez bilo kakve vegetacije u koju bi se sakrili, umorni nakon dugog putovanja sa veoma malo vode i hrane, Izraelci su čekali svoje uništenje.

39. Koliko je Egipćanima potrebno da sustignu Izraelce?

Izraelcima je dopušteno da odu na trodnevno putovanje u pustinju kako bi prineli žrtvu Bogu (2. Mojsijeva 8,27). Nije naznačeno da li je faraon znao kuda su se uputili, osim da idu u pustinju kako bi prineli žrtvu. Po tome možemo da pretpostavimo da tokom prva tri dana nije bilo nikakve naročite reakcije. Štaviše Egipćani su bili previše zauzeti svim nedaćama koje su ih pogodile. Pored toga svaka porodica, uključujući i faraonovu, morala je da izvrši pripreme za sahranu.

39.1. Da izveste faraona

Međutim, faraon je bio vođa super sile i svakako je bio energičan i okružen dobro obučenom vojskom. Verovatno je poslao špijune koji su putovali sa Izraelcima, ili su ih sledili sa određene razdaljine. Kada se treći dan približavao kraju, a ljudi su jednostavno nastavili da putuju, špijuni su verovatno reagovali. Ako je neko od njih odmah krenuo nazad da prenese izveštaj faraonu možemo da pretpostavimo da su jahali što je brže moguće po tom terenu. Špijuni su takođe mogli da pošalju signale između mogućih osmatračkih tornjeva duž tog puta.

"A Gospod iđase pred njima danju u stupu od oblaka vodeći ih putem, a noću u stupu od ognja svijetleći im, da bi putovali danju i noću". (2. Mojsijeva 13,21)

39.2. Koliko brzo su se Izraelci kretali?

Ako su Izraelci putovali tri dana i danju i noću, to odgovara putovanju peške tokom šest dana. Nesmemo da zaboravimo da su tokom noći imali stub od ognja, i da su, po tekstu, nastavljali da hodaju i danju i noću. Konjanici koji su jahali nazad nisu mogli da jašu noću pošto su imali samo dnevnu svetlost od koje su zavisili. Tokom potpunog mraka koji preovladava u toj oblasti, nikakav transport nije mogao da bude vršen noću. Niti su na prevelikoj vrućini, koja preovladava tokom dana u ovoj pustinjskoj oblasti, mogli predugo da gone konje. Ali naravno, konjanici mogu da se kreću daleko brže od ljudi koji putuju peške. Možemo da pretpostavimo da je ovih šest dana pešačenja moglo da se izvrši za dva dana jahanja.

Prema tome, kada su se konjanici vratili do faraona, proteklo je još 48 sati, a Izraelci su prešli ekvivalent od još četiri dana puta. Do trenutka kada konjanici stižu do faraona, Izraelci već četiri

do pet dana putuju (peške) kroz pustinju što odgovara 8-10 "dnevni razdaljina".

39.3 Reakcija na faraonovom dvoru

Kako faraon reaguje na vesti da se Izraelci ne vraćaju? Faraon mobilise celokupnu vojsku. Kao što je ranije spomenuto, po Josifu Flaviju, ovo je bila veoma moćna vojska, čak i po današnjim standardima.

- 600 odabranih bojnih kočija i sve kočije iz Egipta, plus 50.000 vojnika je pripadalo ovoj vojsci.

- 200.000 pešadinaca.

- Svi vojnici su bili naoružani.

Sedmica predstavlja veoma kratak period za mobilizaciju tolike vojske. Pored uređivanja celokupne vojne opreme postojale su dve stvari koje su određivale vreme potrebno za mobilizaciju vojske:

- Posledice svega što se dešavalo u Egiptu u vezi sa pošastima, uključujući smrt mnogih oficira i upravnika.

- Verovatnoća brzog prikupljanja potrebne opreme, uključujući vodu za konje i ljude, imajući u vidu potrebnu količinu kao i činjenicu da su zalihe celokupne zemlje uništene.

To je verovatno predstavljao težak i složen poduhvat. Ali ako pretpostavimo da:

- Većina vojske je bila stacionirana u istočnoj graničnoj oblasti.

- Sva oprema je bila na mestu i mogla je brzo da se primeni.

- Imali su uskladištene zalihe za velike vojne operacije.

- Smrt velikog broja oficira, vojnika i upravnika nije pogodila mobilizaciju u velikoj meri. Ako tome dodamo veliki bes i želju za osvetom, onda je možda mobilizacija moćne vojske mogla da se izvrši za nekoliko dana. Ovo predstavlja veoma kratak vremenski period pošto oni nisu bili pripremljeni za to, a i to je predstavljalo vojnu operaciju koja je uključivala četvrt miliona vojnika koji su morali da nose sa sobom sve što je bilo neophodno za prevoz, održavanje i borbu u pustinjskoj oblasti.

39.4. Koliko brzo je egipatska vojska marširala?

Tokom ovih dana mobilizacije Izraelci su uspeli još više da se udalje. Uz dane putovanja koje su već uspeli da ostvare, Izraelci su sada bili daleko u pustinji. Brzina kojom je egipatska vojska marširala nije bila određena konjanicima, već po tome

koliko brzo su skladišta mogla da se prenose. Ovo je verovatno vršeno uz pomoć volova i zaprežnih kola, ali u pustinjskom predelu ovakva vrsta transporta nije mogla da se odigrava brže od brzine pešačenja.

Pretpostavimo međutim da je vojska mogla da putuje dva puta brže od Izraelaca. Onda bi oni dva dana pešačenja prelazili za jedan dan. Izraelci su išli upola sporije, ali su sa druge strane putovali i danju i noću, to jest dva dana putovanja peške u roku od 24 časa. Bilo bi potrebno puno vremena kako bi se sustigli Izraelci, a odlučujući faktor je da li će i kada Izraelci postaviti tabor.

Možemo da vršimo proračune uz različite cifre ali sve ovo predstavlja nagađanje. Jednostavan zaključak je da je vojska koja je vršila poturu imala velikih poteškoća da sustigne Izraelce, osim ako se Izraelci nisu zaustavili i postavili logor. Ako pretpostavimo da su se Izraelci kretali brzinom od 2 km na čas, i putovali pet sati svakog dana i pet sati svake noći, imali su 14 sati za odmor na svaka 24 časa. Na taj način su mogli da se kreću oko 20 km na svaka 24 časa. U tom slučaju, do trenutka kada egipatska vojska počinje svoj marš, Izraelci bi mogli da stignu do bilo kog mesta u pustoši Crvenog mora (današnje Sinajsko poluostrvo). Grubo govoreći, od tog trenutka su i egipatska vojska i Izraelci prelazili istu razdaljinu svakog dana.

Zaključak je da su Izraelci mogli da stignu do bilo kog mesta koje su odabrali unutar oblasti koju danas nazivamo Sinajsko poluostrvo, pošto njegova najveća širina iznosi 320 km (ako se povuče prava linija između današnjeg Sueca i Ejlate). Kritičan trenutak nastaje kada Izraelci postavljaju tabor, dok egipatska vojska nastavlja sa maršem (slika 57).

39.5. U sažetku

Koliko su Izraelci uspeli da pređu pre nego što su sustignuti? Proračunato na osnovu oblasti u kojoj se, kako se smatra, nalazio Sohot (u blizini današnjeg Sueckog kanala), koji je predstavljao početnu tačku Izlaska, Izraelci su mogli da pređu Sinajsko poluostrvo uz dovoljnu razdaljinu i da stignu do Nuveibe a da egipatska vojska nema nikakve šanse da ih sustigne.

40. Kako se egipatska vojska i Izraelci susreću?

Po biblijskom tekstu egipatska vojska sustiže Izraelce kod logora na obali Crvenog mora:

"I tjeravši ih Misirci stigoše ih, sva kola Faraonova, konjici njegovi i vojska njegova, kad bjehu u okolu na moru kod Pi-Airota prema Vel-Sefonu". (2. Mojsijeva 14,9)

Izraelci otkrivaju egipatsku vojsku kada se ona značajno približila, što može da ukazuje da je egipatska vojska bila sakrivena sve do trenutka dok ih skoro nije sustigla:

"I kad se približi Faraon, podigoše sinovi Izraeljevi oči svoje a to Misirci idu za njima..." (2. Mojsijeva 14,10)

Ovo se slaže sa tvrdnjom da su se Egipćani pojavili iz doline okružene planinama, što se takođe poklapa sa predloženim lokalitetom, Nuveibom. Na brzinu se ukazuje kada Biblija navodi da je egipatska vojska marširala. Nije se radilo o konjanicima koji su galopirali, što podupire hipotezu o vremenskom periodu koji je bio potreban egipatskoj vojsci. Takođe, činjenica da oni nisu stigli Izraelce pre nego što su postavili logor kod Crvenog mora, pokazuje da egipatska vojska nije mogla da održava brz tempo.

40.1. Izraelci su bili očajni

Izraelci su veoma uplašeni, i okreću se Mojsiju u besu i očajanju. Ubeđeni su da će egipatska vojska pobiti veliki broj ljudi a ostatak vratiti kao robove:

"... i uplašiš se vrlo, i povikaše sinovi Izrailjevi ka Gospodu. I rekoše Mojsiju: zar ne bješe grobova u Misiru, nego nas dovede da izginemo u pustinji? Šta učini, te nas izvede iz Misira?" (2. Mojsijeva 14,10-11)

Međutim, po Bibliji, Mojsije je uveren u Božije vođstvo i govori Izraelcima da se ne boje.

"Gospod će se biti za vas, a vi ćete mučati". (2. Mojsijeva 14,14)

Jednostavan odgovor na pitanje kako se egipatska vojska i Izraelci susreću, je da se oni uopšte nisu susreli. Kada je egipatska vojska sustigla Izraelce, i kada se pojavila na velikoj ravnici Nuveibe kod Crvenog mora, oni se samo međusobno posmatraju sa razdaljine.

Faraon, koji je predvodio vojsku, je sigurno bio potpuno ubeđen u pobjedu. Celokupan Izraelski narod je bio opkoljen. Planine na dve strane, more na trećoj, a celokupna egipatska vojska na

četvrtoj strani (po Josifu Flaviju (JA 2/15:4)). Tako da kada egipatska vojska stigne do poluostrva Nuveibe oni smatraju da imaju sve pod kontrolom i postavljaju logor, spremajući se za borbu narednog dana (JA 2/16:1).

40.2. Spremni za bitku

Sada smo pratili Izraelce od Ramese do Sohota. Odatle do Etama gde su, nakon što su tu postavili tabor, zaokrenuli i krenuli ka jugu prema Nuveibi gde su postavili logor pored mora. Egipatska vojska je konačno sustigla Izraelce kod Nuveibe.

Sada se odigrava bitka ogromnih razmera, ali ne pokolj i zarobljavanje kako je egipatska vojska planirala za ovih dva miliona nenaoružanih Izraelaca, koji sada stoje potpuno opkoljeni ispred njih.

Bitka koja se odigrava (po biblijskom tekstu) počinje kada egipatska vojska napada one koje je Gospod odabrao da štiti, a u takvoj borbi postoji samo jedan pobednik. Po Bibliji, Egipćani su se našli u situaciji koju su mogli da izbegnu u više navrata. Međutim, želja za moći, prestižem i osvetom je bila njihova zvezda vodilja, i konačno postaje njihovo uništenje.

41. Šta se dešava na mestu prelaska?

Egipatska vojska je izgleda bila potpuno uverena u pobjedu. Oni su postavili svoj logor na način koji im je omogućavao da se pripreme u miru i tišini, da se odmire, jedu, i prikupe snagu za veliku bitku koja ih je očekivala. Međutim odigralo se nešto drugo.

41.1. Opkoljeni tamom

Stub od oblaka, koji se kretao ispred Izraelaca se pomerio, i rečeno je da je nadneo tamu nad egipatskom vojskom, dok su Izraelci imali svetlost:

"I podiže se anđeo Gospodnji, koji iđaše pred vojskom Izrailjskom, i otide im za leđa; i podiže se stup o oblaka ispred njih, i stade im za leđa. I došav među vojsku Misirsku i vojsku Izrailjsku bješe onijem oblak mračan o ovijem svijetljiše po noći, te ne pristupiše jedni drugima cijelu noć". (2. Mojsijeva 14,19-20)

Kao rezultat toga egipatska vojska nije mogla da čini ništa osim da ostavi logor u tami. Međutim, Izraelci su mogli da se kreću slobodno, uz svetlost stuba od ognja. Teško je zamisliti kako je to sve

izgledalo, ali se rezultat jasno ističe u sledećem tekstu:

"... te ne pristupiše jedni drugima celu noć" (2. Mojsijeva 14,20)

41.2. Mojsije diže ruku nad morem

U naizgled bezizlaznoj situaciji nešto počinje da se dešava. Prvo, Egipćani su opkoljeni potpunom tamom, a Izraelci primaju potpunu svetlost od stuba od ognja. Mojsije se obraća Gospodu i, po tekstu, Gospod odgovara:

"A Gospod reče Mojsiju: što vičeš k meni? kaži sinovima Izrailjeviem neka idu. A ti digni štap svoj i pruži ruku svoju na more, i rascepi ga, pa neka idu sinovi Izrailjevi posred mora suhim". (2. Mojsijeva 14,15-16)

Mojsije čini kako mu Gospod kaže, pruža svoj štap i ruku, a more se razdeljuje. Po tekstu, Gospod se obratio Mojsiju, i ništa drugo ne preostaje već da se učini onako kako je Mojsije uradio. Pored činjenice da je malo verovatno da se Crveno more može samo po sebi razdeliti, možemo da napomenemo dve stvari: po tekstu, more je razdeljeno na dva dela, a nije gurnuto u jednu stranu.

Takođe, morsko dno se ne izdiže, već se voda mora razdvaja. Štaviše, napomenuto je da su Izraelci mogli da se kreću kroz Crveno more po suvom tlu. Koje morsko korito postaje suvo samo zato što je voda uklonjena? Često se na morskom dnu nalazi nekoliko metara sedimenata i mulja.

Ovo znači da se ne radi o plimnoj vodi. Kretanje plima tipično izaziva pomeranje velikih količina vode. Lako je utvrditi da ne postoje prirodni fenomeni pri kojima se velike količine vode razdeljuju. Štaviše, u pitanju je poseban tip morskog dna sa čvrstim tlom i bez sedimenata.

41.3. Koliko vremena su Izraelci imali za prelazak mora?

Kada čitamo tekst, izgleda da je za prelazak bila dostupna jedna noć. Međutim, mogao bi da postoji i razvučeniji scenario imajući u vidu dostupno vreme.

Ako se biblijski tekst detaljnije analizira tekst otvara vremensku skalu koja je mogla da zauzima tri dana od početka događaja do samog kraja.

Kada egipatska vojska stiže do tabora jasno je da se vojska i Izraelci međusobno vide. Ovo je dan prvi. Izraelci su užasnuti dok egipatska vojska polagano maršira do oblasti i odlučuje da se ulogori. Vojska je umorna i potreban im je odmor pred veliku bitku koja će se odigrati, u cilju zaro-

bljavanja odbeglih robova i njihovog vraćanja u Egipat.

Izraelci su uplašeni (2. Mojsijeva 14,10-12). Međutim, po tekstu, Mojsije prima nalog od Gospoda. Prvo, stub od oblaka razdvaja dva tabora. Egipćani su prekriveni tamom i ne čine ništa već čekaju. Mojsije zatim pruža svoju ruku i voda se razdvaja. Tokom cele noći snažan vetar duva prema zapadu. Najverovatnije je da je svrha vetra bila da učini morsko dno suvim. Ne dolazi u obzir da je duvao neverovatno jak vetar koji bi iskopao jarak u moru a da ljudi i dalje mogu da borave u taboru u smeru vetra. Ako pretpostavimo da je vladao tako snažan vetar koji bi mogao da razdvoji duboke vode, ljudi ne bi preživeli unutar napravljenog "jarka" pri takvom vetru. Daleko je verovatnije da je svrha vetra da načini morsko dno suvim, pošto se nekoliko puta navodi da su oni išli po suvom tlu.

"... pa neka idu sinovi Izrailjevi posred mora suhim". (2. Mojsijeva 14,16)

Ovaj snažni vetar je duvao tokom prve noći a dva tabora su bila razdvojena cele noći.

"... i podiže se stup od oblaka ispred njih, i stade im za leđa. I došav među vojsku Misirsku i vojsku Izrailjsku..." (2. Mojsijeva 14,19-20)

"... te ne pristupiše jedni drugima cijelu noć" (2. Mojsijeva 14,20)

Ovo su prvi dan i prva noć.

Drugog dana Izraelci počinju sa prelaskom, verovatno veoma rano ujutru pošto je rečeno da je vetar duvao samo tokom noći. Tabori su i dalje razdvojeni stubom od oblaka, i Izraelci mogu da u miru prelaze more sa svojim starešinom Mojsijem na čelu. Rečeno je da je to bio dugačak put, suvo tlo i da nije bilo prepreka na morskom dnu. Oni su okruženi "zidovima" od vode sa svoje desne i leve strane. Zanimljivo je napomenuti da su to bili vođeni zidovi (2. Mojsijeva 14,22,29). To znači da je voda rasečena kao nožem. Pošto je stub od oblaka razdvajao tabore, stub od oblaka je verovatno bio na kopnu sve dok i poslednji Jevrejin nije ušao u suvo morsko korito. Izraelci su vođeni stubom od ognja tokom noći, tako da su mogli da prelaze more od jutra drugog dana uključujući narednu noć, noć broj dva.

Ujutru (trećeg dana po ovoj hipotezi), pri jutarnjoj straži, Gospod, po biblijskom tekstu, šalje pometnju među egipatsku vojsku. Točkovi otpadaju a vojsku zahvata panika. Sada se nalaze usred mora sa celokupnom vojskom i odlučuju da se povuku na kopno sa koga su došli. Mojsije, po tekstu, pruža svoju ruku po Božijoj naredbi i vode

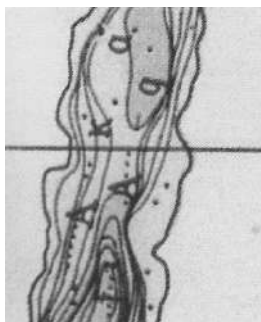
se vraćaju. Ne sa strana, već u vidu ogromnog talasa sa zapada koji ponovo ispunjava ceo morski jarak vodom. Svi Egipćani umiru pri čemu su vođenim tokom i vetrovima nanešeni na istočnu obalu Akabskog zaliva, gde su se Izraelci ulogorili. Ovo je naznačeno pomoću dva faktora, prvim da se talas kreće od zapada prema istoku, i drugim, da Izraelci mogu da vide vojnike na obali. Oni ne mogu da vide tela na obali 14 km udaljenoj, suprotnoj strani. To su događaji trećeg dana.

Ako je ova hipoteza tačna, Izraelci su imali približno 24 časa za prelazak. Od jutra drugog dana do jutarnje straže trećeg dana. Ovo je sažetak biblijskog teksta (2. Mojsijeva 14,1-30) uz neke komentare istoričara Josifa Flavija (JA 15-16).

U sažetku: najkraće vreme za prelazak je iznosilo jednu noć, ali je tekst takođe otvoren i za alternativni scenario koji bi im pružio približno 24 časa (jedan dan i jednu noć).

42. Kako su Izraelci prešli Crveno more?

Akabski zaliv predstavlja deo dugačkog stenovitog raseda, Velikog rova, koji se postire od sadašnjeg Izraela prema Africi. Rased postoji jer se tu nalaze dve kontinentalne ploče, pri čemu se svaka kreće u sopstvenom smeru. Akabski zaliv je prema tome dubok, uz maksimalnu dubinu od 1.900 metara a okružen je visokim planinama visine i do 2.500 metara. Da se voda sama razdvojila, to i dalje ne bi predstavljalo rešenje izraelskog problema. Uz dubinu vode od oko 1.900 metara čak i da je sva voda uklonjena Izraelci bi bili suočeni sa ogromnim rasedom.

Slika 64: Karta nepoznatog identiteta pokazuje podvodni most kod Nuveibe. Nuveiba je poluostrvo viđeno duž leve obalne linije.

42.1. Podvodni most

Kod Nuveibe slučajno postoji ravan podvodni most koji se pruža preko Crvenog mora. Za Akabski zaliv su tipični visoki planinski venci visoki do 2.500 metara koji zatvaraju zaliv. Ove planine se uglavnom pružaju naniže u more. Akabski zaliv ima dva duboka basena: severni je dubok pri-

bližno 900 metara, a južni oko 1.900 metara. Uobičajene pomorske karte ove oblasti su ovde od ograničene vrednosti. Razlog je da je ovde toliko duboko i da nema ostrva (osim nekoliko u blizini obale), tako da još uvek nisu vršena detaljna istraživanja. Prema tome, nije neobično da relativno veliki brodovi ne poseduju sonare ili pomorske karte kada prolaze kroz Akabski zaliv.

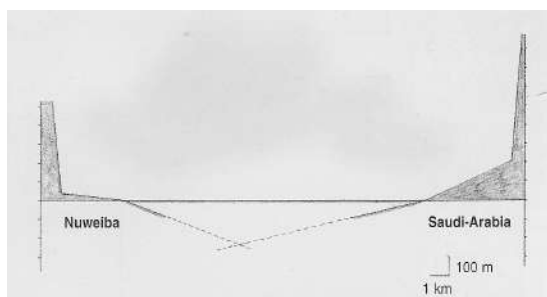
Obala je kod Nuveibe potpuno drugačija. Poluostrvo Nuveiba je veoma ravno i zadire 3,5 km u zaliv. Poluostrvo je toliko veliko da se lako može razaznati na svim kartama i iz satelita. Sa strane Saudijske Arabije situacija je slična, iako ne toliko naglašena. Saudiarabijska obala nasuprot Nuveibe je veoma ravna i slična po karakteru Nuveibi. Masivna erozija je vremenom sprala velike količine peska i šljunka sa okolnih planina kroz dolinu. Ovo je stvorilo ravne oblasti na obe strane. Zbog toga se može očekivati da se ove ravne površine nastavljaju i pod vodom.

Da li je ovo slučaj kod Nuveibe? Zvanični podaci iz Američkog nacionalnog geofizičkog centra za podatke ukazuju da na tom mestu postoji jasan podvodni most koji se pruža od obale do obale uz maksimalnu dubinu od približno 100 metara. Međutim, podaci nisu pouzdani pošto postoji oko 9 km između tačaka merenja, a kompjuterski proračun podataka zasnovan na tako velikim razdaljinama između tačaka merenja je statistički slab.

Karte nepoznatog porekla ustvari prikazuju podvodni most kod Nuveibe. Na slici 64 prikazan je primer takve karte. Ta karta ukazuje na plitku podvodnu oblast između Nuveibe i obale Saudijske Arabije. Kod Nuveibe, razdaljina od obale do obale je približno 14 km. Sa strane Saudijske Arabije dubina je do 87 metara, 4 km od obalne linije. Ako je ovo tačno i ako se može uzeti za obe strane, to odgovara nagibu od 2,2 %.

Nakon proučavanja podvodnog mosta sa strane Nuveibe uz pomoć daljinski upravljane podvodne kamere, dobijeni su sledeći podaci.

Dno je praćeno kamerom u dužinu od 0,458 nautičkih milja (848 m). Početna tačka je bila približno 1.200 m od obalne linije. Dubina je na tom mestu iznosila 28 m. Sa ovog mesta dno je neobično ravno sve do kraja merenja gde dubina iznosi 82 m. Dubina je potvrđena dubinom sa koje je kamera podignuta na površinu i dužinom kabla koji vezuje kameru. Morsko dno je slično poluostrvu u pogledu karaktera tla, kao i u pogledu širine i veoma istaknutog ravnog tla bez prepreka. Veoma ravan karakter podvodnog mosta se takođe nalazi i na obali Saudijske Arabije.

Slika 65: Izmereni nagibi (pune linije) duž Akabskog zaliva kod Nuweibe. Zapazite da je nagib grafički preterano izražen na slici. Ako bi se takav nagib prostirao preko celog zaliva maksimalna dubina bi iznosila oko 240 m (tačkaste linije).

Promena dubine od 28 do 82 metara (54 metara) na razdaljini od 848 metara (određeno sateletskim merenjem) ukazuje na nagib od 6,4%. Sa obale do kraja merenja to odgovara veličini od 4,0%.

Na slici 65 se može videti grafički prikaz ovih podataka. Puna linija na levoj strani (Sinajska obala), je dobijena merenjem podvodnom kamerom, a slična kriva sa istočne obale (Saudijska Arabija). Tačkasta linija predstavlja proračunat nagib uz pretpostavku da se linije nastavljaju istim nagibom. Ako je ovo slučaj maksimalna dubina iznosi oko 240 metara.

Postoji karta koju su izradili Dž. K. Hal (J. K. Hall) i Z. Ben-Avram (Z. Ben-Avraham) sa Izraelskog geološkog centra. Ova mapa, koja je zasnovana na najboljim dostupnim podacima i istraživanjima, može da potvrdi dva pitanja: širok podvodni most kod Nuweibe između poluostrva Nuweibe i obale Saudijske Arabije; i ravan nagib. Ovi podaci su u skladu sa merenjima podvodne kamere i ruskim podacima iako su izraelska merenja bila obimnija i vršena su u dubljoj vodi. Izraelski podaci ukazuju na maksimalnu dubinu od približno 800 metara. Treba napomenuti da je kriva izrađena u Izraelskom geološkom centru proračunata na osnovu niza merenja i da bi mogle da postoje pliće oblasti kod predloženog mesta prelaska. Proračun prelaska, zasnovan na izraelskim podacima, ukazuje na srednji silazni nagib od 12% (zapadna obala) i uzlazni (istočna obala) nagib od 15%⁷⁰. Američki Propis za hendikepirane prihvata opseg nagiba od 8,3 do 12,5% (nove i stare zgrade) za hendikepirane osobe³⁸. Ovi nagibi pokazuju da su i uz najdublji predloženi scenario, granice veoma blizu američkim nagibima prihvaćenim za hendikepirane osobe.

Podvodni kopneni most istražene oblasti ima sledeće karakteristike:

- Veoma ograničenu vegetaciju (neke biljke nalik travi u ograničenim oblastima)
- Nema korala (osim u blizini obale)
- Nema stena
- Nema planinskih formacija
- Nema strmih nagiba
- Nema organskih sedimenata (kao što je mulj)
- Veoma je ravno
- Veoma je široko (najmanje 2 km)
- Morsko dno je prekriveno peskom i šljunkom

To znači da ako se voda ukloni a pesak osuši, dobijamo čvrsto tlo po kome se može hodati. Štaviše, proračunati nagib (zasnovan na scenariju najveće dubine) je blizak onome koji je prihvaćen za hendikepirane osobe. Nagib odgovara promeni od 22-150 metara po km (ili 2-15 cm/linearnom metru) uz scenario najveće dubine. Uz veoma ravnu oblast i bez prepreka po ovom nagibu se može hodati. Iz tekstova (2. Mojsijeva i Josif Flavije) je jasno da nije bilo prepreka na morskom dnu što ukazuje na ravno morsko dno.

Ukupna razdaljina uz različite proračune nagiba je u opsegu od 14,5-22 km ako su Izraelci išli direktno na drugu stranu.

Mogu se dobiti i drugačiji proračuni ali postoje tri značajne stvari koja se tiču ove stvari.

- Neobičan karakter morskog dna zbog čega ono liči na autoput ili veoma širok (najmanje 2 km širok) podvodni most.
- Ne postoji prirodno objašnjenje kako se voda (po tekstu) razdvojila.
- Ako se voda razdvojila postojalo bi suvo čvrsto tlo a nagib bi omogućavao prelazak ili prevoz na drugu stranu.

42.2. Kako je voda razdvojena?

Šta je prema tome Gospod učinio da se voda razdvoji? Tekst opisuje kako je snažan istočni vetar duvao cele noći i učinio morsko dno suvim:

"I pruži Mojsije ruku svoju na more, a Gospod uzbi more vjetrom istočnijem, koji jako duvaše cijelu noć, i osuši more, i voda se rastupi". (2. Mojsijeva 14,21)

Ovaj događaj se može protumačiti, i prokomentarisati na sledeći način:

- a) Ne postoji vetar koji može da stvori 14 km dug, i nekoliko stotina metara dubok jarak kroz more, po kome bi ljudi istovremeno mogli da hodaju. Ovo ne dolazi u obzir. Tako snažan vetar bi oduvao sva živa bića. Svrha ovog vetra je najverovatnije bila da isuši morsko korito.

b) Fenomen morske plime se može odbaciti. Ako neko uzima u obzir misao da je to ipak predstavljalo plimu, uz razliku u visini od nekoliko stotina metara, veoma je teško zamisliti tako nešto, jer je mesečeva sila gravitacije ta koja usmerava plimne struje. Mesečeva sila gravitacije ima konstantan ciklus na odgovarajućim mestima površine zemlje/vode.

Ako pretpostavimo da je kopneni most u to vreme bio samo jedan metar dubok, i da je neobično snažna plima (normalna varijacija plimne vode u tom regionu iznosi oko 0,3 m) otvorila put, to bi možda objasnilo kako su Izraelci mogli da pređu. Međutim, potpuno je nemoguće objasniti kako je celokupna egipatska vojska mogla da bude zbrisana tako malom razlikom plimnih voda.

Takođe nije tako jednostavno objasniti da je ovaj pretpostavljeni plitak prelaz bio nepoznat. Da je bio poznat Izraelci se ne bi bojali opkoljenosti, a faraon nikada ne bi verovao da su oni bili zatvoreni. Faraon bi svakako znao o tome imajući u vidu sve trupe koje su se obično nalazile u toj oblasti, i štaviše, verovatno tvrđavom na tom mestu. Da se tu nalazio površinski kopneni most uz tako plitku vodu, ni car Solomon ne bi tu postavio svoju luku sa velikom flotom u Elotu, unutar ovog kopnenog mosta.

c) Najbolje objašnjenje ovog fenomena bi bilo da je Gospod doveo Izraelce do Nuveibe jer je prelazak Akabskog zaliva trebalo upravo tu da se odigra. Mojsije nije bio pripremljen za to, što pokazuju i biblijski tekstovi i istoričar Josif Flavije. Ako su ih Egipćani gonili, onda bi njih kaznio Gospod.

Ako Gospod jeste Gospod i Tvorac svih stvari, kako biblijski tekst tvrdi, onda održavanje dveju vodenih masa razdvojenim ne bi predstavljalo problem. Ne moramo da razumemo kako je Gospod to učinio, kao što ne razumemo kako je došlo do svih nedaća kroz koje su Egipćani prošli. Ili sve ovo predstavlja falsifikat ili se radi o tome da je Bog Bog, i da deluje po sopstvenoj proceni kako bi suspendovao prirodne zakone koje je On sam stvorio.

Dalje se u biblijskom tekstu nalazi poetičniji opis razdvajanja vode, kada Mojsije i izraelski narod pevaju Gospodu zahvalnu pesmu:

"Od daha nozdrva tvojih sabra se voda; stade u gomilu voda koja teče; stisnuše se vali usred mora". (2. Mojsijeva 15,8)

Ovaj tekst ukazuje da su vode držane razdvojene na natprirodan način, kao da se voda zgusnula, ili su možda anđeli držali vode razdvojene?

Na Božiju naredbu Mojsije je razdvojio Crveno more. Izraelci zatim brzo marširaju iza Mojsija, koji ide prvi, kroz Crveno more po onome što Josif Flavije naziva "božanski put" (JA 2/16:2-3). Na taj način Izraelci ulaze u Etam i zemlju Madijamsku, na putu ka planini Horiv. Ka Božijoj planini, da vrše službu Božiju.

43. Šta se dešava sa egipatskom vojskom?

Kada su tama stuba od oblaka i noć pri kraju za Egipćane a Izraelci postavljaju tabor na drugoj strani Crvenog mora, egipatska vojska nastavlja poturu. Čak ni tada, kada je celokupno Crveno more razdeljeno na dva dela i spasilo Izraelce, faraon, sveštenstvo, savetnici i svi oficiri ne razumeju da se bore protiv samog Gospoda.

43.1. Napad po širokom frontu

Po Josifu Flaviju, Egipćani jure napred sa bojnim kočijama na čelu (JA 2/16:3). Ukupno je celokupna egipatska vojska okupljena na putu, na dnu Crvenog mora: najmanje 600 ratnih kočija, pored svih kočija Egipta sa 50.000 vojnika koji su im pripadali, i 200.000 pešadinaca. Svi su bili naoružani i pod komandom sveštenstva i samog faraona Amenhotepa III. Pošto je more i dalje razdeljeno na način koji je omogućio da oko 2 miliona Izraelaca pređe, egipatska vojska je takođe mogla da se kreće u formaciji i po širokom frontu.

Josif Flavije izražava ovu situaciju na način na koji su je verovatno Egipćani videli: "... ali Egipćani ne beše svesni da su odabrali put koji je odabran za Jevreje a ne za druge, da je ovaj put stvoren za oslobođenje onih koji su u opasnosti a ne za one koji su želeli da ga iskoriste za ubijanje drugih". (JA 2/16:3).

Po Bibliji, celokupna egipatska vojska se nalazila usred isušenog dna Crvenog mora, dok je Mojsije stajao na drugoj obali. Zatim je Gospod poslao zabunu među egipatsku vojsku:

"A u stražu jutrenju pogleda Gospod na vojsku Misirsku iz stupa od ognja i oblaka, i smete vojsku Misirsku. I pozbaca točkove kolima njihovijem, te ih jedva vucijahu. Tada rekoše Misirci: bježimo od Izrailja, jer se Gospod bije za njih s Misircima". (2. Mojsijeva 14,24-25)

U ovom trenutku Egipćani shvataju da su se borili protiv Gospoda, a ne protiv običnih ljudi:

"I pozbaca točkove kolima njihovijem, te su ih jedva vukli. Tada rekoše Misirci: bježimo od

Izrailja, jer se Gospod bije za njih s Misircima". (2. Mojsijeva 14,25)

Ali za Egipćane je kasno. Prešli su granicu koju je, po tekstu, postavio Gospod. Načinili su sebe bogovima, a sada vide da se bliže svom uništenju. Gospod kaže Mojsiju:

"A Gospod reče Mojsiju: pruži ruku svoju na more, neka se vrati voda na Misirce, na kola njihova i na konjike njihove. I Mojsije pruži ruku svoju na more, i dođe opet more na silu svoju pred zoru, a Misirci nagoše bježati prema moru; i Gospod baci Misirce usred mora. A vrativši se voda potopi kola i konjike sa svom vojskom Faraonovom, što ih god bješe pošlo za njima u more, i ne osta od njih nijedan". (2. Mojsijeva 14,26-28)

Na taj način Crveno more guta celokupnu egipatsku vojsku uključujući faraona i sveštenstvo.

43.2. Kako su nastradali?

Pitanje je, da li su se Egipćani udavili? Možemo pretpostaviti da najverovatnije nisu mogli da plivaju, obučavani su da se bore u pustinji. Štaviše nosili su teško oružje privezano za njihova tela, kao i štitove i mnoge druge teške predmete. Međutim nije sigurno da su se udavili. Crveno more ih je poklopilo na dubini od do nekoliko stotina metara. Zbog promene u pritisku, izranjanje sa takve dubine izaziva ozbiljne povrede praćene nesvesticom ili smrću. Pri direktnom izranjanju kakvom bi vojnici bili izloženi, njihova pluća bi se rasprsla. Ovo predstavlja rizik i na svega 10 metara dubine. Način na koji su Egipćani umrli nije presudan, ali nam tekst kaže da nije bilo preživelih (2. Mojsijeva 14,28).

43.3. Olujne vode

Biblija opisuje da su se istovremeno, dok se voda Crvenog mora vraćala, javile oluja, kiša, grmljavina i munje kao znak od Gospoda.

"Iz oblaka lijaše voda, oblaci davahu glas, i strijele tvoje lećahu. Grmljahu gromovi tvoji po nebu; munje tvoje sijevahu po vasiljenoj, zemlja se tresijaše i njihaše. Po moru bijaše put tvoj, i staze tvoje po velikoj vodi, i trag tvoj ne poznaše se. Vodio si narod svoj kao ovce rukom Mojsijevom i Aronovom". (Psalam 77,17-20)

Može se pretpostaviti da se tada odigrao i zemljotres. Vulkanska aktivnost se u ovom regionu ugasila u davnoj geološkoj prošlosti, ali je zemljotres izazvan pokretom zemljine kore moguć.

43.4. Izraelci se naoružavaju

Tela Egipćana su plutala a zatim su sprana na obalu, gde su se Izraelci ulogorili:

"I izbavi Gospod Izrailja u onaj dan iz ruku Misirskih; i vidje Izrailj mrtve Misirce na brijegu morskom". (2. Mojsijeva 14-30)

Istoričar Josif Flavije iznosi zanimljivu napomenu, koja je povezana sa 30. poglavljem u ovoj knjizi, gde se iznosi hipoteza da su Izraelci pri Egzodusu bili nenaoružani. Josif kaže: "Narednog dana Mojsije je sakupio oružje svih Egipćana i odneo do jevrejskog boravišta uz pomoć morskih struja i snažnih vetrova, i objavio da se i ovo odigralo kroz Božije posredovanje da ne budu bez oružja. Kada je zapovedio Jevrejima da se naoružaju poveo ih je do Sinaja..." (JA 2/16:6).

Ovde je izneto objašnjenje kako su Izraelci mogli da pobegnu nenaoružani, a da ipak imaju oružje pri borbi sa Amaličanima (62. poglavlje); ubrzo nakon što su posle prelaska Crvenog mora stigli do Madijama. Ovo je jedina napomena koja objašnjava kako su Izraelci uspjeli da se naoružaju u ovom pustinjском regionu u koji su došli nenaoružani.

Oružje koje su Egipćani posedovali prvenstveno je bilo vezano za njihova tela. Ovo se naročito odnosilo na vojnike u bojnim kočijama, kojima su ruke morale da budu slobodne. Međutim, nesumnjivo je da je i pešadija privezivala ili na neki način pričvršćivala oružje za svoje telo, kao što i današnji vojnici nose svoje oružje. Dok su tela plutala, samo mali vetar bi bio dovoljan da ih nanese na obalu. Biblija objašnjava da se nad njima nadvila moćna oluja kada su se vode vratile, što znači da je bilo jakih vetrova koji su nanosili plutajuće objekte na obalu u ovom uskom moreuzu. Verovatno su Izraelci mogli da uzimaju oružje sa velikih gomila nanesenih vojnika. Ovo oružje je bilo pre svega predstavljeno mačevima, bodežima, kopljima, lukovima i strelama.

44. Šta rade Izraelci?

Kada su Izraelci videli kako ih je Bog na izuzetan i moćan način spasao od Egipatske vojske oni mu pevaju zahvalnu pesmu. Ova pesma je navedena u 2. knjizi Mojsijevoj zvanj Izlazak:

44.1. Pjesma u hvalu

"Tada zapjeva Mojsije i sinovi Izrailjevi ovu pjesmu Gospodu, i rekoše ovako: Pjevaću Gospodu, jer se slavno proslavi; konja i konjika vrže u more.

Sila je moja i pjesma moja Gospod, koji me izbavi; on je Bog moj, i slaviću ga; Boga oca mogega, i uzvišivaću ga.

Gospod je velik ratnik; ime mu je Gospod.

Kola Faraonova i vojsku njegovu vrže u more; izbrane vojvode njegove utopiše se u crvenom moru.

Bezdana ih pokriše; padoše u dubinu kao kamen.

Desnica tvoja, Gospode, proslavi se u sili; desnica tvoja, Gospode, satr neprijatelja.

I mnoštvom veličanstva svojega oborio si one koji ustaše na te; pustio si gnjev svoj, i proždrije ih kao slamu.

Od daha nozdara tvojih sabra se voda; stade u gomilu voda koja teče; stinuše se vali usred mora.

Neprijatelj reče: tjeraću, stignuću, dijeliću plijen; nasitiće ih se duša moja, izvući ću mač svoj, istrijebiće ih ruka moja.

Ti dunu vjetrom svojim, i more ih pokri, i utonulo kao olovo u dubokoj vodi.

Ko je kao ti među silnima. Gospode? ko je kao ti slavan u svetosti, strašan u hvali, i da čini čudesa?

Ti pruži desnicu svoju, i prožrije ih zemlja.

Vodiš milošću svojom narod, koji si iskupio, vodiš krjepošću svojom u stan svetosti svoje.

Čuće narodi, i zadrhtaće; muka će spopasti one koji žive u zemlji Filistejskoj.

Tada će se prepasti starješine Edomske, junake Moavske spopašće drhat, uplašiće se svi koji žive u Hananskoj.

Spopašće ih strah i trepet; od veličine ruke tvoje zamuknuće kao kamen, dokle ne prođe narod tvoj, Gospode, dokle ne prođe narod koji si zadobio.

Odvešćeš ih i posadićeš ih na gori našljedstva svojega, na mjestu koje si sebi za stan spremio, Gospode, u svetinji, Gospode, koju su tvoje ruke utvrdile.

Gospod će carovati dovijeka.

Jer udoše konji Faraonovi s kolima njegovijem i s konjicima njegovijem u more, i Gospod povrati na njih vodu morsku; a sinovi Izrailjevi prijedohu suhim posred mora". (2. Mojsijeva 15,1-19)

44.2. Na putu do planine

Vredi napomenuti nekoliko stvari u ovoj zahvalnoj pesmi. Ovde se ukazuje da su Egipćani bili teško naoružani, i da "padoše u dubinu kao kamen", i "utonuše kao olovo u dubokoj vodi".

Ne govori se o vodi koja je pomerena u stranu, već "stade u gomilu voda koja teče; stinuše se vali usred mora". Uz dubinu od do nekoliko stotina metara, a tekst ranije navodi da je more stajalo kao zid sa njihove desne i leve strane, opisana slika je jasna, "stade u gomilu voda". Pjesma u hvalu se nastavlja:

"Odvešćeš ih i posadićeš ih na gori našljedstva svojega, na mjestu koje si sebi za stan spremio, Gospode, u svetinji, Gospode, koju su tvoje ruke utvrdile". (2. Mojsijeva 15,17)

Iz biblijskog teksta je jasno da su na putu prema planini Sinaj/Horiv nakon prelaska Crvenog mora. Planina na kojoj je Mojsije ranije bio, i planina koju je načinio svojom, Horiv odnosno Sinaj. Mojsiju je dat zadatak da vodi Izraelce do te planine radi bogoslužnja.

U hrišćanskoj tradiciji izbjavljenje kroz Crveno more opisuje krštenje, kroz vodu do spasenja. U jevrejskoj tradiciji ovo postaje rođenje izraelske nacije. Oni ulaze u morsko korito kao progonjeni robovi a stoje na drugoj obali kao oslobođena nacija, koja će uskoro primiti svoje osnovne zakone.

45. Kada se Izlazak odigrava?

U biblijskim tekstovima postoji osnova pomoću koje se može izvesti hronologija za vremenski period kojim se ova knjiga bavi. Značajni ključni događaji mogu se potvrditi pomoću drugih historijskih izvora.

45.1. Razaranje Jerusalima

Razaranje Jerusalima koje je Nabukodonosor sproveo 586. godine pre Hrista, predstavlja početnu tačku ove hronologije. Ovaj događaj se opisuje u Bibliji a imenovan je na jasan način i u historijskim izvorima. Ovi izvori potiču od vavilonskih dokumenata, uz astronomske odrednice vremenskih trenutaka. Obične enciklopedije takođe iznose ovaj datum za razaranje Jerusalima. O ovom datumu se temeljno govori u literaturi. Dolazi do razaranja Jerusalima, i početka zatočeništva u Vavilonu, 19. godine vladavine Nabukodonosora, a 11. godine vladavine Sedekije (2. carevima 25,2).

45.2. Knjige o carevima

Car Sedekija je vladao u Jerusalimu kada je Nabukodonosor napao grad, a događaji koji su usledili doveli su do razaranja Jerusalima (2. carevima 25,1-17). Ovo je poslednji događaj koji se spominje u 25. glavi 2. knjige o carevima. Svi prethodni carevi se spominju u dve Knjige o carevima: u ukupno 47 glava. Ako se kroz knjige o carevima broji unazad od cara Sedekije, dolazi se do početka 1. knjige o carevima, koja detaljno govori o Solomonu.

Svi carevi između njih dvojice su navedeni, naročito u pogledu dužine vladavine. Štaviše, tokom dugog perioda zemlja je bila podeljena na dva carstva, Izrael i Judu. To znači da su postojale dve naporedne carske loze, što omogućava niz unakrsnih poređenja pošto oni redovno spominju jedni druge ili druge događaje. Neke stvari ostaju nesigurne, ali unutar relativno uskih granica (imajući u vidu temeljne, paralelne carske linije), uprkos dužine perioda i činjenice da su se događaji odigrali pre nekoliko hiljada godina.

45.3. Car Solomon

Godini 586. pre Hrista (razaranje Jerusalima), može se dodati približno 384 godina (na osnovu carskih linija), što nam daje približno 970. godinu pre Hrista kao prvu godinu Solomonove vladavine. Car Solomon vladao je 40 godina.

Kasnije se u 1. knjizi o carevima iznosi precizan komentar, koji povezuje vladavinu cara Solomona sa datumom Izlaska:

"Četiri stotine i osamdesete godine po izlasku sinova Izrailjevičih iz zemlje Misirske, četvrte godine carovanja Solomunova nad Izrailjem, mjeseca Zifa, a to je drugi mjesec, poče zidati dom Gospodu". (1. Carevima 6,1)

"Dom Gospodu" je hram u Jerusalimu. Da bismo došli do četvrte godine vladavine cara Solomona, od približne 970. godine pre Hrista oduzimaju se četiri godine, dajući nam približno 996. godinu pre Hrista. Te godine, kako biblijski tekst navodi (1. Carevima 6,1), prošlo je tačno 480 godina od odigravanja Izlaska. Onda se približno toj godini može dodati 480, dajući približno 1446. godinu pre Hrista. Po ovom hronološkom proračunu, Egzodus se odigrao približno 1496. godine pre Hrista.

Postoji određena nesigurnost u vezi ovog datuma. Prvo postoje četiri nesigurne godine tokom poslednjih 2.000 godina, u vezi sa rođenjem Isusa i osnivanjem Rima. Ova nesigurnost je opšte po-

znata. U pogledu drugih godina 480 godina i 36 godina predstavljaju pojedinačne date datume (nisu proračunati). Pri predstavljanju carskih linija, može se javiti greška od oko 10 godina. Ova cifra predstavlja procenu. Uz pretpostavljenu nesigurnost $4 + 10$ godina, ukupno se može javiti nesigurnost od 15 godina.

46. Da li postoje bilo kakvi nalazi koji potvrđuju prelazak Crvenog mora?

Postoji niz arheoloških nalaza i veza, koji podupiru hipotezu da su Izraelci prešli Crveno more kod Nuveibe. Ranije je govoreno o mestu boravka i povezanim arheološkim nalazima kao i poreklu imena. U 42. poglavlju je govoreno o podvodnom mostu koji se polazeći od Nuveibe pruža preko Crvenog mora. Do sada smo govorili o stvarnom mestu tabora; poreklu imena koja određuju mesto tabora; ruševinama tvrđave i verovatnom lokalitetu obožavanja Vala; činjenici da je na tom mestu bilo prostora i za Izraelce i za egipatsku vojsku; Vadi Vaturu kao jedinom putu do ovog mesta, što je značilo da su Izraelci morali da se okrenu nazad; podvodnom mostu kroz Akabski zaliv; kao i o tome da sve ovo vodi do Horiva u zemlji Madijamskoj. Svi ovi događaji se poklapaju sa onim što je opisano u biblijskim tekstovima, i onim što je izneo istoričar Josif Flavije. Pitanje koje se javlja je da li su ovi dramatični događaji ostavili bilo kakve tragove kod Nuveibe, u Crvenom moru ili na drugoj strani Saudijske Arabije. Odgovor je da postoji niz različitih tragova i arheoloških nalaza, pored ranije spomenutih, koje ćemo sada bliže razmotriti.

47. Stubovi postavljeni na mestu prelaska Crvenog mora

Na obali Nuveibe nalazi se stub visok približno 4,7 metara, sa prečnikom od oko 90 cm (slika 66). Stub je cilindričnog oblika i izrađen je od crvenog granita. Stil stuba liči na ono što se može naći u Izraelu, a ne izgleda egipatski. Tokom vremena kada je Izrael okupirao Sinajsko poluostrvo stub je otkriven kako leži na ivici vode. Ponovo je podignut u blizini mesta sa koga je pao.

Stub je velik, uz procenjenu težinu od 11,5 tona, i verovatno je puno značio osobi koja ga je izradila i tu postavila. Materijal, crveni granit, se ne nalazi u toj oblasti i morao je da dođe sa nekog drugog mesta. Stub ne sadrži napise, ili su ih

Slika 66: Stub je podignut na obali Nuveibe.

morski pokreti tokom vremena izbrisali, pošto je jedna strana stuba veoma erodirana.

Druga mogućnost je da su mogući napisi dle-tom uništeni, a stub namerno oboren. Na osnovu oblika stuba izgleda da je jedna strana erodirana, pošto ima nejednaku površinu a okrugli oblik je u tom delu stuba ovalniji. Takođe je moguće da je stub pao u vodu sa ivice obale usled zemljotresa.

Stub je sam po sebi zanimljiv, ali se javlja pitanje zašto je postavljen na tom mestu. Doneti crveni granit dobrog kvaliteta sa velike razdaljine, možda sa juga Egipta, načiniti stub koji teži oko 11,5 tona a zatim ga preneti do ovog mesta, verovatno znači da je onaj koji je sve to učinio smatrao da je ovo mesto vredno označavanja na način koji je veoma skup. Ovo mesto nije bilo naseljeno, već su ga samo povremeno posećivali beduini i možda vojne jedinice u tvrđavi, na drugom kraju poluostrva Nuveibe.

U Aškelonu, na mediteranskoj obali sadašnjeg Izraela postoji niz stubova koji veoma liče na stub iz Nuveibe (slika 67).

Slika 67: U Aškelonu na mediteranskoj obali današnjeg Izraela stubovi sličnog oblika kao stubu u Nuveibi i takođe sačinjeni od granita.

U sličnosti spadaju:

- Oblik
- Visina i prečnik
- Materijal (granit)
- Nedostatak ukrasa
- Jednostavna ivica na vrhu stuba

Jedina vrsta ukrasa je predstavljena ukrasnom ivicom na gornjem delu stuba. Slični ukrasi se mogu videti na stubovima u Aškelonu (slike 357, 358). Može se pretpostaviti da je ista kulturalna sfera proizvela stub u Nuveibi, što bi značilo unutar oblasti koja odgovara sadašnjem Izraelu.

47.1. Dva stuba

Nije poznato šta tačno stub iz Nuveibe predstavlja. Međutim, situacija se u potpunosti promenila kada je pronađen identičan stub na drugoj strani Crvenog mora, tačno tamo gde se očekuje da su Izraelci došli do obale i postavili tabor nakon što su prešli Crveno more, na severozapadu Saudijske Arabije. Dva identična stuba, načinjena od istog materijala i iste veličine, podignuta na obe strane Crvenog mora tačno tamo gde se pretpostavlja da su Izraelci prešli more. Da li ovo predstavlja spomenik? Ako je tako, ko ga je postavio?

Mesto na kome je Crveno more pređeno je bilo poznato svim Jevrejima, i veoma je verovatno da su oni zadržali to znanje kroz vekove. Događaj je bio odlučujući za nastavak opstanka izraelskog naroda, a mesto događaja je bilo lako utvrditi i zapamtiti.

Stub koji je otkriven na istočnoj obali je bio u boljem stanju, pošto je još uvek stajao i nije ležao u morskoj vodi i erodirao. Stub na strani Saudijske Arabije je oboren čim su ga saudiarabijske vlasti identifikovale, a sada je mesto na kome je stub podignut samo označeno metalnom oznakom i pločom (slike 68 i 69).

Slike 68 i 69: Identičan stub pronađen na obali Saudijske Arabije, skinut je čim je otkriven. Lokalitet je označen metalnom zastavom i metalnom pločom.

47.2. Ko je podigao ove stubove?

Saul je bio prvi car Izraela, nakon koga su usledili David a zatim Solomon. Car Solomon je postao car Izraela oko 1020. godine pre Hrista, i vladao je četrdeset godina. Izgradnja jerusalimskog hrama je otpočela četvrte godine vladavine cara Solomona, sa ciljem smeštanja zavetnog kovčega, koji su Izraelci načinili kod

Horiva. Car Solomon je postao car Izraela 476. godina nakon Izlaska.

Predloženo objašnjenje za ove stubove je da ih je car Solomon postavio kao spomenik oslobođenju izraelskog naroda zahvaljujući prelasku Crvenog mora. Stubovi su podignuti na obe strane mesta prelaska. Postavljanje ovih stubova se verovatno odigralo pre oko 3.000 godina, tokom vladavine cara Solomona, možda istovremeno sa početkom gradnje hrama pod vođstvom cara Solomona. Car Solomon je takođe bio upoznat sa vodama Akabskog zaliva, i posedovao je opremu kojom bi preneo ove stubove:

"I lađe načini car Solomun u Esion-Gaveru, koji je kod Elota na brijegu Crvenoga mora u zemlji Edomskoj. I posla Hiram na tijem lađama sluge svoje, lađare vješte moru, sa slugama Solomunovijem". (1. Carevima 9,26-27)

Elot se nalazi u blizini današnjeg Ejlata na severnoj tački Akabskog zaliva, u sadašnjem Izraelu. Pošto je car Solomon posedovao sopstvenu flotu u Akabskom zalivu, a takođe je bio veoma bogat i uticajan, proizvodnja ovih stubova i njihov prenos do odgovarajućih mesta morem ne bi predstavljao problem. Mesto prelaska Crvenog mora (Nuveiba) je samo oko 70 km južno od severne tačke Akabskog zaliva, današnjeg Ejlata.

Ovi stubovi ukazuju da je ovo mesto, na obe strane Akabskog zaliva, označila bogata i uticajna osoba sa pristupom brodovima. U ovom regionu je praktično nemoguće preneti ove stubove kopnom, pošto se planinski venci spuštaju sve do ivica mora. Crveni granit je mogao da stigne sa juga Egipta. Ovo nije neverovatno pošto je car Solomon bio bogat, posedovao sopstvenu flotu i izgradio hram u Jerusalimu za smeštaj zavetnog kovčega, i u čast Gospodu. Pored toga, može se spomenuti da je Solomon bio oženjen ćerkom faraona koji je u to vreme vladao u Egiptu, pa je prema tome imao odlične kontakt sa Egipćanima preko svog tasta:

"A Solomun se oprijatelj s Faraonom carem Misirskim, i oženi se kćerju Faraonovom, i dovede je u grad Davidov dokle ne dovrši svoj dom i dom Gospodnji i zid oko Jerusalima". (1. Carevima 3,1)

U 1. knjizi o carevima saznajemo o caru Solomonu i njegovom ogromnom bogatstvu, mudrosti i želji da veliča Gospoda. Sasvim je moguće da je car Solomon bio taj koji je podigao ove stubove. U svakom slučaju on je imao sredstva, praktične uslove, i bio je, po biblijskom tekstu, duboko usredsređen na skretanje pažnje na Božija dela preko građevina.

48. Uzdignuti put na dnu Crvenog mora

Izvršeno je istraživanje morskog dna na mestu prelaska. Tamo se može zapaziti zanimljiva formacija morskog dna. Stene i blokovi su "gurnuti" u stranu kao snežni nanosi, kako bi oformili put na dnu Crvenog mora. Pošto su Izraelci bili u žurbi, malo je verovatno da su imali vremena da uklone raznovrsne kamene blokove.

Jedna mogućnost je da je egipatska vojska imala predvodničke trupe koje su raščistile put od kamenih blokova kako bi bojne kočije, i obične kočije koje su vukli konji, mogle da se kreću lakše i brže. Međutim, ovo je malo verovatno jer su Izraelci takođe imali kola, a oni su prvi prešli morsko dno. Svejedno, Josif Flavije napominje da je egipatska vojska jurila Izraelce u velikoj žurbi, i da su konji bili na čelu (JA 2/16:3). Ovo ukazuje da je put već bio raščišćen što je omogućilo prolaz kočija.

Onda je moguće da je Gospod bio taj koji je oblikovao ovaj prolaz kroz vodu (po tekstu) pri čemu su istovremeno uklonjeni kameni blokovi i druge stvari. Možda je to urađeno kada Biblija navodi da je duvao snažan vetar.

Od nas je skriveno kako je to tačno izvedeno, ali vredi napomenuti da na tom delu morskog dana koje je istraženo postoji raščišćen put.

49. Nalazi sa dna Crvenog mora – točkovi kočija

49.1. Bojne kočije u egipatskoj vojsci

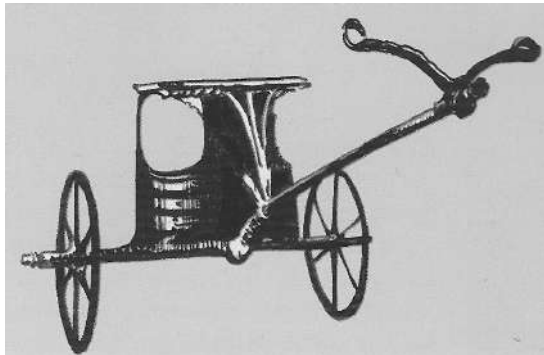
Egipćani su posedovali bojne kočije u svojoj vojsci i one su, zajedno sa svim egipatskim kočijama, korišćene u egipatskoj vojsci kada su gonili Izraelce.

"I upreže u kola svoja, i uze narod svoj sa sobom. I uze šest stotina kola izabranih i što još bješe kola Misirskih, i nad svjema vojvode". (2. Mojsijeva 14,6-7)

Istoričar Josif Flavije spominje isti broj kočija, a takođe navodi da je bilo 50.000 konjanika i 200.000 pešadinaca (JA 2/15:3).

Bojne kočije su bile namenjene za brze bitke i često su imale dva vojnika; jednog koji je vozio kočiju, i jednog koji se iz kočije borio mačem, lukom i strelom. Ove dvokolice su bile relativno lake, pri čemu su bile izgrađene od drveta i kože. Pod je bio drven, a osovine točkova su bile učvršćene za donju stranu poda. Drvena osovina

koja je vodila do konja, kojih je bilo dva, je takođe bila pričvršćena ispod poda. Vojnici su bili daleko teži uz različite vrste oklopa, štitova, mačeva i drugog oružja. Ova bojna kola su prikazana u raznim kontekstima na različitim tipovima napisa. Na narednim slikama prikazano je nekoliko primera.

Slika 70: Primer kočije koja je pronađena u jednoj od grobnica faraona.

Slika 71: Točkovi kočija sa četiri i osam prečki iz vremena Tutmosa IV.

Na slici 70 nalazi se skica Tutankamonove ceremonijalne kočije, koja je pronađena u njegovoj grobnoj odaji. Ova kočija se može uzeti za opštu sliku građe kočija, međutim ona je manja u poređenju sa pravim bojnim kočijama. Značajno je uvideti da su sve kočije koje su pronađene u grobnicama pripadale faraonima, i bile ceremonijalne po karakteru. Slično poređenje se može izvršiti sa zaprežnim kolima kraljice Elizabete koje su korišćene pri različitim ceremonijama i paradama u Londonu, i odgovaraju kolima sa konjima koja su korišćena tokom Prvog svetskog rata. U osnovi je to isto, ali je oprema koju su koristili vojnici izdržljivija.

Različiti delovi kočija se jasno mogu razlikovati. Najverovatnije je da su bojne kočije bile jače i jednostavnije, uz metalne delove kao što je bronza. Slika 71 pokazuje bočnu stranu kočija koje su pripadale Tutmosu IV, pri čemu su ovde prikazani točkovi sa osam i četiri prečki. U centru točka se nalaze glavčine, koje su sačuvane do sadašnjeg doba. Egipćanski reljefi prikazuju primere proizvodnje kočija i točkova kočija sa četiri prečke.

Pored toga, egipatska vojska je sigurno imala veliki broj kočija u vidu vozila za snabdevanje to

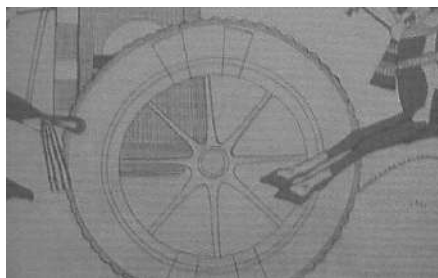
jest održavanje za celokupnu vojsku. Ove kočije su bile namenjene za prenos hrane, vode i opreme kao što su šatori, i nesumnjivo su bile čvrste građe. Najverovatnije da su točkovi ovih kočija bili, bar delimično, izliveni od bronzne kako bi mogli da nose težinu.

Sveštenstvo je takođe učestvovalo u vojnim bitkama, ali je bilo u pozadini. Njihov zadatak nije bio da se bore, već da ulivaju hrabrost vojnicima i da se staraju da bogovi budu na njihovoj strani. Postoji dobar razlog za pretpostavku da su njihove kočije imale simboličniju funkciju, što bi odražavalo moć i podršku bogova.

Biblijski tekstovi navode da se more zatvorilo i da je celokupna egipatska vojska bila uništena. Pitanje koje se javlja je da li se na dnu Crvenog mora mogu pronaći ostaci ovih kočija na mestu prelaska Nuveibe, što predstavlja radnu hipotezu ove knjige.

49.2. Točkovi kočija na morskom dnu

Važno je napomenuti da je morsko dno bilo "očišćeno". Korali se nalaze svuda u Crvenom moru, ali da bi rasli potrebno im je nešto za šta mogu da se pričvrste. Korali ne počinju da rastu na pesku, ili na bilo čemu sličnom. Može se pretpostaviti pošto je pri prelasku morsko dno bilo očišćeno, a sada u toj oblasti postoji puno korala, da su se ti korali pričvrstili za objekte koji su završili na dnu mora, kada je tu nestala egipatska vojska.

Slike 72 i 73: Različiti primeri egipatskih bojnih kočija. Donja slika prikazuje bojne kočije na egipatskoj novčanici.

Problem je da je teško utvrditi različite objekte, pošto su ih koralni prekrili a pored toga su često urasli u druge korale. Ako koral počne da raste na organskom materijalu kao što je drvo, drvo će se koristiti pri rastu koral, a nakon određenog vremena će ostati samo oblik. Mora se takođe napomenuti da u toj oblasti postoje jake struje, a da je voda duboka. Sve ovo otežava prepoznavanje struktura.

Postoji dobar razlog za pretpostavku da su mnogi lakši objekti odneseni u dublje rovove, duž podvodnog mosta, nošeni snažnim plimnim strujama. Ovi duboki rovovi su i do 1.900 metara duboki, i potpuno je nemoguće istražiti ove dubine bez veoma specijalne opreme kao ona koja je na primer korišćena za pronalaženje Titanika.

Najjednostavnije strukture koje se mogu prepoznati su točkovi, i na podvodnom mostu se pronalazi niz točkova. Koralni ne rastu na strukturnama u mulju, što znači da se pozlaćeni točkovi sa slika 380 i 382 mogu jasno videti. Točak je približno metar u prečniku i ima četiri prečke. Okvir je od drveta a ceo točak je pozlaćen. Točak je snažne građe, i verovatno predstavlja točkove korišćene u ratu i transportu na velike razdaljine, a ne ceremonijalne točkove koji se pronalaze u grobnicama nekoliko faraona (slika 70). Treba napomenuti da do sada točkovi nisu pronađeni nigde osim u nekoliko faraonskih grobnih odaja.

Pozlaćeni točak je bio pričvršćen za kočiju koja je bila na začelju trupa, i verovatno pripadala sveštenstvu. Viši oficiri i sam faraon, koji su verovatno imali pozlaćene točkove, su se verovatno nalazili u prednjem delu vojne formacije.

Pozlaćeni točak je jedinstven na više načina:

1. To je prvi točak koji je otkriven na mestu koje nije grobna odaja.

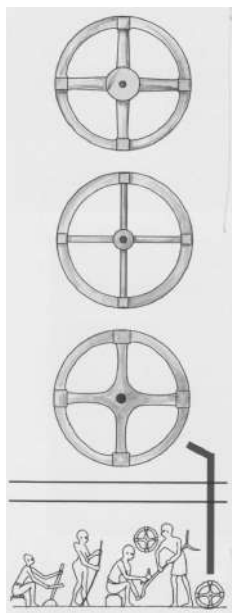
2. To je prvi pozlaćeni točak koji je pronađen.

3. Konstrukcija se razlikuje od točkova pronađenih u grobnim odajama, u pogledu prstena točka (koji je jači), prečki (koje su krupnije) i glavčine, i poseduje drugačiju tehničku konstrukciju u odnosu na ceremonijalne kočije. Sa druge strane, veoma je sličan onima koje se pronalaze na egipatskim napisima.

4. Nema razloga da oni leže na dnu Crvenog mora, osim kao rezultat nesreće/katastrofe. Nije lako pronaći prirodno objašnjenje za činjenicu da su se kočije našle na moru, a da su zatim potonule na dno, naročito zlatne kočije koje su imale veliku simboličnu vrednost a pored toga su bile i skupocene.

5. Ovaj točak se jasno može identifikovati, pošto se nalazi u mulju, pa na njemu nema koral.

Točak je veoma osetljiv, pošto su se drveni ostaci u velikoj meri razložili. Sa natpisa je poznato da su pozlaćene kočije postojale. Postoji napis vezan za Tutmosa III (18. dinastija), koji govori o zlatnim kočijama u različitim situacijama. Ovo se ponavlja nekoliko puta u dokumentu⁵⁰.

Slika 74: Gornji točak predstavlja pozlaćeni točak sa morskog dna: srednji je uzet sa ilustracija točkova iz oko 1430. godine pre Hrista; a donji je sa prikazanog napisa (18. dinastija).

Na slici 74 je prikazano poređenje između pozlaćenih točkova (slike 75 i 76), i crteža načinjenog na osnovu savremene vojne ilustracije egipatskih bojnih kočija iz vremena 1.430 godina pre Hrista⁵¹. Ovi točkovi su veoma slični. Na istoj slici se nalazi crtež sa egipatskog napisa⁵² iz 18. dinastije. Napis prikazuje Egipćane koji proizvode točkove sa četiri prečke sličnog izgleda kao točak pronađen na morskom dnu.

Tokom 18. dinastije, Egipat je predstavljao moćnu naciju sa jakim vojskom. Imali su veliki broj kočija, bilo proizvedenih u Egiptu bilo ratnih trofeja. U jednoj bici, kao primer, ratni trofej je bio 2.041 konj⁵¹, ukazujući da je sadržao i izvestan broj kočija.

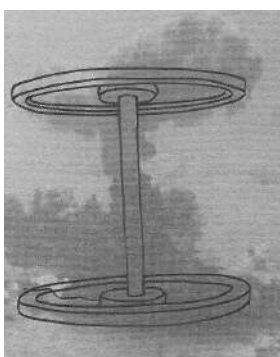

Slike 75 i 76: Ovaj pozlaćeni točak kočija je pronađen na morskom dnu. Točak se nalazi u mulju, i na njemu je rastao samo jedan koral. Nema sumnje da je ovo točak sa četiri prečke. Svi različiti delovi točka su prepoznatljiviji, a prečnik iznosi približno jedan metar.

Biblijski tekst (2. Mojsijeva 14,6-7) navodi da je "šest stotina kola" (verovatno najboljih dvokolica sa elitnim vojnicima) korišćeno pri Izlasku pored ostalih kočija Egipta. U ostale kočije su verovatno spadale kočije koje su predstavljale ratne trofeje tokom drugih bitaka, ukazujući na raznovrstan dizajn.

Zbog opasnosti i duboke vode, nije bilo moguće dokumentovati niz nalaza.

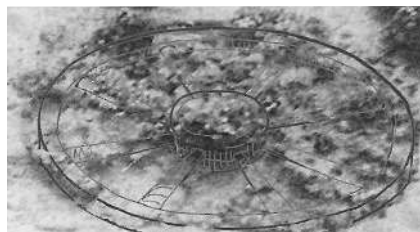

Slike 77, 78: Ovo su verovatno dva točka postavljena uspravno, oslanjajući se na jednom od točkova uz nedirnutu osovinu pod uglom od 90 stepeni, koja spaja dva točka.

Na slici 79 se nalazi još jedan točak. Ovo je drveni točak prekriven koralima. Može se uočiti okrugli, simetrični oblik točka, kao i izdignutu glavčinu i prečke. Deo točka nedostaje sa donje ivice. Naredna slika (80) predstavlja crtež točka, a na osnovu položaja prečki se može videti da ih je na ovom točku bilo osam.

Točak ima karakterističan oblik koji se može tražiti, i predstavlja važan deo bojnih kočija. Bi-

lija takođe spominje točkove, naročito uz komentar da je Bog zbacio točkove sa kočija kako bi uneo pometnju u vojsku (2. Mojsijeva 14, 24-

Slike 79, 80: Točak je prekriven koralom. Može se videti izdignuta glavčina kao i prečke u različitim smerovima. Kružni oblik točka je takođe vidljiv. Sa donje ivice nedostaje deo točka. Ovo je točak sa osam prečki.

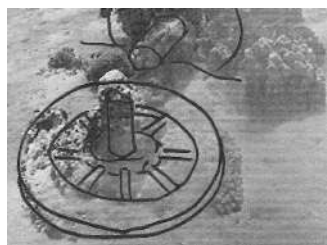
25). Na dnu podvodnog mosta se nalazi puno zasebnih, labavih točkova.

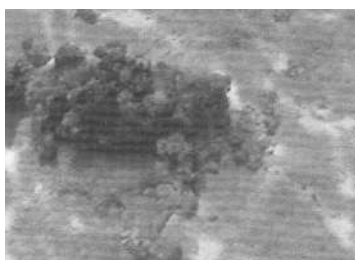
Točkovi sa slika 75-80 su pronađeni na zapadnoj strani podvodnog mosta, drugim rečima sa kočija koje su bile na začelju trupa. Nalazi sa slika 81 i 82 i 83-86 su sa istočnog dela kopnenog mosta, što znači sa čela trupa.

Slika 81, uz skicu koja joj pripada (slika 82), pokazuje još jedan par točkova. Osovina je razbijena a jedan točak leži položen na morskom dnu, dok ostaci osovine stoje uspravno. Oblik točka se jasno može videti uz vidljivu i spoljnu i unutrašnju stranu. Drugi točak je još uvek uspravan pri čemu se deo osovine nalazi pod pravim uglom u odnosu na točak.

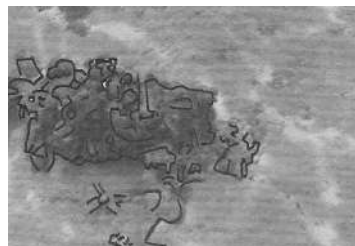

Slike 81,82: Osovina između dva točka je razbijena pri čemu jedan točak leži a osovina stoji uspravno. Spoljašnji deo točka se može jasno videti dok su prečke prekrivene koralima.

Slike 83, 84: Ovo je primer ravnog morskog dna bez koralna. Ovaj predmet nije podesan za koralne i može se videti puno neobičnih obrazaca kao što su pravi uglovi, strukture nalik točkovima itd. Najverovatnije je da postoji puno predmeta naslaganih jednih preko drugih.

Slike 85, 86: Ovo bi mogao da bude okvir transportnih kola. Mogu se videti pravi uglovi i strukture mogućih dasaka. Duž strukture se možda pruža osovina točka. Predmet nije obrastao koralima.

Predmeti često leže izolovani na inače praznom, ravnom dnu.

Na slikama 85 i 86, takođe sa istočne strane kopnenog mosta, u sredini slike se može videti neobičan predmet. To je možda okvir transportnih kočija sa mogućom osovinom ispod njega, u sredini kočije. Ponovo treba zapaziti prave uglove između delova, koji verovatno predstavljaju drvene delove prekrivene koralima. Izgleda kao da su delovi kočija, verovatno bokovi trupa kočija, bili izgrađeni od dasaka. Na dnu slike (odvojena mala slika) može se razaznati ono što verovatno predstavlja ljudsku lobanju. Delom je sakrivena sedimentom sa morskog dna pri uglu kočije, i vidi se dijagonalno odozgo, u odnosu na položaj fo-

tografa. Ostatak trupa je zarobljen pod ostacima kočija.

Na slikama 83 i 84 nalazi se formacija koju je takođe teško opisati, ali se razlikuje od uobičajenih struktura morskog dna. Možda je to donji deo bojnih kočija? Mogao bi da predstavlja ostatke osovina sa svojim spojevima. Ispred tog dela koji verovatno predstavlja kočije, postoji nekoliko nalaza u sedimentnom sloju. Ovde se mogu uočiti pravi uglovi koji se obično ne pronalaze među koralima. Ovo su verovatno ostaci točkova sa četiri prečke.

Većina koralna u ovom regionu, i u određenim oblastima je mrtva. Razlog za ovo bi mogli da budu oblaci čestica koji dolaze sa obe strane obale nakon jake kiše. Ovakav tip erozije je stvorio podvodni most preko Akabskog zaliva. Čestice i erodiran materijal i inače predstavljaju pretnju za koralne grebene.

Sve u svemu, postoji puno različitih tipova nalaza na morskome dnu. Ponekad je veoma teško identifikovati ove nalaze. Međutim, nekoliko nalaza se toliko upečatljivo razlikuju od okoline da je očigledno da su koralni preuzeli oblik nekog starog predmeta to jest nečeg potpuno okruglog, četvrtastog, sa pravim uglovima, ili nečeg što je pokazivalo crte kočija, točkova, opreme i tako dalje. U neobičnim slučajevima ovi nalazi su tako jasni da se mogu sa potpunom sigurnošću identifikovati kao na primer točak. Takav jasan i očigledan primer se može videti na ranije spomenutim slikama 75 i 76.

50. Određivanje starosti točkova sa morskog dna

Da li nam ovi točkovi mogu reći bilo šta o datumu događaja koji je doveo do toga da oni završe na dnu Crvenog mora?

Broj prečki je od velikog značaja pri određivanju datuma. Veruje se da su bojne kočije došle u Egipat preko Hiksa, i da su verovatno sirijskog porekla. U Egipat su uvedene pri kraju 17. dinastije (faraon Kamos, poslednji vladar 17. dinastije) i početkom 18. dinastije (faraon Amos, prvi vladar 18. dinastije). Točkovi sa četiri prečke su korišćeni u početku, i smatraju se za naznaku datuma ranog perioda 18. dinastije. Korišćeni su do vremena Tutmosa IV⁵³. Točkovi sa osam prečki se mogu videti na kočijama bojnih kočija Tutmosa IV

(slika 71), i smatraju se za kratkotrajni eksperiment tokom njegove kratke vladavine. Nakon Tutmosa IV korišćeni su samo točkovi sa šest prečki. Međutim, one su ponekad bile korišćene već i ranije tokom vladavine Tutmosa IV^{53, 54}.

Sve ovo postavlja datum točkova koji su pronađeni u veoma ograničen period. Točkovi sa četiri prečke su korišćeni do vremena Tutmosa IV. Točkovi sa osam prečki su korišćeni tokom kratkog vremenskog perioda, verovatno samo tokom vladavine Tutmosa IV. Točkovi sa šest prečki su počeli da se koriste tokom 18. dinastije, naročito nakon Tutmosa IV, ali su u izvesnoj meri postojali i pre Tutmosa IV. Hofmajer (Hoffmeier⁵³) izražava svoj zaključak na sledeći način: "Još jedan izvor u vidu slike iz perioda vladavine Tutmosa IV predstavlja scenu radionice iz Hepusove grobnice. Ovde konstruktori točkova rade sa točkovima sa četiri prečke. Ovo označava da su se točkovi sa četiri prečke koristili tokom ograničenog perioda nakon 1400. godine pre Hrista. Od tada, tokom ostatka 18. dinastije, točkovi kočija su normalno prikazivani sa šest prečki".

Tabela 7. Tri datiranja točkova sa morskog dna^{53, 54, 71}.

	Godina pre Hrista
prečke točkova, 18. dinastija,	~1400
tokom vladavine Tutmosa IV,	1419-1386 (*)
hronologija koja datira Izlazak po biblijskim knjigama (45. po- glavlje ove knjige):	1446

(*) ovo datiranje verovatno nije toliko tačno kao što je prikazano, videti raspravu 12. poglavlja u vezi Tutmosa IV, ali je kao gruba procena najverovatnije tačno.

Tokom narednih dinastija su dominirali točkovi sa šest prečki. Ovo znači da je u toku kratkog perioda došlo do promene broja prečki. Postojao je postepen prelaz sa točkova sa četiri prečke na šest prečki na početku 18. dinastije, a tokom kratkog perioda (Tutmos IV) postojali su i točkovi sa osam prečki.

Rečeno je da je vladavina Tutmosa IV trajala od 1419. do 1386. godine pre Hrista⁴³. Međutim, verovatno je da se ova vladavina vremenski donekle razlikovala, u zavisnosti od toga kako neko tumači vladavine i imena, o čemu se govorilo u poglavljima 8, 12, 16, i 45.

Točkovi pronađeni na dnu Crvenog mora predstavljaju točkove sa četiri, šest i osam prečki. Ovo daje datum tokom dela 18. dinastije, najverovatnije tokom vladavine Tutmosa IV ili nešto pre nje. Pri Izlasku se moglo očekivati nekoliko različitih varijeteta kočija i točkova pošto su mobilisane sve kočije u Egiptu (2. Mojsijeva 14,7).

Datiranje događaja kod Crvenog mora, koji su rezultovali porazom egipatske vojske, mogu se sažeti na sledeći način (tabela 7).

Može se uz dobru osnovu pretpostaviti da se Izlazak odigrao oko 1450. godine pre Hrista, a da se hronologija proračunata uz pomoć biblijskih tekstova dobro slaže sa datiranjem točkova.

Treba napomenuti da je do sadašnjeg doba sačuvano samo 11 bojnih kočija. Sve one su iz grobnica, a 4 od ovih 11 je iz Tutankamonove grobne odaje. Ni jedna bojna kočija ili točkovi nisu pronađeni ni na jednom drugom mestu osim u ovim grobnicama. Kočije pronađene u grobnicama su bile za faraone, i imale su ceremonijalnu ulogu i/ili su bile namenjene za faraonovo posmrtno putovanje. Napisi prikazuju i druge tipove točkova.

51. Delovi ljudskog kostura sa dna Crvenog mora

Naredno pitanje koje se javlja, u vezi nalaza koji se mogu očekivati, tiče se ostataka ljudi, volova i konja. Da li postoje bilo kakvi ostaci ljudi, volova ili konja na dnu Crvenog mora, na mestu prelaska?

51.1. Okamenjivanje i rast koralaa

Prvo, većina skeletnih delova koji su završili na dnu Crvenog mora je postala okamenjena ako se našla u sedimentima bez kiseonika. Ovo predstavlja oblik fosilizacije. Crveno more ima visok sadržaj soli, i sadrži veliku količinu kalcijum karbonata (CaCO_3). Crveno more predstavlja tropsko more sa velikim stepenom biološke aktivnosti, i sadrži obilje mikroskopskih organizama koji zalaze u predmete. To znači da morska voda može brzo da pronađe svoj put unutar predmeta, i da ima efekat na supstance koje se pronađu u vodi. Ovo dovodi do relativno brzog procesa okamenjivanja; sa geološke tačke gledišta.

Slika 87: Ljudska butna kost, nekoliko stotina godina stara (smeđe), iz švedskog groba u poređenju sa onim što gotovo sigurno predstavlja ljudsku butnu kost (belo) sa morskog dna podvodnog mosta u Akabskom zalivu. O skeletnim delovima se govori u tekstu.

Ako skeletni delovi leže otvoreni i dostupni, i ne nalaze se sahranjeni u sedimentima, onda se za njih vezuju koral i počinju da rastu. To veoma otežava pronalaženje skeletnih delova koji se mogu identifikovati. Na morskome dnu kod mesta prelaska se nalazi velika količina skeletnih delova, ali su oni često naslagani na velike gomile i prekriveni koralima, što preciznu identifikaciju pojedinačnih skeletnih delova čini praktično nemogućom. Međutim, postoji i nekoliko primera skeletnih delova koji se mogu prepoznati.

51.2. Ljudska butna kost

Na slici 87 je prikazana butna kost (femur), koja je skoro sigurno ljudska. Pored butne kosti prekrivene koralima sa dna Crvenog mora (svetlija), nalazi se ljudska butna kost (tamnija). Ove kosti pokazuju identične karakteristike u nekoliko tačaka:

1. Opšti utisak je, kada je prikazana cela kost, da veoma liči na ljudsku butnu kost.

2. Jabučica (glava) butne kosti je još uvek prisutna.

3. Izražaj sa leve strane jabučice butne kosti je prisutan.

4. Krivina kosti, i proporcije direktno ispod jabučice butne kosti su, uglavnom, identični sa uporednom kosti.

5. Dužina i proporcije kostiju se poklapaju.

6. Unutrašnjost kolenskog zglobnog dela se sastoji od dva veća dela uz ulegnuće između njih. Ulegnuće i desni izdignuti deo su netaknuti. Međutim, levi izdignuti deo nedostaje.

7. Proporcije kostiju u užim i širim delovima se poklapaju.

8. Obe kosti pokazuju tipičan, ljudski luk butne kosti gledano sa strane (šimpanze i gorile imaju prave butne kosti u ovom pogledu).

9. Dužina butne kosti se poklapa sa ljudskom butnom kosti, što se može videti na osnovu

merjenja. Dužina butne kosti odgovara osobi visine od 166-173 cm. Opseg uzima u obzir nesigurnost sa tablica, i značaj tablica za poređenje (tablice su zasnovane na kavkascima i afroamerikancima, i muškarcima i ženama). Procenjena dužina se poklapa sa onim što bi se očekivalo od egipatskih vojnika. Egipatske mumije predstavljaju bogate osobe, koje nisu imale poteškoća pri nabavljanju hrane. Postoje dobri razlozi za pretpostavku da su vojnici bili dobro obučeni i imali dovoljno hrane, pa da u pogledu visine mogu biti predstavljeni otkrivenim mumijama. Dunand (Dunand) i Lihtenberg (Lichtenberg⁵⁵), u proučavanju mumija, ukazuju koliko su one bile visoke. Pojedinačne visine su date za šest muškaraca, pri čemu je prosečna visina za muškarca 1,65 m. Za žene prosečna visina je 1,55 m.

U vezi starosti butne kosti može se reći samo da je veoma stara, što bi značilo nekoliko hiljada godina.

51.3. Ljudski skelet i skeletni delovi

Normalno, ako je bilo šta normalno na ovom mestu, velike količine skeleta leže na gomilama, koje su se "spojile" time što su ih koral prekrili.

Svejedno, na slici 88 (pogledati na kraju knjige u koloru) je prikazan izuzetak, gde se pojedinačni skeletni delovi mogu prepoznati sa velike gomile skeleta koji se nalaze na zapadnoj strani morskog dna. Pri proučavanju slike 88, treba uzeti u razmatranje da je pod vodom teško određivati razdaljinu. Fotografija pokriva velike gomile skeleta koje su fotografisane odozgo. Svetli delovi su najbliži kameri, dok su tamni delovi udaljeniji a i spuštaju se naniže, kao što je prikazano na slici 89. Riba (*Pterois volitans*) sa slike je veoma otrovna sa otrovom na vrhu svakog pojedinačnog dela peraja. Riba je najbliža kameri i dugačka je oko 30-40 cm.

Kada su skeletni delovi prekriveni koralima oni leže nepokretni kao da su međusobno ukalupljeni, ali pre nego što se to odigra postoji nekoliko faktora koji određuju kako se delovi mogu kretati uokolo. Nesumnjivo je da su kaos i panika (2. Mojsijeva 14,24-28) sa konjima, kočijama i ljudima, izazivale povrede na različite načine. Pored toga, postoje sile koje su ušle u igru kada su se vode ponovo poklopile. Kada se ova situacija odigrala, nastupili su procesi raspadanja, napadi životinja i vodene struje, koji takođe utiču na način na koji su skeletni delovi razbacani i razbijeni.

Na vrhu gomile skeleta nalazi se jedan skelet (A-E obojeni žuto na slici 88) koji ima lobanju, kod

Slika 89: Položaj kamere sa slikom 88 i 94

koje se mogu videti očni i nosni otvori, usta i vilica. Neposredno ispod lobanje mogu se videti ostaci kičmenog stuba (kičme), pa čak i pojedinačni kičmeni pršljenovi. Izgleda kao da se tu nalaze dve lobanje, pri čemu je jedna istrgnuta od ostataka "netaknutog" tela. Grudni koš je jasno uočljiv, pri čemu se mogu razlikovati pojedinačna rebra sa obe strane grudne kosti. Oblik veoma podseća na grudni koš čoveka, uz otvor na grudnom košu ispod grudne kosti u obliku slova v. Delovi u blizini vratnog dela kičme, koji se više ističu, verovatno predstavljaju ključnu kost. Iza/ispod grudnog koša može se razaznati kičma, koja se pruža naniže do trouglaste kosti karlice. Karlica je delimično nestala, ali se u blizini mogu videti koštani delovi koji verovatno predstavljaju karlicu.

Uz detaljno posmatranje se može uočiti još skeletnih delova koji potiču od drugih osoba. Moguća lobanja (F, obojena u narandžasto) leži okrenuta naopačke pri čemu je gornja vilica vidljiva; u tamnijem delu donje strane slike.

Neposredno iznad ribe se nalaze mogući delovi kičme sa lobanjom; viđeni dijagonalno od pozadi i ispod (G, žuto). Sa desne strane ovog nalaza postoji još ostataka kičme (H, ružičasto) uz formacije na vrhu, koje mogu da predstavljaju lopatice. Ispod (na fotografiji) lopatica može se videti lobanja. Oba skeletna ostatka su položena po dnu. Ispod ribe, sa leve strane trouglastog oblika mogla bi se nalaziti kost karlice ili vrh koplja (plavo). Oblik sa donje leve strane slike (plavo) bi mogao da predstavlja još jednu kost karlice (ili vrh koplja).

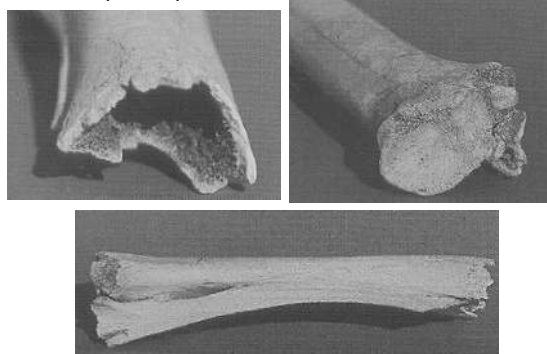
Na desnoj strani slike se nalazi moguća lobanja uz ostatke kičme i kuka (I-L, narandžasto). Izgleda kao da ovi skeletni delovi leže preko ivice još jednog neobičnog objekta (komentarišać se kasnije).

Gomila skeleta verovatno predstavlja nekoliko različitih osoba, a ako je cela gomila sastavljena od ljudskih ostataka onda to predstavlja veoma

veliki broj osoba. Ove kosti su prekrivene koralima. Ova formacija verovatno predstavlja veći broj osoba, najmanje tri a moguće daleko više, koje su umrle pod posebnim okolnostima, i izvršile na velikoj gomili. Ovi događaji su se najverovatnije odigrali pre nekoliko hiljada godina. Dodatni komentari o ovoj slici se nalaze u narednim poglavljima.

52. Delovi skeleta goveda sa dna Crvenog mora

Na slikama 90-92 prikazan je još jedan zanimljiv nalaz. Ovaj deo skeleta je okamenjen, ali je ležao prekriven sedimentima čime je bio zaštićen od rasta koralu. Deo skeleta je u veoma dobrom stanju pošto je svaka pojedinačna koštana ćelija ispunjena mineralima tokom procesa okamenjivanja. Na taj način su originalni izgled i oblik kosti sačuvani na takav način da pri površinskom osmatranju, skeletni deo izgleda kao da je načinjen od kosti. Jedan deo kosti je potpuno nedirnut sa površinom zgloba (slika 91), dok je drugi kraj polomljen. Ovaj prelom se verovatno odigrao pre okamenjivanja pošto je okamenjena kost veoma otporna, tvrda i stabilna. Po hipotezi iz ove knjige, prelomi skeletnih delova se očekuju uzimajući u obzir kaos i paniku koja je prethodila katastrofi. Kojoj vrsti životinje je ova kost pripadala. Kost je tipična za stoku i predstavlja deo desne noge. Na slikama 415-416 okamenjena kost se vidi fotografisana pored odgovarajuće kosti švedske krave. Na osnovu poređenja dimenzija, zglobnih površina, koštanih grebena i mnogih drugih detalja veoma je verovatno da su ovo žbica i lakatna kost bika/krave/vola.

Slike 90-92: Okamenjene kosti bika/krave/vola, najverovatnije nekoliko hiljada godina stare i nađene na dnu mora.

Okamenjena kost (belo) je pripadala odrasloj životinji ali manje veličine u odnosu na kost za poređenje (smeđe) što pokazuje da je savremena

švedska krava nastala intenzivnim veštačkim ukrštanjem. Veličina kosti je bliža veličini kosti srednjevekovne švedske krave. Pol nije očigledan na osnovu lakatne kosti, može se samo nagađati. Ako je životinja korišćena za vuču, najverovatnije je da je to bio bik ili vo. Međutim, takođe je mogla da bude i krava radi mleka, ili kao hrana za vojnike. Nošenje delova potrepština u obliku koji se može sam prenositi, održavati svežim i zaklati u slučaju potrebe, bi moglo da predstavlja veliku prednost.

Najverovatnije je da ova kost predstavlja okamenjenu žbicu i lakatnu kost krave/bika/vola i da je najverovatnije nekoliko hiljada godina stara.

Slika 93: Okamenjena kost (belo) u poređenju sa sličnom kosti (smeđe) savremene švedske krave. Veličina odrasle kosti sa Crvenog mora odgovara veličini švedske srednjevekovne krave, to jest u vreme pre veštačkog ukrštanja goveda.

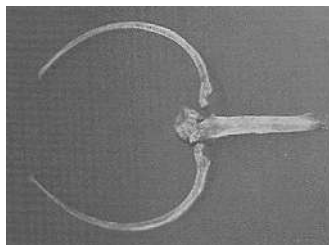
53. Delovi skeleta konja sa dna Crvenog mora

Sada se vraćamo na gomilu skeleta koja je ranije prikazana na slici 88. O verovatnim ljudskim ostacima se govorilo u odeljku 51.3, ali postoje razlozi za nagađanje o drugim delovima skeleta sa te gomile.

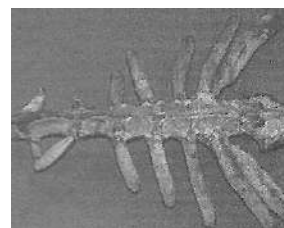
Ostaci koji su obojeni žuto, neposredno ispod ribe (slika 94 - pogledati na kraju knjige u koloru), bi mogli da predstavljaju grudni koš (A, grudni koš, žuto), konja na poprečnom preseku. Veličina i oblik se poklapaju sa grudnim košem konja. Dole levo se nalazi najverovatnije polomljeno rebro (B, žuto), dok grudni koš, kao takav, pokazuje tri vidljiva rebra (desno i levo na slici). Na slici 424 može se videti grudni koš konja.

Na pola visine gomile (C-D, ružičasto) nalazi se par najverovatnije skeletnih delova, koji bi takođe mogli da predstavljaju gornje delove grudnog koša sa pršljenovima (koji imaju izraštaje usmerene naviše), i delove rebara. Neposredno iznad ovog para nalazi se moguća treća (E) struktura sličnog oblika. Dva identična skupa koja leže jedan na drugom, i treći neposredno ispod njih, dalje podupiru teoriju da oni predstavljaju delove

kičme/grudnog koša. Tanke rebarne kosti su se izgleda polomile na delove. Na slici 95 je prikazan primer kičme konja sa rebrima, i skeletnim delovima koji su usmereni naviše.

Slika 95: Kičmeni pršljen konja sa parom rebara i čvršćim skeletnim delom koji je usmeren naviše

Slike 96, 97: Lobanja konja i grudna kost konja sa delovima rebara.

Slika 98: Poređenje kičmenih pršljenova konja (desno) i čoveka (levo).

Slike 99, 100: Lopatica i deo grudnog koša konja, a desno karlica konja.

Kada se kičmeni pršljenovi C-D uporede sa grudnim košem čoveka sa leve strane (žuto), može se izvršiti poređenje veličine. Izraštaji kičmenih pršljenova konja usmereni naviše (X) bi trebalo da budu približno iste dužine kao razdaljine između dela grudnog koša čoveka u obliku slova V, i gornjeg dela grudnog koša (Y). Dužine X i Y su veoma slične, što je još jedna naznaka da se ovi skeletni ostaci poklapaju sa očekivanom veličinom i poreklom.

Pored mogućih ostataka kičme, neznatno desno od ovih delova, može se videti verovatna lobanja konja (F, ružičasto) gledano odozgo. Ono što se može videti nisu očni otvori. Verovatnije je da su to otvori sa strane lobanje gde se spaja vilična kost. Prednji deo lobanje je prekriven mogućim rebrima (C-D). Slika 96 pokazuju konjsku lobanju fotografisnu iz sličnog ugla. U predelu vrata verovatne lobanje konja sa Crvenog mora postoji nešto što bi moglo da predstavlja kičmu (G, ružičasto), koja je na slici savijena ulevo. Veličina i proporcije mogućih kičmenih pršljenova, i način na koji su povezani sa lobanjom su slični kao kod konja. Na slici 98 može se videti poređenje kičmenih pršljenova čoveka i konja.

Neposredno iznad ribe, u gornjem delu slike, može se videti moguća lopatica i ostaci mogućih konjskih lučnih vratnih pršljenova (H, zeleno). Poređenje sa lopaticom konja se može videti na slici 99. Dve moguće kičme konja se mogu videti u gornjem levom uglu slike (I-J, zeleno), koje se mogu usporediti sa kičmom konja. Moguća karlica konja se može videti u blizini grudnog koša (K, žuto). Iako nije izdvojena, simetrična je, ima pravu veličinu i proporcije, i karakterističan deo u oblika u užem delu kosti. Slika 100 pokazuje karlicu konja radi poređenja.

Desno od moguće kičme (E), nalazi se struktura veoma slična grudnoj kosti konja (L, ružičasto). Poklapa sa sa veličinom grudne kosti konja u poređenju sa mogućom kičmom i lobanjom čoveka (žuto) neposredno sa desne strane, i veoma liči na grudnu kost konja sa slike 97.

Na ovoj gomili skeleta najverovatnije se nalaze kosti većeg broja konja, koje su najverovatnije nekoliko hiljada godina stare.

54. Drugi nalazi sa gomile skeleta

Razbacan uokolo na ovoj velikoj gomili ostataka može se videti niz predmeta, koji bi mogli da predstavljaju različite vrste relikvija kao što se može videti na slici 101 (pogledati na kraju knjige u koloru).

Na dnu slike, relativno daleko od fotografa, dva točka (A-B, ružičasto), se mogu jasno videti. Ovi točkovi imaju šest prečki.

Ispod ribe se nalazi veći pljosnat deo koji je obojen zeleno. Njegov početak je na krajnjem desnom delu (C), zatim se pruža ispod velikih žutih rebara, i vidljiv je ponovo neposredno levo u vidu odvojenih dasaka (D). Ovo bi verovatno mogao da bude pod bojnih kočija. Neposredno ispod toga, iznad jednog od točkova (B) koji se

nalazi na većoj dubini, nalazi se konstrukcija koja verovatno predstavlja deo kočija (E). Ovaj predmet ima T oblik sa pravim uglovima, i mogao bi da predstavlja deo osovine i/ili konstrukciju donjeg dela kočije.

Neposredno ispod grudnog koša ostataka čoveka, nalazi se predmet koji je obojen ružičasto (F). Ovo bi mogli da budu ostaci bodeža koji je bio prikačivan za kaiš na pojasu. Veličina, oblik i lokalitet na telu se poklapaju sa tipičnim bodežom egipatskog vojnika.

Mogući vrhovi kopalja (G-H) su obojeni plavo.

Pored toga, tu se nalazi niz različitih formacija, koji bi mogli da predstavljaju skeletne delove i/ili ostatke različitih tipova opreme, razbacane na gomili. Neki od ovih predmeta su obojeni.

Ova gomila skeleta pokazuje ostatke većeg broja osoba, konja i opreme koja je nabacana na veliku gomilu, nakon neke vrste katastrofe pre nekoliko hiljada godina.

55. Koliko dugo se proces okamenjivanja odigrava?

Kada deo skeleta ili drugog organskog materijala (npr. drvo), postane okamenjen, to znači da je struktura organskog materijala zamenjena mineralima pri čemu su kalcijum karbonat (CaCO_3 = krečnjak), ili silicijum dioksid (SiO_2 = kvarc) najobilniji. Oni mogu da sadrže niz različitih metala, koji mogu da daju različite boje. Pretpostavlja se da se procesi okamenjivanja dugo odigravaju. Međutim, to je malo verovatno.

Ako su uslovi za okamenjivanje (bez kiseonika) prisutni onda se proces odigrava relativno brzo (sa geološke tačke gledišta). Ovo se može pokazati jednostavnom činjenicom, koja se može videti na slici 429. Slike pokazuju okamenjeno drvo, nešto što se takođe može nazvati drvetom pretvorenim u kamen. U ovom slučaju, prisutan je deo drveta iz USA koji je bio izložen vetru i vodi (koji su mu dali njegov okrugao oblik), i deo drveta iz Danske (slika 430). Primer iz Danske pokazuje nešto što liči na pljosnat komad drveta, isečen od cepanice ili nečeg sličnog.

Slika 102: Okamenjeno drvo iz USA.

Slike pokazuju ono što je očigledno. Proces okamenjivanja je bio brži od procesa razlaganja organskih materija, u suprotnom oni nikad ne bi izgledali ovako kako izgledaju. U ovom slučaju, silicijum dioksid je preobratio drveni materijal u preciznu kopiju načinjenu od kamena. Okamenjen komad drveta iz USA toliko liči na drvo da mora da se uzme u ruke kako bi se uvidelo da predstavlja kamen.

Pošto proces okamenjivanja proizvodi preciznu kopiju organskog materijala (kost na slikama 90-92) i drvo na slikama 102, 103, po definiciji proces okamenjivanja mora da bude brži od procesa razlaganja organskog materijala. Ako su uslovi za očuvanje organskih materija optimalni, onda bi se proces mogao odigrati za nekoliko hiljada godina.

Slika 103: Okamenjeno drvo iz Danske.

56. Skeleti u morskom okruženju

Pitanje da li skelet može da bude očuvan toliko dugo u moru je opravdano. Razmotrimo morsku sredinu u blizini Crvenog mora.

Na mediteranskoj obali Izraela, nalazi se istorijsko mesto zvano "Primorsko Atlit mesto", koje se nalazi 10 km južno od sadašnje Haife. To je najveće i najočuvanije praeistorijsko naselje koje je pronađeno na morskom dnu, i jedino koje sadrži grobove⁵⁶. Razlog zbog koga je naseobina pronađena na morskom dnu (8-10 m dubine) je da je ono uspostavljeno pre nego što se led ledenog doba otopio. Pre nekoliko hiljada godina Mediteransko more je zbog toga bilo otpriliko 30 m pliće, a neselja koja su se u to vreme nalazila na obali sada su na morskom dnu.

Na ovom mestu je pronađeno 15 skeleta u grobovima, koji predstavljaju period pre nego što se nivo Mediteranskog mora podigao do sadašnjeg nivoa mora, i pretvorio oblast u morsko dno. Starost ovih skeleta (zasnovano na C 14 datiranju ostataka oko skeleta i drugih organskih materijala) ukazuje na period od nekoliko hiljada godina. Dopunsko datiranje je izvršeno preko drugih otkrića keramike itd⁵⁶.

U morskom okruženju, sličnom po sadržaju soli i temperaturi sa Crvenim morem, skeleti su očuvani tokom nekoliko hiljada godina. Ako na tom mestu kasnije rastu korali, to je zbog toga

što su skeletni delovi izloženi. Ako leže ispod sedimenta neće biti prekriveni koralima.

Sveukupno, može se reći da postoji velika količina skeleta i skeletnih delova na podvodnom mostu u Akabskom zalivu. Veoma je verovatno da ovi skeletni delovi predstavljaju ljudska bića, konje i stoku. Neki skeletni delovi su okamenjeni i verovatno nekoliko hiljada godina stari. Najveći broj skeletnih delova je prekriven mrtvim koralima. Neobično je da su skeleti i skeletni delovi nakupljeni na gomile, i u mešavini skeleta, ljudi, konja i tovarnih životinja. Očigledno je da je veći broj ljudi, konja i tovarnih životinja izgubio svoje živote istom prilikom, i završio na velikim gomilama. Ovaj događaj se odigrao pre nekoliko hiljada godina.

Izlazak, sažetak

U drugom delu je iznet dug niz događaja povezanih sa različitim arheološkim nalazima. Pratili smo Mojsija i njegovu karijeru na egipatskom dvoru. Hipoteza o Mojsiju u egipatskoj istoriji je izneta uz primere iz hronologije, imena, istorije, rođaćkih odnosa, grobova itd.

Zemlja Madijamska, u koju Mojsije beži, je detaljno obrađena u vezi sa njenim lokalitetom. Takođe smo razmatrali izuzetne događaje u Egiptu pre početka Izlaska – velikog pokreta izraelskog naroda. Takođe je razmotren niz značajnih pitanja kao što su broj ljudi, put seobe, šta je uticalo na izbor puta, tabori i vremenski periodi.

Mesto prelaska Crvenog mora je opisano i sa geografskih i sa mogućih tehničkih aspekata. Geografska imena, stubovi i vremenski trenutak Izlaska su detaljno razmotreni.

Konačno, pokazano je da tačan lokalitet prelaska Crvenog mora sadrži niz morskih arheoloških ostataka, nastalih pri nekoj vrsti katastrofe. Ova katastrofa je obuhvatila veliki broj životinja, konja, ljudi, kočija i točkova, koji leže na podvodnom mostu na dnu mora. Neki skeletni delovi su okamenjeni što ukazuje da se događaj odigrao pre nekoliko hiljada godina. Mogućnosti identifikacije nalaza variraju (zato što ih korali prekrivaju), od apsolutne uverenosti da nešto predstavlja pozlaćeni točak, na primer, do velikih poteškoća u iznošenju mišljenja: ove formacije su različite i neobične. Nalazi su razbacani po širokoj oblasti, sa zapadne strane (obala Sinajskog poluostrva) do istočne strane (obala severozapadnog dela Saudijske Arabije) i ukazuju na veliku katastrofu. Uz dužinu od približno 14 km i širinu od približno 5 km, ukupna oblast pokriva oko 70 km².

Ovi nalazi u celini pružaju sliku o katastrofi koja se verovatno odigrala u vreme onoga što Biblija naziva Izlazak: odlazak izraelskog naroda praćen uništenjem egipatske vojske u Crvenom moru.

Izraelci se sada nalaze na drugoj strani Crvenog mora i na putu su do svog prvog cilja, planine Horiv. Ovde će se odigrati, najblaže rečeno, posebni događaj.

Izlazak sada ulazi u svoju drugu dramatičnu fazu.

Kod Božije planine

Od Crvenog mora do planine Sinaj

Kod Božije planine

Izraelci su sada ulogoreni na istočnoj obali Akabskog zaliva okrenutoj Nuveibi. Po biblijskom tekstu, iskusili su period uzdizanja uz izrazito ispoljavanje Božijeg vođstva i zaštite. Izraelci su sada nacija, naoružani, dobro organizovani i hrabri.

Znaju kuda su krenuli, bar Mojsije i Aron znaju: prvo da vrše bogoslužjenje na Horivu a zatim da idu u zemlju Hanansku, zemlju u kojoj će teći mleko i med, koju je Gospod obećao u svom zavetu sa očevima Izraela, Avramom, Isakom i Jakovom.

Ali Izraelci nisu svesni šta ih očekuje, u pogledu poteškoća, patnje i dramatičnog Božijeg delovanja, po biblijskom tekstu.

Izraelci sada kreću na veoma posebnu planinu. Ali Mojsiju ponovo nije dopušteno da odabere najkraći i najbrži put. Po Bibliji, Gospod takođe drži i ovaj deo putovanja u potpunosti u svojim rukama.

57. Gde Izraelci idu nakon prelaska Crvenog mora?

Iz biblijskih tekstova znamo o mestima na koja su se Izraelci uputili. Međutim, teško je tačno odrediti gde su se nalazila. Izraelci su napustili Crveno more i ušli u pustinju Sur:

"Potom krenu Mojsije sinove Izrailjeve od Mora Crvenoga, i podoše u pustinju Sur; i tri dana išavši po pustinji ne nađoše vode". (2. Mojsijeva 15,22)

To znači da je u blizini mesta izlaska na obalu, na istočnoj strani Akabskog zaliva, bila pustinja. Ova pustinja je okrenuta Nuveibi, u severozapadnom delu sadašnje Saudijske Arabije. Ova divljina je takođe nazivana i pustinja Etama (4. Mojsijeva 33,8). Ovo bi moglo da zvuči zbunjujuće pošto su Izraelci postavili tabor u Etamu (2. Mojsijeva 13,20) neposredno pre nego što su načinili zaokret i krenuli južno na Sinajsko poluostrvo do Nuveibe, gde su prešli kroz Crveno more. Kako su Izraelci mogli da budu u "Etamu" pre prelaska Crvenog mora, a da budu u "pustinji Etama"

nakon prelaska? Odgovor je da Etam verovatno nije predstavljao grad, već oblast koja je okruživala severni deo Akabskog zaliva.

Uz ovakvo određenje Etama više nema problema sa pričom da su napustili Etam a da su zatim, nakon prelaska Crvenog mora, još uvek bili u Etamu.

Istočno od Akabskog zaliva nalazi se veoma prostrana pustinja, koja manje ili više prekriva celokupnu sadašnju Saudijsku Arabiju i delove Jordana. Jedan veći deo ove divljine se danas naziva (na arapskom) "Sirhan". Moguće je da je ovo ime povezano sa 3.500 godina starim imenom "Sur".

Putovanje kroz divljinu Crvenog mora (današnje Sinajsko poluostrvo) se odigravalo relativno brzo. Nakon prelaska Crvenog mora otpočinje težak period koji je bio veoma zahtevan za Izraelce. Prvo mesto za koje saznamo se naziva Mera.

58. Šta se odigrava u Meri?

Nakon prelaska Crvenog mora Izraelci putuju tri dana u etamskoj pustinji ili pustinji Sura. Vredi napomenuti da biblijski tekstovi navode oba ova imena za ovu pustinju (2. Mojsijeva 15,22, 4. Mojsijeva 33,8). Sigurno je bilo teško putovati sa celokupnim narodom i njihovom stokom u regionu velike pustine/pustoši. Prvo ograničenje bi bile vodene zalihe.

58.1. Gorka voda

Josif Flavije navodi da su Izraelci nosili sa sobom vodu za putovanje u Sinaj (JA 3/1:1). Moguće je da su sa sobom nosili torbice za vodu od ovčije kože, ali je ova voda sada potrošena. Nakon tri dana bez vode situacija je kritična. Izviđači su poslali napred ali oni ne pronalaze ni malo dobre vode, tako da su ljudi primorani da ostanu na mestu gde se nalazi samo loša voda.

Ljudi su obeshrabreni, ljuti i iscrpljeni. Moguće je zamisliti očaj koji se širio među njima kada su mogli da pronađu samo gorku vodu a dva miliona ljudi i sva stoka umire od žeđi. Biblijski tekst objašnjava da Gospod iskušava svoj narod, a Mojsije se okreće Gospodu u molitvi:

"I Mojsije zavapi ka Gospodu, a Gospod mu pokaza drvo, te ga metnu u vodu, i voda posta slatka. Ondje mu dade uredbu i zakon, i ondje ga okuša". (2. Mojsijeva 15,25)

Biblija navodi da je voda bila gorka i zbog toga je mesto prozvano Mera. "Mar" je hebrejska reč i znači gorak. Mar, i različite varijante reči, je ime korišćeno u različitim jezicima za more (mare, meer itd). Voda u Meri je verovatno bila slana i gorka kao morska voda. Slana voda ima karakteristiku da nije u stanju da zasiti žeđ ni ljudi ni stoke, što Josif Flavije takođe napominje u vezi vode u Meri (JA 3/1:1).

Teško je nagađati o vrsti drveta koje je bačeno u vodu i učinilo je slatkom. Najjednostavnije objašnjenje je da je to bio znak Božijeg delovanja nakon Mojsijeve molitve.

58.2. Utrošak vode

Gruba procena dnevnog utroška pijaće vode (isključujući sve ostale potrebe za vodom) je 3 litre po osobi na dan, za dva miliona ljudi. Ako pretpostavimo da je bilo 200.000 grla stoke, uz dnevni utrošak od oko 10 litara vode po životinji, ovo daje ukupnu količinu i za ljude i za životinje od približno 8 miliona litara na dan, ili 8.000 kubnih metara. Ovo je veoma konzervativna procena. Radi poređenja, u Švedskoj se svakog dana za ličnu upotrebu koristi oko 100 puta veća količina vode, ali je tada uključeno tuširanje/kupanje, korišćenje mašina za pranje sudova itd.

Ako zatim pretpostavimo da su takođe morali da skladište vodu za nastavak putovanja, i da je ova zaliha trebalo da predstavlja količinu dovoljnu za pet dana, onda je bilo potrebno 40.000 kubnih metara.

Ne znamo ni za jednu vrstu drveta čiji bi mali deo mogao da pročisti tako velike količine vode time što bi jednostavno bio bačen u vodu. Mojsije je bio taj koji je bacio drvo u vodu, što ukazuje na mali komad drveta. Voda je trenutno postala slatka. Funkcija komada drveta kao prečišćivača vode je morala da bude zanemarljiva uz date uslove, i predstavljalo je simbol ili znak Božijeg delovanja kao što je opisano u Bibliji.

Na lokalnim kartama prikazano je mesto u blizini Džebel el Loza zvano "Ain Marra". Nije poznato da li je ovo Mera iz Biblije, ali vredno napomenuti da je ime skoro identično. "Ain" je arapski i znači izvor. Drugim rečima "Ain Marra" znači "gorki izvor".

59. Izvori kod Elima

Nakon nastavka putovanja, Izraelci su došli u Elim. Elim je predstavljalo mesto sa 70 palmi i 12 izvora vode (2. Mojsijeva 15,27). Danas se tu nalazi nekoliko stotina palmi i 12 bunara u oazi u oblasti kojom su Izraelci putovali. Na slici 104 može se videti mogući lokalitet Elima. U ovoj oazi

Slika 104: Ovo je oaza u toj oblasti sa nekoliko stotina palmi i 12 izvora vode. Biblijski tekst spominje mesto sa 70 palmi i 12 izvora (2. Mojsijeva 15,27).

12 bunara je i dalje u upotrebi. Palme pronađene u ovoj oazi su retke za ovu oblast.

Pri odlasku iz Elima putovali su već 30 dana pošto su krenuli 15. dana prvog meseca, a napustili su Elim 15. dana drugog meseca.

"... Petnaestoga dana drugoga meseca pošto izidoše iz zemlje Misirske". (2. Mojsijeva 16,1)

60. Odakle je došla hrana?

Nakon kratkog boravka u Elimu, Izraelci kreću dalje i putuju do pustinje Sin, smeštene između Elima i Sinaja (Horiva). Po 4. knjizi Mojsijevoj 33,8-14 Izraelci logoruju kod Crvenog mora, pustinje Sin, Rafaka i Elusa. U 2. knjizi Mojsijevoj 16 i 17 opis je u opštijim izrazima, oni putuju iz "zboru u zbor".

60.1. Izraelci su očajni bez hrane

Možda izgleda pomalo čudno da Izraelci putuju naokolo naizgled smušeno. Nisu naročito udaljeni od planine Horiva (Sinaj), a Mojsije dobro poznaje taj predeo. Međutim, Gospod je taj koji predvodi Izraelce uz stub od oblaka i stub od ognja, i (po biblijskom tekstu) izgleda da Gospod želi da iskuša svoj narod. Po biblijskom tekstu, stub od oblaka i stub od ognja i dalje vode Izraelce na njihovom putovanju. Oni nastavljaju dok ih ne izda strpljenje i žeđ isušuje grla, a zatim se Mojsije moli Gospodu za rešenje i Gospod im podmiruje

potrebe na raznovrsne načine. Kada se Izraelci nalaze u pustinji Sin, izgleda kao da im je snaga pri kraju. Njihova osećanja se otkrivaju u biblijskom tekstu:

"I rekoše im sinovi Izrailjevi: kamo da smo pomrli od ruke Gospodnje u zemlji Misirskoj, kad sjedasmo kod lonaca s mesom i jeđasmo hljeba izobila! jer nas izvedoste u ovu pustinju da pomorite sav ovaj zbor glađu". (2. Mojsijeva 16,3)

Kada se kaže "rekoše im" misli se na Mojsija i Arona. Izraelci se bune, nisu sigurni šta u stvari rade i radije bi jednostavno da umru. Prirodno je da vođe, a Mojsije naročito, budu žrtveni jarčevi za sve njihove nedaće. Zatim se Gospod javlja Mojsiju:

"A Gospod reče Mojsiju: evo učiniću da vam daždi iz neba hljeb, a narod neka izlazi i kupi svaki dan koliko treba na dan, da ga okušam hoće li hoditi po mome zakonu ili neće. A šestoga dana neka zgotove što donesu, a neka bude dvojinom onoliko koliko nakupe svaki dan. I reče Mojsije i Aron svijem sinovima Izrailjevijem: doveće ćete poznati da vas je Gospod izveo iz zemlje Misirske; A sutra ćete vidjeti slavu Gospodnju; jer je čuo viku vašu na Gospoda. Jer šta smo mi da vičete na nas? I reče Mojsije: dovećeće vam dati Gospod mesa da jedete a ujutru hljeba da se nasitite; jer je čuo Gospod viku vašu, kojom vičete na nj. Jer što smo mi? Nije na nas vaša vika nego na Gospoda. I reče Mojsije Aronu: kaži svemu zboru sinova Izrailjevih: pristupite pred Gospoda, jer je čuo viku vašu. I kad reče Aron svemu zboru sinova Izrailjevih, pogledaše u pustinju, i gle, slava Gospodnja pokaza se u oblaku. I Gospod reče Mojsiju govoreći: Čuo sam viku sinova Izrailjevih. Kaži im i reci: doveće ćete jesti mesa, a sutra ćete se nasiti hljeba, i poznaćete da sam ja Gospod Bog vaš". (2. Mojsijeva 16,4-12)

60.2. Meso za jelo

Biblija opisuje da Gospod vidi šta je Izraelcima potrebno. Gospod prvo kaže da će ih staviti na iskušenje i proveriti njihovu veru, a da će im zatim podmiriti potrebe. Gospod obećava da će te iste večeri primiti meso za jelo, a da će narednog dana primiti hleb. Po Bibliji, sve se odigrava upravo kako je Gospod rekao. To veče oblak prepelica prekriva logor.

Prepela je mala ptica. Ako pretpostavimo da je svaki Izraelac primio prepelicu, onda je najmanje dva miliona prepelica palo na logor. Pošto su gladovali, a normalno bi svako pojeo dve prepelice, moglo je da bude i do četiri miliona pre-

pelica. Bez obzira na tačan broj, nije bilo u pitanju nekoliko ptica, već ogromno jato od nekoliko miliona prepelica, koje su se sručile sa neba na logor Izraelaca. Biblijski tekst ukazuje da su prepelice prekrile logor.

Josif Flavije tvrdi da su prepelice doletele iz Arabijskog zaliva (JA 3/1:5). Ovim se dalje ističe da su Izraelci bili na arapskoj teritoriji, na Arabijskom poluostrvu.

60.3. Hleb za jelo

Narednog jutra javlja se rosa. Rosa nestaje ostavljajući nešto što se opisuje kao ljuspe ili slana (inje). Izraelci se pitaju šta bi to moglo biti, čime se ukazuje da je to bilo nešto što do tada nisu videli. Mojsije objašnjava da je to hleb koji im je Gospod poslao:

"I uveče doletješe prepelice i prekriliše òkô, a ujutru pade rosa oko okola; A kad se diže rosa, a to po pustinji nešto sitno okruglo, sitno kao slana po zemlji. I kad vidješe sinovi Izrailjevi, govorahu jedan drugomu: šta je ovo? Jer ne znadijahu šta bješe. A Mojsije im reče: to je hljeb što vam daje Gospod da jedete. To je za što zapovjedi Gospod: kupite ga svaki dan koliko kome treba za jelo, po gomor na glavu, po broju duša vaših, svaki neka uzme za one koji su mu u šatoru. I učiniše tako sinovi Izrailjevi; i nakupiše koji više koji manje. Pa mjeriše na gomor, i ne dođe više onom koji nakupi mnogo, niti manje onom koji nakupi malo, nego svaki nakupi koliko mu je trebalo da jede. I reče im Mojsije: niko da ne ostavlja od toga za sutra. Ali ne poslušашe Mojsija, nego neki ostaviše od toga za sutra, te se ucrva i usmrdje. I rasrdi se Mojsije na njih. Tako ga kupljahu svako jutro, svaki koliko mu trebaše za jelo; a kad sunce ogrijevaše, tada se rastapaše. A u šesti dan nakupiše hljeba dvojinom, po dva gomora na svakoga; i dođoše sve starješine od zbora, i javiše Mojsiju. A on im reče: ovo kaza Gospod: sutra je subota, odmor svet Gospodu; što ćete peći, pecite, i što ćete kuhati, kuhajte danas; a što preteče, ostavite i čuvajte za sutra. I ostaviše za sutra, kao što zapovjedi Mojsije, i ne usmrdje se niti bješe crva u njemu. I reče Mojsije: jedite to danas jer je danas subota Gospodnja, danas nećete naći u polju. Šest ćete dana kupiti, a sedmi je dan subota, tada ga neće biti. I u sedmi dan izidoše neki od naroda da kupe, ali ne nađoše. A gospod reče Mojsiju: dokle ćete se protiviti zapovjestima mojim i zakonima mojim? Vidite, Gospod vam je dao šabat, zato vam daje šestoga dana hljeba na dva dana. Stojte svaki na svom mjestu, i neka ne odlazi niko sa svojega mjesta u sedmi dan. I počinu narod u

sedmi dan. I dom Izrailjev prozva taj hljeb mana; a bješe kao sjeme korijandrovo, bjela, i na jeziku kao medeni kolači. I reče Mojsije: ovo je zapovjedio Gospod: napuni gomor toga, neka se čuva od koljena do koljena vašega, da vide hljeb, kojim sam vas hranio u pustinji kad vas izvedoh iz zemlje Misirske. I reče Mojsije Aronu: uzmi krčag i naspj pun gomor mane, i metni pred Gospoda da se čuva od koljena do koljena vašega. I ostavi ga Aron pred svjedočanstvom da se čuva, kao što zapovjedi Gospod Mojsiju. A sinovi Izrailjevi jedoše manu četrdeset godina dok ne dođoše u zemlju u kojoj će živjeti; jedoše manu dok ne dođoše na među zemlje Hananske". (2. Mojsijeva 16,13-35)

Odeljak opisuje ono što su Izraelci nazvali mana. Mana se opisuje u nekoliko mesta u Bibliji. U 78. psalmu koji govori o celom Izlasku mana se opisuje kao:

"Tada zapovjedi oblacima odozgo, i otvori vrata nebeska, I pusti te im podaždje mana za jelo, i hljeb nebeski dade im. Hljeba anđelskoga jeđaše čovjek; posla im jela do sitosti". (Psalam 78,23-25)

60.4. Mana je bila nepoznata

Mana je opisana kao nešto što je došlo od Gospoda na način nepoznat ljudskim bićima. Štaviše, određena količina mane je dolazila u toku pet dana, uz dvostruku količinu šestog dana i nimalo sedmog dana. Teško je pronaći prirodni fenomen koji se ispoljava na ovaj način i ovim ritmom. Pored toga, mana prati Izraelce na njihovom putu do različitih mesta, i nastavlja da to čini tokom četrdeset godina dok Izraelci ne uđu u zemlju Hanansku. Zatim, u jednom danu mana nestaje.

"I presta mana sjutradan pošto jedoše žita one zemlje, i već više ne imaše mane sinovi Izrailjevi, nego jedoše od roda zemlje Hananske one godine". (Isus Navin 5,12)

Reč "mana" je hebrejska i može se pratiti do reči "man", što znači "šta". Postojao je razlog za pitanje "šta je ovo?" kada su videli manu koja se po prvi put pojavljuje u obliku krupnog inja.

60.5. Liči na inje i seme korijandera

Izgled mane je uspoređen sa krupnim injem i semenom korijandera. Uspoređenje sa grubim injem verovatno je u vezi sa činjenicom da se mana mogla sakupljati samo ujutru, jer bi se sve što je preostalo otopilo na toploti sunca. Seme ko-

rijandera verovatno predstavlja meru veličine. Biblijski tekst opisuje manu kao:

"... a bijaše kao sjeme korijandrovo..." (2. Mojsijeva 16,31)

Josif Flavije izražava to na sledeći način: "Veliko kao seme korijandera" (JA 3/1:6).

Bila je slatka kao med, i izgleda da su mogli da jedu manu ili takvu kakva je ili da peku hleb od nje. Izgledalo bi da je to prilično ograničena ishrana, ali verovatno nije bila zbog dva razloga. Ishrana koja ne bi obezbedila hranljive materije za Izraelce bi uništila narod. Mana bi predstavljala njihovu osnovnu ishranu tokom 40 godina. Štaviše, Josif Flavije iznosi komentar da je mana ublažavala glad za drugom hranom (JA 3/1:6), što je moralo da bude Božije delo. Ni jedno jelo, bez obzira koliko dobro, nije prijatno sedam puta na dan, a ovde se nije radilo o samo nekoliko dana ili sedmica, već o četrdeset godina.

Kakve su bile preporuke u vezi ishrane? Ovde su takođe dobijena direktna uputstva od Gospoda. Jedan omer po osobi, na dan. Omer je predstavljao meru zapremine, i odgovarao je količini od oko 2,2 litara. Ako je bilo približno dva miliona Izraelaca, i bio im je potreban omer po osobi svakog dana, onda je to predstavljalo 4,4 miliona litara, ili 4.400 kubnih metara. Svakog dana, osim šestog dana kada je bila potrebna dvostruka količina a zatim ništa sedmog dana, dana odmora. Pored ovoga tu se nalazila i količina koja nije sakupljena, koja je nestajala na toploti sunca.

60.6. Hrana za stoku?

Ono što se ne spominje u tekstu je šta su životinje jele. U toj oblasti je bilo malo trave ali da li je to bilo dovoljno za krda stoke Izraelaca? Da li je moguće da su i životinje jele manu? Mana je predstavljala odgovarajuću hranu za ljude i ublaživala njihovu glad za drugom hranom, pa je mana mogla da služi na isti način i životinjama. Stoka je mogla da jede manu direktno sa zemlje ujutru kada se pojavljivala kao rosa. Možemo samo da nagađamo o ovome pošto Biblija ne pruža nikakve naznake kako je ovaj problem rešen u pustinji.

Ako su i životinje jele manu, onda je bila potrebna daleko veća količina od količine koja je data Izraelcima. Ako pretpostavimo da je bilo manje životinja nego ljudi, ali da su one jele mnogo više, onda im je možda bila potrebna ista količina na dan kao i ljudima. Takođe je postojao višak mane, koja se pojavljivala kao rosa i nestajala.

jala kasnije tokom dana. To znači (koristeći primer proračunat na osnovu biblijskog teksta) da se najmanje 10.000 kubnih metara mane pojavljivalo svakog dana, uz izuzetak dana pred šabat kada je padalo dva puta više mane.

60.7. Mana, izlučevina biljaka?

Određene hipoteze tvrde da je mana predstavljala neku vrstu izlučevine biljke koja je prirodno rasla na tom mestu. Ovo međutim stvara niz poteškoća. Jedna od poteškoća je da se dva puta više mane pojavljivalo na dan pred subotu. Još jedan problem predstavlja ogromna količina mane koja se pojavljivala svakog dana. Ako kamion može da primi 10 kubnih metara, onda zapremina mane koja se pojavljivala svakog dana odgovara tovarnom kapacitetu 1.000 kamiona. Pored toga, ova mana se pojavila unutar određene oblasti, što je značilo da nije bila potrebna seoba jer se mana mogla sakupiti u blizini. Veoma je teško zamisliti prirodne ekološke procese u pozadini ovih događaja: manu koja se pojavljivala svaki dan, na poseban način, i u tako velikim količinama.

Značajno je naglasiti dan odmora. Svakog dana primali su ono što im je bilo neophodno ali nisu smeli da sačuvaju ništa. Sve što je bilo čuvano uništili bi crvi i počelo bi da trune. Samo šestog dana, dana pre odmora primali su dvostruku porciju, koja je mogla da bude sačuvana za naredni dan. Razlog za ovog je da nisu smeli da rade tokom dana odmora, sedmog dana. Ovo je bila jasna naredba od Gospoda, kao što ćemo videti u Božijim Zapovestima u 70. poglavlju.

60.8. Izložbeni hleb

U savremenom svakodnevnom jeziku postoji izraz "samo za gledanje". Na švedskom postoji prevod "izložbeni hleb", što znači samo za prikaz, a ne za jelo. To je nešto što sme samo da se gleda, a ne da se jede ili koristi na neki drugi način. Ovaj izraz potiče od naredbe da je jedan omer mane trebalo da se ostavi po strani, kako bi Izraelci mogli da gledaju ovaj hleb (manu) kao podsetnik onoga što im je Gospod obezbedio za jelo tokom njihovog putovanja kroz pustinju (2. Mojsijeva 16,32-34).

Ono što se dešava sa manom je takođe bilo Božije delo. Mana se iznenada pojavljuje jednog dana, pruža savršeno zadovoljavajuću ishranu, prati Izraelce na njihovom putu tokom četrdeset godina, a zatim nestaje u jednom danu. Štaviše, mana se pojavljuje pet dana, zatim u dvostrukoj količini šestog dana a zatim nimalo sedmog dana. Količina mane je ogromna radi ishrane celog na-

roda. Mana opisana u Bibliji je potpuno drugačija od vegetacije mediteranskog regiona, koja je kasnije dobila ime mana ili neko slično ime. Da je mana predstavljala prirodni fenomen, ceo severni deo Saudijske Arabije bi mogao da bude gusto naseljen zahvaljujući bogatim količinama hrane. Međutim, ceo ovaj predeo Saudijske Arabije je izrazito retko naseljen, pri čemu niko ne živi na bilo kakvoj mani pronađenoj u pustinji.

Ponovo se suočavamo sa situacijom gde biblijski tekstovi moraju da budu ili tačni ili pogrešni. Svejedno, ostaje činjenica da se na neki način oko dva miliona ljudi ishranjivalo u pustinji.

61. Šta se odigrava u Rafidinu?

Nakon što su Izraelci putovali od tabora do tabora, po Božijoj zapovesti, postavili su tabor na mestu koje je prozvano Rafidin (2. Mojsijeva 17,1-2). Rafidin je hebrejska reč i znači tabor⁵⁷.

Razlog zbog koga je ovo mesto imenovano je da su Izraelci ponovo ostali bez vode. Imali su svakodnevnu hranu zahvaljujući mani koja se pojavljivala na zemlji svakog jutra, ali voda je i dalje predstavljala problem. Kao što je ranije spomenuto, pitanje vode je bilo veliki problem i Izraelci su ponovo usmerili svoj bes prema Mojsiju. Izraelci su izgleda već zaboravili da im je Gospod obezbedio sve što im je bilo potrebno, pa se žale Mojsiju:

"Ali narod bješe ondje žedan vode, te vikaše narod na Mojsija, i govoraše: zašto si nas izveo iz Misira da nas i sinove naše i stoku našu pomoriš žeđu?" (2. Mojsijeva 17,3)

Nama bi moglo biti lako da pomislimo da su se Izraelci često žalili na nedaće. Ali putovanje po pustinji i blizina smrti od žeđi mogu bilo koga da dovedu u očajanje. Ponovo, po biblijskom tekstu, postaje jasno da Gospod iskušava svoj narod. Mojsije se obraća Gospodu u molitvi a Gospod odgovara Mojsiju:

"A Gospod reče Mojsiju: prođi pred narod, i uzmi sa sobom starješine Izrailjske, i štap svoj kojim si udario vodu uzmi u ruku svoju, i idi. A ja ću stajati pred tobom ondje na stijeni na Horivu; a ti udari u stijenu, i poteći će iz nje voda da pije narod. I učini Mojsije tako pred starješinama Izrailjskim". (2. Mojsijeva 17,5-6)

Gospod naziva stenu "stena na Horivu". Ovu stenu ne treba pomešati sa planinom Horiv. Horiv je ista planina kao planina Sinaj. Ime stena na Horivu ukazuje na dve stvari: prvo da je to bila stena (a ne planina), i drugo da je to stena na

“Horivu”. Prema tome ova stena je morala da se nalazi u blizini planine Horiv.

Biblija navodi da Mojsije radi ono što mu je Gospod naložio. Mojsije okuplja starešine i udara stenu svojim štapom, i voda počinje da teče iz nje. Količina vode je dovoljna da utoli žeđ svih Izraelaca i sve stoke koja je bila sa njima.

Josif Flavije spominje da su Izraelci primili vodu sa mesta sa koga su najmanje očekivali (JA 3/1:7). Svakako se ne bi očekivalo da voda teče iz stene, jer je bilo uobičajeno da se kopa u potrazi za vodom. Ovog puta voda je bistra, dobrog kvaliteta i teče obilato. Josif Flavije koristi izraz “reka” kada opisuje tok vode (JA 3/1:7).

Prevodilac istorijskih spisa Josifa Flavija, Vilijem Viston (William Whiston, koji je živio 1667-1752) iznosi komentar⁵⁸ da putnici koji prolaze kroz tu oblast još uvek mogu da vide ovu stenu. On opisuje stenu kao preveliku da bi se prenosila zaprežnim kolima. Međutim, nije poznato da li govori o upravo toj steni, za koju se smatralo da je “stena na Horivu”, pošto Viston ne daje nikakve dodatne detalje o tome gde bi se stena mogla videti.

62. Da li je moguće arheološki potvrditi postojanje stene Horiva?

Da li se Rafidin i stena na Horivu mogu i danas pronaći? Razmotrimo šta definiše ovo mesto i stenu Horiva.

62.1. Šta je rečeno o steni Horiva?

1. Stena mora da leži u blizini planine Horiv (zbog imena “stena na Horivu”, 2. Mojsijeva 17,6).

2. To je bila stena. Stena predstavlja ili deo planine, ili odvojeni blok stene koji se jasno može razlikovati od okruženja (stena Horiva).

3. U istom odeljku u kome se nalazi priča o steni Horiva, opisana je i bitka protiv Amaličana. Pri ovoj bici Mojsije se penje na vrh Rafidina (2. Mojsijeva 17,9-10). Drugim rečima na Rafidinu je morao da postoji vrh. Verovatno je to isto brdo na kome se nalazi stena Horiva.

4. U blizini ovog vrha mora da se nalazi ravnica na kojoj se odigrala bitka između Amaličana i Izraelaca. Ne znamo koliko je Amaličana bilo, ali znamo da su oni bili ratnici, i to ratnici manje ili više ravnopravni sa izraelskim ratnicima pošto se borba odigravala ceo dan. Mojsije je stajao na vrhu brda, odakle je mogao da prati celu bitku (2. Mojsijeva 17,10-13).

5. Mojsije je sagradio oltar kako bi se zahvalio Gospodu za pobedu nad Amaličanima. Na-

jverovatnije je da je Mojsije podigao žrtvenik u blizini vrha gde je držao ruke podignutim u molitvi tokom bitke (2. Mojsijeva 17,8-16).

6. Ako je Vistonov komentar tačan, da su putnici mogli da vide stenu Horiva, onda možemo da napomenemo da:

a) To je bila vidljiva stena koja se može prepoznati.

b) Stena je bila previše velika da bi se “uklonila zaprežnim kolima”.

7. Ako je velika količina vode mogla da teče iz stene (Josif koristi izraz “reka”), kako bi se obezbedila voda za sve Izraelce i njihovu stoku, onda bi trebalo da je moguće videti znake ovoga na steni. Ne govorimo o maloj napuklini sa nekoliko kapljica vode, već o nečemu daleko većem.

8) Josif Flavije ukazuje da je voda tekla sa mesta gde su je Izraelci najmanje očekivali. Na osnovu ovoga možemo da zaključimo da je to bilo izuzetno i neobično mesto za pronalaženje vode.

62.2. Na zapadnoj strani planine Horiv

Na zapadnoj strani planine Horiv nalazi se mesto koje je verovatno bilo Rafidin. Oblast se karakteriše ravnicom sa nekoliko brda koja predstavljaju izdanke planine Horiv. Na jednom od ovih brda nalazi se stena koja se može videti sa velike daljine, i koja je izuzetna na nekoliko načina. Pri približavanju ovom brdu, može se videti stena koja je sa brda usmerena naviše (slika 105).

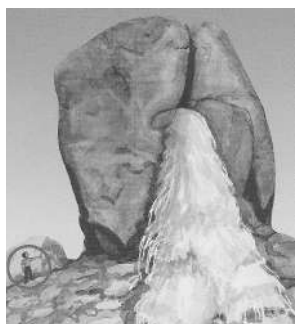
Slika 105: Stena je očigledna. Planinski greben Džebel el Loz se može videti u pozadini.

U različitim delovima sveta mogu se videti putevi lave. Okolni mineral je ispario, a brda ili formacije vrhova ostaju. Na drugim mestima može se videti da su određeni minerali postali kristalizovani u vidu velikih stubova sa kasnijim uklanjanjem mekših okolnih minerala pri čemu se formira formacija nalik na stub.

Stena na Rafidinu ne liči na ni jednu od ovih prirodnih formacija. Liči više na ogromni blok koji je podignut na ovom brdu. Vrsta stene je ista kao i ona od koje je sačinjeno samo brdo. Stena je visoka kao šestospratna zgrada to jest 18-20 metara.

Ovo predstavlja veliku stensku formaciju na brdu, postavljenu na ravnicu, na zapadnoj strani planine Horiv. Stenu jasno može videti svako ko prolazi pored nje, i svakako je prevelika da bi se odnela zaprežnim kolima. Na taj način se nekoliko gore navedenih tačaka poklapa sa ovom stenskom formacijom.

Međutim, stena mora da ima i druge faktore koji bi je definisali kao stenu Horiva. Biblija navodi da je Mojsije udario stenu svojim štapom, i da je iz rascepljene stene potekla velika količina vode. Na slici 106 jasno se može videti da je cela stena razdeljena od vrha do dna. To nije obična mala pukotina već je stena rascepljena kao udarcem sekire, vertikalno od vrha do podnožja. Razumljivo je da su, po Josifu Flaviju, Izraelci bili zapanjeni. Ako iz šest sprata visoke, rascepljene stene, koja stoji na brdu u pustinji, iznenada počne da teče voda, to bi svakako bilo veoma neobično. Stena je veoma visoka, kao što se može videti na slici 447, na kojoj je prikazana i veličina čoveka.

Slike 106-108: Gornja leva fotografija pokazuje rascepljenu stenu. Desna fotografija pokazuje eroziju viđenu u podnožju pukotine. Donja ilustracija pokazuje poređenje sa veličinom čoveka (uokružen), i kako je prizor mogao da izgleda sa rekom koja ističe iz stene (po biblijskom tekstu). To je malo verovatno mesto za izvor: iz rascepljene stene, na vrhu brda u pustinji.

Slika 108 ilustruje kako je Izraelcima moglo da izgleda kada su videli reku vode kako se pojavljuje iz rascepljene stene. Slika 107 pokazuje kako je stena u podnožju pukotine erodirala. Podseća na stenske formacije na isušanim rečnim koritima, uz

glatke i izdubljene blokove stena. Ispod stene izgleda kao da je voda tekla u tako velikoj količini da čak i sada, 3.500 godina kasnije, liči na izvor reke. Biblija opisuje kako su, nakon perioda bez vode, Izraelci bili spremni da kamenuju Mojsija:

"A Mojsije zavapi ka Gospodu govoreći: šta ću učiniti s ovijem narodom? Još malo pa će me zasuti kamenjem. A Gospod reče Mojsiju: prođi pred narod, i uzmi sa sobom starješine Izrailjske, i štap svoj kojim si udario vodu uzmi u ruku svoju, i idi. A ja ću stajati pred tobom ondje na stijeni na Horivu; a ti udari u stijenu, i poteći će iz nje voda da pije narod. I učini Mojsije tako pred starješinama Izrailjskim". (2. Mojsijeva 17,4-6)

Veoma je verovatno da su velike količine vode tekle iz ove izuzetne stene, na šta nekoliko gore navedenih tačaka ukazuje.

62.3. Rat sa Amalićanima

Biblija navodi da je došlo do bitke sa Amalićanima, tačno na mestu koje je zvano Rafidin. Amalik je bio udaljeni rođak Izraelaca. Amalik je bio iz Isavove linije. Isav je bio Jakovljevi brat. Konkubina Isavovog sina je rodila plemenskog princa Amalika, koji se nastanio u blizini Akabskog zaliva (1. Mojsijeva 36,1-8).

Amalićani, nazvani po svom pretku Amaliku, su živeli u Arabiji. Uzgajali su kamile i živeli od napada i pljački. U Arapskoj tradiciji Amalićani se spominju kao najstarije pleme u Arabiji, i osnivači Medine⁵⁷. Neprijateljstvo Amalićana i Izraelaca je dovelo do mnogih ratova tokom dugog vremenskog perioda, pri čemu je na primer izraelskog cara Saula ubio Amalićanin (1. Samuilova 30,1-20, 2. Samuilova 1,1-16, 8,11-12, 1. dnevnika 4,42-43).

Bitka protiv Amalićana kod Rafidina, ponovo ističe, da su se Izraelci nalazili u Arabiji (zemlji Madijamskoj) nakon prelaska Crvenog mora. Amalićani nikada ne bi vršili takav koncentrisan napad na Sinajskom poluostrvu, u blizini egipatskih rudnika bakra koji su bili pod vojnom stražom Egipta, super sile tog doba.

Kada su Izrelce napali Amalićani kod Rafidina, dve stvari su značajne. Prvo, Izraelci su bili naoružani, što nije bio slučaj kada su napustili Egipat. Oružje je došlo od mrtvih Egipćana koji su plutali u blizini obale nakon što su uništeni u Crvenom moru. Drugo, to je bila neobična bitka u kojoj je Gospod štitio Izraelce od napada na poseban način (2. Mojsijeva 17,8-16, JA 3/2:1-5).

62.4. Mojsije na vrhu brda u Rafidinu

Mojsije postavlja Isusa Navina za vojskovođu izraelske vojske, a zatim se penje na vrh Rafidina. Podiže svoje ruke u molitvi za izraelski narod, narod robova koji sada ulazi u bitku bez bilo kakve vojne obuke ili iskustva sa oružjem. Borba će se odigrati protiv ratničkog naroda naviknutog na borbu, koji živi od borbi i pljački. Ratnički narod, Amaličani, je napao Izraelce. Sve dok je Mojsije držao ruke podignute u molitvi, Izraelci su imali prednost. Bitka traje ceo dan, i Mojsije drži svoje ruke podignutim uz pomoć svog brata Arona i polubrata Ora. Moraju da drže ruke podignute u molitvi tokom cele bitke.

62.5. Oltar

Po Josifu Flaviju, Izraelci su odneli pobjedu, i prisvojili dosta opreme i vrednih stvari od Amaličana (JA 3/5:4). Biblija navodi da Mojsije podiže oltar Gospodu u čast. Oltar kome Mojsije daje ime "Gospod zastava moja" (2. Mojsijeva 17,15).

Slika 109: Po biblijskom tekstu, Mojsije je podigao oltar na brdu u Rafidinu, odakle je posmatrao bitku. Ovaj drevni oltar je podignut nekoliko stotina metara od rascepljene stene.

U blizini stene Horiva, nekoliko stotina metara od ravnice, stoji kameni oltar koji se može videti na slici 109. Dobro je poznato da su Izraelci podizali oltare u čast Gospodu pri posebnim prilikama, a pobjeda nad Amaličanima je bila veoma posebna. Veoma je verovatno da je Mojsije stajao na ovom brdu u blizini stene tokom bitke. Josif navodi da su žene i deca bili okupljeni oko stene Rafidina tokom borbe. Deo izraelskih vojnih trupa je bio ostavljen po strani kako bi ih zaštitio od napada tokom bitke (JA 3/2:3). Ako je Mojsije podigao oltar na ovom mestu, može se pretpostaviti da bi to bilo veoma blizu stene Horiva. Kameni oltar koji je pronađen u blizini ovoga brda je visine oko jednog metra.

Nekoliko gore spomenutih tačaka ukazuju da bi se Rafidin karakterisao brdom, sa kog bi Mojsije mogao da upravlja bitkom (u blizini stene Horiva, po Josifu Flaviju). Brdo je moralo da bude okruženo ravnom oblašću, što se može videti u ovoj oblasti. Oblast je ravna, peščano/šljunkovita sa brdom u Rafidinu koje se ističe. U oblast se lako može doći krećući se kroz doline koje se prostiru u različitim pravcima. Kasnije je, u blizini stene Horiva, Mojsije podigao oltar u čast Gospoda. Veoma blizu stene Horiva zaista se nalazi kameni oltar.

Sveukupno postoji niz faktora i arheoloških otkrića koji podupiru hipotezu da opisano mesto predstavlja Rafidin. Svi posebni detalji navedeni u biblijskom tekstu i spisima istoričara Josifa Flavija u vezi ovog mesta se poklapaju do detalja. Pored toga, Rafidin je bilo posebno mesto tabora pre planine Sinaj (planine Horiv). Tabor kod Horiva je bio na drugoj strani Horiva, prema istoku, dok Rafidin leži zapadno od Horiva.

63. Ko posećuje Mojsija i Izraelce u pustinji?

Mojsije se nalazi u zemlji Madijamskoj tokom četrdeset godina izbeglištva. Po tekstu, upravo se u zemlji Madijamskoj, na Horivu (planini Sinaj) Gospod obratio u gorućem žbunu, a Mojsije primio zadatak da izvede izraelski narod iz Egipta.

63.1. Mojsijeva porodica poslata u Madijam

Izraelci su putovali u obećanu zemlju Hanansku, ali su prvo morali da idu na Horiv radi bogoslužjenja. Mojsije je sve vreme bio svestan ovoga. Ovo vidimo u biblijskom tekstu kada Gospod naređuje Mojsiju da se vrati na Božiju planinu sa izraelskim narodom. Međutim, takođe možemo to da vidimo i kada se Izraelci nalaze u pustinji u blizini Sinaja.

"I uze Jotor tast Mojsijev Seforu ženu Mojsijevu, koju bješe poslao natrag, I dva sina njezina, od kojih jednom bješe ime Girsam, jer reče: tuđin sam u zemlji tuđoj, A drugom bješe ime Eliezer, jer, reče, Bog oca mojega bi mi u pomoći i ote me od mača Faraonova. I pođe Jotor tast Mojsijev sa sinovima njegovijem i sa ženom njegovom k Mojsiju u pustinju, gdje bješe u okolu pod gorom Božijom. I poruči Mojsiju: ja tast tvoj Jotor idem k tebi i žena tvoja i oba sina njezina s njom. I Mojsije izide na susret tastu svojem u pokloni mu se i cjeliva ga; i upitaše se za zdravlje, pa udoše pod šator njegov. I pripovjedi Mojsije tastu svojem

sve što učini Gospod Faraonu i Misircima radi Izrailja, i sve nevolje, koje ih nalaziše putem, i kako ih izbavi Gospod". (2. Mojsijeva 18,2-9).

Drugim rečima, Mojsije je poslao svoju ženu Se-foru i svoja dva sina svom domu, u zemlji Madijamskoj. Ovo još jednom ističe da je Mojsije znao gde se Izraelski narod uputio (međutim Mojsije nije znao kojim će se putem kretati). Put je bio ka planini Horiv u zemlji Madijamskoj. Mojsije je znao da će to biti teško putovanje, i ne samo da je unapred poslao svoju porodicu, već ih je poslao do mesta gde su odrasli. Mojsijeva žena i dva sina su bili pod zaštitom sveštenika Raguila (takođe zvanog Jotor); Mojsijevog tasta.

U odeljku su data imena sinova, Girsam i Eliezer. Iz ranijih biblijskih odeljaka jasno je da je Mojsije poveo svoju porodicu sa sobom iz zemlje Madijamske u Egipat (2. Mojsijeva 4,20), ali se ne spominje kada je Mojsije poslao svoju porodicu u zemlju Madijamsku, dok se ne iznese opis njihovog ponovnog susreta (2. Mojsijeva 18,2). Jedini način putovanja od Egipta do zemlje Madijamske preko Crvenog mora bi bio prelaskom onoga što se danas naziva Akabski zaliv. Kada je Mojsije unapred poslao svoju porodicu, oni su prirodno putovali uobičajenim putem kopnom preko sadašnjeg Ejlat; putem kojim se Mojsije kretao dok ih Gospod nije naveo da naprave zaokret, i tako postanu zatvoreni na poluostrvu Nuveibi.

63.2. Mojsijev susret sa Jotorom

Kada se Jotor susreće sa Mojsijem on dolazi u tabor kod Božije planine, koja je morala da bude u Rafidinu pošto još uvek nisu krenuli do mesta ispred Božije planine, Horiva. Stena Horiva se nalazila u Rafidinu, a Rafidin je bio zapadno od Horiva. Međutim, Izraelci još uvek nisu stigli do istočne strane Sinaja, gde su velika čuda i znaci očekivali narod.

Susret između Jotora i Mojsija je predstavljao radostan događaj. Pozdravljaju jedan drugog sa poštovanjem, Jotor prati Mojsija do šatora i Mojsije prepričava šta se sve odigralo. Jotor je uopšteno već znao o ovome jer je Gospod pozvao Mojsija tokom njegovog boravka u zemlji Madijamskoj, tako da je Mojsije već rekao Jotoru o svom zadatku. Mojsijeva priča veoma impresionira Jotora:

"I pripovjedi Mojsije tastu svojemu sve što učini Gospod Faraonu i Misircima radi Izrailja, i sve nevolje, koje ih nalaziše putem, i kako ih izbavi Gospod. I radovaše se Jotor svemu dobru što učini Gospod Izrailju izbavivši ga iz ruke Misirske;

I reče Jotor: blagosloven da je Gospod, koji vas izbavi iz ruke Misirske i iz ruke Faraonove, koji izbavi narod iz ropstva Misirskoga. Sad vidim da je Gospod veći od svih bogova, jer čim se ponošahu onijem ih samijem nadvisi. I uze Jotor tasta Mojsijev i prinese Bogu žrtvu paljenicu i prinos; i dođe Aron i sve starješine Izrailjske, i je-došše s tastom Mojsijevijem pred Bogom". (2. Mojsijeva 18,8-12)

Jotor je taj koji predlaže da Mojsije uspostavi sistem sudija i vođa. Oni se onda mogu pozabaviti manjim problemima i sukobima, tako da se samo važna pitanja, ili ona koja su teška i nerešena, iznose pred Mojsija (2. Mojsijeva 18,13-27).

64. Da li Izraelci stižu do Sinaja?

Kratka i jednostavan odgovor na pitanje da li su Izraelci stigli do Sinaja je: da, stigli su. Po biblijskom tekstu, tačno u dan, osam sedmica nakon napuštanja Egipta izraelski narod stiže do svog prvog cilja putovanja – planine Sinaj – kako bi održao bogoslužjenje. Oni su krenuli 15. dana prvog meseca, a stigli 15. dana trećeg meseca.

Slike 110, 111: Crni gornji deo planine Džebel el Loz, viđen sa mesta tabora ispred (istočno) od planine.

"Prvoga dana trećega mjeseca, pošto izađoše sinovi Izrailjevi iz Misira, toga dana dođoše u pustinju Sinajsku. Krenuvši se iz Rafidina dođoše u pustinju Sinajsku, i stadoše u oko u pustinji, a oko načiniše Izrailjci ondje pod gorom. I Mojsije izađe na goru k Bogu; i povika mu Gospod s gore govoreći: ovako kaži domu Jakovljevu, i reci sinovima Izrailjevim." (2. Mojsijeva 19,1-3)

"Podoše iz Ramese prvoga mjeseca petnaesti dan, sjutradan poslije pashe, i izidoše sinovi Izraeljevi rukom podignutom pred očima svijeh Misi-raca". (4. Mojsijeva 33,3)

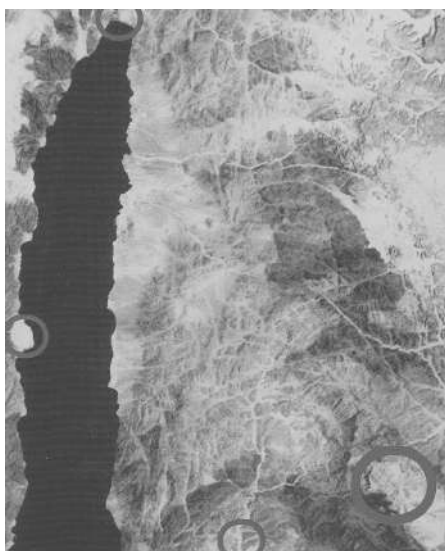
U vezi trajanja putovanja, možemo da zapazimo da je bila potrebna samo oko jedna sedmica od Ramese do mesta prelaska kod Nuveibe. Preostali deo vremena, oko sedam sedmica, je potrošen na različitim mestima na severozapadnom delu Saudijske Arabije, ili u putovanju između ovih mesta. Tokom ovog vremena, nakon prelaska Crvenog mora, Gospod je na različite načine kušao izraelski narod. Njihova vera u Gospoda je zaista stavljena na ispit kroz glad, žeđ i veliku bitku kada ih je, nepripremljene, napao veliki ratnički narod. Tačno osam sedmica nakon izlaska, stižu u Horiv.

U Egiptu je Mojsije zamolio faraona za dopuštenje da izađe sa narodom u pustinju da bi prineli žrtvu Gospodu. Faraon odbija da pusti izraelski narod da to učini, što je bio razlog svih nesreća koje su zadesile Egipat. Izraelski narod je sada stigao do Sinaja, i vreme je za bogoslužjenje. Međutim, ovo bogoslužjenje će se veoma razlikovati od onoga što Izraelci očekuju. Svejedno, pre nego što predemo na ovo moramo bliže da razmotrimo da li se ova planina Sinaj na severu Saudijske Arabije (slike 110,111) poklapa sa opisom iznetim u Bibliji, i opisom Josifa Flavija kao i sa onim što arheološka otkrića i narodna predanja navode.

Planina ima tri imena u Bibliji: "Božija planina", "Horiv", "Gora Sinaj". Pored toga postoji savremeno ime planine "Džebel el Loz". Od sada pa nadalje ovu planinu ćemo zvati "Horiv" jer je to kratko, jednostavno, i ne može se pomešati sa tradicionalnom planinom Sinaj na Sinajskom poluostrvu. Horiv je hebrejska reč i znači "suv" ili "pust". Oba ova opisa se veoma dobro poklapaju sa položajem planine Horiv.

65. Kako je Horiv (Sinaj) izgledao?

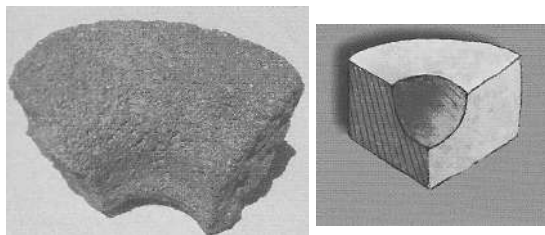
Biblijski tekstovi daju niz opisa Horiva. Neki od njih su direktni opisi, u drugim slučajevima radi se o uslovima koji moraju da postoje. Pored biblijskih tekstova, postoje komentari Josifa Flavija, narodna predanja, i pominjanje u Kuranu. Postoji više opisa Horiva, i njegovog neposrednog okruženja, nego što bi se pomislilo. Time je još neverovatnije da je tradicionalno mesto Sinajskog poluostrva prihvaćeno, pošto se nijedan od glavnih dole spomenutih kriterijuma ne poklapa sa ovim lokalitetom.

Slika 112: Na samom severnom vrhu nalaze se gradovi Ejlat (Izrael) i Akaba (Jordan). Poluostrvo Nuveiba (Egipat) se lako uočava kao belo poluostrvo na zapadnoj obali. Kod Nuveibe se sa zapada ka istoku pruža podvodni most koji se završava na ravnici istočne obale (Saudijska Arabija). El Bad se nalazi zaokružen u donjem delu fotografije. Planinski venac Džebel el Loz se vidi kao crni deo u donjem desnom uglu. Mesto tabora se vidi kao bela oblast istočno od crnog planinskog venca.

65.1. Tabor

Celokupan izraelski narod postavlja tabor ispred Horiva (2. Mojsijeva 19,2, JA 3/5:1). Celokupan izraelski narod, približno dva miliona ljudi, i sva stoka su morali da pronađu prostor ispred planine. Za ovo je bila potrebna velika oblast.

Slike 113, 114: Deo mlinškog kamena pronađenog kod tabora.

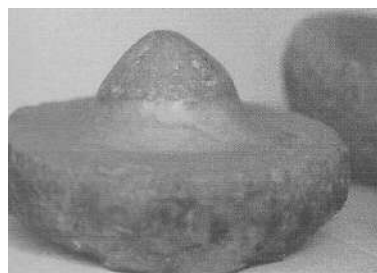
U dolinama ispred planine, nalazi se veoma prostrana oblast na kojoj se mogu prostreti šatori i čuvati stoka. Satelitske fotografije (slika 112) jasno pokazuju ovo u obliku bele oblasti. Oblast tabora je bila velika najmanje 40 kvadratnih kilometara, a još veća ako se uključe i doline u svim pravcima.

U oblasti tabora pronađen je deo kamena za mrvljenje (približno četvrtina), kamen koji je za-

jedno sa komadom drveta (zdela i tučak) ili kamena, korišćen za mlevenje brašna (slike 113, 114). U ovom slučaju verovatno je bio korišćen za pripremanje mane za pečenje hleba. Na slikama 115 i 116 prikazano je odgovarajuće mlinsko kamenje. Kao što se može videti ova dva kamena su načinjena na isti način ukazujući na egipatskog poreklo.

Slike 115, 116: Drevni egipatski kamen za mrvljenje, sa svoja dva dela. Desni deo je postavljan iznad levog, i okretan u krugovima radi mrvljenja semena.

Duž puta pronađeni su izraelski kameni krugovi. Na primer u Nedžeb pustinji, i drugim mestima u sadašnjem Izraelu. Kod planine Horiv postoji veliki broj kamenih krugova, ali se nalaze na zapadnoj strani planine, "zadnjoj" strani ili oko mesta koje je najverovatnije bilo Rafidin (slike 463-467).

Postoji pretpostavka da su ovi kameni krugovi služili za okruživanje šatora. Na slici 463 može se videti veliki kamen postavljen u sredini kruga. Možda je ovo služilo za držanje platna šatora, koje je zatim razapnuto do kamenja i zatim održavano zategnutim i pričvršćenim kamenjem postavljenim na ovo platno (slika 468). Kameni krugovi su mogli da služe i za potporu stuba šatora koji je držao krov šatora.

Biblijski tekstovi i Josif Flavije ukazuju da su ljudi živeli u šatorima. Funkcija kamenih krugova je mogla da bude da drži stoku van šatora, koji nisu uvek imali zatvorene sve strane. Ali pošto se u biblijskom tekstu navodi da su se Izraelci ulogorili ispred planine:

"... A oko načiniše Izrailjci ondje pod gorom" (2. Mojsijeva 19,2)

(istočno od planine), gde se ne nalaze kameni krugovi pa je njihova uloga mogla da bude potpuno drugačija. Kameni krugovi su mogli da služe za držanje životinja na jednom mestu, koje su mogle da se čuvaju na zapadnoj strani planine,

dok su ljudi boravili na drugoj strani, istočnoj strani, ispred planine.

Slike 117, 118: Veliki broj kamenih krugova se nalazi na zapadnoj strani planine.

Možemo samo da nagađamo u vezi tačne funkcije, ali je očigledno da je veliki broj ljudi smatrao da je važno podignuti veliki broj ovih kamenih krugova oko planine Horiv. Ovaj predeo inače predstavlja nenaseljenu pustoš.

Pored toga, nema sumnje da je na ovom mestu prostor za logor bio neograničen.

Druga teorija je da su ovi kameni krugovi bili dom svešteničkog poglavara iz Madijama, Mojsijevog tasta Jotora.

65.2. Granica oko planine

Mojsije je morao da označi granicu kako ljudi ne bi došli u kontakt sa podnožjem planine. Planina je bila toliko sveta da bi, po biblijskom tekstu, bilo koja neovlašćena osoba koja dođe u dodir sa planinom Horiv umrla. Zbog toga je bilo značajno imati označenu granicu, ogradu ili nešto slično, kako niko ne bi pristupio previše blizu.

"A postavićeš narodu među unaokolo, i reći ćeš: čuvajte se da ne stupite na goru i da se ne dotaknete kraja njezina; što se god dotakne gore, poginuće". (2. Mojsijeva 19,12)

"A Mojsije reče Gospodu: neće moći narod izaći na goru Sinajsku, jer si nas ti opomenuo rekavši: načini među gori i osveštaj je". (2. Mojsijeva 19,23)

Biblija ne navodi kakvu je vrstu ograde ili oznake Mojsije postavio. Međutim, može se izvući nekoliko zaključaka. Izraelci nisu poneli materijal

za ogradu iz Egipta, tako da su sirovine morale da se pronađu lokalno u blizini planine Horiv. U tom predelu postoji nekoliko drveta ali je njihov broj veoma ograničen. Sa druge strane, postojala je neograničena količina kamena svih veličina. Međutim, zanimljiviji nalaz predstavlja kamena ploča sa posebnim tipom zapisa (slika 119).

Zapis predstavlja simbol stopala ili obuće. Ovaj znak je zanimljiv jer je postojao u Egiptu, gde je korišćen za označavanje svetog mesta. To bi moglo da potiče od toga što su se ljudi na svetom mestu izuvali, za šta Biblija navodi primer kada Mojsije prima svoj zadatak na planini Horivu (2. Mojsijeva 3,5).

Prema tome, napis bi mogao da predstavlja odvezanu sandalu. Na slici 119 delimično se može videti kaiš za palac, kožni đon i dva kaiša. Pošto je napis označavao sveto tlo u Egiptu⁵⁹, a Biblija navodi da je obuću trebalo skinuti na svetom mestu, veoma je verovatno da je napis obeležavao granicu nečeg svetog. Postoji niz kamenih blokova u podnožju Horiva sa ovim napisom. Ovi kameni blokovi bi sami mogli da predstavljaju oznaku granice, ili bi mogli da budu deo kamenog zida izgrađenog na tom mestu.

Slika 119: U podnožju Horiva postoji nekoliko kamenih ploča sa crtežima obuće. Ovo je korišćeno u drevnom Egiptu kao oznaka svetog mesta (obuća je izuvana).

65.3. Visina planine

Josif Flavije navodi (JA 3/5:1) da je Horiv bio najviša planina u oblasti. Ovo se poklapa sa planinom Džebel el Loz koja se, sa visinom od 2.580 metara, izdiže iznad svih drugih planinskih venaca u oblasti. Tradicionalna planina Sinaj nije najviša u oblasti u kojoj se nalazi.

65.4. Izgled planine

Navedeno je da je bilo teško penjati se na planinu zbog njene visine, i problema penjanja na veliki broj vertikalnih stena (JA 3/5:1). Veliki deo planine je sastavljen od velikih strmih stena sa vertikalnim stranama. Ovo se naročito odnosi na deo planine na koji se popelo više ljudi pored Mojsija (70 starešina, 2. Mojsijeva 24,9). Oblast na

vrhu, na višem nivou, se sastoji od manjeg broja stena i ravnijeg je izgleda.

65.5. Oltar

U podnožju Horiva se mora nalaziti oltar a taj oltar, po biblijskom tekstu, mora da zadovoljava određene zahteve.

"I napisa Mojsije sve riječi Gospodnje, i ustavši rano načini oltar pod gorom i dvanaest stupova za dvanaest plemena Izrailjevih" (2. Mojsijeva 24,4)

Biblija navodi da je Mojsije načinio oltar u podnožju Horiva, a u podnožju ove planine zaista postoji oltar. Na slici 120 ovo se može videti fotografisano sa planine. Sa te razdaljine i gledano odozgo, oltar je formiran pod uglom nalik na preokrenuto slovo L. Gospod veoma detaljno iznosi naloge Mojsiju o izgledu oltara:

"Oltar od zemlje načini mi, na kojem ćeš mi prinositi žrtve svoje paljenice i žrtve svoje zahvalne, sitnu i krupnu stoku svoju. Na kojem god mjestu zapovjedim da se spominje ime moje, doći ću k tebi i blagosloviću te. Ako li mi načiniš oltar od kamena, nemoj načiniti od tesanoga kamena; jer ako povučеш po njemu gvožđem, oskvrnićeš ga. Nemoj uz basamake ići k oltaru mojemu, da se ne bi otkrila golotinja tvoja kod njega". (2. Mojsijeva 20,24-26)

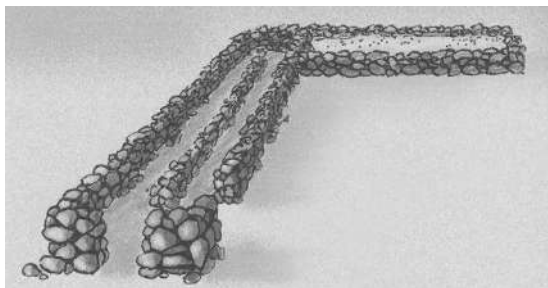

Slika 120: Ostaci oltara u podnožju planine.

Oltar treba načiniti od zemlje, a ako se koristi kamen treba koristiti netesan kamen (kamenje pronađeno u prirodi), i oltar treba da bude nizak.

Ispod planine, na mestu gde se strana planine spušta na ravniji deo unutar svete (označene) oblasti, nalazi se oltar. Oltar je nizak. Teško je odrediti njegovu tačnu visinu, ali je oltar mogao da bude visok približno jedan metar: ako se postavi na spoljašnjem kamenom zidu. Ne postoji razbacano kamenje koje bi ukazivalo da se urušio

i da je bio mnogo veći kada je bio u upotrebi, tako da oltar zadovoljava uslov da bude nizak.

Slika 121: Struktura oltara viđena sa istoka (iz tabora). Dužina jedne strane je približno 18 m. Oltarni odeljak je desni deo.

Zid je izgrađen od prirodnog kamena (netesanog), koji je podignut i kao zid i kao granica. I sa ovog aspekta postojeći oltar zadovoljava uslove.

Oltar je iz dva dela, što se može videti na pojednostavljenoj skici na slici 121. Levi deo se sastoji od neke vrste puta. Moguće je da su životinje dovođene duž dva odvojena puta. Bikovi jednim putem a ovce/jagnjad drugim putem. U to vreme je moglo biti praktično razdvajati ove životinje. Druga mogućnost je da su životinje dovođene jednim putem, a da su oni koji su držali životinje išli nazad drugim putem. Ovo takođe predstavlja praktično rešenje za rukovanje velikim brojem životinja žrtvovanim na ovom mestu.

Sam oltar je predstavljen višim delom (desni deo) viđenim na slici 121. Ovaj deo je okružen kamenim zidom i ispunjen zemljom, ili tačnije šljunkom i peskom. I sa ovog aspekta oltar u podnožju planine zadovoljava zahteve biblijskog teksta.

Slika 122 prikazuje krupan plan oltara. Ova slika je snimljena nakon određenih iskopavanja koja su izvršili arheolozi iz Saudijske Arabije. Oltarni deo je potpuno iskopan, a zemlja leži na gomili van oltara.

Razbacani oko oltara se nalaze razbijeni mermerni stubovi. O ovome će se govoriti u odeljku 65.12.

Slika 122: Fotografija snimljena sa strane "koridornog" dela oltara (videti sliku 121).

65.6. Dvanaest kamenih stubova

Po biblijskim tekstovima u podnožju Horiva nalazilo se dvanaest kamenih stubova.

"I napisa Mojsije sve riječi Gospodnje, i ustavši rano načini oltar pod Gorom i dvanaest stupova za dvanaest plemena Izrailjevih" (2. Mojsijeva 24,4)

Unutar svete oblasti neposredno ispod stenske formacije nalaze se ostaci kamenih stubova. Kamenje stoji u polukrugu. Deo kamena je pao, i više ili manje su pokriveni peskom i šljunkom. Kameniti stubovi se nalaze na istoj strani kao i oltar.

Nekoliko kamenih stubova stoji uspravno a neki su pali. Pesak i šljunak je u različitoj meri prekrrio delove kamenih stubova. Deset kamenih stubova stoji u istaknutim polukrugovima, a postoje dva prazna mesta kao da dva kamena stuba nedostaju. U podnožju Horiva je trebalo podići dvanaest kamenih stubova. Verovatno je da su upravo ovo kameni stubovi koji su spomenuti u Bibliji.

65.7. Plato na visini

Na planini bi trebalo da postoji visoravan, dovoljno visoka za Mojsija, Arona, Nadava i Avijuda, kao i za sedamdeset starešina (2. Mojsijeva 24,1-18). Pretpostavljajući da je svakom od ova 74 čoveka bilo potrebno 5 kvadratnih metara (trebalo je da imaju prostor za klanjanje do zemlje pri molitvi bez da se međusobno sudaraju), onda bi ovaj plato morao da bude velik najmanje približno 400 kvadratnih metara.

Na slici 123 nalazi se fotografija snimljena u smeru tabora sa vrha Džebel el Loza. Na strani planine nalazi se veliki plato označen strelicom.

Ovaj plato zauzima oblast od nekoliko hiljada kvadratnih metara, što znači da je bilo dosta prostora za 74 osobe kojima je bilo dopušteno da se popnu na planinu.

Horiv bi morao da ima relativno velik plato neznatno uz planinu, ali jasno odvojen od planinskog vrha. Planinski venac Džebel el Loz ima takav plato.

Slika 123: Planina Horiv treba da ima plato koji bi mogao da smesti najmanje 74 čoveka.

65.8. Pećina

Na planini Horiv treba da postoji pećina, u kojoj je prorok Ilija živeo kada je mnogo godina kasnije sreo Gospoda na toj planini:

"A on ustavši jede i napi se; potom okrijepiv se onijem jelom ide četrdeset dana i četrdeset noći dokle dođe na goru Božiju Horiv. A ondje uđe u jednu pećinu i zanoći u njoj; i gle, riječ Gospodnja dođe mu govoreći: šta ćeš ti tu, Ilija?" (1. carevima 19,8-9)

Na slici 124 nalazi se fotografija koja gleda prema svetoj oblasti. Crni vrh Horiva se može uočiti u pozadini, a dvostruki vrh sa pukotinom se može videti sa desne strane. Viši od dva vrha ima pećinu odmah ispod vrha. Na slici 125 prikazana je detaljna slika ovog vrha. Otvor pećine je označen strelicom. Pećina je veća nego što izgleda. Najbolja predstava o veličini se dobija poređenjem ulaza pećine sa drvetom koje raste između ogromnih stena na vrhu.

Džebel el Loz, za koju hipoteza ove knjige tvrdi da je Horiv, takođe ima pećinu kao što bi, po Bibliji, Horiv imao.

Slika 124: Sveta oblast u podnožju planine, viđena sa mesta tabora. U gornjem levom uglu može se videti plato.

Slika 125: Na planini Horiv treba da postoji pećina, u kojoj je prorok Ilija boravio dugo nakon događaja o kojima se govori u ovoj knjizi. Donja strelica ukazuje na otvor pećine.

65.9. Zalihe vode

Potok se slivao sa Horiva i obezbeđivao vodu Izraelcima i njihovoj stoci (5. Mojsijeva 9,21). To je morala da bude ogromna količina vode pošto je izvor zadovoljavao potrebe dva miliona ljudi kao i velikog broja stoke.

Postoje očigledni tragovi vodenog toka i bare (jezera), gde se voda nakupljala ispod Horiva. Sa platoa Horiva, koja posmatra direktno prema istoku, u podnožju planine može se videti vodeni tok u vidu isušenog rečnog korita koje zaokreće prema svetoj oblasti ispod planine. Mogu se zapaziti mali zeleni paperjasti delovi iz rečnog korita koji predstavljaju visoko drveće i žbunje nekoliko metara visoko. Na slici 126 označeni su vodeni tok i bara.

Slika 126: Rečno korito u podnožju planine je "ispušteno vodom" na ovoj ilustraciji. Tačke predstavljaju bunare o kojima se govori kasnije u ovom odeljku.

Voda nije oticala dalje već se nakupljala u jezeru, što je omogućilo lako uzimanje vode za ljude, kao i pojilo za stoku. Dubina bare se može samo grubo proceniti. Razlika u nivou između "obala" i "korita" bare iznosi oko 7 metara, što je predstavljalo značajnu količinu vode.

Voda je izvirala iz središta stenskog profila Horiva, što je predstavljalo podjednako izuzetnu situaciju kao i u Rafidinu sa stenom koja je bila rascepljena i postala izvor sveže vode za celokupni izraelski narod. Na slici 126 voda je označena duž najviše vodene linije. Voda je tekla pružajući se ka levom delu slike.

Da bi se obezbedio dobar kvalitet pijaće vode, bunari dvostrukih zidova su kopani duž obala. Bunari su imali spoljašnji kameni zid, međuprostor ispunjen šljunkom i peskom i unutrašnji kameni zid. Da bi stigla do bunara voda je morala da prođe kroz zemlju koja se sastojala od peska i šljunka. Ovaj filterski sistem može da liči na ono

što danas imamo za prečišćavanje pijaće vode (peščani filter).

Bunari su imali veliki kapacitet, uz prečnik od približno 6 metara. Na slici 126 položaj bunara je prikazan u obliku tačaka duž obala jezera u podnožju Horiva.

Kapacitet vodenih zaliha i napredan tehnološki dizajn ukazuju da je izraelski narod bio sačinjen od velikog broja osoba.

65.10. Oltar zlatnom teletu

Izraelci su načinili sebi idola od zlata, zlatno tele (2. Mojsijeva 32,1-35, 5. Mojsijeva 9,6-29) kada su mislili da je Mojsije nestao tokom četrdeset dana provedenih na Horivu. Želeli su da imaju lik Boga koji ih je izveo iz Egipta. Tele koje je načinjeno od zlata je bilo u skladu sa egipatskim kultom Apisa (kult bika). Ovom zlatnom teletu su žrtvovali paljene darove na oltaru koje je Aron izgradio nakon velikog pritiska naroda (2. Mojsijeva 32,5). Položaj zlatnog teleta i njegov oltar je bio takav da ga je Mojsije video kada je silazio sa Horiva (2. Mojsijeva 32,17-29, 5. Mojsijeva 9, 15-16), što znači istočno od planinskog vrha.

Mojsije vidi da se u taboru održava nekakva svetkovina. Isus Navin koji prati Mojsija veruje da iz kampa čuju ratni poklič. Kako se Mojsije približava, vidi igranje i slavlje oko zlatnog teleta.

Izraelci nisu verovali da će se Mojsije vratiti sa planine, pa su sebi načinili ovog bika–tele. Ovo je bio običaj za koji su znali iz Egipta, u kome je kult bika prožimao celo egipatsko društvo. Inicijativa za pravljenje ovog bika–teleta je možda potekla od Jevreja, ali je mogla da potekne i od "drugog naroda" koji ih je pratio pri Izlasku. Mnogi ljudi su priložili svoje zlato da bi se ovo tele načinilo. Načinili su oltar teletu za paljene darove.

Naravno da zlatno tele nije ostalo pošto ga je, po tekstu, Mojsije polomio i pretvorio u prah. Međutim oltar je ostao. Na slici 127 je prikazan sam oltar sa crtežima bikova. Na detaljnim fotografijama sa slike 128 mogu se videti neki od napisa na kamenim blokovima spojenim sa ovim oltarom.

Ovo je jedino poznato mesto u Saudijskoj Arabiji na kome su, po saudiarabijskim arheolozima, pronađeni ovakvi tipovi napisa. Bikovi Apisa su uobičajeni u egipatskoj kulturi. Treba naročito napomenuti da je bilo uobičajeno prikazivati ove bikove sa nekom vrstom kvadratastog obrasca (ili drugih obrzaca) i pri pravljenju statua i na napisima i drugim prikazima.

Oltar se kao takav sastoji od većeg broja veoma velikih prirodnih blokova stena, koje su bile

podesne za korišćenje u vidu oltara. Sa strane velikih blokova stena načinjeni su crteži bikova u različitim oblicima.

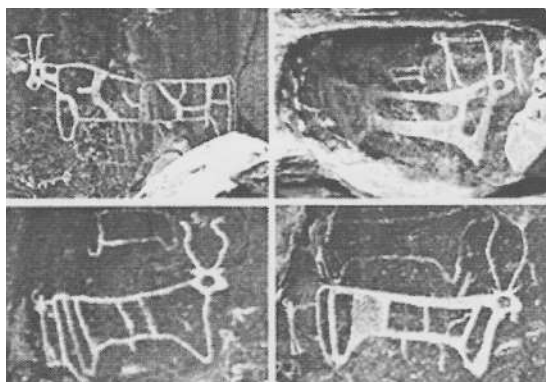
Jedan kameni blok oltara je imao blago ulegnuće i nakon kratkog ispiranja nešto je zablistalo pri dnu, zašta se ispostavilo da su mali delići zlata. Ova stena bi mogla da predstavlja mesto na kome je Mojsije uništio zlatno tele pretvarajući ga u prah (2. Mojsijeva 32,20).

Treba napomenuti da se ovaj egipatski kult bika ne nalazi u ovoj oblasti ili bilo gde drugde u Arabiji, dok u Egiptu predstavlja potpuno dominantan religijski život.

Prisustvo ovog oltara sa svim napisima i njegovim položajem što se u potpunosti poklapa sa biblijskim opisom njegovog položaja kada je Mojsije silazio sa Horiva, znači da ovaj nalaz značajno podupire hipotezu da ova planina predstavlja planinu u Bibliji zvanu Božija planina, Sinaj ili Horiv.

Slika 127: Ovo je najverovatnije oltar zlatnog teleta koji su vlasti Saudijske Arabije zatvorile ogradom. Oltar sam po sebi nije značajan, već su tipični egipatski crteži bika (kult Apisa) ti koji su izuzetni, pošto se ne nalaze nigde na arabijskoj teritoriji osim na ovom mestu.

Slika 128: Crteži bika kod oltara. Ovo su tipični crteži egipatskog bika Apisa.

65.11. Pukotina u planini

Na planini mora da postoji pukotina, gde je Mojsije stajao kada je jednom prilikom razgovarao sa Gospodom:

"I reče Gospod: evo mjesto kod mene, pa stani na stijenu. I kad stane prolaziti slava moja, metnuću te u rasjelinu kamenu, i zakloniću te rukom svojom dok ne prođem. Potom ću dignutu ruku svoju, i vidjećeš me s leđa, a lice se moje ne može vidjeti". (2. Mojsijeva 33,21-23)

Horiv ima pukotinu na planinskoj padini neposredno pored platoa (odjeljak 65.7). Pukotina na planini može se videti na slici 125. Ova naizgled nebitna napomena iz biblijskog teksta se takođe poklapa sa današnjim izgledom Džebel el Loza, ili Horiva.

65.12. Dodatna arheološka otkrića

Na krupnom planu slike oltara (slike 129, 130) može se videti niz objekata koji ne pripadaju ovom mestu (oltar se vidi u pozadini). To su delovi od belog mermera i delovi mermernih stubova. Na slikama se može videti da su ovi razbijeni delovi razbacani ispod oltara. Prvo, može se navesti da se u ovoj oblasti ne nalazi mermer. Mermer je nešto što je došlo sa velike razdaljine i što je bilo skupo. Nalaz sa ovog mesta pokazuje da je tu bilo najverovatnije šest dvostrukih stubova raspoređenih u krugu sa kupolastim mermernim krovom, podignutim u blizini oltara.

Slike 129, 130: Delovi belog mermera su razbacani oko oltara u podnožju planine.

Osoba koja je podigla ovo je svakako smatrala ovo pusto mesto svetim, sigurno je znala koje je to mesto bilo, i imala velika sredstva za nabavku mermera, prenos do ovog mesta i izgradnju spomenika. Osoba koja je ovo organizovala je sigurno verovala u Gospoda jer samo osoba sa verom u Gospoda smatra ovo mesto za sveto. Na određenim mermernim nalazima mogu se videti drevna hebrejska slova.

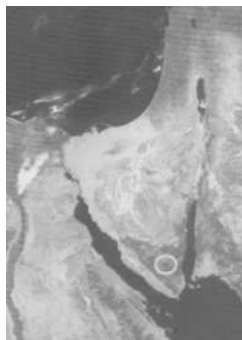
Može se izneti pretpostavka da je ovo bilo memorijalno mesto koje je car Solomon želeo da označi. Moćni i bogati car Solomon je posedovao flotu u Akabskom zalivu, i izgradio hram u Jerusolimu u slavu Gospodu. Po hipotezi iz 47. poglavlja, car Solomon je takođe podigao stubove koji su identifikovani na obe strane (egipatskoj i saudi-arabijskoj) prelaska Crvenog mora kod Nuveibe.

Razlog zbog koga je spomenik uništen je, po lokalnim beduinima, da je mermer korišćen pri gradnji džamije El Haku nedaleko od Horiva. Kao što je rečeno, mermer se ne nalazi prirodno u ovoj oblasti i skup je za proizvodnju.

Sveukupno gledano planinski venac Džebel el Loz sadrži sve karakteristike, opise itd. koje Horiv, planina Sinaj ili Božija planina ima u biblijskim tekstovima. Štaviše, postoje dodatni arheološki nalazi koji podupiru hipotezu da je ova planina zaista Horiv ili biblijski Sinaj. Postoji ukupno najmanje 12 karakteristika Horiva. Džebel el Loz ima svih 12 karakteristika. Tradicionalni Sinaj se slaže samo sa jednom neobičnom karakteristikom.

66. Šta je planina Sinaj na Sinajskom poluostrvu?

Tradicionalni položaj planine Sinaj je u sredini južnog dela Sinajskog poluostrva, koji je označen na slici 511. Tradicionalno je ova planina smatrana za Horiv, Sinaj ili Božiju planinu opisanu u Bibliji. Ova knjiga razmatra druge hipoteze samo u ograničenoj meri, ali može biti od koristi da razmotrimo pozadinu tradicionalne planine Sinaj na Sinajskom poluostrvu.

Slika 131: Satelitska fotografija prikazuje tradicionalni položaj planine Sinaj na Sinajskom poluostrvu.

Ova planina predstavlja popularno mesto za turiste, i bila je to dugo vreme. Treba napomenuti da je uopšteno ova planina uvek zvana "tradicionalna" planina Sinaj, to jest ona koja je označena tradicijom. Niko se ne poziva na arheološka otkrića. Sasvim suprotno, postoji puno literature koja dovodi u pitanje ovaj lokalitet. Nekoliko primera ove nesigurnosti su sledeći:

- U izveštaju danske ekspedicije (koja je izvršena između 1761. i 1767. godine i čiji izveštaj postoji u izdanju "Arabia Felix"⁶⁰), iznet je sledeći komentar o tradicionalnoj planini Sinaj u blizini manastira Svete Katarine: "Ranije sam opazio da nikako ne možemo da se nalazimo kod Sinaja. Manastir je postavljen u uskoj dolini, koja nije dovoljna ni za smeštanje vojske srednje veličine, a kamo li za 600.000 muškaraca koje je Mojsije vodio sa sobom, zajedno sa ženama i decom, što bi iznosilo preko 3.000.000".

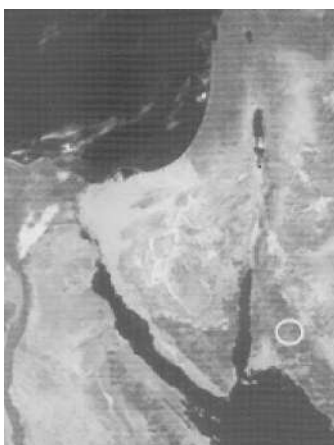
- Po Jevrejskoj enciklopediji⁶¹, ne postoji jevrejska tradicija u vezi geološkog položaja planine Sinaj.

- Larson (G. Larsson), švedski teolog koji je dugo godina bio na čelu Švedskog teološkog instituta u Jerusalimu i koji je upoznat sa hrišćanskom i jevrejskom tradicijom, napominje u svom komentaru od 340 strana o 2. knjizi Mojsijevoj⁶² da je izneto najmanje devet različitih predloga za lokalitet Crvenog mora, i trinaest teorija o položaju planine Sinaj. Kako je onda tradicionalna planina Sinaj uzeta za planinu opisanu u 2. knjizi Mojsijevoj?

U četvrtom veku je Jelena, majka Konstantina Velikog, izgradila kapelu na severozapadnom nagibu planine na Sinajskom poluostrvu. Manastir Svete Katarine koji se i danas tu nalazi, potiče iz oko 527. godine i osnovao ga je imperator Justin. U manastiru Svete Katarine postoji niz veoma starih rukopisa, među kojima je čuveni "Codex Sinaicitus" ovde pronađen.

Drugim rečima, manastir je osnovan nešto više od 2.000 godina nakon događaja koji su se odigrali kod Sinaja. Kapela je izgrađena oko 1.750 godina nakon događaja iz 2. knjige Mojsijeve. Položaj kapele i manastira nije zasnovan na arheološkim nalazima, već na viziji koju je u četvrtom veku imao car Konstantin.

Sve u svemu može se napomenuti da se ovaj lokalitet ne može pratiti u prošlost više od 1.750 godina nakon događaja iz 2. knjige Mojsijeve, i da je uvek bilo sumnji u pravi položaj planine. Slika 513 pokazuje položaj Horiva (Sinaja) koji predstavlja radnu hipotezu ove knjige, planinski venac Džebel el Loz.

Slika 132: Lokacija planine Sinaj, prema hipotezi iznesenoj u ovoj knjizi. To je u današnjoj Saudi Arabiji.

67. Da li se u drevnoj literaturi i narodnim predanjima spominje Horiv?

"Horiv" označava mesto izneto hipotezom predstavljenom u ovoj knjizi, koja navodi da je Horiv, Sinaj ili Božija planina, planina na severozapadu Saudijske Arabije danas poznata kao Džebel el Loz. Naredni komentari i napomene predstavljaju primere narodnog predanja i drevne literature, koji povezuju lokalitet Horiva sa Saudijskom Arabijom i planinom Džebel el Loz.

- Čarls Doteri (Charles Dougherty) je putovao arapskim predelima uključujući i Saudijsku Arabiju. U svojoj knjizi iz 1888. godine "Putovanja po arapskim pustinjama" (Travels in Arabia Deserta), navodi lokalno predanje iz severozapadnog dela Saudijske Arabije "... predanje među njihovim precima da su veoma davno zauzimali tu celokupnu zemlju oko Mana, gde je takođe Mojsije čuvao stada ovaca proroka Jotora"⁶³.

- Džon Filbi (H. St. John Philby) je sprovodio obimna istraživanja zemlje Madijamske u severozapadnom delu Saudijske Arabije, koja su objavljena pod imenom "Zemlja Madijamska". Filbi navodi da je Jotor (Mojsijev tast koji je živeo u zemlji Madijamskoj) živeo i radio u severozapadnom delu Arabije: "odavde sam se sa vodičem popeo uz liticu radi posete Jotorovim krugovima na vrhu Musala grebena, odakle smo se prilično lako spustili do našeg kampa na daljoj strani... Tu je označeno mesto gde se, kako se pretpostavlja, Jotor molio, a svuda unaokolo se nalaze brojni krugovi..."⁶⁴.

R. F. Barton, koji je 1878. godine, izvršio prvo naučno istraživanje zemlje Madijamske, je bio ubeđen da je ovo bio Mojsijev dom.

“Jotorovi krugovi” koje spominje Filbi⁶⁴ bi mogli da budu isti krugovi koji su prikazani na slikama 117 i 118.

- U gore spomenutom radu, dok se Filbi nalazi na grebenu sa Jotorovim krugovima, navodi u vezi sa Džebel el Lozom (Horivom): “... Imao sam veličanstven pogled na celi Madijanski planinski lanac, sa Lauzom (Lozom) i njenim sestrinskim vrhovima na severoistoku i Maklom neznatno severno od istoka, uz dolinu Al Numara koja odvaja ovo od niskog grebena Al Mare, prostirući se od istoka prema jugoistoku, gde dva vrha Hurava stoje ispred velikog lanca Zuda, koji se spušta do tačke nedaleko od mora prema jugu... Mesto koje je zadržalo moju pažnju je glatko, dvoglavo, granitno ispupčenje Hurava, očiglednog kandidata za poistovećenje sa planinom Horiv iz Izlaska... Jedini kandidat koji može da tvrdi da je očuvao ime... Po Hezbolahu ime Hurav se prvenstveno odnosi na dolinu, dok je samu planinu nazivao Al Manifa”.⁶⁴ Ovaj komentar je zanimljiv pošto se po Filbiju ime Hurav koristilo i u savremeno vreme.

- U svojoj knjizi “Na putu Izlaska” (On the Track of the Exodus⁶⁵), Robertson (C. C. Robertson) navodi: “Izgleda da biblijski navodi koji spajaju Sinaj sa planinom Seir, Edomom i zemljom Madijanskom jasno ukazuju na ovaj region istočno od Ejlanskog zaliva (Akabskog zaliva) kako ističu Bek (Beke, 1834), Volhauzen (Walhausen, 1886), Sejs (Says, 1894), Mur (Moore, 1895), Šid (Shede, 1897), Gol (Gall, 1898), Gankel (Gunkel, 1903), Edvard Mejer (Edward Meyer, 1906), Šmit (Schmidt, 1908), Grisman (Gressman, 1913), Haupt (Haupt, 1914) i Alua Muzil (Alois Musil) u Severnom Hegazu (1911)”.

- Na Horivu se na platou nalazi mali vrh. Na vrhu ovog vrha postoje dve veoma velike stene, a izuzetna stvar je da na tom mestu raste drvo. Ako postoji neko mesto na kome se voda ne može naći, onda je to stena na planinskom vrhu u pustinji. Svejedno, ovde raste drvo.

Po drvetu na vrhu se lokalno i prepoznaje, pošto u toj oblasti ne postoji ni jedna druga planina sa drvetom na vrhu. Određeno drveće može da raste do određene starosti, npr. drvo masline može da bude nekoliko hiljada godina staro. Ali da li se ovo drvo nalazilo dugo na ovom mestu?

Kuran, napisan između 610. i 632. godine, sadrži zanimljivu napomenu u odeljku o planini Sinaj: “... i drvo gore Sinajske što nosi ulja i plodove za jelo.”⁶⁶ Ovaj komentar bi mogao da

bude simboličan i da označava život koji ističe iz planine Sinaj. Ali je moguće da je Muhamed, koji se kretao ovom oblašću, bio na mestu planine Sinaj. Lokalni stanovnici su verovatno već zapazili da se na vrhu planine nalazi drvo.

Može se samo nagađati o ovoj vezi ali drvo je tu, drveće masline koje se nalazi u ovoj oblasti može da bude starije od Kurana, a Kuran spominje drvo na planini Sinaj. Tvrdnja da je Muhamed bar jedanput bio u ovoj oblasti je podržana činjenicom da je učestvovao u mirovnim sporazumom sa hršćanima u Akabi, i Jevrejima u oazi Makne. Planina Sinaj se nalazi između ova dva mesta.

- Tokom posete oblasti 1985. godine, lokalna populacija (beduini) navodi da je čak i danas Džebel el Loz (planina Horiv) tamošnjim stanovnicima poznata kao “Džebel Musa”, što znači “Mojsijeva planina”. U jugozapadnom smeru se takođe nalaze pećine, za koje se smatra da su Mojsijeve pećine. Po Bibliji, Mojsije je četrdeset godina živio u ovoj oblasti.

- Istoričar Josif Flavije je pre više od 1.900 godina zabeležio da su se ljudi iz ove oblasti bojali planine Sinaj zbog glasina da je Bog živio na ovoj planini (JA 3/5:1).

Na slici 133 (na kraju knjige u koloru) sažeto je iznet niz nalaza kod Horiva.

68. Šta se dešava kod Božije planine Horiva?

Biblija pruža slikovit opis onoga što se odigralo kod Horiva. Izraelci stižu do planine tačno osam sedmica nakon što su napustili Egipat. Na više načina putovanje je bilo izuzetno, pri čemu teško da je i jedan trenutak bio normalan. Osam sedmica surovih iskušenja, i konačno je izraelski narod stigao do prvog značajnog cilja svog putovanja.

Stigli su do planine gde je Mojsije video “gorući grm”, ili gde je Gospod ispoljavao svoje prisustvo i dao Mojsiju zadatak oslobađanja izraelskog naroda. Čak je i Mojsije morao da bude zapanjen više puta tokom putovanja.

Mojsije se sada nalazi u blizini svog doma, gde je živio četrdeset godina. Planina do koje su došli ima više imena. U biblijskim tekstovima nalazi se Horiv, Sinajska gora ili Božija planina. U savremenom dobu planina je dobila ime Džebel el Loz a beduini su je zvali Džebel Musa (Mojsijeva planina). Pored toga, dolina koja se nalazi prema severu je sve do poslednjeg veka zvana Hurav.

Mojsije se dvoumio kada ga je Gospod pozvao i više bi voleo da je izbegao poziv. Vodio je duge razgovore sa Gospodom. Situacija je sada drugačija, Mojsije je vođa naroda i bio je kušan pod veoma posebnim okolnostima. Kad stignu do Horiva navodi se veoma jasno:

"I Mojsije izađe na goru k Bogu; i povika mu Gospod s gore govoreći: ovako kaži domu Jakovljevu, i reci sinovima Izrailjevim". (2. Mojsijeva 19,3)

Po Bibliji Gospod se obraća direktno Mojsiju, i daje mu naloge o tome šta će reći izraelskom narodu. Gospod kaže da je nosio izraelski narod na krilima orlova, izraz koji označava brzinu, zaštitu i uz proročku jasnoću. Gospod kaže Mojsiju da želi da uspostavi zavet sa ljudima.

"I bićete mi carstvo svešteničko i narod svet. To su riječi koje ćeš kazati sinovima Izrailjevim." (2. Mojsijeva 19,6)

"Svet" znači odvojen za Gospoda. Mojsije se spušta niz planinu i poziva starešine. Narod odgovara, govoreći da žele da čine šta god im Gospod kaže, i Mojsije se vraća na planinu sa ovim odgovorom.

Gospod kaže da će se pojaviti pred celim narodom u oblaku i da će govoriti, tako da ne samo Mojsije već i ceo narod čuje njegov glas. Mojsiju je dat zadatak posvećivanja naroda pošto će se Gospod pojaviti trećeg dana. Posvećivanje je obuhvatalo određen oblik posta i priprema. Oni su takođe primili precizna naređenja da se ne približavaju samoj planini. Tada Mojsije označava granicu svete (odvojene) oblasti (odjeljak 65.2.).

Trećeg dana Gospod se pojavljuje:

"A treći dan kad bi ujutru, gromovi zagrmješe i munje zasijevaše, i posta gust oblak na gori, i zatrebi truba veoma jako, da zadrhta sav narod koji bijaše u okolu". (2. Mojsijeva 19,16)

Narod je predvođen Mojsijem stigao do podnožja Horiva:

"A gora se Sinajska sva dimljaše, jer side na nju Gospod u ognju; i dim se iz nje podizaše kao dim iz peći, i sva se gora tresijaše veoma. I truba sve jače trubljaše, i Mojsije govoraše a Bog mu odgovaraše glasom. I Gospod sišavši na goru Sinajsku, na vrh gore, pozva Mojsija na vrh gore; i izađe Mojsije". (2. Mojsijeva 19,18-20)

Gornji deo planine je crn dok je ostatak planine zlatno-smeđe boje. Postoji jasna linija između različitih boja na planini, tako da skoro izgleda kao da velika senka leži na vrhu. Može se nagađati kako je gornji deo pretvoren toplotom, ali Biblija

koristi reč "peć" kao sliku toplote, i vrh je prilično različit od ostatka planine. Crni kamen je opsidijan (obsidijan) ili vulkansko staklo, mineral koji se formira na visokim temperaturama.

Gospod kaže Mojsiju da niko, čak ni sveštenici ne smeju da pridju planini. Mojsije može sa sobom da povede samo Arona. Zatim se Gospod obraća.

Mojsije mora da se nalazi na mestu odakle može da govori narodu tako da ono što kaže može da se čuje. Josif Flavije piše da "su bili okupljeni a on je stajao uspravno kako bi svi mogli da ga čuju" (JA 3/5:3). Kao što smo rekli ranije, može se videti pukotina, koja leži iznad tabora i svete oblasti. Pukotina se nalazi neposredno pored platoa gde je 70 starešina verovatno stajalo kada su se penjali na Horiv.

Nije izvršena provera na tačno ovom mestu ali slična mesta u ovoj oblasti su veoma akustična. Osoba se može čuti na neobjašnjiv način pošto se zvuk odbija od golih planinskih strana. Običan glas sa povišenim tonom se može čuti na udaljenosti od nekoliko kilometara. Ako je Mojsije stajao u ovoj planinskoj pukotini, koja izgleda kao prirodna govornica izdignuta iznad celog tabora, onda je verovatno da je mogao da dopre do celog naroda uz prirodnu akustiku koju je ovo mesto obezbeđivalo.

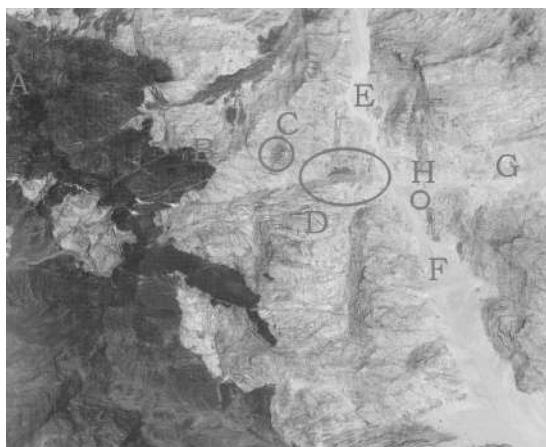
69. Satelitske informacije o planini Džebel el Loz

Oko Džebel el Loza postoji nekoliko nalaza, oko planine koja po hipotezi ove knjige predstavlja planinu Sinaj koja se navodi u biblijskim tekstovima. Da li se ovi nalazi mogu potvrditi dodatnim metodama? Ovo poglavlje iznosi podatke sa novog satelita koji može da snimi fotografije visoke rezolucije i sa četiri boje. Visoka rezolucija u ovom pogledu znači jedan metar.

69.1. Opšta oblast

Slika 134 predstavlja fotografiju Landsat-satelita oblasti planine Džebel el Loz i okruženja. Planina je potpuno crna u svom gornjem delu. Dve grane crnog grebena, koje se ističu na beloj oblasti u obrascu u oblika (u središnjem delu fotografije), su uveličani na velikoj fotografiji koju je snimio Ikonos satelit.

Pri posmatranju dve grane lako se može videti da crne grane ne predstavljaju sam planinski greben, već gornji deo grebena. Može se videti oštra granica između crne i sivo-smeđe oblasti planine. Na ranije razmatranoj slici 111 ista oblast

Slika 134: Prirodne boje pokazuju tri različite oblasti. Crni planinski greben u donjem levom uglu, bela okrugla oblast istočno od grebena, a ostatak oblasti je smeđ. U desnom delu crnog planinskog grebena nalaze se dve grane koje se ističu u obrascu v oblika, na sredini fotografije. Ova oblast v oblika je pokazana na fotografiji drugog satelita. Za objašnjenja i raspravu videti tekst.

se može videti odozdo prikazujući spoljašnji deo gornje ispružene grane.

Plato je označen sa "C". Zaokružena oblast predstavlja ravan deo (D) ispod planine gde su pronađeni oltar, mermerni delovi itd. Razlike u visini su velike. Razlika u visini između vrha Džebel el Loz (A), i zaokružene oblasti (D) ispod planine iznosi više od 2.000 m. Ako je ovo planina Sinaj, oblast tabora je bila na severu (E), istoku (G), i jugu (F) od zaokružene oblasti. Ovo je potvrđeno lokacijom verovatnog oltara zlatnom teletu, označenog sa "H", koji se po biblijskom tekstu nalazio u taboru nasuprot mesta gde se Mojsije spuštao sa planine.

69.2. Oblast ispred planine

Slika 135 predstavlja još veće uveličanje fotografije sa Ikonos satelita sa slike 134. Sledeći nalazi se mogu videti iz satelita:

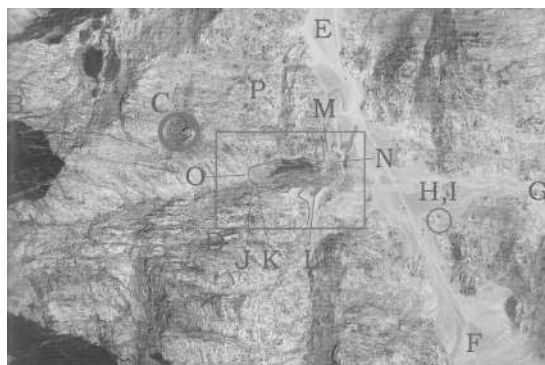
Četvrtasta oblast predstavlja ravnu oblast u podnožju planine, gde je pronađeno nekoliko nalaza. Zakrivljena linija (M) predstavlja podnožje planine, ili izraženo drugačije, granicu između ravne oblasti i planine. Planinski vrh "A" prikazan na slici 111 je van slike 135, ali se oltar zlatnom teletu može videti (H). Oko oltara zlatnom teletu saudiarabijske vlasti su postavile ogradu kako bi zaštitile arheološke nalaze. To se može videti na slici 136.

Moguće mesto tabora je, po biblijskom tekstu, okruživalo oltar zlatnom teletu. Na ovom lokalitetu

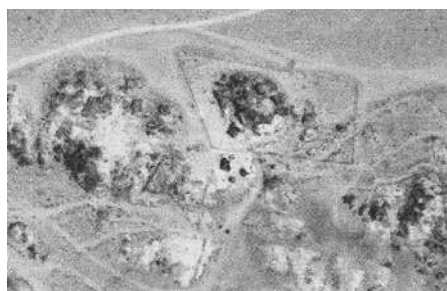
bilo bi predstavljeno širokom dolinom na severu (E), jugu (F) i istoku (G). Ove ravne oblasti se proširuju u velike bele oblasti.

Unutar oblasti kvadratnog oblika nalazi se oltar u podnožju planine kod "J". Kod "K" razbacani su mermerni ostaci. Zidovi se nalaze u oblasti "L".

Kada su saudiarabijske vlasti saznale o nalazima kod ove planine ogradili su tu oblast. Da bi zaštitili oblast, čuvari sa automatskim puškama su neprestano smešteni kod tog lokaliteta. Položaj ograde je označen sa "N", a kuća za čuvare sa "M".

Slika 135: Ova satelitska fotografija predstavlja uveličan deo ravne oblasti u podnožju planine. Oblast je na slici 134 označena sa "D". Različita slova predstavljaju nalaze o kojima se govori u tekstu.

Slika 136: Satelitska fotografija oltara zlatnog teleta i ograde. Veliki crni blokovi se vide u sredini slike. Tanka linija oko ovih blokova je oграда.

69.3. Dodatni nalazi

Na slici 135 prikazan je nalaz označen sa "P". Fotografija pokazuje objekat koji je načinio čovek, četvrtastog oblika sa uglovima od 90 stepeni. Ovo je najverovatnije zid načinjen od stena. Zanimljivo je da je na ovom delu planine opažen zid, koji je izgrađen oko nečeg što je verovatno nekada bilo u sredini oblasti ograđene zidom. Padina planine nije strma i do nje se može doći krećući se dolinom sa severa. Ovo je nagađanje, ali ako to predstavlja još jedno mesto spomenika to bi moglo da bude mesto gorućeg grma. Iz biblijskog

teksta je jasno da je gorući grm bio u blizini Jotorovog doma, u pustinjskoj oblasti i da se nalazio kod Božije planine/Horiva (2. Mojsijeva 3,1-2). Na Bliskom istoku je uobičajeno videti stada ovaca kako se kreću duž dolina, a čak i sve do planinskih padina u potrazi i za najmanjim predelom sa travom ili isušenim grmom. Ovaj lokalitet predstavlja relativno ravnu oblast do koje se može stići preko obližnje doline bez penjanja. Pored toga, u toj oblasti postoje neke neobične strukture koje liče na male rudnike ili iskopine (15-20 metara). Oblasti izgledaju kao okna odakle je iznesen neki crni materijal a zatim razbačen oko okna. Nije sigurno šta te strukture predstavljaju.

70. Kako glase Božije zapovesti?

Po Bibliji, ovo su Zapovesti koje je dao Bog pred celokupnim okupljenim narodom. Napomenimo da postoje obrađene/prerađene verzije u različitim kulturama, ali je ovo ono što Biblija navodi:

"Tada reče Bog sve ove riječi govoreći:

Ja sam Gospod Bog tvoj, koji sam te izveo iz zemlje Misirske, iz doma ropskoga.

Nemoj imati drugih Bogova uza me.

Ne gradi sebi lika rezana niti kakve slike od onoga što je gore na nebu, ili dolje na zemlji, ili u vodi ispod zemlje.

Nemoj im se klanjati niti im služiti, jer sam ja Gospod Bog tvoj, Bog revnitelj, koji pohodim grijehe otačke na sinovima do trećega i do četvrtoga koljena, onijeh koji mrze na mene;

A činim milost na tisućama onijeh koji me ljube i čuvaju zapovijesti moje.

Ne uzimaj uzalud imena Gospoda Boga svojega; jer neće pred Gospodom biti prav ko uzme ime njegovo uzalud.

Sjećaj se dana od odmora da ga svetkuješ.

Šest dana radi, i svršuj sve poslove svoje.

A sedmi je dan odmor Gospodu Bogu tvojemu; tada nemoj raditi nijednoga posla, ni ti, ni sin tvoj, ni kći tvoja, ni sluga tvoj, ni sluškinja tvoja, ni živinče tvoje, ni stranac koji je među vratima tvojim.

Jer je za šest dana stvorio Gospod nebo i zemlju, more i što je god u njima; a u sedmi dan počinu; zato je blagoslovio Gospod dan od odmora i posvetio ga.

Poštuj oca svojega i mater svoju, da ti se prodluže dani na zemlji, koju ti da Gospod Bog tvoj.

Ne ubij.

Ne čini preljube.

Ne kradi.

Ne svjedoči lažno na bližnjega svojega.

Ne poželi kuće bližnjega svojega, ne poželi žene bližnjega svojega, ni sluge njegova, ni sluškinje njegove, ni vola njegova, ni magarca njegova, niti išta što je bližnjega tvojega" (2. Mojsijeva 20,1-17)

71. Da li je izraelski narod primio dodatne naloge?

Zapovesti su, po biblijskom tekstu, predstavljale osnov zaveta između Gospoda i čovečanstva, i Gospod direktno saopštava ove zapovesti narodu. Prve četiri zapovesti regulišu odnos između Boga i čovečanstva, a preostalih šest zapovesti regulišu odnose između ljudi.

Pored toga, ranije porobljen izraelski narod dobija naloge koje treba da sledi kako bi postao slobodan narod. Gospod govori Mojsiju, koji to zatim prenosi ljudima.

"A ovo su zakoni koje ćeš im postaviti". (2. Mojsijeva 21,1)

Slede dve i po glave sa uputstvima koja regulišu posredovanje, ekonomiju, stepen kazne, pravdu i naloge o obrađivanju zemljišta (2. Mojsijeva 21,1-23,13). Nakon uredbi sledi uspostavljanje praznika, i obećanje pomoći od Gospoda.

Nakon toga Mojsije dolazi pred narod i iznosi šta im je Gospod saopštio. Izraelci odgovaraju:

"I dođe Mojsije, i kaza narodu sve riječi Gospodnje i sve zakone. I odgovori narod jednim glasom i rekoše: činimo sve što je rekao Gospod". (2. Mojsijeva 24,3)

Narednog jutra Mojsije je načinio oltar i podigao dvanaest stubova (2. Mojsijeva 24,4), jedan za svako pleme. I oltar i kameni stubovi su postavljeni u podnožju Horiva. Zavet između Gospoda i izraelskog naroda je kasnije potvrđen velikim žrtvovanjem bikova.

"A Mojsije uze krv, i pokropi njom narod, i reče: evo krv zavjeta, koji učini Gospod s vama za sve riječi ove". (2. Mojsijeva 24,8)

Biblija zatim navodi šta Gospod saopštava Mojsiju o kamenim pločama:

"I reče Gospod Mojsiju: popni se k meni na goru, i ostani ovdje, i dću ti ploče od kamena, zakon i zapovijesti, koje sam napisao, da ih učiš". (2. Mojsijeva 24,12)

"I otide Mojsije na Goru, a oblak pokri goru. I bješe slava Gospodnja na gori Sinajskoj, i oblak je pokrivaše šest dana; a u sedmi dan viknu Mojsija ispred oblaka. I slava Gospodnja bješe po viđenju kao oganj koji sažiže na vrh gore pred

sinovima Izrailjevim. I Mojsije uđe usred oblaka, i pope se na goru; i osta Mojsije na gori četrdeset dana i četrdeset noći". (2. Mojsijeva 24,15-18)

Ovo je period od četrdeset dana kada Izraelci veruju da je Mojsije nestao, pa prave zlatno tele o kome smo govorili u odeljku 65.10.

Mojsije prima brojne naloge od Gospoda tokom 40 dana na vrhu Horiva koji su uključeni u biblijske tekstove 2. knjige Mojsijeve 25,1-31,18.

Mojsije je veoma jasan u pogledu činjenice da nije on već je Gospod taj koji je svojim prstom urezao zakone na kamenim pločama.

"I izgovorivši ovo Mojsiju na gori Sinajskoj, dade mu dvije ploče svjedočanstva, ploče kamene pisane prstom Božijim". (2. Mojsijeva 31,18)

To znači da su Zapovesti univerzalno primenjive i vanvremenske, i mogu se smatrati za vrstu ugovora ili dogovora.

Svrha privremenih zakona i uredbi je bila da stvori strukturu i red među narodom u nastaloj situaciji. To ne znači da uredbi nisu važne, već da se moraju razmatrati sa tačke gledišta situacije koja je vladala u to vreme.

Na Zapovesti se može gledati kao na ustav zemlje, a na zakone i uredbi kao na propise vlade. Ustav se ne može promeniti, ali se uredbi izdaju u skladu sa lokalnim okolnostima i problemima koji postoje. Uredba se takođe može uporediti sa ograničenjem brzine. Na lošem putu dozvoljena brzina je manja, dok su na autoputevima dozvoljene velike brzine. Prema tome, nijedno ograničenje brzine nije apsolutno. Sa druge strane, svi su obavezni da prilagode brzinu u skladu sa uslovima koji vladaju na određenoj deonici puta.

72. Pravljenje šatora od sastanka

Šator od sastanka je, po biblijskom tekstu, predstavljao svetište za Gospoda, i određenu vrstu prenosivog hrama. Gospod pokazuje Mojsiju modele, da bi se Šator i sve što će biti u njemu izradilo tačno kako je Gospod naložio (2. Mojsijeva 25,1-8). Mojsije prima sveobuhvatan opis kako će se svi delovi Šatora sastaviti. Ovo je detaljno opisano u glavama 25-31 2. knjige Mojsijeve. Trebalo je načiniti sledeće delove:

72.1. Zavetni kovčeg

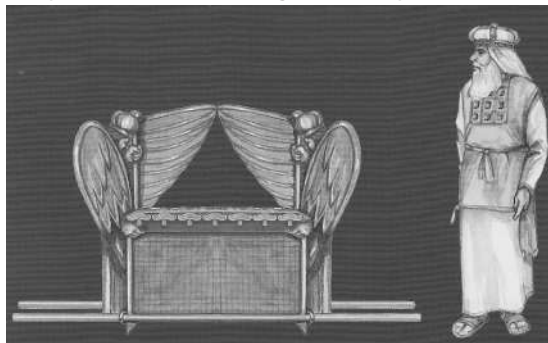
Zavetni kovčeg je predstavljao najznačajniji deo Šatora od sastanka. Kovčeg označava škrinju ili kutiju u kojoj će se čuvati kamene ploče zakona. Drugi tekstovi su čuvani u kutiji pokraj kovčega.

"I kad napisa Mojsije riječi ovoga zakona u knjigu, sve do kraja, Zapovjedi Mojsije Levitima, koji nošahu kovčeg zavjeta Gospodnjega, govoreći: Uzmite ovu knjigu zakona, i metnite je pokraj kovčega zavjeta Gospoda Boga svojega, da bude ondje svjedok na vas". (5. Mojsijeva 31,24-26)

Ali po biblijskim tekstovima, ovo nije bio običan kovčeg. Ovaj kovčeg je bio presto samom Gospodu i izražavao njegovo prisustvo. Pošto je Gospod svet, samo je određenim osobama bilo dopušteno da pristupe kovčegu. Jedna svrha Šatora od sastanka je bila i da se izbegne smrt ljudi koji bi prišli Gospodu bez posebnog posvećivanja. Da bi se to izvelo, celom Levijevom plemenu je naloženo da se stara o Šatoru od sastanka i njegovoj funkciji. Međutim, samo malom broju Levita je dopušteno da se približe Zavetnom kovčegu.

Zavetni kovčeg je načinjen od drveta akacije, jedinog drveta koje je često u pustinjskoj sredini. Sigurno je bilo teško načiniti sve delove Šatora od sastanka, opisane u Bibliji, od akacije, jer je teško pronaći prave delove drveta. Drvo je relativno nisko i izvijen na razne načine. Sirovine za ceo Šator su skupljane u vidu priloga od celog izraelskog naroda, i uključivale su zlato, srebro, bakar, platno različitih boja, kožu jaraca, ovnova i jazavaca, akaciju, ulja, začine i drago kamenje (2. Mojsijeva 25,1-8).

Konstrukcija Zavetnog kovčega je detaljno opisana u 2. knjizi Mojsijevoj 25,10-22. Mere kojima se ukazuje na veličinu kovčega su date u laktovima, pri čemu jedan lakat iznosi približno 52 cm. Kovčeg je bio načinjen od akacije obložene zlatom. Dve poluge su korišćene za nošenje kovčega. Sam kovčeg je sadržao dokaze od Gospoda, između ostalog kamene ploče zakona.

Slika 137: Zavetni kovčeg načinjen od akacije i obložen zlatom. Unutar kovčega se nalazilo mesto za kamene ploče. Osoba je prikazana radi poređenja veličine, ali je vrhovni sveštenik verovatno tako izgledao.

Na vrhu kovčega se nalazio poklopac koji je služio i kao poklopac za kovčeg i kao presto za Gospoda.

Na svakoj strani se nalazio anđeo načinjen od zlata, sa raširenim krilom nad Zavetnim kovčegom. Gospod bi se pojavljivao između anđela i razgovarao sa Mojsijem, a kasnije sa vrhovnim sveštenikom. Slika 137 prikazuje izgled Zavetnog kovčega.

72.2. Izložbeni sto

Trebalo je načiniti i sto od akacije obložen zlatom, na kome bi se postavio izložbeni hleb (2. Mojsijeva 25,23-30). "Izložbeni hleb" je bio hleb načinjen od mane, koji je postavljan na ovaj sto. Hleb je bio samo za gledanja a ne za jelo, i stajao je pred licem Gospoda da podseća izraelski narod da im je Gospod obezbeđivao hleb tokom vremena provedenog u pustinji, i da ukazuje na njihovu potpunu zavisnost od Gospoda.

Sto je bio veličine približno 105 x 52 cm i visok oko 78 cm. U svakom uglu je bio postavljen zlatan prsten kroz koji se provlače pozlaćene poluge za nošenje stola. Po biblijskom tekstu (3. Mojsijeva 24,5-9), 12 vekni hleba, jedna za svako pleme, je postavljano na izložbeni sto svake subote. Hleb koji je tu prethodno stajao pojeli bi Aron i njegovi sinovi, Leviti, čiji je zadatak bio da se staraju o Šatoru od sastanka.

72.3. Svećnjak

Sedmograni svećnjak je bio načinjen od čistog zlata (2. Mojsijeva 25,31-40). Ovaj svećnjak je postao simbol Izraela i zove se Menora. Menora je hebrejska reč za ovaj držač sveća ili svećnjak. Oblik svećnjaka je detaljno opisan u Bibliji. Sedmograni svećnjak je bio velik, težak, šupalj i težio je 30-60 kg, što u Bibliji odgovara težinskoj meri od jednog "talanta". Svećnjak nije bio nalik na današnje svećnjake, već je predstavljao držač za uljane lampe koje su koristile maslinovo ulje.

Ovaj svećnjak je trebalo da gori neprestano svakog dana koristeći maslinovo ulje koje je izraelski narod davao Levitima (2. Mojsijeva 27,20-21). Ispred Kneseta, izraelskog parlamenta u Jerusalimu, danas stoji sedam metara visoka Menora.

72.4. Šator od sastanka

Šator je ono što bi se moglo opisati kao prenosiva jedinica, što je pre oko 3.450 godina značilo šatorsku konstrukciju kombinovanu sa drvenim zidovima na sklapanje, i nogarima od zlata, srebra i bakra. Čak je i konstrukcija šatora od sastanka detaljno opisana.

"A šator ćeš načiniti od deset zavjesa od tankoga platna uzvedenoga i od porfire i od skelereta i od crvca; i po njima da budu vezeni heruvimi. Jedan zavjes neka bude dvadeset i osam lakata dug i četiri lakata širok; svi zavjesi da budu jedne mjere. Pet zavjesa neka se sastavljaju jedan s drugim, i pet drugih zavjesa neka se sastavljaju jedan s drugim. I načini petlje od porfire po kraju jednoga zavjesa, gdje će se krajevi sastavljati, i tako načini po kraju drugoga zavjesa, gdje će se krajevi sastavljati. Pedeset petalja načini na jednom zavjesu, a pedeset petalja načini na kraju drugoga zavjesa, gdje će se sastavljati s drugim, a petlje da budu jedna prema drugoj. I načini pedeset kuka od zlata, da zapneš zavjese jedan za drugi kukama, i tako će biti šator jedan. I načini zavjese od kostrijeti za naslon nad šatorom; jedanaest takih zavjesa načini. Zavjes jedan neka bude trideset lakata dug, a širok četiri lakta; tih jedanaest zavjesa da su jedne mjere. I sastavi pet zavjesa zajedno, a šest ostalih zajedno, na dvoje ćeš previti šesti zavjes s prednje strane naslonu. I načini pedeset petalja na stražnjem kraju prvoga zavjesa, gdje će se sastavljati, a pedeset petalja na kraju drugoga zavjesa, gdje će se sastavljati. I načini kuka mjedenih pedeset, i zapni kuke na petlje, i sastavi naslon, da bude jedno. A što je više u zavjesa na naslonu, polovina zavjesa što pretječe, neka visi na stražnjoj strani šatoru. I lakat s jedne strane a lakat s druge strane što ima više u dužinu u zavjesa na naslonu, neka visi šatoru sa strane i tamo i amo, da ga zaklanja. I načini pokrivač naslonu od koža ovnujskih crvenih obojenih, i svrh njega pokrivač od koža jazavčjih. I načini za šator daske od drveta sitima, koje će stajati pravo. Deset lakata neka bude svaka daska duga a podrug lakta široka. Dva čepa neka budu na dasci, jedan prema drugome najednako; tako načini na svakoj dasci za šator. Tako načini daske za šator, dvadeset dasaka na južnoj strani. A pod dvadeset dasaka načini četrdeset stopica od srebra: dvije stopice pod jednu dasku za dva čepa njezina, i dvije stopice pod drugu dasku za dva čepa njezina. A na drugoj strani šatora prema sjeveru dvadeset dasaka. Sa četrdeset stopica srebrnijeh, dvije stopice pod jednu dasku i dvije stopice pod drugu dasku. A na zapadnoj strani šatora načini šest dasaka, i dvije daske na dva ugla od šatora. I one neka se sastavljaju ozdo i neka se sastavljaju ozgo biočugom; tako neka bude u obje koje će biti na oba ugla. Tako će biti osam dasaka sa stopicama srebrnijem, sa šesnaest stopica, dvije stopice pod jednu dasku a dvije stopice pod drugu

dasku. I načini prijevornice od drveta sitima, pet za daske na jednoj strani šatora, I pet prijevornica za daske na drugoj strani šatora, i pet prijevornica za daske na zapadnoj strani šatora do oba ugla. A srednja prijevornica da ide preko srijede dasaka od jednoga kraja do drugoga. A daske okuj zlatom, i biočuge im načini od zlata, da se kroz njih provuku prijevornice, a i prijevornice okuj zlatom. Tako ćeš podignuti šator po slici koja ti je pokazana na gori. I načini zavjes od porfire i od skerleta i od crvca i od tankoga platna uzvedenoga, i po njemu neka budu vezeni heruvimi. I objesi ga o četiri stupa od drveta sitima, okovana zlatom, sa kukama zlatnim, na četiri stopice srebrne. I objesi zavjes o kuke, i unesi za zavjes kovčeg od svjedočanstva, da vam zavjes rastavlja svetinju od svetinje nad svetinjama. I metni zaklopac na kovčeg od svjedočanstva u svetinji nad svetinjama. I namjesti sto pred zaves a svijetnjak prema stolu na južnoj strani šatora, da sto stoji na sjevernoj strani. I na vrata naslonu načinićeš zavjes od porfire i od skerleta i od crvca i od tankoga platna uzvedenoga, vezen; I za taj zavjes načinićeš pet stupova od drveta sitima, koje ćeš okovati zlatom, sa kukama zlatnijem, i salićeš za njih pet stopica od mjedi". (2. Mojsijeva 26,1-37)

U Šator od sastanka je smeštan Zavetni kovčeg. Mesto na kome je stajao Zavetni kovčeg je bilo najsvetije, i bilo je odvojeno zavesom (velom). Sa druge strane zavese nalazilo se sveto mesto na kome je stajao izložbeni sto i sedmograni svećnjak. Platnene zavese su bile velike oko 14 x 2 metara, i bile su načinjene od lanene pređe koja je bila tamno plava, purpurna i crvena. Krov je bio načenjen od jareće dlake prekrivene ovnujskim kožama obojenim crveno i još jednim slojem jazavčjih (tahas) koža. Značenje reči "tahas" nije sasvim jasno ali je verovatno predstavljalo vrstu morskih krava iz Crvenog mora. Kože su smatrane vrednim, što se vidi i iz Knjige proroka Jezekilja (Jezekilj 16,10).

72.5. Žrtveni oltar

Za Šator od sastanka je načinjen i oltar (2. Mojsijeva 27,1-8). Oltar je načinjen od akacije, obložen bakrom i imao je četiri roga. Bio je velik približno 2,5 x 2,5 metara, uz visinu od oko 1,5 metra. Oltar je trebalo nositi na isti način kao i Zavetni kovčeg, ali sa polugama od akacije obložene bakrom. Ove poluge su stavljane u prstenove, a dodatne stvari za oltar su takođe bile načinjene od bakra. Oltar je bio korišćen za paljene životinjske darove.

72.6. Kadioni oltar

Kadioni oltar (2. Mojsijeva 30,1-10) je takođe načinjen od akacije, i bio je velik 0.5 x 0.5 uz visinu od jednog metra. Ovaj oltar je takođe imao četiri roga, a ceo kadioni oltar je bio obložen zlatom. Zlatni prstenovi sa strana su omogućavali nošenje oltara sa pozlaćenim polugama od akacije. Kadioni oltar je bio postavljan ispred zavese koja je visila ispred ulaza u svetinju nad svetinjama. Svakog dana sveštenik je palio tamjan, ujutru i uveče.

72.7. Bakarna umivaonica

Sveštenicima je bilo strogo naređeno da peru ruke i stopala svaki put kada bi ulazili u šator (2. Mojsijeva 30,17-21). Zbog toga je načinjen bakarni umivaonik sa bakarnim podnožjem, i postavljan je između šatora i oltara. Nije dat opis kako je ovo izgledalo, ali je moglo da liči na okrugli umivaonik načinjen od bakra.

72.8. Trem Šatora od sastanka

Oko samog Šatora od sastanka izgrađen je trem (2. Mojsijeva 27,9-19). Trem je bio velik približno 1.370 kvadratnih metara i okružen stubovima sa ležištima od bakra. Između stubova su se nalazile platnene zavese načinjene od bele lanene pređe. Visina uokvirenog prostora je iznosila približno 2,6 metara. Vrata tremu su bila prekrivena zavesom od tamnoplave, purpurne, crvene i bele lanene pređe. Ležišta su bila načinjena od bakra kao i svi drugi dodatni delovi trema Šatora od sastanka. Zanimljivo je napomenuti kako je Šator od sastanka postavljan u pogledu strana sveta. Biblija detaljno opisuje kako je šator postavljan sa ulazom prema istoku (2. Mojsijeva 26,1-37). Istoričar Josif Flavije takođe spominje položaj šatora, sa prednjom stranom prema istoku (JA 3/6:3).

Iz ovih tekstova možemo da vidimo da je sveta oblast u podnožju Horiva morala da zadovoljava zahteve o tome da bude okrenuta ka istoku. Na taj način ljudi su okretali leđa prema izlazećem suncu, što je predstavljalo njihovo okretanje od obožavanja sunca, koje je bilo veoma značajno u Egiptu.

72.9. Sveštencička odeća

Leviti (Jevreji iz Levijevog plemena) su vršili sveštencičku službu u Šatoru od sastanka, i njima su data detaljna uputstva u vezi službe (2. Mojsijeva 28-30). Odeća sveštenika je detaljno opisana. Odeća se sastojala iz pet delova, naprsnika, oplećka, plašta, vezene košulje, kape i

pojasa. Pored toga, nosili su laneno sukno oko bedara. Tamnoplava, purpurna, crvena i bela lanena pređa je korišćena za odeću kao i zlato.

Vezena košulja je bila odeća koja je nošena na голу kožu, i bila je načinjena od bele pređe. Kapa je takođe bila od bele lanene pređe. Zlatna ploča je vezivana za kapu plavom trakom. Na ploči je bilo urezano "Svetinja Gospodu".

Plašt je nošen preko vezene košulje, i u potpunosti je bio načinjen od tamnoplavog materijala. U sredini se nalazio otvor za glavu oivičen istkanom ivicom. Za donji porub je vezivan šipak i mala zlatna zvonca. Zvuk zvona je spasavao život sveštenika kada je on ulazio u svetinju nad svetinjama.

Preko vezene košulje i plašta je nošen oplećak. Oplećak je predstavljao neku vrstu kaputa za vrhovnog sveštenika, koji je stajao preko ramena i prekrivao grudi i leđa. Oplećak je bio načinjen od zlata i bele, tamnoplave, purpurne i crvene lanene pređe. Pojas koji se vezivao oko pojasa da drži oplećak na mestu je bio načinjen od istog materijala. Dva kamena oniksa su optočena zlatom i pričvršćivana za ramena. Na svakom kamenu su bila urezana imena šest plemena Izraela. Postojala je jednostavnija vrsta oplećka koju su nosili sveštenici, i on je bio načinjen od bele lanene pređe.

Naprsnik je predstavljao važan deo odeće. Nije bio načinjen od metala već od istog materijala i boja kao i oplećak. Naprsnik je bio četvrtast, a strane su bile duge oko 25 cm. Drago kamenje je postavljeno u naprsnik u četiri reda sa tri kamena u svakom redu, a u gornjim uglovima naprsnika postavljena su dva zlatna prstena koja su bila vezana za rameni deo oplećka pomoću istkanih zlatnih traka.

Ovo drago kamenje je predstavljalo dvanaest plemena Izraela. Teško je odrediti koje je to drago kamenje tačno bilo. U različitim jezicima, kulturama i različitim epohama drago kamenje je imalo različita imena, a to je i danas slučaj. Jedan primer je safir, koji je generalno asociiran sa plavom bojom. Međutim, safir može biti u različitim varijantama boje kristala aluminijum-oksida osim crvene, kada se naziva rubin. Ako je rubin blede crven, onda se ova boja takođe naziva safir. Safir može biti bilo koje boje od crne do plave, zelene, žute, ružičaste ili potpuno bezbojan.

Kad biblijski tekstovi spominju različito drago kamenje ponekad je teško tačno prevesti imena a čak i ako je ime tačno, teško je znati koja je boja ili varijetet kamena u pitanju. Ovo objašnjava

zašto je nemoguće tačno reći koje kamenje se nalazilo u naprsniku.

Kamenje naprsnika se sastojalo od širokog spektra boja, a svaki kamen je predstavljao simbol jednog od plemena Izraela.

"A pojas na njemu neka bude naprave iste kao i on, od zlata, od porfire, od skerleta, od crvca i od tankoga platna uzvedenoga. I uzmi dva kamena oniha, i na njima izreži imena sinova Izrailjevih, šest imena njihovijeh na jednom kamenu, a šest imena ostalijeh na drugom kamenu po redu kako se koji rodio. Vještinom kamenarskom, kojom se režu pečati, izrezaćeš na ta dva kamena imena sinova Izrailjevijeh, i optoči ih zlatom unaokolo. I metni ta dva kamena na poramenice oplećku, da budu kameni za spomen sinovima Izrailjevijem, i Aron da nosi imena njihova pred Gospodom na oba ramena svoja za spomen". (2. Mojsijeva 28,8-12).

"I ukovaše dva kamena oniha u zlato, i izrezaše na njima imena sinova Izrailjevih, kao što se režu pečati. I udariše ih na poramenice od oplećka, da budu kameni za spomen sinovima Izrailjevijem, kao što bješe zapovjedio Gospod Mojsiju". (2. Mojsijeva 39,6-7)

73. Koje drago kamenje je stavljeno u naprsnik?

U donjem opisu navedeno je kamenje imenovano u švedskom prevodu Biblije. Isto kamenje je imenovano u poslednjem švedskom prevodu Biblije, koji je zasnovan na originalnom tekstu i završen krajem 1999. godine. Ako razmotrimo prevode Biblije na drugim jezicima, postoji nekoliko različitih varijacija pri navođenju kamenja.

Kamenje sa naprsnika, po poslednjem zvaničnom švedskom prevodu, iz 1999, zasnovanom na originalnom tekstu.

Red 1.

Karneol

Ovo je crvenkasto-narandžast varijetet kvarca (gorski kristal), koji je poluprovodan. Karneol je uvek ove boje, ali inače predstavlja isti tip kamena kao ahat i kalcedon.

Topaz

Spektar boja topaza je širok i uključuje žutu, ružičastu, plavu i zelenu. Topaz je dragi kamen.

Smaragd

Ovaj kamen je uvek zelen kao trava, i velike je vrednosti. Njegova zelena boja je dovela do nastanka izraza "smaragdno zelen". U drevnim vre-

menima pod smaragdom se možda podrazumevao bilo koji zeleni kamen.

Red 2.

Rubin

Ovo ime se odnosi na crveni kamen rubin, a koristi se i danas. Moguće je da se u drevno vreme ime rubin koristilo za kamenje crvene boje, npr, garnet, rubin ili crveni spinel.

Safir

Predstavlja kristal aluminijum oksida i može biti bilo koje boje osim crvene. Danas se pod ovim uopšteno podrazumeva plavi varijetet, ali je u drevno vreme pod safirom možda podrazumevan lapis lazuri (lazurit), koji predstavlja neproziran morsko-plav poludrugi kamen. Posle dijamanta, safir je najtvrdi (drugi) kamen.

Kalcedon

Kamen koji je teško definisati. Kalcedon je isto što i ahat, oniks, karneol i jaspis, pa je uz ovo kolektivno ime teško odrediti boju i izgled. Kalcedon je varijetet kvarca i može da ukazuje na svetloplav kamen.

Red 3.

Hijacint

Danas je ovo ime crvenkasto-smeđeg varijeteta cirkona. Teško je zaključiti šta je u drevno vreme ovo ime označavalo.

Ahat

Kao i kalcedon ovaj kamen je teško tačno utvrditi sa takvim neodređenim imenom. Ahat je neproziran varijetet kvarca, koji može da bude bilo koje boje.

Ametist

Ovo je ljubičast oblik gorskog kristala, i predstavlja poludrugi kamen.

Red 4.

Hrizolit

Ovaj kamen je maslinasto do travnato zelen i predstavlja varijetet kvarca sa magnezijumom i gvožđem, koji se koristi kao ukras. Takođe se naziva peridot i olivin.

Oniks

Neproziran kvarc koji može biti različite boje, ali je uvek prugast. Pruge su obično crno/bele ili smeđe-crveno/bele. U drevno vreme ovo ime se uglavnom odnosilo na bistri varijetet kvarca, gorski kristal.

Jaspis

Jaspis je tip kalcedona, i danas se koristi za označavanje kamena boje cigle. Međutim, u drevno vreme ovo ime je davano prozirnom zelenom kamenju.

73.1. Zabuna oko kamenja

Na tabeli 15 je prikazana lista kamenja iz sedam prevoda Biblije. Imena kamenja su napisana na originalnom jeziku odgovarajućeg prevoda. Kamenje je delom navedeno u različitom redosledu, ali je očigledno da je teško prevesti imena kamenja na njihovo sadašnje značenje. Sledećih devet kamena se nalaze u većini prevoda: (I) karneol/sardoniks, (II) topaz, (III/IV) karounk/rubin, (III/IV) smaragd, (V) safir, (VIII) ahat, (IX) ametist, (XI) oniks i (XII) jaspis.

Većina kamenja pripada istoj porodici kvarca. Mineral kvarc je sastavljen od silicijum dioksida (SiO_2), i klasifikovan je kao poludrugi kamen. Karneol je crveno-smeđi varijetet kvarca definisan svojom bojom. Boja može da varira od narandžasto-smeđe do crveno-smeđe.

Ahat predstavlja opštu oznaku grupe minerala kvarca. Boje i obrasci mogu beskrajno da variraju u zavisnosti od toga gde su pronađeni, i koji metali su prisutni kao "onečišćenje". Prema tome, ahat ne označava ni obrazac ni boju. Nekoliko primera se može videti na narednoj strani.

Oniks (XI) predstavlja specifičan varijetet kvarca koji se trenutno definiše prisustvom obrasca paralelnih pruga, najčešće crnih i belih. Međutim, u drevnim vremenima oniks je predstavljao opštiji izraz za kvarc. Korisno je napomenuti da su dva kamena na ramenom delu oplečka takođe bila oniks/kvarc. Kvarc u svom čistom obliku predstavlja ono što nazivamo gorskim kristalom. Gorski kristal liči na led i nema boju. Postoji najmanje četiri razloga koja ukazuju da je ovaj kamen bio gorski kristal.

1. Po biblijskom tekstu, kada bi Gospod pogledao na narod preko sveštenika koji je iznosio darove za njihove grehe, narod bi bio smatran čistim i oslobođen greha. Logično je pretpostaviti da bi kristalno proziran kamen simbolizovao ovo.

2. Kamen broj XI, koji je predstavljao kamen za Josifovo pleme, bio je iste vrste kao i kamenje sa ramena. Ovo ukazuje da je predstavnik ovog plemena imao posebnu ulogu, što je simbolizovano čistoćom tog kamena. Josif ispunjava Božiju promisao na veoma poseban način (kako je objašnjeno u prvom delu ove knjige). Kamen koji predstavlja Josifa je drugačiji od ostalog kamenja po tome da je kristalno jasan, i bez boje.

3. Kamenje na ramenom delu sveštenečkog oplečka je bilo isto, i ovog oniks/kvarc tipa. Kada bi Gospod pogledao kristale na oplečku, koji su bili prozirni, sva imena plemena su mogla da se

Tabela 8. Kamenje sa naprsnika po sedam različitih prevoda. Imena su data na originalnom jeziku.

Red 1.

(I) Ruvim	(II) Simeun	(III) Levi
Sardius*	Topaz*	Emerald*
Karneol*	Topas*	Smaragd*
Sardius*	Topaz*	Carbuncle**
Sardius*	Topaz*	Carbuncle**
Sardica*	Topacio*	Carbuncio**
Sardoin*	Topaz*	Emerald*
Sardius*	Topaz*	Carbuncle**

Red 2.

(IV) Juda	(V) Dan	(VI) Neftalim
Turquoise	Sapphire*	Diamond*
Rubin (karbunkel**)	Safir*	Kalcedon
Emerald*	Sapphire*	Diamond*
Emerald*	Sapphire*	Diamond*
Esmeralda*	Zafiro*	Diamante*
Carbuncle**	Sapphire*	Diamond*
Emerald*	Sapphire*	Diamond*

Red 3.

(VII) Gad	(VIII) Asir	(IX) Isahar
Jacinth*	Agate*	Amethyst*
Hyacinth*	Agat*	Ametist*
Ligure	Agate*	Amethyst*
Jacinth*	Agate*	Amethyst*
Rubi	Agata*	Amatista*
Opal**	Agate*	Amethyst*
Opal**	Agate*	Amethyst*

Red 4.

(X) Zavulon	(XI) Josif	(XII) Venijamin
Beryl*	Onyx*	Jasper*
Krysolit**	Onyx*	Jaspis*
Beryl*	Onyx*	Jasper*
Beryl*	Onyx*	Jasper*
Berilo*	Onix*	Jasper*
Chrysolite**	Onix*	Jasper*
Beryl*	Onix*	Jasper*

Prevodi su sledeći (u silaznom redosledu sa svake liste kamenja): Hebrew/English Bible (New King James 1982), Novi švedski zvanični prevod sa originalnog jezika (1999), uz prevod iz 19. veka u zagradama. King James, revised (1962) version from 1611. The American Standard Bible. La Santa Biblia, španski prevod (1909), Darby Translation Of The Old Testament i Youngs Bible translation (1863).

Za svaki kamen, * i ** ukazuju na isti kamen u različitim jezicima/izgovoru.

vide. Drugim rečima, nije bilo prednjeg ni zadnjeg dela kamena.

4. U biblijskom tekstu je jasno opisano da je po šest imena plemena zapisano na svakom od dva kamena, ukupno 12 imena, jedno za svako pleme. Zanimljivo je da je kristalni oblik gorskog kristala šestostran. Struktura gorskog kristala formira šest ravnih površina, na kojima bi se lako mogla urezati imena.

Imajući sve ovo u vidu verovatno se radilo o kamenu koji danas nazivamo gorski kristal.

Jaspis (XII) je takođe tip minerala kvarca koji je prilično tamnih, mutnih boja. Može biti tamno zelen, cigla-crven ili zlatno-smeđ. Nekada su sve ove boje stopljene. Jaspis je poticao iz drevnog Egipta, najčešće kao cigla-crven varijetet. Rudnici jaspisa su se nalazili na jugu Egipta.

Ametist (IX) je lakše definisati. To je gorski kristal "onečišćen" manganom, koji ovom kamenu daje veoma lepu ljubičastu boju. Ametist je dugo bio popularan dragulj, i poticao je iz drevnog Egipta, gde su Izraelci dobili ovo drago kamenje u vidu darova na početku Izlaska.

Aluminijum oksid (Al_2O_3) u kristalnom obliku predstavlja dragi kamen. To je grupa dragog kamena koja se po čvrstoći nalazi odmah posle dijamanta. Postoji velika raznolikost boja, ali je crven ("onečišćen" gvožđem) poznat kao rubin. U svim ostalim bojama se nazivaju safiri, koji mogu da budu od bistrih kao staklo do zelenkasto crnih. Međutim, kada se danas po pitanju nakita govori o safirima (V), uglavnom se misli na bistro plavi ili morsko plavi kamen.

Topaz (II) je dragi kamen čije je značenje u prošlosti teže definisati. Danas se definiše hemijskom formulom $Al_2[SiO_4](F_2OH)_2$. Boja može biti skoro bilo koja. Međutim, najčešći su svetlo smeđi, žuti i plavi varijeteti. Teško je povezati ime topaz sa nekom određenom bojom.

Smaragd (III/IV) je donekle jednostavnije definisati. Smaragd je beril, a hemijski sastav je $Al_2Be_3[Si_6O_{18}]$. Smaragd je dragi kamen koji je uvek zelen kao trava. Boja potiče od "onečišćenja" hromom. Svejedno, u drevno doba je verovatno više tipova zelenih kamena nazivano smaragdnom.

Preostala tri kamena su po prevodu veoma nejasna. Ova tri odgovaraju kamenju VI, VII i X u većini prevoda. Od sada će ovo kamenje biti označeno njihovim brojem.

73.2. Kamen br. VI

Ovaj kamen se alternativno imenuje kao tip ahata (kalcedon), ili dijamant. Jedina izjava koja može da se iznese je da je najmanje verovatno

Odrednice

Biblija

Biblija se navodi na mnogim mestima u knjizi. Na početku Biblije su navedene sve knjige Biblije. Pet Mojsijevih knjiga su prve knjige Biblije. Ove knjige su nazvane Postanje (1. Mojsijeva), Izlazak (2. Mojsijeva), Levitska (3. Mojsijeva), Brojevi (4. Mojsijeva) i Zakoni ponovljeni (5. Mojsijeva). Ove knjige se navode više puta, naročito 1. knjiga Mojsijeva i 2. knjiga Mojsijeva. Biblijske knjige su navedene skraćenim imenom knjige, uz broj glave i stiha. Primer je "1. Mojsijeva 32,1" (1. knjiga Mojsijeva, 32. glava, 1. stih).

Josif Flavije

Josif Flavije (37-100) je autor najznačajnijih van-biblijskih spisa iz prvog veka. On je bio Jevrejin i sin sveštenika. Njegovi spisi su zasnovani na određenom broju istorijskih dokumenata koji su postojali pre oko 1.900 godina pored opšteg istorijskog znanja iz tog vremena. Većina dela je napisana u Rimu. Jedna knjiga je nazvana "Jevreji od davnina" (The Antiquities of the Jews), u ovoj knjizi skraćeno označeno "JA". Odrednice su date u obliku "JA 1/15" što znači "Jevreji od davnina, 1. knjiga, 15. poglavlje". Navodi su iz engleskog prevoda Vilijama Vistona koji se prvi put pojavio 1736. Korišćeno dopunjeno izdanje je iz 1987. godine koje je objavio Hendrickson Publishers Inc, USA. Prevod sadrži 525 strana, podeljenih u 20 knjiga dalje podeljenih u poglavlja. Ovo izdanje sadrži i druge tekstova Josifa Flavija kao što je "Jevrejski rat" (The War of the Jews). Knjiga ukupno sadrži 927 strana (ISBN 1-56563-167-6).

Karte

Istorijske karte se navode imenom osobe koja je izradila kartu i godinom. Primer je "Antonio Zatta, 1784". Karte iz poslednjih 500 godina nije lako naći i uglavnom su deo različitih kolekcija. Svi kartografski podaci su sa originalnih karata.

Odrednice koje su u tekstu pokazane u vidu brojeva

Na vrhu Džebel el Loza se nalazi drvo nepoznate vrste (slika 125). Uz pomoć ovog drveta lokalni beduini prepoznaju planinu.

Džebel el Loz na arapskom znači "Bademasta planina". Da li ovo ime može da se odnosi na drvo?

"I drvo gore Sinajske što nosi ulja i plodove za jelo..." (Kuran XXIII,20)

U oblastima o kojima se govori u ovoj knjizi badem je u drevno vreme davao ulje i plodove.

"...uzmite što najljepše ima u ovoj zemlji u svoje vreće, i ponesite čovjeku onom dar... i badema". (1. Mojsijeva 43,11)

Badem je bio dragocen i smatran za najbolje plodove zemlje u vreme pre Izlaska.

Badem je davao ulje i ukus hrani i bio je vredan proizvod. Drvo badema je prvo drvo koje cveta na brdima Karmela i Jerusalima, već i u januaru.

"A sjutradan dođe Mojsije u šator od svjedočanstva, i gle, procvjetala palica Aronova od doma Levijeva; bješe napupila i cvjetala, i bademi zreli na njoj". (4. Mojsijeva 17,8)

Drvo badema je imalo veoma značajan status u Mojsijevo vreme.

"Poslije mi dođe riječ Gospodnja govoreći: šta vidiš, Jeremija? I rekoš: vidim prut bademov. Tada mi reče Gospod: dobro si vidio, jer ću nastati oko riječi svoje da je izvršim". (Jeremija 1,11-12)

"Drvo badema" je na hebrejskom šaked a "nagledati" ili "vršiti" šoked. Smatra se da biblijska Knjiga proroka Jeremije ukazuje na budućnost.

Ukoliko želite da studirate kreacionizam i teologiju
možete se upisati na studije na Institutu za
kreacionistička istraživanja:

www.institutki.com

Institut za kreacionistička istraživanja

Institut za kreacionistička istraživanja (IKI) je deo The Center for Natural Studies (CNS) sa sedištem u Sjedinjenim Američkim Dževama. Naša namera je da navedenim obrazovanjem i istraživanjem istražimo i objasnimo naučnim principima iz prirodnih nauka uzroci za kreacionizam nauku i stvaranje.